

T. C.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

TÜRK SENDİKACILIK HAREKETİNDE
BİR SENDİKAL OLGU OLARAK HAK-İŞ

MASTER TEZİ

Hazırlayan

Abdülkerim ACAR

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Erdinç YAZICI

Ankara-2007

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

.....ait.....

.....adlı çalışma, jürimiz tarafından

.....

Anabilim/anasanat Dalında DOKTORA/SANATTA YETERLİK/YÜKSEK
LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İÇİNDEKİLER

TÜRK SENDİKAL HAREKETİNDE BİR OLGU OLARAK HAK-İŞ

İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SENDİKACILIK HAREKETİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.SENDİKA KAVRAMI.....	3
1.1.Sendika Kavramı.....	3
2.SENDİKACILIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ.....	6
2.1. Batıda Sendikacılığın Doğuşu ve Gelişimi.....	6
2.2. Sendikacılığı Ortaya Çıkaran Tarihi Zemin.....	6
2.3. Sanayi İhtilali Öncesinde Sosyal ve Teknolojik Yapı.....	9
2.3.1. Toplumsal Yapı.....	9
2.3.2. Asiller (Aristokratlar)	9
2.3.3. Kilise ve Din Adamları.....	10
2.3.4. Burjuvalar.....	11
2.3.5. İşçiler.....	12

3. SANAYİ İHTİLALİ VE SENDİKACILIĞIN DOĞUŞU	15
3.1. Sanayi İhtilali ve Sendikacılığın Doğuşu.....	15
3.2. İngiltere’de Sendikacılığın Doğuşu.....	21
3.3. Amerika Birleşik Devletlerinde Sendikacılık.....	25
3.4. Japonya’da Sendikacılık.....	30
3.4.1. İş Yoğunluğu ve Çalışma Süreleri.....	32
3.4.2.Emek Sürecinde Rotasyon ve Ekip Çalışması.....	35
3.4.3.İşçi Motivasyonu.....	37
4. TÜRKİYE’DE İŞÇİ HAREKETLERİ VE SENDİKACILIK.....	40
4.1. OSMANLI DÖNEMİ.....	40
4.1.1. Meşrutiyet Öncesi Dönem.....	40
4.1.2. II. Meşrutiyet - Cumhuriyetin İlanını Arasındaki Dönem.....	43
4.2. CUMHURİYET DÖNEMİ.....	46
4.2.1. 1923-1960 Arası Dönemde Sendikacılık.....	47
4.2.1.1. Sendikalar Yasası.....	49
4.2.1.2. Türk-İş.....	50
4.2.2. 1960-1980 Arası Dönemde Sendikacılık.....	53
4.2.2.1. TİP (Türkiye İşçi Partisi)	54
4.2.2.2. DİSK(Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu).....	55
4.2.3. 1980 Sonrası Yapılanmada Sendikacılığın Durumu.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKAL BİR HAREKET OLARAK HAK-İŞ

1. HAK-İŞ'İN KURULUŞ VE TARİHÇESİ.....	64
2. HAK-İŞ'İN YAPISI.....	67
2.1. Öz Gıda-İş Sendikası.....	67
2.2. Öz İplik-İş Sendikası.....	68
2.3. Öz Çelik-İş Sendikası.....	71
2.4. Öz Ağaç-İş Sendikası.....	83
2. 5. Hizmet-İş Sendikası.....	83
2. 6. Öz Sağlık-İş Sendikası.....	90
2. 7. Öz Tarım-İş Sendikası.....	90
2. 8. KAMU-SEN.....	90
3. HAK-İŞ'İN MESLEKİ ETKİNLİKLERİ.....	91
3.1. Ulusal Mesleki Etkinlikleri.....	91
3.1.1. Özelleştirme Politikaları ve Hak-İş.....	91
3.1.2. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Raporu.....	95
3.1.3. Çalışan Kesimlerle Girişilen Ortak Oluşumlar.....	98
3.1.3.1. Demokrasi Platformu.....	98
3.1.3.2.Dörtlü Zirve.....	99
3.2. Uluslararası Mesleki Etkinlikleri.....	99

3.2.1. Diğer Uluslararası Görüşmeler.....	104
4. HAK-İŞ'İN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİNLİKLERİ.....	106
4.1. Panel ve Seminerler.....	106
4.2. Araştırma, Kurultay ve Eğitim Etkinlikleri.....	111
4.3. Yayın Faaliyetleri.....	124
4.3.1. Kitaplar.....	124
4.3.2.Video Eğitim Serisi.....	128
4.3.3.Radyo-Televizyon Programları ve Film Gösterileri.....	128
4.3.4. Bilgi Toplumu, İnternetin Etkin Kullanımı ve Hak-İş.....	130
4.4. Slogan, Şiir, Kompozisyon ve Fotoğraf Yarışmaları.....	131
5. HAK-İŞ'İN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ EYLEMLER.....	132
5.1. Yürüyüşler.....	132
5.2. Açlık Grevleri.....	133
5.3. Protesto Mitingleri.....	133
5.4. 1 Mayıs Kutlamaları.....	135
6. HAK-İŞ'İN TEMSİL FAALİYETLERİ.....	140
7. HAK-İŞ'İN SENDİKAL MÜCADELE ANLAYIŞI.....	141
7.1. Ücret Sendikacılığı ve Hak-İş.....	144
7.2. Sınıf Sendikacılığı ve Hak-İş.....	145
7.3. Hizmet Sendikacılığı ve Hak-İş.....	147

7.4. Siyasal Partiler ve Hak-İş.....	147
7.5. Sendikalar arası İşbirliği.....	149

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR BASKI GRUBU VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ OLARAK HAK-İŞ

1. HAK-İŞ'İN BASKI GRUBU ÖZELLİĞİ VE ETKİSİ.....	153
2. BİR SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ OLARAK HAK-İŞ.....	157
3. HAK-İŞ'İN SİVİL TOPLUM REFLEKSLERİ.....	159
4.HAK-İŞ VE MESLEKİ EĞİTİM.....	162
5.HAK-İŞ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ.....	163
5.1. AB SOSYAL TARAFLAR ZİRVESİ.....	164
5.2. AB KONVANSİYONU.....	164
5.3. HAK-İŞ VE KOPENHAG ÖNCESİ SİVİL TOPLUM LOBİSİ.....	165
5.4. AB-TÜRKİYE KARMA EKONOMİK VE SOSYAL İSTİŞARE KOMİTESİ.....	165
Ek 1.SALİM USLU-(HAK-İŞ GENEL BAŞKANI).....	167
Ek 2.MAHMUT ARSLAN-(HAK-İŞ GENEL BAŞKAN YARDIMCISI-HİZMET- İŞ SENDİKASI GENEL BAŞKANI)	174
Ek 3.YUSUF ENGİN-(HAK-İŞ GENEL BAŞKAN YARDIMCISI-ÖZ-İPLİK-İŞ SENDİKASI GENEL BAŞKANI).....	191
Ek 4.OSMAN YILDIZ(GENEL BAŞKAN DANIŞMANI).....	196

Ek 5.MÜLAKATLARLA ALAKALI YORUMLAR.....	205
Ek 6. İŞKOLLARINDAKİ İŞÇİ SAYILARI VE SENDİKALARIN ÜYE SAYILARINA İLİŞKİN 2006 TEMMUZ AYI İSTATİSTİKLERİ.....	208
SONUÇ.....	215
KAYNAKÇA.....	217
ÖZET.....	225
ABSTRACT.....	227

KISALTMALAR

A.g.e. : Adı geçen eser.

A.g.m.: Adı geçen makale.

A.g.y. : Adı geçen yer.

ABD : Amerika Birleşik Devletleri.

AİTİA : Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

AÜ : Ankara Üniversitesi.

AP : Adalet Partisi.

ANAP: Anavatan Partim.

ASKİ : Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi.

CHF : Cumhuriyet Halk Fırkası.

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi.

DİSK : Devrimci İşçi Sendikası Konfederasyonu.

DYP : Doğru Yol Partisi.

DP : Demokrat Parti,

Doç. : Doçent.

Dr. : Doktor.

DGM : Devlet Güvenlik Mahkemesi

EBK : Et ve Balık Kurumu.

HAK-İŞ: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu.

HAK-BİM: Hak-İş Bilgi İşlem ve İstatistik Merkezi.

KARDEMİR: Karabük Demir-Çelik Fabrikaları.

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsleri.

MİSK : Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu.

MHP : Milliyetçi Hareket Partisi.

MSP : Milli Selamet Partisi.

MC : Milliyetçi Cephe.

MGK : Milli Güvenlik Kurulu.

Pr. : Profesör.

RP : Refah Partisi.

s. : Sayfa.

ss. : Sayfa sırası.

SBF : Siyasal Bilgiler Fakültesi.

SEK : Süt Endüstrisi Kurumu.

SHP : Sosyaldemokrat Halkçı Parti.

TÜMTİS: Türkiye Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası.

TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu.

TİP : Türkiye İşçi Partisi.

TİSK : Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

TESK : Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu.

TEKSİF : Tekstil Örne Sanayii İşçileri Federasyonu.

TKP : Türkiye Komünist Partisi.

TMMOB: Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği.

UDC : Ulusal Demokratik Cephe.

yy. : Yayınevi yok.

GİRİŞ

Türk sendikacılık hareketinde bir sendikal olgu olarak HAK-İŞ adını taşıyan bu tez, Hak-İş'in Türk Sendikal Hareket içerisindeki yeri ve rolünü incelemektedir. Tez bu çerçevede dört ana bölüm'den oluşmaktadır. Bu bölümler; "Sendikacılık hareketinin doğuşu ve gelişimi" , "Sendikal bir hareket", "Bir baskı grubu ve sivil toplum örgütü olarak Hak-İş" ve "Mülakatlar" bölümüdür.

Bu bölümlerde kendi içlerinde alt bölümlere ayrılmıştır.

Birinci Bölüm "Sendikacılık hareketinin doğuşu ve gelişimi" şu alt bölümleri kapsar. I. Sendika kavramı, II. Sendikacılığın doğuşu ve gelişimi, III. Sanayi ihtilali ve sendikacılığın doğuşu, IV. Türkiye'de işçi hareketleri ve sendikacılık.

İkinci Bölüm "Sendikal bir hareket" şu alt bölümleri kapsar. I. Hak-İş'in kuruluş ve tarihçesi, II. Hak-İş'in yapısı, III. Hak-İş'in mesleki etkinlikleri, IV. Hak-İş'in sosyo-kültürel etkinlikleri, V. Hak-İş'in gerçekleştirdiği eylemler, VI. Hak-İş'in temsil faaliyetleri, VII. Hak-İş'in sendikal mücadele anlayışı.

Üçüncü Bölüm "Bir baskı grubu ve sivil toplum örgütü olarak Hak-İş" şu alt bölümleri kapsar. I. Hak-İş'in baskı grubu özelliği ve etkisi, II. Bir sivil toplum örgütü olarak hak-iş, III. Hak-İş'in sivil toplum refleksleri, IV. Hak-İş ve mesleki eğitim, V. Hak-İş ve Avrupa Birliği üyeliği.

Dördüncü Bölüm "Mülakatlar" şu alt bölümleri kapsar. I. Salim Uslu(Hak-İş Genel Başkanı), II. Mahmut Arslan(Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı-Hizmet-İş Sendikası Genel Başkanı), III. Yusuf Engin(Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı-Öz-İplik-İş Sendikası Genel Başkanı), IV. Osman Yıldız (Genel Başkan Danışmanı), V. Mülakatlarla alakalı yorumlar.

Anlamlar, araçlar ve insan unsuruyla tanımlanan, sanayi toplumundan bilgi toplumuna evrilen günümüz dünyasında sendikalar kan kaybetmektedir. 1960 darbesiyle getirilen sendikal haklar; kimliğini kendi ilkesinin gerçekleri içerisinde yaratamayan bir sivil toplum kültürünü doğurmuştur. Hak-İş Konfederasyonu bu sürece partkolu sendikacılığı kimliğiyle doğmuş, yaşadığı sancılı dönüşümlerle de özerk kimliğini oturtmaya çalışmıştır.

Tez kapsamında bu süreç incelenmiştir ve değiştirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SENDİKACILIK HAREKETİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Bu bölümde sendika kavramı, sendikacılığın doğuşu ve gelişimi, sanayi devrimi ve sendikacılığın doğuşu, Türkiye’de işçi hareketi ve sendikacılık konuları incelenecektir.

1. SENDİKA KAVRAMI

Bu bölümde, sendika tanımlarına yer verilecektir. Farklı sendika tanımlarına yer vermek faydalı olacaktır.

1.1. Sendika Kavramı

Sendikalar en genel anlamıyla, belirli bir grubun menfaatlerini savunmak maksadiyle meydana getirilmiş bir kuruluş olarak tanımlanırlar. Sendika tanımının kökenleri oldukça uzak bir geçmişe uzanır. Köken itibariyle belediye meclisinden ayrı olarak şehrin menfaatlerini koruyan kimse ya da yargı organları karşısında müşterisinin yerine onun çıkarlarını korumak için çıkış yapanlara verilen “Syndic” kelimesi, sendika kelimesinin türetildiği kök olarak bilinir. Zamanla işçi gruplarının menfaatlerini savunmak amacıyla oluşturulan çıkar savunucusu kuruluşlara sendika denilmeye başlanılmıştır. Bu nedenle sendikaları, bir grup tarafından oluşturulan ve bu grubun menfaatlerini savunmayı amaçlayan bir kuruluş olarak ifade edilebilir. Önceleri yalnız işçi ve işverenin değil her çeşit çıkarın savunucusu olarak anılan sendikalar, Sanayi Devrimi boyunca işçi kuruluşlarının yaşadıkları ekonomik ve sosyal sefaleti idrak edip işçi derneği statüsünden sendika ismi altında Fransa’da ortaya çıkmaya başlamışlardır. Bu süreçte sendika kavramı işçi ve işverenlerin birbirlerine zıt menfaatlerini savunmayı amaçlayan özel kuruluşlar olarak anılmışlardır. (Turan, 1979: 8).

Değişik yazarlar (Hancerlioğulları, 1993; Webb, 1979; Talas, 1960; Engels, 1976; Koç, 1998; Küçükömer, 1994; Yazıcı, 1996) farklı sendika tanımları yapmaktadırlar. Örneğin, Hancerlioğlu'na göre, "Sendika, işgücü satanlarla işgücü alanların birbirlerine karşı kendi çıkarlarını korumak için kurdukları örgüttür". Ona göre; esas olarak sendikalar, eski loncaların değişik biçimlerinde kurulan işçi sendikalarıdır, işveren sendikaları bunlara karşı bir güç meydana getirmek için ortaya çıkmışlardır. İlk sendika XVIII. yüzyılda İngiltere'de kurulmuştur. Fransa'da 1884 yılında ve Türkiye'de ise 1947 yılında işçilere sendika kurma hakkı tanıyan yasalar yapılmıştır. İşçi haklarını savunma amacı güden davranışlara sendikal faaliyetler denir. Yöneticileri işverenlerin emrinde bulunan sendikalara da sarı sendika denilmiştir. Ayrıca anamalcı tekellerin bir biçimi de sendika olarak isimlendirilir. Bu biçim tekelde mal satışı ya da hammadde satın alışı ortak bir ticaret acentesi aracılığıyla yapılır; Bunlara satın alma sendikaları ya da satış sendikaları denir. İşçi sendikaları genellikle ücretler ve iş saatleri sorunları üstünde mücadele ederler. Amaçlarını gerçekleştirebilmek için işçi sendikalarının grev ve işveren sendikalarının lokavt hakları vardır"(Hancerlioğlu, 1993: 233). Webb'e göre;" Sendika, ücretlilerin çalışma yaşamlarına ilişkin koşulları korumak ve geliştirmek amacıyla kurdukları sürekli topluluktur" (Mumcuoğlu, 1979: 3). Cahit Talas'a göre sendika "müşterek ekonomik ve sosyal menfaatleri korumak ve geliştirmek ve çalışma şartlarını düzeltmek üzere işçilerin tesis eyledikleri nev'i şahsına münhasır cemiyettir." (Talas, 1960: 139). F. Engels ise sendikanın, işçi sınıfının sermaye sınıfına karşı verdiği mücadelede gerekli bir silah olduğunu ileri sürer (Engels, 1976: 48). Koç'da benzer bir tanım yaparak sendikaların, işçilerin, işverenlere ve hükümetlere karşı hak ve çıkarlarını korumak için oluşturdukları örgütler olarak değerlendirir (1998: 5).

Görüldüğü gibi bu tanımların ortak noktasını, sendikayı işçilerin haklarını işverene karşı korumak için oluşturulan bir örgüt olarak tanımlanarak meydana getirdiği görülür.

Sendikalar işçiyi işveren karşısında yalnız bırakmayan oluşumlar olarak, işçilerin refahını arttırmak için mücadele ederler. Bu çerçevede

sendikalar, işçilerin haklarını geniş çerçevede tanımlamaktadırlar. Bu doğrultuda sendikalar İşçilerin ücret seviyesini yükseltmek, çalışma saatlerini azaltmak; işyerinde güvenliği sağlamak ve sosyal-politik alanda genel seviyede (makro) alınacak kararlarla veya yeni kurumlarla işçilerin genel sosyal güvenliğini sağlamak şeklinde haklar için mücadele ederler. Sendikalar bu şekilde işçiler için, sadece kendi iş yerinden yaratılan gelirden hakkını almak yanında, sosyal sigorta örneğinde olduğu gibi özellikle milli gelirden sosyal denge için pay alma şeklinde tekrar bölüşüm hakkı gibi daha genel haklar için gayret sarf ederler. Prof. Harbison'un belirttiği gibi, "sendikalar ilgili organlarıyla, iş sahasını ve işin yürütülmesini bekçi gibi gözlerler". Sendika grevlerini yapabilmek için gerektiğinde bütün halka hitab ederek çatışmaya üçüncü tarafı da katarak daha kuvvetli bir organik kuvvet haline gelmeye çalışır. Hatta Harbison bu çerçevede Sendikalar nitelikleri icabı "mutlaka meydan okuyucu olmalıdırlar." şeklinde daha radikal bir şekilde tanımlı yapmaktadır (Küçükömer, 1994: 63-64). Bu çerçevede Harbison'a göre, işverenler, karlılığını esas olarak, üretimi yürütmek ister. Bu amaçla mevcut gücünü, kendi iş yerinde ve halk içinde ve hükümet nezdinde çıkarına kullanacaktır ve çıkar farklılığı nedeniyle işçiler ve işverenler arasındaki ilişki düzeyine göre ülkedeki bütün sosyal-ekonomik gidişi etkileyebilir. Bu sebeplerle kamuoyu ve nihayet ve kamu otoriteleri üçüncü taraf gibi çatışmaya katılırlar. Fakat bu katılım hükümetin sosyo-ekonomik politikasını kontroleden kapı açar.

Ona göre, işçi çıkarı işveren çıkarı ile çatışır. Birinin çıkarını mutlak veya nisbi olarak arttırmak diğerininkini eksiltmektir denilebilir. Yani işçiye sağlananlar, genel olarak işverenin karını azaltan veya maliyetini yükselten faktörler olacaktır; ve nihayet onların çıkar savaşı kendileri dışındakileri de zararlı kılabilir. Öyle ise, sosyal ve endüstriyel barış için, sendikalar meseleleri mümkün olan ölçülerde öznel sahadan nesnel sahaya aktararak, gerçeklere dayanan anlaşmalara gitmeye zorunludurlar. Bunun modern aracı ise, elbette gerçek grevle desteklenen toplu sözleşme yoludur (Küçükömer, 1994: 64). Bunun yanında sendikalar daha genel bir topluluk olarak

tanımlayanlarda vardır. Örneğin Yazıcı, “ Sendikalara bir insan grubu olarak bakarsak sosyal fonksiyonlarını istekleri doğrultusunda şekillendiren bir grup olarak tanımlar (1996: 23). Bu çerçevede genel bir bakış açısıyla sendikaları, anlamları inşa etmek ve inşa ettiği yeni anlama insan unsur ve araçlar yardımıyla hayat vermek zorunda olan, işçilerden oluşmuş bir grup olarak görür (Yazıcı, 1996. 23).

2. SENDİKACILIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Bu bölümde Batı’da sendikacılığın doğuşu ve gelişimi incelenecektir. Bu çerçevede Ortaçağ’dan kökenlerini alan ve sanayi devrimi sonrası somutlaşan bir yapılanma irdelenecektir.

2.1. Batıda Sendikacılığın Doğuşu ve Gelişimi

2.2. Sendikacılığı Ortaya Çıkaran Tarihi Zemin

Sendikacılığın ortaya çıktığı tarihi zeminin oldukça gerilere gittiği ve zor şartlarda geliştiği görülür. Braudel, “Maddi Uygarlık Ekonomi ve Kapitalizm” adlı kitabında W. Sombart ve M. Weber’in tek boyutlu kapitalizm algılamalarını eleştirerek “ bana göre bir şey kuşku dışıdır: Kapitalizm tek ve dar bir kökenden çıkmış olamaz; ekonominin de söyleyecek sözü olmuştur; kültür ve uygarlığında söyleyecek sözleri olmuştur, güç ilişkilerini kararlaştıran bir tarih olmuştur” demektedir. Bu manada söylenebilir ki sendika hem söz konusu sarmal dönüşümlerin bir ürünü, hem de o dönüşümlerin hikayesine katkı yapan bir özne olarak ortaya çıkmakta, hayatiyet kazanmaktadır (Yazıcı, 1999: 8).

Koç ise sendikaların, baskı ve sömürüye karşı bir kardeşlik örgütlenmesi olduğunu ileri sürer. Ona göre, “Avrupa ülkelerinde sendikaların çoğunluğunun atası, loncalarda ustaların baskısına ve sömürüsüne karşı kalfaların oluşturdukları kardeşlik örgütleridir. Bu gizli örgütler, bir taraftan kalfalar arasında yardımlaşmayı sağlıyor, diğer taraftan, ustalara karşı kalfaların hak ve çıkarlarını koruyor ve gerektiğinde greve gidilmesini sağlıyordu (1998: 6).

Sanayi çağını oluşturan dinamiklerin bir bakıma rahmini oluşturan Batı Ortaçağı kendi içerisinde çok renkli, çok karakterli ve muhtelif safhalara ayrılan bir özellik ortaya koymaktadır. İktisat tarihçisi Ülgener, (Yazıcı, 1998:8) Batı Ortaçağını incelediği çalışmalarında sözkonusu dönemi üç bölümden oluşan bir çağ olarak değerlendirmekte ve sözkonusu üç dönemi şu şekilde değerlendirmektedir.

Birinci Aşama: Günümüz tarihçileri ortaçağ içinde en azından üç aşamayı ayıran fertçi (individualist) bir dünya görüşünün izlerini ve ‘cite’ medeniyetin nisbeten serbest etmek noktasında birleşmiş görünüyorlar: Önce, antik çağların mirası sayılabilecek (daha doğrusu toleranslı) hayat şartlarını kısmen devam ettiren ortaçağın ilk yüzyılları (12. ve 13. yüzyıla kadar geçen zaman) İlk Ortaçağ, gerçek ortaçağ değildir. Ferdin hayatını kayıtlayan bağların çoğu ortaçağın zirvesine vardığı asırlarda ortaya çıkmıştır (Ülgener, 1981: 27).

İkinci Aşama: Yer yer katılaşmaya yüz tutan ahlak ve teoloji normlarının ve onlarla beraber bir kısım katı toplum kadrolarının (en başta toprak mülkiyeti ile ayarlı sınıf ve tabaka tertibinin) ferdi hayat üzerine olanca ağırlığı ile yüklendiği koyu ortaçağdır.

Üçüncü aşama: Çağın yeni zamanlara ve özellikle kapitalizme kavuşmak üzere olduğu aşamadır. ‘Ortaçağ sonu’ için değişik olan unsur: Geriye geleneğe ve göreneğe bağlılıktan ziyade yeniyi benimsemeğe ve temsil etmeğe meyillenen bir ruh ve zihniyet; ekonomik ve içtimai hayatta

yeni şekillere ve fikirlere doğru yöneliş; öngören bir aşamadır. Bütün bu yenilikler Batı Avrupa’da ortaçağ sonuna ayrı bir ‘iktisat stili’ karakterini vermiştir (Ülgener, 1981: 27).

Ülgener çerçevelenen olgunun değerlendirilmesini şöyle yapmaktadır. “Ortaçağ, belli bir toplum düzeni ile yine az çok belli bir hayat anlayışının üstten ve alttan beraber yoğurup şekil verdikleri bir hayat tarzını toplu olarak ifadeye yarar. Bu tarz hayatın ‘satih üstü’ özellikleri bilinmektedir. Bunun, siyasi-politik yönü, mali-ekonomik yönü ve teşebbüs formaları gibi yönleri vardır. Bu doğrultuda siyasi-politik yönü olarak:(yerine göre çiftlik, malikane veya sadece büyük arazi rejimi) başta büyük toprak mülkiyeti ve toprağa dayalı hakimiyet şeklini içeren; toprağın başladığı ve bittiği sınırla ölçülü bir iktidar dağılışı (merkeziyetsizlik); yine toprağa dayalı bir rütbe ve mansıp silsilesi; ekonomik-mali karakteri olarak Servet; belli başlı şekilleri ile toprağa dayalı kaldığı sürece paranın ve genellikle menkul değerlerin ikinci planda gelen rolü (aynı iktisat) ; teşebbüs formları olarak: şehir dışında ve etrafında (büyük ve küçük işletme şekilleri ile) tarım; şehir içinde basit çarşı esnafı ve loncaları yanında belli yol kavşakları ve transit merkezleri dışında oldukça sönük bir ticaret özellikleri sıralanabilir. Satih üstüne sıralanan bu şekil ve kalıpların altındaki hayat ve cemiyet anlayışı da yabancı değildir: Başta yine büyük toprak rejimine has ağalık ve eşraflık ruhu; asıl ve neseb iddası; yeni zamanların menkul servete dayalı, hareketli iş ve çalışma zihniyetinin tam aksi olarak; toprağa dayalı ağır, hareketsiz servet ve kıymet anlayışı; yine aynı ağırlık ve hareketsizlik içinde, Lonca ahlakı, tradisyonalist sanat ve meslek anlayışı söz konusudur. Bütün bu kıymetleri din gayretinden doğan mistik havanın çepeçevre kuşattığı düşünülen bir çağdır (Ülgener, 1981: 23, 24).

2.3. Sanayi İhtilali Öncesinde Sosyal ve Teknolojik Yapı

XVIII. yüzyılın ikinci yarısı içinde gelişen bilimsel ve teknolojik buluşlar sonucunda oluşan Sanayi Devrimi, Avrupa, İngiltere ve Fransa'dan başlayarak toplum yapısını bütün yönleri ile etki altına alarak değiştirmiştir. Korporasyonların ve İşçi Arkadaşlık Kuruluşların (Compagnonnages) içinde organize olan emekçi kesimi, gelişen üretim teknolojisinin yarattığı yeni şartlar karşısında başka kuruluşlar içinde istikrar aramaya başlamıştır. Avrupa'nın sanayi devrimi eşiğinde sahip olduğu sosyal ve teknolojik yapı, 1750 yıllarında bile aristokrasinin hala güçlü olduğu, burjuvazinin güçlü bir şekilde geliştiği ve emekçi kesimin şüursuzluk içinde bulunduğu bir toplumsal yapıyı, teknolojinin su, rüzgar ve hayvan enerjisi ile basit ahşap mekanizmalarla yürütüldüğü teknolojik bir sistemi temsil etmekteydi (Turan, 1979: 25).

2.3.1. Toplumsal Yapı

Toprağın tek veya en büyük zenginlik kaynağını teşkil ettiği feodal düzenin hala hakim olduğu sanayi devrimi öncesi Batı Avrupa'sında, toprağa sahip olanlar, mülkiyetleri altında bulunan toprak üzerinde yaşayan ve çalışan bütün diğer insanlar üzerinde her çeşit tasarruf hakkına sahiptiler. Aristokrasi ve Ruhban Sınıfı, toplumun asıl büyük kalabalığını meydana getiren büyük kitlenin dışında ve üstünde, imtiyazlı sınıf olma niteliğini muhafaza etmekteydi (Turan, 1979: 25, 26).

2.3.2. Asiller (Aristokratlar)

Batı Avrupa'da olduğu gibi, Avrupa'nın bütün diğer ülkelerinde Aristokrasi toplumsal yapının belirli bir birimini temsil ediyordu. Bir kulübün üyeleri gibi isimleri bir sicile kaydedilen Asiller, Süzeren (Hami) kabul edilen Kralın Vassal (Birine bağımlı) lığı altında bulunuyorlardı. Süzeren olan Kral,

Vassal durumunda bulunan asilleri korumak, Vassal olarak asiller ise Krala hizmet etmek borcu altında tutulmaktaydılar.

Krala özel bir vergi ödeyen asiller, asalet payeleri sayesinde elde etmiş oldukları imtiyazları korumak hakkına sahip bulunuyorlardı. Asalet payesinin babadan oğula geçtiği ve en büyük erkek çocuğun unvan ve haklarını muhafaza ettiği bir töreye göre yaşayan asiller, köylerin asayişini yönetiyor, av yapma tekeline ellerinde tutuyor, şahısları için angarya yaptırabiliyor ve vergi toplayabiliyorlardı. Ayrıca toprağın mutlak sahibi olarak toprak kirasını tespit ederek, kiraya vermedikleri toprağı kapalı tutuyor veya özel mülk şeklinde işletebiliyorlardı. Orta Avrupa Ülkelerinde toprak köleliği rejimini temsil ediyorlardı (Turan, 1979: 26).

Kılıç taşıma hakkına sahip olan asiller, askerlik, bakanlık, valilik ve diplomatlık gibi görevlere layık görülüyorlardı. Harplere ara verildiği zamanlarda ganimet kapısının kapanması, özellikle ekonomik ve ticari hayatın gelişmesi sonucu toplum içinde "paranın gücünün" daha çok önem kazanması, bir takım asillerin fakirleşmesine ve para sahibi olan burjuvaların evlenme veya asilleştirme gibi yollardan yararlanarak Asillerin saflarına sızmasına meydan vermiştir. Burjuva sınıfından gelenlere bu yolları para karşılığında açan krallara ve asillerin imtiyazlarını tehdit eden burjuvalara karşı asiller sınıfının mensupları, bu yüzden derin bir kin ve nefret duymakta idiler (Turan, 1979: 26).

2.3.3. Kilise ve Din Adamları

Krala tahtta oturma hakkını veren 'ilahi hak' (Droit Divin) kiliseye mihrabı temsil etme hakkını sağlıyordu. Kralın görevi hristiyan dinini, yönettiği insanlara kabul ettirmektir. Buna karşı kilise; eğitimi, sosyal yardım kuruluşlarını yürütmek fikri faaliyeti sansür etmek görevini üzerine alıyordu. Bu baskıları yapmak ve toplumun manevi hayatını yönetmek hakkını elinde tutan kilise, aynı zamanda toprak ve mülk sahibi olmak veya vergi toplamak

haklarına da sahip bulunmaktaydı. Sağlam bir teşkilatlanma esası üzerine kurulmuş imtiyazlı bir kitleyi temsil eden din adamları, kati bir disipline göre yönetiliyorlardı (Turan 1979: 26, 27).

Reform Hareketinin olması, protestan ülkelerde din adamlarının milliyetçilik hareketlerine katılmalarını sağlamış ve bu sayede kilise ve halk yığınları arasında belirli bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Çarlık Rusya'sında Çarlar Ortodoks kilisenin sahibi olma vasfını devam ettirirken, Katolik ülkelerde, Milli Kilise hareketleri, papanın Katoliklik adına yürüttüğü siyasi ve dini liderliğini tartışmaya başlamışlardır. Halbuki çok önceleri Roma'dan kopan İngiliz Kilisesi mensuplarına bir taraftan parlamentoda yer verilirken, diğer taraftan elinden toprakları alınmış ve hakları sınırlandırılmıştır (Turan, 1979: 27).

XVIII. yüzyılın ortalarında hala zengin olan kilise, krallar ve asillerle çatışarak eski haklarının büyük bir kısmını kaybetmiştir. Diğer taraftan kilisenin zenginliğinin kendilerine tevcih edilmediğinden şikayet eden rahipler ve halk, din adamlarının iç dayanışmasının zayıflamasında önemli baskı unsurları olarak faaliyet gösterebilmişlerdir (Turan, 1979: 27).

2.3.4. Burjuvalar

Sanayi Devriminin başlamasından önce Avrupa toplumlarının, asiller ve din adamları dışında, geniş halk kitlelerinin en zengin ve güçlü tabakasını temsil eden burjuvalar, zenginlikleri sayesinde köylü ve esnaf tabakasını da çevrelerine alarak büyük bir toplumsal güç oluşturabilmişlerdir. Tasarruf, ticari spekülasyon, ülkeler ve kıtalararası ticaret yolu ile zenginleşen burjuvalar, ekonomik zenginliklerden yararlanarak zaman zaman asiller ve din adamlarının çepeçevre sardıkları krallık tahtının yakınlarına sokulabiliyor ve ülke yönetiminde siyasi iktidarın üçüncü bir dayanağı haline gelebiliyorlardı. Burjuvazinin yüksek burjuvazi denen bir kesimi, devlet yönetiminde bakan, danışman, yüksek dereceli hakim, bankacı, imalatçı, büyük tüccar ismi

altında resmi ve yarı resmi hizmetleri paylaşıırken; tüccar, avukat, noter, doktor, hakim, zengin esnaf diye adlandırılan bir başka kesimi ise, kalabalık halk tabakaları ile kurduğu ilişkiler sayesinde Avrupa toplumlarının zirvesi ve tabanı arasında kuvvetli bir toplumsal organizasyon niteliğinde gelişebilmiştir. Böylelikle burjuvazi, toplumların tümü üzerinde, etkisi ve itibarı olan yeni ve güçlü bir sosyal sınıf olarak doğmuştur. Ayrıca bu devrin düşünürlerini, bilginlerini fikir ve aksiyon adamlarını yetiştiren burjuvazi, Avrupa toplumlarında eski düzene köklü bir değişiklik getirecek olan sosyal siyasi ve teknolojik bir devrimin şartlarını oluşturmuşlardır. (Turan, 1979: 27, 28).

Burjuvazi kesimi içinde bulunup yüksek burjuvalar tarafından ‘halk’ diye nitelendirilen ve genel olarak orta sınıf denilen kitle, çok büyük ve hareketli bir topluluğu temsil etmektedir. Aralarında rahiplerin, köy papazlarının, doktor, cerrah, sokak satıcılarının ve çerçilerinde bulunduğu, fakat büyük çoğunluğu berber, terzi, marangoz, kuyumcu, nalbant, aktör, sanatçı gibi esnaf mensuplarından oluşan kalabalık bir gurup, küçük burjuvazi olarak tanınmaktadır. Bu kesim yüksek burjuvazinin zaman zaman niyetleri doğrultusunda kullanılıyor, ama hiçbir zaman hareket kabiliyetini kaybetmiyordu. Yüksek Burjuvazinin ülkedeki imtiyazlı sınıflar arasındaki yaşayışına bakan ve paranın iktidar olduğunu gören küçük burjuvalar, büyük bir yükselme hırsı içinde yaşarken, mevcut eski düzenin ortadan kaldırılması için, kendilerine ekonomik ve siyasi iktidarı getirecek her kitle hareketine kapıları açık tutmaktadırlar (Turan, 1979: 28).

2.3.5. İşçiler

Şehir ve köy kesiminde çok defa belirli bir işte çalışmayıp, bulabildiği her işte çalışmanın yollarını arayan işçiler, Avrupa toplumunun diğer kesimlerince özellikle Asiller ve Burjuvalar tarafından mahkum edilmişlerdir. Hristiyan dininin ilkeleri fakirlere karşı merhametle davranılmasını emrettiğinden kilise, aç ve işsiz kitlelerin her şey yapabileceklerine inandığından zenginler; XVIII. yüzyılın düşünürlerinin fakirleri korumayı

sosyal bir görev kabul etmelerinden dolayı toplum, işçilere zaman zaman hayırsever anlayışla muamele etmekteydi (Turan, 1979: 29).

İngiliz püritenlerinin ve yüzyılın kapitalistlerinin anlayışı, fakirler, işsizler dolayısı ile işçiler hakkındaki görüşleri benimsiyordu. Bu her iki anlayışa göre zenginlik seçkinlere verilmiş bir haktır. Fakirlik ise ilahi bir lanet nişanesi olarak başka insanlara verilmiştir. Çünkü tembellikleri ve kötülüklerinden ötürü bazı insanlar; tanrı tarafından fikirlikle ve sefaletle cezalandırılmıştır. Bu görüşlerin sonucu olarak toplumlara kötülüklerin ve gelecekteki sosyal ve siyasi huzursuzlukların kaynağı olarak gördükleri işçi yığınının aşağı görmüş, tahkir etmiş, onlardan farklı olduklarını kabul etmişlerdir (Turan, 1979: 30).

Üstün sınıfların hizmetinde yaptıkları işlerin dışında işçiler şehir ve köylere yayılmış durumdaydılar. Tarla, harman dövme, orman işleri, ulaşım, maden ocaklarında çalışarak gündelikçilik yaparak hayatlarını kazanan işçilerin bir kısmı köylerde çalışıyorlardı. Şehirlerde ise dükkan, tezgah ve atölyelerde daima birkaç işçi çalıştıran patronların hizmetinde dağınık bir şekilde iş bulabiliyorlardı. Yarı gezgin bir durumda yaşayan, köyde iş bulduğu zaman köyde, şehirde iş bulduğu zaman şehirde çalışan işçiler, özel bir iş vasfına sahip olmadıklarından devamlı işleri değiştirmek zorunda kalıyorlardı. Sınıf şuurundan yoksun olan bu kitle, daima az veya çok korporasyonların etkisi altında bulunuyor, korporasyonlar ve İşçi Arkadaşlık Kuruluşlarının (Compagnonnage) teşkilatları içinde toplanma eğilimi gösteriyorlardı (Turan, 1979: 30).

İktisadi hayatın düzeldiği dönemlerde açlıktan yakasını kurtaran işçilerin ücretleri, hemen hemen hiçbir zaman yiyecek maddelerinin fiyatının artışı seviyesine getirilemiyordu. Mesela Fransa'da 1730 ve 1979 yılları arasında tahıl fiyatlarının artışı %60 olduğu halde, aynı tarihler arasında işçi ücretleri ancak %22 oranında yükselebilmisti. Özellikle hayat pahalılığı unsuru, bazı iş kollarında işçilerin grev, direnme, sabotaj hatta başkaldırma hareketlerine girişmelerine yol açmıştır. İngiltere'de işçi birlikleri (Unions) her

yerde ortaya çıkmış ve bu kuruluşlar ve bütün gayretleri ile ücret tesbiti meselesini halletmeye çalışmışlar. Fransa'da İşçi Arkadaşlık Kuruluşları aynı etkiyi yapabilmek için, ülke çapında şehir şehir dolaşarak işçi kitlesini aynı amaç etrafında toplamak istemişler. Grevcilerle dayanışma yapabilmek için karşılıklı yardım kuruluşları kurulmuş, diğer taraftan İngiltere'de olduğu gibi işçilerin meselelerine devletin müdahale etmesini istemişler. Fakat tam tersine Devlet, işçi birliklerini veya Arkadaşlık Kuruluşlarını yani her çeşit kollektif direnmeyi devlet otoritesini zaafa düşürür gerekçesi ile hoş görmemiş, hatta mahkum etmiştir. Halbuki Kilise, teşkilatlanmaya eğilimi olan işçileri ayıplamıştır (Turan, 1979: 30, 31).

İşçi kesiminin, fakirlik ve sefaletinin gittikçe büyüdüğünü ve bu gücün eninde sonunda bir gün toplum yapısını infilak ettireceğini gören yöneticiler hayırsever kuruluşların sayısını arttırmak, fakirler için iş atölyeleri açmak, dilencileri özel evlere kapatmak gibi tedbirlerle, yaklaşan tehlikeyi geciktirmeye çalışmışlardır. Çünkü işçi kitlesinin fakirlik ve sefaleti gün geçtikçe toplum yapısını kemiren bir yara olmuştur. Dilencilik, serserilik, haydutluk gibi faaliyetlerle sonuçlanan işsizlik ve fakirlik, yol kesme olayları, kaçakçılık ve zorbalık olaylarını körüklemiştir. İşsiz ve amaçsız olarak şehir şehir ve köy köy gezen kalabalıklar, her yerde haydutların korkusunu genelleştirmiştir (Turan, 1979: 31).

İşsiz ve fakirlerin hiddetini teskin etmek, yaklaşan tehlikeyi önlemek, kötü mahsül yıllarında hacmi genişleyerek gittikçe kalabalıklaşan ve patlamaya hazır bir barut fıçısı haline gelen sosyal hayatın tansiyonunu düşürmek, isyan ve başkaldırma hareketlerini boğmak için zenginler devlet ve mahalli idarelerin aldıkları hayırsever tedbirler yeterli olmamıştır. Zira bu çabalar gösterilirken, diğer taraftan gelişen bilim ve teknoloji, üretim hayatını yeni şartlarla karşı karşıya getirmiştir (Turan, 1979: 31).

3. SANAYİ İHTİLALİ VE SENDİKACILIĞIN DOĞUŞU

Bu bölümde Sanayi Devrimi ve sendikacılığın doğuşu konusu işlenecektir.

3.1. Sanayi Devrimi ve Sendikacılığın Doğuşu

Hayatın daha kolay ve zahmetsiz olarak sürdürülebilmesi, insanlığın ilk çağlardan itibaren arayışına girdiği en önemli hususlardan birisidir. İnsanoğlu çeşitli alet-edavat geliştirmiş ve günden güne bu daha da komplike bir hal almıştır. Ama hiç şüphesiz bu çabaların en büyüğü sanayi devrimi denilen olgu olmuştur.

Fransız Devrimi, Avrupa'da siyasal yaşamı, sanayi devrimi ise ekonomik yaşamı ve onun kurumlarını derin bir biçimde değiştirdi. 18. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere'de doğup oradan Batı Avrupa ülkelerine yayılan ve insan emeğine ya da emek gücüne ilişkin büyük değişimleri başlatan sanayi devrimi basit anlamıyla küçük zenaat, tezgah ve atölye üretiminin yerine yeni teknik buluş ve makinelerle donatılmış fabrika üretiminin geçmesi başka bir deyimle yeni bir enerji kaynağı olan buhar gücünün harekete getirdiği makinenin insan, rüzgar, su ve hayvan enerjisinin yerini almasıdır (Talas, 1981: 29).

1750 yıllarından sonra, yani 18. yüzyılın ikinci yarısında olduğu kabul edilen sanayi devrimi, diğer bütün tarihi olaylar gibi, belirtilen tarihi devreden çok öncelere oluşum sebeplerini taşıyan bir olaydır. Çünkü sanayi devriminin meydana gelmesinde rol alan unsurlar, daha önceki yıllar içinde yavaş yavaş hazırlanmış, birçok safhalardan geçmiş ve birbirlerini tamamlayarak biriken bilimsel ve teknolojik bilgiler sosyal ve ekonomik hayatı etkileyen bir güç haline gelebilmiştir. Üretim hayatında kullanılan araç ve gereçlerin değiştiği, üretim faaliyetinin organizasyonunun farklı bir planda ele alındığı, yeni bir tip ekonomik faaliyet sonucu toplumların kaderini değiştiren yeni bir ekonomik ve sosyal düzenin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. 1750 yıllarına girmeden önce buhar makinesi dahil, 18. yüzyılın ikinci

yarısında teknolojik hayatın temel taşları olacak buluşlar sayesinde birçok çalışmalar yapılmıştı. 1750 yıllarına girilirken Batı Avrupa'da özellikle İngiltere'de az sayıda da olsa buhar makinesinin kullanıldığı bilinmektedir. İngiliz mekanisyenlerden Newcomen ve Savery'nin prensipleri üzerinde çalıştıkları buhar makinesi 1750 yıllarına kadar gelişmiş basit bir pompa şekline dönüşmüştü. Bu makineler maden kuyularındaki suları boşaltmakta kullanılmaktaydı. Zira kömür tüketimi çok fazla olan bu ilkel pompalardan ancak kömür yataklarının bol olduğu bölgelerde yararlanmak mümkün olmuştur. 1750 yılını 1800 yılından ayıran yarım yüzyıllık bir zaman sanayi devriminin temel taşlarını teşkil eden buluşların birbirlerini takip ettikleri bir devreyi sembolize etmektedir. 1752 yılında Bengamin Franklin paratoneri, 1754'de Black karbonik asidi, 1764 yılında Hagreaves otomatik mekiği, Watson 1767 yılında kömürü arındırma işlemini yaparken, 1768 tarihinde hidrojen bulunmuştur (Turan, 1979: 34).

1769 yılında, o zamana kadar ilkel buhar pompalarında kullanılan enerji gücü Watt tarafından patenti alınarak sanayi hayatına sokulmuştur. 1770 yılında Arkwrighe su gücü ile çalışan tekstil sektöründe kullanılan makineyi sanayinin hizmetine sokmuştur. 1772 yılında Cavendish'in elektrik enerjisi üzerinde yaptığı denemeler dikkati çekerken Whithurst barajlar kurmak yolu ile hidro elektrige ulaşılabilceğini ispatlamıştır. Sanayi hayatında üretim bu buluşlardan etkilenmiştir. Ayrıca bu bilimsel buluşlarında daha önceki yüzyıllarda olduğu gibi labaratuvarların duvarları arkasında gizli kalmayarak, teknolojik uygulamalar olarak ekonomik hayata yansması, 18. yüzyılın bir özelliği ve yeniliği sayılmaktadır. Çalışma hayatının asli unsuru olan işçi kesiminin, yeni makineler ve yeni iş organizasyon yöntemleri sonucu farklı çalışma şartları içine girmesinin bu gelişmelerin tabii sonucu olduğunu belirtmek gerekir (Turan, 1979: 34, 35).

Fransız devrimi, esas olarak aristokrasiye karşı verilen bir mücadelenin sonucudur. Ancak devrimden sonra burjuva sınıfı güçlenmiş, sınıfsal yapı burjuva ve işçi sınıfı şeklinde yeni bir niteliğe kavuşmuştur.

Sanayi devrimi ile birbirine rakip taraflar haline gelen burjuva ve işçi sınıfı arasındaki mücadeleler günümüz anlamında sendikal mücadelenin başlangıç noktası kabul edilebilir (Ferid, 1992: 24).

Batı toplumunun temel niteliği olan sınıf anlayışı bir kere daha ortaya çıkmıştır. Batı toplumları bu dönemde sömürgeci siyasetlerle Asya, Afrika ve Güney Amerika dahil yeryüzünün batılı olmayan ülkelerinin çok önemli bir kısmını talan ederken, bu ülkelerin burjuva sınıfı da kendi toplumlarının işçilerini amansız bir şekilde sömürüyorlardı. İşçiler günde 16-18 saat çok ağır şartlarda çalıştırılıyor, kadın işçiler tezgah başında doğum yapacak kadar zor şartlara mahkum ediliyor, çocuk işçiler bile ağır şartlar altında çalıştırılıyorlardı. Bu arada sanayi için ucuz işgücü temin etmek amacıyla feminist hareketler besleniyor, kadının iş hayatına çekilmesi için erkeklerle yarış halinde olmaları gerektiği görüşü yaygınlaştırılmaya çalışılıyordu. Kilisenin ikinci ve aşağılık bir cins olarak gördüğü, şeytan telakki ettiği kadınlar için bu şekilde bir söylem cazip geliyordu. Ama bu propagandanın arkasında eşitlik, demokrasi gibi ilkelerden çok burjuvanın çıkarları bulunuyordu. Çünkü kadın işçiler aynı işlerde ve aynı şartlarda çalıştıklarında bile erkeklerden daha az ücret alıyorlardı (Ferid, 1992: 24).

Sanayi devrimi ile batı toplumlarında görülen yığınlaşma ve yeniden sistem bütünlüğüne ulaşma sürecinde görülen çok hızlı değişmeler, değişme tartışmalarını da kaçınılmaz kılmıştır. Gerçekten sanayi devrimi ile batı toplumlarında açılan değişme ve dönüşüm süreci, o zamana kadar insanlık tarihinin hiç karşılaşmadığı bir büyük değişmeyi ifade eder. Hatta bu değişim için kelimenin tam anlamı ile devamlı olarak tekrarlanan ama her defasında bir öncekinden daha yüksek perdede ve daha kalabalık bir orkestra ile çalınan bir melodiye benzer denilebilir. Esasında, her sosyo-kültürel sistem ya da süper üst sistem her an değişerek doğar, gelişir ve geriler. Gerileme ve çöküş sürecinde yerini geçici eklektik bir yığına ya da yeni süper üst sisteme bırakır. Ancak ilk süper üst sistem toplumda bütünüyle yok olmaz. Varlığını belirli düzeylerde korur ve devam ettirir. Bu çerçevede Batı Avrupa'da sanayi

devrimi ile başlayan süreç, ortaçağın temelde maneviyatçı sosyo-kültürel sisteminin hızla parçalanma ve batı toplumlarının yığınlaşan yapıları içerisinde yeniden bir sosyo-kültürel sistem bütünlüğüne ulaşma çabalarını içine alır (Yazıcı, 1996: 33, 34).

Batıda, toplumların sosyo-kültürel sistemlerinin oluşum seyrine böyle bir analiz çerçevesi ile yaklaştığımız zaman; öncelikle Fransız devrimine bağlı olarak anlamlarda, İngiliz sanayi devrimine bağlı olarak araçlarda ve her ikisine dayalı olarak araçların yardımıyla, Fransız devriminin genelleştirdiği anlamları işler hale getiren insan unsurunda anlamlı-nedensel bağlarla kurulmuş bir sistem bütünlüğüne varıldığını görürüz. Fransız devrimi kendisini hazırlayan pek çok gelişmenin tezahürü olarak doğmuş ve Batı Avrupa'da hatta bütün dünyada ortaya koyduğu fikirlerle büyük yankılar uyandırmış bir büyük olgu olarak, sanayi toplumu sosyo-kültürel sisteminin en temel kabullerini, değerlerini, normlarını oluşturmuştur. İngiliz sanayi devrimi, üretim teknolojisinde sağladığı büyük aşama ile, olağanüstü bir üretim patlamasına kaynaklık etmiş, insanın nesnel dünya üzerindeki hakimiyetini perçinlemiş, insana yeni hayat alanları açarak nesnel gerçekliği en ileri düzeyde kullanma imkanı vermiştir. Sanayi toplumu insanı, Fransız devrimi ve İngiliz sanayi devrimi ile anlam ve araçların kazandığı yeni muhtevayı anlamlı bir sistem bütünlüğü haline getirmeye çalışmış, büyük çalkantılar ve çatışmalar sonucu buna muaffak olmuştur. Sanayi toplumu insan tipi böyle bir bütünlük içinde anlam kazanmaya başlamıştır. Sanayi çağı ile, insan ile makinenin üretim düzeninde birlikte yer alışı, başka bir ifade ile 'Manufacture' endüstrisinden 'Machinofacture'e doğru hızlı dönüşüm üretimde büyük bir artışa sebep olmuştur. Bir yandan sosyo-kültürel sistemin çözülmesi ile anlamlardaki değişme, diğer yandan üretimdeki büyük artışın dahada keskinleştirdiği paylaşım meselesi, sosyal sınıflar arasında çatışmaların artmasına neden olurken, diğer yandan sosyal sınıfların alt sosyo-kültürel yapılarının temel belirleyici yapılar haline dönüştüğü görülmektedir (Yazıcı, 1996: 35: 36).

Batıda işçi hareketlerinin ortaya çıkmasına kaynaklık eden bu dönüşümleri; İngiliz sanayi ile üretim teknolojilerinde sağlanan büyük değişme ve gelişme sonucu seri üretime geçilerek, üretimde gerçekleştirilen büyük patlama, üretim teknolojisindeki bu büyük gelişme sonucu, istihdamın küçük tezgah üretiminden fabrikasyon üretime kayması ve yeni istihdam alanları açılması ve buna dayalı olarak şehir merkezlerine, kırsaldan başlayan büyük göç, sosyo-kültürel sistemin çözülmesi sonucu, anlamlarda ortaya çıkan değişme ve ortaçağdaki hak anlayışının ortadan kalkması ile klasik liberalizmin ön plana çıkmaya başlaması, bu anlayışın güvencesiz işçi kitlelerinin doğuşuna kaynaklık etmesi, diğer yandan üretimdeki büyük artışın meydana getirdiği paylaşım meselesi, büyük çapta işçilerin aleyhine, ancak sermaye sahiplerinin lehine oluşan gelir dağılımı ve, Bütün bu nedenlerden dolayı ortaya çıkan kanlı sınıf çatışmaları olarak ifade edebiliriz (Yazıcı, 1996: 36).

Klasik liberalizmin acımasızlığını ifade etmek açısından, kendisi bir sosyal Darwin'ci sayılan ve Darwin'in doğal ayıklama yönteminin insan toplumları içinde geçerli olduğunu iddia eden Herbert Spencer'ın görüşleri oldukça ilginç sayılabilir. Spencer, yoksulların tembellikleri yüzünden yoksul duruma düştüklerini ve onlara acınmaması gerektiğini belirterek özel ya da kamusal kuruluşlar aracılığıyla yoksullara yardım etmek, insanoğlunun gelişimine çok kötü bir biçimde müdahalede bulunmak olacağını ifade etmekteydi. Sınıf çatışmalarına ve mücadelelerine bu kadar açık anlamlarla yüklü ve sistem bütünlüğü kuramamış bir yığınlar toplumu durumundaki Batı Avrupa'da adeta işçi hareketinin ortaya çıkması ve kendi maddi-manevi varlığını meşrulaştıracak kanalları zorlaması, kaçınılmaz görünüyordu.

Çalışan-çalıştıran farklılaşmasının hat safhada bulunduğu bu geçiş toplumu çoğu zaman harplerin, haksızlığın, sosyal ve ahlaki gerileme ve sefaletin tahrip ettiği, tam anlamıyla bir kargaşa ve yığınlar toplumuydu (Yazıcı, 1996: 37).

Kentler büyümüş, nüfus ve işgücü hareketliliğinde artışlar olmuştu. Sanayi devrimi ile kurulan fabrika ve büyük işletmelerin bulunduğu bölgelere doğru işçi akını başladı. Bu işçiler iş bulabilmek için kendi aralarında rekabete girdiler. Bu durum onların emeklerinin gerçek değerini almalarına engel oluyor ve gitgide daha büyük sefalet içine düşmelerine neden oluyordu (Çubuk, 1979: 130).

Söz konusu durumun düzeltilmesi yönündeki isteklerin ferdi olmaktan kitleselleşmeye ulaşması hayli zaman aldı. İşçiler arasında birlikten kuvvet doğar fikri ilk önce fabrikalaşmanın yoğun olarak görüldüğü İngiltere’de yükselmeye başladı ve örgütlü birlikler kurulmaya gidildi. Sonuçta İngiltere’den başlamak üzere sanayinin geliştiği ülkelerde işçi birliklerinin oluşumu yaygınlaşmaya ve toplu pazarlık ve sözleşme düzeni yerleşmeye doğru yol aldı (Çubuk, 1979: 130). Bir başka bakış açısı ile bu durum üretim ilişkilerinde meydana gelen köklü değişimlerin diğer önemli toplumsal gelişmelere yol açması yanında sendikalaşmanın temelini oluşturmuştur (Işıklı, 1972: 9).

Geniş kitleler oluşturan orta sınıflar, sanayi devriminin sosyal yapıda yol açtığı değişimler sonucu erimeye başlamış, bunun yerini çok düşük ücretle çalışan geniş işçi toplulukları ile sermayeyi elinde toplamaya başlayan sınırlı sayıda bir sermayedar kesim olmaya başlamıştır. Sosyal ve ekonomik haklarını alma yolunda büyük işçi kitlelerinin başvurduğu sendikal hareketler sözü edilen sosyal-yapısal değişimin bir sonucu olarak başlamıştır.

Türk sendikacılık hareketinde bir olgu olarak Hak-İş örneğini irdeleme amacıyla olan çalışmanın bu kısmında sendikacılık hareketinin, İngiltere, ABD ve Japonya gibi üç ülkede doğuşu ve anlamı açısından genel sendikacılık hakkında ön bilgi verilmesi gerekmektedir. Özellikle ABD ve İngiltere olmak üzere iki ülke üzerinde yoğunlaşılmasının sebebi, literatürde sendikacılık siyaset ilişkisi ele alınırken Amerikan tarzı sendikacılık ve Avrupa sendikacılığı şeklinde genel bir kategorileştirmenin mevcut olmasıdır. Ayrıca Japon sendikacılığı da bu tez çerçevesinde incelenecektir.

3.2. İngiltere’de Sendikacılığın Doğuşu

Tarihsel açıdan sendikal hareketin beşiği olan İngiltere’de işçiler, sanayi devrimi öncesinde de birlik, dernek gibi çeşitli adlar taşıyan örgütlerle çıkarlarını koruma yoluna gitmişlerdir. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren aynı meslekte uzun süre çalışan vasıflı işçiler arasında kurulan örgütlenmeler bu türdendir (Mumcuoğlu, 1979: 2). Bu birlik ve derneklerin 18. yüzyıl boyunca devamlılığı olmuş ve böylelikle doğmaya başlayan sendikalar uzun süre aynı meslekte çalışan yetişmiş işçilerden kurulu örgütler olarak kalmışlardır (Işıklı, 1972: 8).

Sanayi devrimine gelinceye kadar işçi örgütleri arasındaki ilişkiler son derece zayıf kalmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte modern sendikacılık ilişkileri gelişmeye, her ülkede o ülkenin sosyal koşullarına uygun olarak biçim kazanmaya başlamıştır. Sanayi devriminin ilk yaşandığı İngiltere’de de sendikacılık hareketi bu ülkenin kendine özgü sosyo ekonomik, sosyo-kültürel ve tarihi yapısına göre bir gelişim süreci izlemiştir.

Sanayi devrimi ile başlayan fabrika üretimi yeni bir ekonomik-felsefi anlayışın da habercisiydi. Bu, liberal kapitalizmdir. İlk öncüleri İngiltere’de ortaya çıkan liberal-kapitalist teorisyenlerin işçi birlikleri hakkındaki görüş ve yaklaşımları genelde olumsuzdu. Sendikaların hem tüketiciye hem de işverene karşı zararlı olduğunu düşünen ilk liberal düşünürlerden bazıları daha da ileri giderek sendikaların işçinin bireysel özgürlüğüne aykırı kurumlar olduğunu savunmaktaydılar (Erkovan, 1974: 8). Bütün bu engellere ve yasal güçlüklerle rağmen işçiler uzun ve zorlu mücadeleler pahasına direnişlerini sürdürdüler, toplu hareketlerini artırdılar. Bu gelişmeler İngiliz hükümetini endişeye düşürdü ve 1799-1800 yıllarında işçi birliklerinin kurulmasını yasaklayan “*Combination Acts*” adlı yasalar çıkarıldı. Söz konusu yasalar gerçekte sendikaların kurulmasını ve grevleri engelleyemedi. 1807 yılında Preston’da marangozlar, 1813 yılında fıçı imalatında çalışan işçiler yardımlaşma derneklerini kurmaktan geri durmamışlardır (Pala, 1970: 17).

1819'da Manchester'da genel oy hakkı için kanlı olaylara yol açan gösteriler yapılmıştır (Mumcuoğlu, 1979: 37).

Sorunların yasal düzenlemelerle çözülemeyeceği kısa sürede anlaşıldı. Sanayide huzursuzluk arttı, işçilerin içinde bulundukları sefaletle karşı yaptıkları eylemlerin kontrolü güçleşti. Bu nedenlerle yukarıda adı geçen ve sendikaların kurulmasını yasaklayan yasalar 1824'te yürürlükten kaldırılarak sendika kurma hakkının tanındığı yeni bir devir başladı. Ancak bu sefer de işçilerin hak arayışlarında ve eylemlerinde şiddete başvurmaları, sık sık greve gitmeleri İngiliz parlamentosunu sendikal faaliyetleri tekrar kısımaya, sınırlandırmaya yöneltmiştir. Şiddeti ve iş anlaşmazlıklarının hızla artmasını gerekçe gösteren parlamento 1825'te, etkisini elli yıl boyunca hissettirecek olan bir kararla sendikal faaliyetlere sınırlama getirmiştir. Buna göre 1870'lere kadar İngiltere'de büyük milli sendikalar kurulmuş ancak bunlar yalnızca vasıflı işçileri örgütlemiş, vasıfsız işçiler ise sendika hakkından ve her türlü güvenceden yoksun olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Adeta 18. yüzyıldaki yalnızca vasıflı işçilere örgütlenme hakkı tanıyan sendikacılık anlayışına geri dönmüştür. Sadece tekstil sanayii ve kömür madenleri işçilerinin durumu bunun istisnasıdır (Mumcuoğlu, 1979: 37).

1825 tarihli yasal sınırlamalardan sonra elli yıl boyunca İngiliz sendikaları hükümet için pek bir sorun çıkarmamışlar, sorumluluk sahibi olarak davranmışlar ve çabalarını şiddetli eylemlerden daha ziyade örgütlenmeye yöneltmişlerdir. 1871, 1875 ve 1876 yıllarında sendikaların hukuki statülerini güçlendiren yasalar çıkarılmasında, tüzel kişilik hakkı tanınmasında, grev hak ve hürriyetinin kabulünde sendikaların sözü edilen elli yıllık devredeki tutumları etkili olmuştur. 1876'dan sonra vasıflı olmayan işçilerin de sendikalaşması yolunda atılan adımlarla İngiliz sendikacılık hareketi önemli bir ivme kazanmıştır. 19. yüzyılın son çeyreğinde İngiliz işçi hareketi siyasi faaliyetlerini hızlandırmıştır. Zaten 1830'lardan sonra İngiliz sendikacılığının en dikkat çekici siyasal faaliyeti henüz verilmemiş olan genel oy hakkının sağlanması amacına dönüktü. O tarihe kadar ancak belirli bir

mülkiyete ve gelire sahip olanlar seçme ve seçilebilme hakkından yararlanabiliyordu. İşçi temsilcileri bu gidişata karşı mücadeleye geçtiler. 1832'den 1918'e kadar yürürlüğe giren dört ayrı reform kanunu ile işçiler ve herhangi bir servete sahip olmayanlar genel ve eşit oy hakkı ile seçilebilme hakkına sahip olabildiler. Söz konusu siyasal hakların sağlanmasında *People's Charter* (Halk Bildirileri) denen 1838, 1842, 1848 tarihli bildiriler önemli rol oynadı. İşçilerden büyük destek gören ve Chartism denen halk bildirileri iktidardan; genel ve gizli oy hakkı, parlamentonun yılda bir kez toplanması, yoksulların da seçime katılabilmesinin sağlanması için parlamento üyelerine ödenek verilmesi, seçim bölgeleri arasında eşitlik sağlanması, adaylık için 300 sterlinlik toprağa sahip olma şartının kaldırılması gibi isteklerde bulunuyordu.

Chartist hareketler her ne kadar başarılı olamamışsa da ileriki yıllarda etkisini göstermiştir. 1867 Reform Yasası sanayi işçilerine; 1884 Reform Yasası ise kırsal kesimdeki işçilere oy hakkını sağlamıştır. Reform yasalarının çıkarılmasında *National Reform League* (Ulusal Reform Ligi), *National Reform Union* (Ulusal Reform Birliği) ve *London Trades Council* (Londra Sendikalar Konseyi) 'nin katkıları olmuştur (Mumcuoğlu, 1979: 41). Genel oy hakkı ise 1918'de 21 yaşın üstündeki erkeklerle 30 yaşın üstündeki tüm kadınlara tanındı. 1928'de ise 21 yaşın üstündeki tüm kadınlara da bu hak tanındı (Işıklı, 1972: 14).

İngiltere'de sendikacılığın sınırlı bir işçi aristokrasisinin malı olmaktan çıkıp düşük ücretli, vasıfsız geniş işçi kitlelerini de içeren bir oluşum haline gelmesi 1880-1900 yıllarında kendisini göstermiş bulunan "*New Unionism*"'in etkisi ile sağlanmıştır. Yeni Sendikacılık denen bu anlayışta geniş ölçüde vasıfsız, yoksul, düşük ücretli işçileri cüz'i giriş ve kayıt ücretleri ile ve işkolu ayrımı yapmadan örgütleme, biraraya getirme düşüncesi hakimdi. Ayrıca önceki anlayıştan ayrılan diğer bir özelliği de varlıklarının üyelerden sağlanan giriş ücreti ve kayıt masraflarına bağlama yerine işverenlerden tavizler

kopartmak için şiddetli grev taktikleri ile üyelerini hoşnut tutmaya bağlama yolunu seçmeleri idi.

İngiliz işçi hareketinin özgün karakteri olan ve Avrupa sendikacılığına da bu özelliğini veren, işçi hak ve çıkarları için gerekirse siyasal alana doğrudan girme anlayışı sendikaların siyasetle ve siyasal partilerle olan ilişkilerinde kendini göstermektedir. 1868'de *Trade Union Congress* (TUC-Sendikalar Kongresi) kurularak bütün sendikaları bir federasyon çatısı altında toplama yolunda önemli bir adım atıldı. TUC'un 1877'de toplanan Genel Kurul'unda işçilerin mevcut partileri (Liberal Parti ile Muhafazakar Parti) desteklemek, onlarla işbirliği yaparak çıkarlarını korumak yerine doğrudan kendi partilerini kurması görüşü de dile getirildi ve 1889'da Keir Hardie adlı bir sendika lideri ilk defa İskoç İşçi Partisi'ni kurdu. Ardından 1893'te *Independent Labour Party* (ILP-Bağımsız İşçi Partisi) kuruldu. 1899'da toplanan TUC Genel Kurulu'nda parlamentoya daha fazla sayıda işçi temsilcisi sokulması için çalışıldı.

1900'de toplanan kongrede ise hedef bir işçi partisinin kurulmasıydı. Yoğun tartışmalardan sonra 7 üyesi sendikalardan 2 üyesi Sosyal Demokrat Federasyondan (SDF), 2 üyesi ILP'den, 1 üyesi ise Fabian Derneği'nden gelen *Labour Representation Committee* (LRC-İşçi Temsil Komitesi) kuruldu. LRC bugünkü İngiliz İşçi Partisi'nin çekirdeğini oluşturmuş olan bir kurumsal yapı hüviyetini kazanmıştır. Böylelikle sendikal hareket İngiltere'de bir siyasi partiye bütünleşmiş oluyordu. 1906'da LRC adını İşçi Partisi (*Labour Party*) olarak değiştirdi.

İşçilerin sendikal alanda örgütlenmesinden sonra siyasal alanda da örgütlenmesi, İngiltere'yi bu açıdan diğer birçok ülkeden ayıran önemli bir özelliğidir. Söz konusu özellikleri İngiliz işçi sendikalarına iki farklı fonksiyon yüklemiştir. Sendikalar bir yandan doğrudan doğruya bir baskı grubu ve temsil aracı olarak işçi sınıfının etkisini ve gücünü siyasal alanda ortaya koyarken diğer yandan da işçi sınıfının İşçi Partisi ile ilişkilerine aracı olmaktadır. (Talas. 1972: 196).

3.3. Amerika Birleşik Devletlerin’de sendikacılık

ABD’de, Marksist, sosyalist, anarşist sendikacılık anlayışlarından her birinin şöyle veya böyle mevcut olmasına rağmen esasen hakim olan bir sendikacılık anlayışı vardır ki bu Amerika’ya özgü bir anlayış olduğundan “Amerikan tarzı sendikacılık” diye adlandırılmaktadır.

Amerikan tarzı sendikacılığın belirgin özelliklerinin başında onun siyasal partilerle ve siyasal eylemle doğrudan ilişkilere girmemesi gelmektedir. İngiltere’de sendikaların aktif siyasetle içiçe olmasına ve İşçi Partisi ile olan neredeyse bire bir ilişkilerine karşılık ABD’de sendikalar aktif siyasetten uzak durmayı ve bir siyasal parti tercihinin belirgin olarak yapmamayı bilinçli olarak tercih etmişlerdir. Zaman zaman kurulan işçi partileri tutunup kökleşememiştir. Bu farklı mücadele politikalarının benimsenmesinin çeşitli nedenleri vardır. M. Kemal Erkovan’a göre en önemli neden bu ülkenin çok geniş topraklara ve zengin doğal kaynaklara sahip olmasının ekonomik bölüşümde çatışmacı yollara başvurulmasına gerek bırakmamasıdır (Erkovan, 1974: 12, 13). Asım Yücel’e göre ise Amerika’daki sosyal ve ekonomik ortamın işçilerde sınıf bilincinin oluşmasına engel oluşu işçilerin, mücadelelerinde doktriner değil pragmatik bir yol seçmelerine yol açmıştır (Yücel, 1980: 131, 132)

Amerikan sendikacılığına, işçi sınıfına yakınlık ve ideoloji bakımından aralarında pek fark bulunmayan mevcut partilerle (Cumhuriyetçi Parti ile Demokrat Parti), önemli bir ayırım yapmadan sınırlı bir işbirliği kurarak ve onlar üzerinde baskı politikası güderek sendikalı kitlenin çıkarlarının sağlanabileceği inancı hakim olmuştur. Partilerden ya da adaylardan hangisi işçilerin kısa vadeli çıkarları için çaba gösterirse o dönemde o siyasal parti veya aday desteklenir. Gelecek seçimde ise işçiler ya da işçi temsilcileri, çıkarlarına farklı bir parti veya adayın daha iyi hizmet ettiğini görürlerse bu defa da ondan yana tavır koyabilirler. Bu, pragmatik ve bir çeşit partiler üstü politikadır. Amerika’ya özgü sendikacılığın diğer bir özelliği de harekette aydınların önemli bir yerinin olmamasıdır. Halbuki Avrupa sendikacılık

hareketlerinde aydınların önemli bir etkinliği söz konusudur. Amerika’da ücretliler için, ücretliler tarafından ve ücretlilerden meydana gelen bir hareket olarak görülen sendikal hareketler aydınları daha çok basit ücretli adamlar olarak görmüşlerdir.

Tarihsel gelişim açısından bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri’nde modern anlamda ilk sendikaların, işçilerin ekonomik durumlarını iyileştirme amacı ile Fledelfiya, Boston ve New York kentlerinde 1793, 1794 yıllarında kurulduğu görülür (Yücel, 1980: 123). Daha önceki işçi örgütlenmeleri sendikal nitelikten ziyade yardımlaşma dernekleri niteliğini taşıyorlardı.

Amerika’da ilk sendikal işçi örgütleri *Knights of Labor* (Emek Şövalyeleri) denilen oluşumlardır. 1869’da Fledelfiya’da kurulup 1881 yılına kadar en önemli ulusal federasyon olma özelliğini koruyan Emek Şövalyeleri, idealist sendikacılık diye nitelenen ve uzun vadeli siyasal amaçlarla mevcut sosyo-ekonomik sistemi değiştirmedikçe işçilerin durumunun düzelmeyeceğini kabul eden bir anlayışa sahipti. Buna karşılık realist (gerçekçi) sendikacılık görüşünü savunan *American Federation of Labor* (AFL - Amerikan İşçi Federasyonu) ise 1886’da ulusal federasyon olarak kurulmuştur. AFL, uzun vadeli siyasal amaçlardan ve sosyo-ekonomik sistemi değiştirmekten ziyade işçilerin kısa vadeli ekonomik çıkarlarını korumaktan ve geliştirmekten yana bir politika benimsemiştir.

Günümüze kadar Amerikan iş hayatında varlığını ve etkisini sürdüren. AFL, sistemle çatışma yerine uzlaşmacı bir metodu benimseyerek işçilerin kısa vadeli ekonomik yararlarını gözetken tutumu nedeniyle ulusal işçi sendikaları ile Emek Şövalyeleri arasındaki görüş ayrılığının yol açtığı bir uyuşmazlığın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Amerikan tarzı sendikacılığın tipik özelliklerini bünyesinde barındıran federasyon “iş sendikacılığı” denen ve amaca ulaşmak için siyasal değil ekonomik mücadele yolunu benimseyen bir anlayışla herhangi bir siyasal partiye baştan angaje olmayı reddetmiştir. Parti farkı gözetmeksizin bazı adayların desteklenmesi, bazılarına karşı mücadele edilmesi yönetimine dayanan bu anlayış AFL’nin uzun yıllar

liderliğini yapan ve Amerikan sendikacılığına damgasını vuran Samuel Gompers'in ifadesiyle "dostlarını mükafatlandır-düşmanlarını cezalandır" şeklinde dile getiriliyordu (Erkovan, 1974: 14).

AFL'nin kurulduğu 1886'dan (1893 - 1895 arası hariç) ölümü olan 1924'e kadar başkanlığını yürüten Samuel Gompers, adeta Amerikan sendikacılığının sözcüsü ve bugünkü felsefi alt yapısının mimarı oldu. Gompers, anti sosyalist, liberal ve uzlaşmacı fikirleriyle tanınmış ve "bırakınız yapsınlar - bırakınız geçsinler" anlayışını sendikacılık alanında savunarak devlet müdahaleciliğine ve örneğin, ücretlerle çalışma saatlerinin yasalarla düzenlenmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Sendikaların görevi ona göre serbest rekabet ortamı içinde mensupları için en iyi olanı, en maksimum faydayı sağlamaya çalışmaktır. Bunun için başvurulacak yol ise, grevdir (Işıklı, 1972: 164, 165).

Bu tür düşüncelerin etkisiyle Amerika'da işçi sendikaları kendi çıkarlarını siyasal arenada savunacak bağımsız bir siyasal oluşum, bir siyasal işçi partisi kurma yoluna gitmemişler, partiler üstü kalarak iki büyük parti olan Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti'den hangisi işçi haklarına ve çıkarlarına olumlu yaklaşmışsa ona destek olma yolunu seçmişlerdir. Ancak, mevcut iki partinin felsefi olarak birbirinden çok farklı olmadıkları bilinmekle beraber sol çizgiye biraz daha yakın duran Demokrat Parti özellikle 1933'ten sonra Roosevelt'in başkanlığı ile birlikte sendikaların desteğini daha yüksek oranda kazanmıştır.

1924'te Gompers'in ölümü ile yerine William Green geçmiştir. 1952'ye kadar AFL'nin liderliğini elinde tutan Green, iş hayatına devletin sınırlı müdahalesini kabul etmekle birlikte temelde Gompers ile aynı siyasal düşüncelere sahip olmuştur.

1935'te *Congress of Industrial Organizations* (CIO - Sanayi Örgütler Kongresi) John Lewis'in başkanlığında, AFL'den koparak daha çok sanayi sektöründeki vasıfsız ve yarı vasıflı işçileri temsilen kurulmuş bir örgüttür.

CIO, AFL'ye kıyasla başlangıçta daha radikal ve sol bir tutum izlemekle beraber çeşitli endüstriyel alanlarda sendikaların kurulması ve işverenler tarafından tanınmasından sonra bünyesindeki komünistleri büyük ölçüde uzaklaştırarak ılımlı bir çizgiye gelmiştir (Yücel, 1980: 138). Bununla beraber siyasal partiler karşısındaki tarafsızlığı AFL kadar katı olmamış Demokrat Parti'ye açık destek vermiştir. CIO'nun oluşumundan sonra AFL de onunla rekabete geçerek bünyesine vasıfsız ve yarı vasıflı işçileri kabul etmeye başlamıştır.

1940'ta Phillip Murray CIO başkanı oldu ve O da bir işçi partisi teşebbüsüne karşı çıkmaya devam etti. II. Dünya Savaşı'ndan sonra *Truman Doktrini* ve *Mc. Carthysm* akımı ile beraber CIO içinde sol akımlara karşı bir kampanya açıldı ve bu gerekçe ile 11 sendika 1949-1950 yıllarında ihraç edildi. 1952'de CIO başkanlığına geleneksel Amerikan sendikacılık anlayışına karşı sola biraz daha yakın olan ve sendikaların işçilerin siyasal güçlerini birleştirebileceği bir platform olmasını isteyen ancak bu fikirlerini hayata geçiremeyen Walter Reuther seçildi. 1957'de AFL ile CIO birleşerek AFL-CIO örgütü oluşturuldu ve başkanlığına 1952'de AFL'nin başkanlığına seçilen George Meany getirildi. Reuther ise başkan yardımcısı oldu. Meany geleneksel Amerikan sendikacılık anlayışını sürdürdü. Hatta Demokrat Parti'yi dahi *New Left* (Yeni Sol) akımının oyununa gelmekle nitelendirecek kadar anti sol bir siyasal düşünceye sahipti.

Amerikan sendikacılık tarihinde geleneksel çizginin dışında görülen akımlardan en önemlisi, varlığı 1905 ile 1918 arasında devam eden *Industrial World Workers* (IWW - Dünya Sanayi İşçileri) Federasyonu'dur. Temelini sanayi esasına göre örgütlenmiş madenci sendikalarının oluşturduğu IWW'nin liderleri ve taraftarları AFL'nin izlediği tarafsızlık politikasını, özellikle de 1913 ve 1916 seçimlerinde desteklenen Woodrow Wilson'un cumhurbaşkanlığı döneminde işçi hareketlerinde karşı verilen yasal ve polisiye cevapları protesto ederek artık yeni bir mücadele anlayışı geliştirilmesi gereğini dile getirmişler ve birtakım sosyalist parti ve

sendikalarla birlikte bu oluşumu gerçekleştirmişlerdir. IWW hareketi, anarşizmin sendikacılıktaki yankısı olan anarko - sendikalizm (Türkiye'deki kullanımı ile sendikalizm) anlayışını benimsemiştir. Sendikalizm ya da anarko - sendikalizm, işçilerin siyasal partiler aracılığıyla mücadele etmek yerine kendi doğal örgütleri olan sendikalar yoluyla genel grev silahını kullanarak amaçlarına ulaşmalarına dayalı bir görüşün ifadesi olmaktadır. Yani sendikaların siyasal amaçlarla siyasal bir örgüt gibi kullanılması fikrine dayanmaktadır. Sendikalistler, parlamenter sosyalistlerin ancak işçi sınıfı ile burjuvazinin arasını bulmakla meşgul olduklarına inanmaktadırlar (Sarica, 1993: 153).

Anarşizmin felsefesinde her türlü siyasal düzene, otoriteye karşı gelerek hepsini şiddet yoluyla yok etmek ve bireylerarası dayanışmanın esas olduğu bir toplum düzenine varmak hedefi bulunduğu (Sezal, 1991: 21) için IWW taraftarları da ABD'de Genel grev, tahrip edici eylemler, sabotajlar vs. yoluyla günlük hayatı felce uğratma yoluna gitmişlerdir. Bu militanca davranışlarından başka bütün işçileri tek bir örgütte toplamayı da hedefliyorlardı. Ancak hükümetin ve işverenlerin muhalefetine karşı koyacak düzenli, disiplinli, istikrarlı bir idari yapıya ve liderliğe sahip olamadığı için kısa sürede güçten düştü. ABD'nin I. Dünya Savaşı'na girmesine karşı çıkması, liderleri ve üyelerinin tutuklanarak cezalandırılmasına yol açmış böylece birkaç yıl içinde etkisiz, silik bir oluşum haline gelmiştir.

Genel hatlarıyla Amerikan sendikacılık hareketi açısından I. Dünya Savaşı ve onu izleyen yıllar olumlu, 1929 ekonomik bunalımının yaşandığı yıllar ise olumsuz olarak nitelenebilir. 1935'ten itibaren ise Roosevelt'in cumhurbaşkanlığı döneminde sendikalar lehine düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Özellikle *New Deal* (Yeni Düzen) politikası ve işçi -işveren ilişkilerinde işçilerden yana bazı haklar sağlayan 1935 tarihli *Wagner Yasası* sendikacıları sevindirmiştir (Yücel, 1980: 136). II. Dünya Savaşı yıllarında da işçi - işveren ilişkileri olumlu yürümüş hatta 1945'te sendika üyelerinin sayısı 12. 700. 000'e yükselmiştir. Ancak savaş sonrasında genelde işçiler

aleyhinde bir hava esmeye başlamış ve 1947 yılında çıkarılan *Taft - Hartley Yasası*, *Wagner Yasası*'nın getirdiği bazı hakları işçilerden almıştır.

Günümüzdeki Amerikan sendikacılığı ile ilgili olarak söylenebilecek en somut şey ise realist yaklaşımların, iş sendikacılığı anlayışının hakim anlayış olması yanında genel olarak sendikacılık hareketinin eski dinamizm ve heyecanını kaybetmiş olması, duraklama hatta gerileme dönemine girmiş olmasıdır (Yücel, 1980: 140, 141).

3.4. Japonya'da Sendikacılık

Japonya'da emek piyasasına bakıldığında, ömür boyu iş güvencesinin sadece çekirdek işçi olarak nitelendirilen görece küçük bir grup işçi için, yani ana ya da merkez fabrikalarda (başlıca da montaj fabrikalarında ve genel müdürlük ofislerinde) söz konusu olabildiği görülmekte ve bu da aslında toplam işgücünün sadece % 20'sini oluşturmaktadır. Ana firmaların çok yakın ilişki içinde çalıştığı sürekli vurgulanan yan sanayideki küçük taşeron şirketlerde çalışan çevre işçileri için ömür boyu iş garantisi söz konusu olmadığından, işçilerin büyük çoğunluğu için böyle bir garanti yok demektir.

Ayrıca, merkez işletmelerdeki çekirdek işçiler için bile, prodüktivite artışının talep artışını aştığı, yani pazarda bir talep fazlası olduğu zaman, ya da emeği ikame eden bir yeni teknoloji uygulamasına geçildiği zaman, işten çıkarılmayacaklarına dair hiç bir güvence bulunmamaktadır. O halde iş güvencesi tamamen firmanın karlılığına bağlıdır. 1990'ların başında Japonya'da görüldüğü gibi ekonomik kriz ya da talep daralması durumunda iş güvencesi çekirdek işçiler için de ortadan kalkabilmektedir.

Dolayısıyla, yalın üretimde de yönetim işten atma hakkını korumakta, istihdam edecekleri işçi sayısında esnekliğin sınırlayacağı gerekçesi ile sözleşmelere iş güvencesi garantisi vermekten kaçınmaktadır. O halde, iş güvencesi yalın üretimde yapısal bir özellik değil, tamamen bir yönetim politikasıdır.

Aslında yalın üretimin başarıyla uygulanabilmesi için gerekli olan işçinin firmaya olan bağlılığı işçiye iş güvencesi vererek değil, firmadan ayrılmasını imkansız kılarak sağlanmaktadır. İşçi çalıştığı işyerinden ayrılması durumunda çok ağır bedel ödemek durumunda kalmaktadır. Bu ağır bedel Japonya'da uygulanmakta olan ücret sisteminden, emeklilik sisteminden ve emek piyasasının ikili-dual yapısından kaynaklanmaktadır.

Merkez firmalarda çekirdek işçiler için geçerli ücret sistemi hem kıdem esasına, hem de işçi değerlendirme sistemine dayanmaktadır. Bu işçiler çalıştıkları firmanın adamı sayıldıklarından, işyerini terkeden işçiye hain gözüyle bakılmakta ve başka bir merkez firmada iş bulamamaktadır. Ayrıca, yeni bir iş bulsa dahi yeni işinde otomatikman ücret skalasının en altından başlayacağından, ücreti eski işinde aldığı ücretin çok altında olmaktadır.

Ücretlendirme kıdem dışında bir de işçi değerlendirme sistemine dayandırılmıştır. Bu sistemle, yalın üretimin başarısı için elzem olan işçinin beceri kazanması teşvik edilirken, bunun yanı sıra, işçinin işyerindeki tutum ve davranışları, firmaya angaje olma durumu, çalışma saatleri dışında ücret talep etmeden kalite çemberleri faaliyetlerine katılma payı ve hevesi de değerlendirmeye alındığından, işçileri işletmenin bir parçası olmaya zorlayan ve başka bir seçenek bırakmayan bir yapı oluşturulmaktadır.

Emeklilik haklarının son derece sınırlı olduğu Japonya'da özellikle şehirlerdeki evlerin pahalılığı, çocukların giderek artan eğitim masrafları ve hayat pahalılığı işçileri çalıştıkları firmaya sıkı sıkıya bağlamakta, onları itaatkar, çalışkan ve yaratıcı olmaya zorlamaktadır. Hemen hemen tüm Japon işçileri emekli olduklarında sadece belirli bir miktar ikramiye almakta, emeklilik maaşı verilmemektedir. İşçinin işyerinden istifa etmesi durumunda, hak kazandığı emeklilik ikramiyesini ya alamamakta, ya da sadece çok az bir kısmını alabilmektedir.

Büyük merkez firmaların oluşturduğu, sosyal güvenliği olan modern sektörden atılan bir işçi ancak informal sektör diye de nitelendirilen, hiç bir

sosyal hakkın olmadığı küçük işletmelerde iş bulabilmektedir. Japonya emek pazarının bu ikili yapısının yalın üretimin başarısında çok büyük payı olduğu düşünülmektedir. Büyük ana firmalarla onun etrafında çeşitli halkalar teşkil eden tedarikçi firmalar üzerine yapılan bir araştırmada, Japon otomobil sanayinde 11 montajcı firmaya direkt olarak parça veren 400 tedarikçi firma bulunduğu ve bu firmalardaki çalışma sürelerinin, ana firmalara göre % 10 daha fazla olduğu görülmüştür. Bir dıştaki halkada yer alan tedarikçi firma sayısı 5 000 iken, daha sonraki halkada 40 000 küçük tedarikçi firma bulunmaktadır. Buralarda resmi çalışma süresi yılda 2 500 saattir ve bu da ana firmadan atılan ya da ayrılan bir işçi için, buralarda % 33-44 oranında daha düşük ücretle, % 25 daha fazla çalıştırılmak zorunluluğu anlamına gelmektedir, Bu nedenle yalın üretim sisteminde iş değiştirmek kesinlikle bir olanak değil, bir kabus halini almaktadır.

İşçinin performansının değerlendirilmesindeki öznel kriterler, ücret artışlarını veya yükselmeyi belirlediğinden, yönetim işten ayrılmasını istediği bir işçiye düşük prim vererek onu bezdirme, yola getirme veya ayrılmaya zorlama şansına sahiptir. Ayrıldığı zaman iyi bir alternatifin olmaması işçileri yönetimin onayını ve beğenisini kazanmak için sürekli çaba göstermeye itmektedir. Dolayısıyla, Japon işçilerinin firmaya bağlılıklarında ve yüksek çalışma motivasyonunda aslında iş güvencesinin değil, sosyo-ekonomik koşulların zorlayıcılığının son derece büyük etkisi olduğu açıktır. Bu yüzden, işçiler geliştirdikleri yeteneklerini emek pazarında satma olanağından yoksun bırakılmışlardır. Vasıflılık bu anlamda işçi için bir değişim değeri olma özelliğini de yitirmiştir.

3.4.1. İş yoğunluğu ve çalışma süreleri

Birinci Bölümde ele aldığımız gibi, kapitalist üretimin doğası gereği, sermaye emek sürecinde artık değer üretimini mümkün olduğunca arttırmaya çalışmaktadır. Bunu gerçekleştirmenin bir yolu üretim süresinin ya da çalışma saatlerinin mümkün olduğunca uzatılmasıdır. Fakat Fordist üretim döneminde güçlenen sendikal mücadele ile çalışma sürelerine belirli sınırlamalar

getirilmiştir. Bu nedenle, sermaye emek sürecinin tüm kontrolünü ele geçirip, işin yoğunluğunu, dolayısıyla emeğin üretkenliğini artırma yoluna başvurmuştur. Üretkenlik artışı bazen işin örgütleniş biçimine müdahalelerde bulunarak, bazen de üretim araçlarının da bu yönde geliştirilmesi sağlanarak yani, üretim teknolojisi dönüştürülerek elde edilmiştir.

Yalın üretimde artık değer üretimini artırmanın her iki yolu da uygulamaya sokulmaktadır. Sekiz saatlik iş günü uzun bir sendikal mücadelenin en önemli hedefi olmuş ve kazanılmış bir hak olmuşken, Japonya'da çalışma saatleri esneklik adı altında uzatılabilmiş ve belirsizleşmiştir. Görevler tam olarak tanımlanmamış, çok çeşitlenmiş ve fonksiyonel olarak esnekleştirilmiş olduğu için, çalışma sürelerinin de belirlenmiş ve kesin bir başlangıç ve bitiş noktaları yoktur. İşçiler işgünü daha resmi olarak başlamadan önce, makinalarının ayar ve bakımını yaparak çalıştırmaya başlamak zorundadır. İşgünü bitiminde de belirlenmiş tek şey olan üretim kotası dolmadıysa ücretsiz mesai yapmak, iş istasyonunun etrafını temizlemek ve düzene sokmak, mesai dışı kalite çemberi toplantılarına katılmak zorundadırlar. Kalan zamanda da yine düzenlenen şirket toplantıları ve şirket-içi sosyal faaliyetlerle işçinin işle bağlantısının kesilmesi engellenmektedir.

Diğer yandan, yönetimce belirlenen üretim kotaları her koşulda doldurulmak zorundadır. Gün içinde makina arızaları veya hastalık nedeniyle işe gelemeyen bir ekip üyesi, kotanın doldurulmadan işin tatil edilmesi için bir gerekçe olarak kabul edilmemektedir. Bu nedenle, herhangi bir hatalı üretim, makina arızası ya da kalıp değiştirme nedeniyle üretim durduğunda, işçiler ekip halinde büyük bir hızla sorunu elbirliği ile çözmeye çalışmaktadırlar. Buna bağlı olarak da işin temposu yükselmektedir. Yalın üretimde işçilerin şirketin verimliliğini arttırmak konusundaki işbirliğinin altında böyle bir zorunluluk ve baskı yatmaktadır.

Ayrıca, işçi sayısının üretim hatlarında en alt sınırdaki tutulduğu bilinen Japonya'da, fazla mesailerden (yalın üretime esneklik sağlayıcı

mekanizmalardan biri olarak), Batıya göre çok daha yaygın biçimde yararlanılmakta olduğu görülmektedir. Örneğin, Almanya'da alışılmış fazla mesai düzeyi ayda 4-6 saat dolayında iken, Japonya'da 1984 yılında ayda kişi başına ortalama 14. 2 saat fazla mesai düşmektedir. Ayrıca, kalite çemberleri uygulamalarının da parası ödenmemiş fazla mesailer olarak düşünülmemesi için hiç bir neden yoktur. Bu tür gönüllü toplantılar ve rapor edilmemiş fazla mesailer de dahil edildiğinde bu rakamın 2430 saate yükseldiği belirtilmektedir. Bu süre Almanya'dakinden % 50 daha uzundur.

Artan iş yoğunluğuna gelirse, yalın üretim uygulamasını yerinde görmek üzere Japonya'daki işletmeleri ziyarete giden Batılıları büyük hayrete düşüren bir şekilde, işçilerin iş istasyonları arasında koşar gibi gidip gelmelerine bakılırsa, böyle bir çalışma ritminin işçiler açısından cennet olamayacağı açıktır. Toyota'dan verilen bir örneğe göre, bir işçi 8 dakika 26 saniyelik bir üretim çevriminde 35 tane farklı iş yapmakta ve bu süreç içinde gün boyunca 6 millik bir yol katetmektedir. Başka bir araştırmaya göre, geleneksel Fordist fabrikalardaki emek sürecinde işçiler dakikada yaklaşık 45 saniye üretken faaliyette bulunurken, yalın üretim uygulamasında bu süre 57 saniyeye çıkmaktadır. Bu, normal bir çalışma haftasında bir işçinin bir iş günü kadar daha fazla emek sarf ediyor olması anlamına gelmektedir.

Tüm bunların sonucu olarak, çok çalışmaktan ölüm vakaları, tam otomasyon sistemlerinin yaygın olarak kullanıldığı, ileri refah düzeyine ulaşmış bir ülke olarak görünen Japonya'da hemen hemen bütün sanayi dallarında giderek artmaktadır. Şubat 1992'de Birleşmiş İnsan Hakları Komisyonuna Japonya'da senede on bin dolayında çok çalışmaktan ölüm vakası rapor edilmiştir. Japon sendikacılığı geleneksel olarak sadece iş yerindeki ücret müzakereleri ile ilgilendiğinden işçileri çok ağır fazla mesai yükünden korumak konusunda etkili olamamaktadır.

Sonuçta da, hem iş süresinin uzatılması hem de iş yoğunluğunun uzatılması, ikinci bölümde yalın üretim kısmında bahsettiğimiz gibi, işçiye

daha yüksek ücretler şeklinde geri dönmediği için, artık değer üretiminde Japon sermayesi büyük bir başarı kazanmış olmaktadır.

3.4.2. Emek Sürecinde Rotasyon ve Ekip Çalışması

Yalın üretimde ekip çalışması hem üretim sürecinde yürütülen faaliyetlerin tek başına değil, ekip halinde yürütülmesi anlamına, hem de grup odaklı, gönüllü olarak sürdürülen kalite çemberleri türü faaliyetler anlamına gelmektedir. Bu çalışma modelinde grubun kendine özgü görev dağılımı yapıyor olması, emek sürecinde zaman bağımsızlığı olması, yani hareket serbestisi ve kısmi otonomisi olması emek sürecinde kısmi bir kontrol anlamına gelebileceği düşünülse de, günlük yönetimce belirlenmiş günlük üretim kotaları, emek açısından kazanım gibi görünen bu avantajları anlamsızlaştırabilmektedir.

Diğer yandan, yalın üretimdeki ekip çalışması ve rotasyon işçiden beklenen işlerin tanımlarını ve iş sınıflandırmasını tamamen önemsizleştirmekte, bu da yönetimi işçilere iş vermekte ya da görevlendirmede özgür kılmaktadır. Davranışları beğenilmeyen, yeterince özverili çalıştığına inanılmayan işçiler en berbat işlerle görevlendirilebilmekte ve istifaya zorlanabilmektedir.

Kalite çemberleri ekipleri içinde işçiler, yönetimin benimseyebileceği, üretim sürecini iyileştirici ve geliştirici önerilerde bulunmaya teşvik edilirken, kendilerini de geliştirmeleri ve yeni işler öğrenmeleri için cesaretlendirilirler. Yeni beceriler kazanmak, işçilerin ücret skalasını da etkilemekte, aynı işi yapan işçilerin diğer işlerle ilgili daha farklı bilgilere sahip olması, farklı ücret almalarına yol açmaktadır. Ayrıca, ücretlendirme sisteminin kıdem esası ile birlikte personel değerlendirmesine dayandırılması, ekip içinde işçilerin kendini öne çıkarmaya çalışmasına yol açmakta, bu da hem ekipler arası bir rekabete, hem de aynı ekip içindeki işçilerin birbirleri ile rekabet etmeleri ve yarışmaları sonucunu doğurmaktadır. Böylece de, bir yandan aynı işi yapan

işçiler arası dayanışma parçalanmakta, öte yandan sendikaların belli ve eşit bir iş için ücret pazarlığı yapmaları zorlaşmaktadır.

Ayrıca, ekip çalışmasının tekil işçileri Fordist sisteme göre çok daha yoğun iş baskısı altında tuttuğu görülmektedir. Örneğin, günlük üretim kotası belli olan üretim hatlarında, Batıya göre daha az işçi çalıştırıldığı zaten bilinen Japonya'da, işçinin hastalığı nedeniyle gelememesi, genellikle aynı üretim hattındaki mesai arkadaşlarının daha fazla çalışması sonucunu doğurmakta, bu da hastalanan işçilerde büyük bir suçluluk hissi ile birlikte yoğun baskı yaratmaktadır. Bu yüzden Japon işçilerin işten hemen hemen hiç kaytarmadıkları, hasta olduklarında hastalık izni yerine yıllık izinlerini kullandıkları ve hatta yıllık yasal ücretli izinlerinin de tamamını kullanmadıkları bilinmektedir. Fakat, Japon işçisinin hastalık v. b. nedenlerle işe gelmedikleri günleri yıllık izinlerine saydırmalarının bir başka nedeni de, ancak bu yolla tam ücret alabilmeleri aksi halde, prim ödedikleri özel sigortanın kendilerine ücretlerinin sadece % 60' ını ödemekte olduğudur.

Burada emek açısından çok önemli olan nokta, ekipte işe gelmeyen olduğunda ekipteki diğer işçilerin daha fazla çalışarak kotayı doldurmak zorunda olması mesai arkadaşlarının birbiri üzerinde baskı oluşturmalarına yol açarak işçiler arası dayanışmayı tamamen ortadan kaldırmasıdır. Hatta bazı durumlarda ekip arkadaşlarının birbirlerine verdikleri cezalar, yönetimin verebileceklerinden daha ağır olabilmektedir. Örneğin, Meksika'da yalın üretim uygulanan bir otomobil fabrikasında bir gün önce işe gelmemiş olan bir işçi, ertesi gün çalışırken başına, üzerinde Bay/Bayan kaçak (absentee) yazan bir bant takmak zorunda bırakılmaktadır. Hatta bazı işyerlerinde işçiler çalışma arkadaşlarının işe dönmelerini sağlamak için kendisiyle direk iletişime geçmektedirler.

Yalın üretimde ekip çalışması ve rotasyon modelinin doğası ve ortaya çıkardığı baskıyla birlikte, çalışanlar arasındaki dayanışmanın yok olması, işçilerin yaşlandıkça fiziksel ve psikolojik olarak daha az zorlayıcı işlere doğru kayma şansını da ortadan kaldırmaktadır. İşin hızlı temposunu sürdürme

konusunda bir işçinin yavaşlığı ya da hata yapıyor olması, ekibin istasyonundaki işlerin aksamasına yol açmaktadır. İlaveten, son derece hassas zamanlanmış tam zamanında üretim sisteminde, bir ekibin işleri aksatmasıyla sıradaki bütün ekiplerin işleri etkilenmektedir. Bu yüzden, kendi kendini düzenleyen (oto düzenleyici) ekip sisteminde herkes herkesin işine karışıyor hale gelmektedir. Dolayısıyla, 50-60 yaşına geldiklerinde artık başa çıkamayacakları kadar yoğun işlere mahkum edilen işçiler için ömür boyu istihdam garantisinin de pek bir anlamı kalmamaktadır.

Sonuç olarak, yalın üretimde emek-sermaye çelişkisi ortadan kalkmamakta, buna ilave olarak işçilerin kendi aralarında çıkacak sürtüşmelere ve işçi sınıfının kolektif örgütlülüğünün önüne set çekebilecek olan çelişiklere de yol açacak bir biçimde yaşanır hale gelmektedir.

3.4.3. İşçi Motivasyonu

Yalın üretim gerçekten işçilerin becerilerine dayanan, onlardan fedakarlık, çalışkanlık ve bağlılık isteyen bir sistemdir.

İşçinin samimi olarak işbirliğini talebeder. Yönetimin işgücünün uyumunu ve işbirliğini kaybederse, işçiler iyileştirme önerileri geliştirmekten vazgeçiverirler ya da düşük stokla çalışan tam zamanında üretimde ince dengeleri bozacak şekilde davranıverirler. Bu yüzden yönetim çok dikkatli davranmak zorundadır.

Ancak bu durum iddia edildiği gibi, yönetimin kendiliğinden işçi çıkarlarını gözetmeyi getirmez. Fordist üretim sisteminde emek sürecinde sermaye emeğe bağımlılığını en aza indirmeye çalışılırken, yalın üretimde işçilerin iteati, özverisi, işi benimsemesi ve firmaya bağlılığı çeşitli yönetim stratejileri ile sağlanmaya çalışılır.

Endüstriyel eyleme son derece duyarlı olan sistem tarafından uygulandığı ülkenin sosyo-ekonomik koşullarına çok bağlı olarak da geliştirilen bu stratejileri kabaca, baskıya ya da ideolojiye dayanan olmak

üzere iki grup içinde düşünebiliriz. İki strateji de güçlü sendikal hareketin olmadığı ve yüksek düzeyde bir işçi sınıfı bilincinin oluşmadığı durumlarda son derece başarılı olduğu ispatlanmış stratejilerdir. Sermaye bu nedenle - doğal olarak-, yalın üretim organizasyon sisteminin çalışmasına veya başarısına olumsuz yönde etkili olabilecek sendikal hareketi minimuma indirmeye ve esnek bir işgücü yaratmaya çalışmaktadır.

Daha önceki bölümde ücret sistemi, ekip çalışması modeli gibi, sistem çalışırken aynı zamanda baskı da oluşturan stratejileri ele almıştık. Ancak yalın üretimde sisteme uygun işçilerin yaratılabilmesinde ideolojinin çok önemli bir rolü vardır: Herşeyden önce, son derece şiddetlenen rekabet karşısında firmalarının ayakta kalabilmesi için yalın üretim zorunludur. Ayrıca şiddetlenen bu rekabet ortamında firmanın başarısı için gerekli olan her türlü esneklik sağlayıcı yöntem ve araçların benimsenmesi kaçınılmazdır.

Yalın üretimin Fordizmden farklı olarak, işçiyi insan yerine koyuyor olmasının büyük etkileyciliğine rağmen, sendikalar veya işçiler yalın üretim uygulamalarına karşı çıkarlarsa, bu teknikleri uygulayamadıkları için rekabet karşısında yenik düşecek olan firmalarının kapanma riskini de göze alıyor demektirler. Böyle bir şeyin vebali tamamen onların boynunda olacaktır. O yüzden işçiler ve sendika firmanın rekabet gücünü artırmak için ne lazımsa yapması ve firmayı kapanmaktan koruması gerekmektedir.

Post-Fordist üretimde esneklik, kalite ve müşterinin seçim hakkı sürekli tekrarlanan anahtar kavramlar haline gelmişlerdir. Uygulamaya karşı çıktığınız takdirde tanım itibarıyla ve otomatikman katı üretim yanlısı ilan edileceksiniz demektir. Bu da müşterinin seçme hakkını, ona ucuz ve kaliteli mal sunmayı red etmek anlamına gelmektedir. Halbuki müşteriyi sürekli olarak en ön planda düşünmeniz ve onun isteklerini bütün diğer çıkarlardan üstün tutmanız gerekmektedir.

Genel olarak bu ideolojinin benimsetilmesinin yanı sıra bir işyerinde yalın üretimin başarı ile uygulanabilmesi için şirket-içi bir kültürel dönüşüm

gerekmektedir. İşçi, ortak bir şirket kültürü, şirket marşı ve şirket bayrağı gibi çeşitli ideolojik unsurlar ya da yöntemlerle motive edilip, böylece iteatkar, fedakar, çalışkan ve şirketine bağlı işçiler haline getirilmektedir. Şirketle özdeşleşme sonucu, işçiler ürettikleri ürünün kalitesinden ve şirketin başarısından gurur duymaktadır. Tek başına bu bile işçiler için memnuniyet kaynağı olabilmektedir.

Ancak, işçilerin yalın üretimdeki koşullardan memnuniyetleri kısa bir süre sonra değişebildiği de görülmektedir. Örneğin, Kanada'nın Ontorio eyaletindeki General Motors-Suzuki ortak girişiminde yürütülen iki turlu, iki yıl süren bir araştırmanın bulgularına göre, işçiler birinci turda öneri geliştirme faaliyetlerine % 71 oranında katıldıklarını ve çoğunluğunun kalite çemberi uygulamalarını desteklediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmanın ikinci turunda ise, ekip çalışmasının işçilerin birbirleri üzerinde baskı kurmalarının bir aracı olarak gören işçi sayısı sekiz aylık bir sürede % 19'dan % 41'e yükselmiş olduğu gözlenmiştir. İşçilerin % 78'i fabrikada bütün gücün hala yönetimin elinde olduğuna inanmaktadır.

Başka bir çalışmada, yalın üretimin diğer ülkelerde başarı ile uygulanıp yüksek verim elde edilmesinde personel seçiminin son derece belirleyici olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu iş yerlerinde işçi adaylarına zeka ve el becerisi testlerinin dışında, hırs, inisiyatif, yaratıcılık, grup liderliği ve uyumluluk gibi özelliklerde ölçüt oluşturabilecek kişilik testleri, tıbbi kontrol ve uyuşturucu testleri uygulanmaktadır. Bu testlerin sonucunda işe alınmaya hak kazanan elemanlar kişisel hırsları ve grubun en iyisi olma yönünde rekabet etme dürtüleri yüksek olan kişiler olmaktadır.

İş koşullarını işçilere cazip hale getiren unsurlardan biri de, kendilerinin geliştirdikleri önerilere değer verilmesidir. Her ne kadar ilgi gösterilen öneriler daha çok verimlilik artışı ile ilgili olanlar ise de, işçiler fikirlerine değer verilmesinden çok memnun olmaktadırlar. Sorunları keşfetmek, kökenlerini ortaya çıkarmak ve çözüm geliştirmek, beyin güçlerini kullanma fırsatı yaratıyor olmasından dolayı işçilere doyum vermektedir.

Çoğu işçi memnuniyetini' insane yerine konuyoruz'seklinde ifade etmektedir. Ayrıca, 'açık ofis kapısı', 'patronla sabah kahvaltısı' gibi uygulamalar işçilerin motivasyonunu artırmak ve huzursuzluklara sendikadan önce el atmak açısından son derece önemli uygulamalardır. Bu yöntemler gelişmekte olan ülkeler için daha da etkili olabilmektedir (<http://members.tripod.com/~metalworkers/yayin/esnek5.htm>)

4. TÜRKİYE'DE İŞÇİ HAREKETLERİ VE SENDİKACILIK

Türkiye, Batı ülkeleri ve ABD'den farklı sosyal, ekonomik ve kültürel yapıda bir tarihsel mirasa sahip olduğundan sendikacılık ve işçi hareketleri açısından da önemli farklılıklar taşımaktadır. Herşeyden önce sanayileşmesi çok eskiye dayanmadığından modern anlamda işçi sendikalarının oluşmaya başlamasının da tarihi çok eski değildir. Günümüz Türk Sendikal hareketini doğru çözümleyebilmek ve Hak-İş'i daha iyi tanıyabilmek için sendikacılık hareketinin Türkiye'deki tarihsel gelişimine göz atmak gerekir. Bu bölüm ise Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi şeklinde iki başlık altında ele alınacaktır.

4.1. OSMANLI DÖNEMİ

Osmanlı dönemi, II. Meşrutiyete kadar olan dönem, II. Meşrutiyetten Cumhuriyetin ilanına kadar olan bölüm olarak iki ana alt başlık şeklinde incelenecektir.

4.1.1. Meşrutiyete kadar ki dönem

Osmanlı Devleti geniş toprakları olan, tarıma dayalı bir ekonomik ve sosyal sisteme sahipti. Tarımsal faaliyetler de kendi kendine yeterlilik düzeyinde yürütülüyordu. Bu durum Avrupa'da sanayi devrimi yaşandığı sırada ve sonrasında da böyleydi. Avrupa'daki sanayileşme akımı Osmanlıda

hemen görülmedi. Zamanla Avrupalı ülkelerin başta silah sanayiinde olmak üzere birçok alanda üstün duruma geçtiğini gören yöneticiler buna çare ararken gerilemenin kaynağı olarak gördükleri askeri yenilgileri önlemek için harp sanayiini geliştirme yoluna gittiler. İlk fabrikalar donanma alanında kurulan tersanelerle baruthanedir. Gayr-ı müslimlerin öncülük ettiği bu tersanelerden başka üretime yönelik büyük fabrikaların kurulması çok sonraları olmuştur. Bu nedenle de batı ülkelerindeki gibi bir işçi sınıfı oluşumu yaşanmamıştır. Yalnız el sanatları ile uğraşanların örgütlenmesine yarayan ve 19. yüzyıl başlarında oluşturulan esnaf dernekleri niteliğindeki loncaların varlığı söz konusuydu.

19. yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar'da tekstile dönük bir endüstriyel gelişme ve bu türden işyerlerinde çalışan işçiler görülürken, Anadolu'da ise devlet eliyle endüstri kurma girişimi başlamıştır. Bu girişim kısa sürede başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen işçi sınıfının gelişmesine yardımcı olmuştur. Silah endüstrisinin yanında bu dönemde en çok işçi barındıran kol maden çıkarma endüstrisi olmuştur. bu dönemde birkaç münferit hadise dışında toplu işçi hareketleri ve işçi örgütlenmesiyle ilgili verilere pek rastlanmamaktadır. 1845 tarihli Polis Nizamnamesi'nin işçilerin grev yapmasını, birlik kurmasını engelleyen ve devrim girişimlerinin önlenmesini öneren maddesi ilgi çekicidir. 19. yüzyılın ikinci yarısında, Türkiye'de işçi sınıfının doğuşunu yansıtabilecek gelişme meydana gelir. Batı sermayesi başta demiryolları ulaşımı olmak üzere ülkede çeşitli işkollarında yatırım yapar ve gelişmeye başlayan endüstriye egemen olur. 1850 yılından sonraki gelişme işçi sınıfının doğmasına ve güçlenmesine doğrudan doğruya katkıda bulunan bir gelişmedir (Çeçen, 1973: 2).

Yirmi yıllık sürede imparatorluk sınırları içinde pek çok fabrika ve çeşitli endüstri kolları kurulmuştur. Demiryolları, karayolları ve çeşitli endüstri kolları kurulmuştur. Demiryolları, karayolları yapımı yabancı ülkelerin kontrolünde ve onların politikalarına bağımlı olarak hız kazanmıştır. Ulaşım ve çeşitli hizmet sektörleri ile ilgili birçok yabancı şirket ortaya çıkmıştır.

Yirminci yüzyıla doğru gelindikçe devlete bağlı kamu endüstrisinde çalışan işçiler azalmış, yabancı işyerleri ve burada çalışan işçiler artmıştır. İkinci Meşrutiyete kadar etkili işçi hareketlerinin ve o zamanki deyimiyle "tatil-i eşgal" grevlerinin patlak verdiği görülmektedir. Daha çok 1870-1880 arasında yayılan, belirli bir örgütlenmeye ve propogandaya bağlı olmayıp, kendiliğinden meydana gelen ve çoğunlukla ekonomik öz taşıyan bu hareketler, Osmanlılar döneminde işçi sınıfının ilk belirtileridir. 1870-1908 döneminde tespit edilen 23 işçi olayından 21 tanesinin nedeni ödenmemiş ücret veya düşük ücrettir. Bu dönemde büyük ekonomik ve mali buhranlarla karşılaşılması yüzünden devlet işçilere ücretlerini ödeyemeyince devlete ait işyerlerinde daha çok harekete rastlanmıştır. Yabancıların işyerlerinde ise hareketler daha çatışmalı ve şiddetli geçmiştir (Sencer, 1969: 70-107).

Abdülhamit yönetiminde ise işçi hareketi kendi ölçüsünde yeraltına sinmiştir. 1871'de ilk işçi örgütü olarak Ameleperver Cemiyeti kurulmuştur. Bu dernek yardımsever ve batı hayranı küçük bürokrat aydınların öncülüğü ile kurulmuştur. Osmanlı işçi sınıfının ilk gerçek örgütlenme denemesi yine bu döneme rastlar. 1894'de Tophane fabrikalarında çalışan işçiler tarafından kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti çok dar çerçevede kalmasına rağmen sınıf bilinci temeli üzerinde kurulmuş ilk işçi örgütü olarak olumlu bir aşamadır. Bu örgüt bir yıl sonra Abdülhamit tarafından kapatılmıştır (Çeçen, 1973: 3, 4).

II. Meşrutiyete kadar gelişen işçi hareketlerinde şu özellikler görülmektedir: Yerli ve yabancı sermaye yokluğunda işçi hareketleri çoğunlukla yabancı sermayeli işyerlerinde ve kısmen devlet işyerlerinde yoğunlaşmıştır. Müslüman-Türk unsurlar yanında azınlık işçilerini de barındıran Osmanlı işçi sınıfının bu kozmopolit niteliği yabancılar tarafından istismar edilmiş ve işçi hareketleri bölünme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Genel çizgiler içinde yirminci yüzyılın başlarına kadarki işçi hareketleri ekonomik nedenlerle, kendiliğinden ve örgütsüz olarak gelişmiştir (Çeçen, 1973: 4).

4.1.2.II. Meşrutiyetten Cumhuriyetin ilanına kadar

1789 Fransız İhtilali'nin fikri etkileri dünyanın her yanında olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da kendini göstermeğe başlamıştır. 19. yüzyılda Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkelerine öğrenim görmeye giden gençler buralardaki cumhuriyet, demokrasi, milliyetçilik, eşitlik, özgürlük gibi akımları Osmanlı ülkesine taşımaya başlamışlardı. Gerilemekte olan devletin batılılaşmakla kurtarılabileceğini savunanların faaliyetleri üstün geldi ve askeri alan başta olmak üzere tüm toplumsal alanlarda batı ülkelerindeki yapı ve usullerin benimsenmesi istekleri yaygınlaştı. Buna paralel olarak başta basın - yayın olmak üzere özgürlüklerin arttırılması, padişahın yetkilerinin meclis yoluyla kısıtlanması, örgütlenmenin serbest bırakılması gibi istekleri içeren II. Meşrutiyet 24 Temmuz 1908'de II. Abdülhamid'e ilan ettirildi. Kanun-i Esasi'nin (Anayasa) yürürlüğe girmesi ile birlikte toplanma ve dernek kurma özgürlüğü yasal hale geldi. Denilebilir ki Osmanlı Döneminde, hatta 1946'ya gelene kadar işçi hareketlerindeki en fazla canlılık II. Meşrutiyetin ilan edildiği aylarda görülmüştür. Ağustos 1908 ile Eylül 1908 aylarında, çoğu yabancı şirketlerce işletilen ulaştırma kuruluşlarında olmak üzere otuza yakın grev ilan edilmiştir. Tekstil ve deniz işçilerinin grevleri de dikkate değerdi. Bu tür mesleki amaçlı grevleri düzenleyen işçi örgütleri arasında Bağdat Demiryolları Memurin ve Müstahdemin Cemiyet-i Uhuvvetkarisi planlı çalışmasıyla öne çıkmış, diğer işçi hareketlerine örnek olmuştur (Kutal, 1977: 5).

Sözü edilen grev hareketleri ücret artışları, çalışma sürelerinin kısaltılması gibi isteklerde beklenen sonucu getirmemiş, çoğu şiddet yoluyla bastırılmıştır. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra "özgürlük" sloganı ile iktidara gelen İttihat ve Terakki hükümeti özgürlükçülüğünü fazla sürdürmedi. Bir yandan yeni gelişen sanayi grevler ve sendikal hareketlerle baltalanacağı korkusu, diğer yandan yabancı sermaye temsilcilerinin baskısıyla sendika kurma yasağını içeren bir Kanun-u Muvakkat (Geçici Yasa) 25 Eylül 1908'de çıkarıldı. Tatil-i Eşgal Kanun-u Muvakkatı diye bilinen

bu geçici yasanın çıkarılmasında o zaman iktisat nazırının Alman asıllı müşaviri Kont Ostrog'un telkinlerinin payının büyük olduğu belirtilmektedir (Işıklı, 1972: 418). Sözü edilen geçici yasa Temmuz 1909'da mecliste yasalaşarak kabul edildi. Yasada imtiyazlı şirketlerle kamu hizmeti gören işletmelerdeki işçilerin sendika kurma ve grev yapmaları yasaklanmış, mevcut sendikalar feshedilmiştir. Sanayileşmenin henüz yaygınlaşmamasından dolayı özel sektördeki işçi topluluklarının sayısal azlığı düşünüldüğünde kamu hizmetlerindeki işçilere örgütlenme yasağı getiren ilgili yasa, kapsamının büyüklüğü yanında sendikacılık aleyhinde çıkarılan ilk yasal belge olma özelliğini de taşımaktadır. 3 Ağustos 1909 tarihinde çıkarılan Cemiyetler Kanunu, sendikalara gösterilen tahammülsüzlükten farklı olarak diğer derneklere karşı oldukça hoşgörülü olunduğunu göstermektedir. Çünkü bu yasada dernek kurma özgürlüğü güvence altına alınmaktadır.

Yasal engellemeler sendikacılık hareketini durdurmaya yetmedi. İşçi topluluklarının gücünü siyasal alana taşımak amacıyla yeni yeni örgütler kuruluyordu. 1908'de Osmanlı Terakki-i Sanayi Cemiyeti, 1895'teki Osmanlı Amele Cemiyeti'ni kuranların bir bölümü tarafından kurulmuş ve faaliyetlerine devam ediyordu. Matbaalarda çalışan işçiler ise Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti'ni 1909'da kurdular.

Bir muhalefet hareketi olan 31 Mart Olayları'nın şiddetle bastırılması, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ve İttihat ve Terakki devrinin başlaması ile sıkıyönetim ilan edildi ve toplu gösteriler, grevler büyük bir baskı altına alındı.

Daha önce elde edilen işçi haklarının çoğu, işverenlerce tanınmamaya başlandı. Bu arada 1910'da Osmanlı Sosyalist Fırkası kuruldu. Bu fırka gayr-ı memnunlar, hükümet muhalifi aydınlar ve Avrupa kaynaklı hak ve özgürlük fikirlerinin etkisi altında olan kimseler tarafından desteklendi Ancak askeri idare bu tür faaliyetlere göz açtırmıyordu. 1910'da bazı İttihatçılar tarafından kurulan Ahali Fırkası da Tatil-i Eşgal Kanunu'nun kaldırılması, grev, sendika hak ve özgürlüklerinin geri verilmesi, hafta tatili ilan edilmesi ve çalışma

sürelerinin tespiti gibi istekler için mücadele ediyordu (Ağralı, 1967: 28). Bu tür istekler olumlu yankı bulamadı. Trablusgarp, I. ve II. Balkan Savaşları işçi hareketlerinin devamlı baskı altında tutulmasına yol açtı. Balkan Savaşları'nın başlaması sırasında yeniden canlanma gösteren sendikaların eylemleri fazla sürmedi. 1913 yılında başlayan İttihat ve Terakki'nin "tam iktidar devri" ile bir yıl sonra başlayan I. Dünya Savaşı sendikacılık hareketi için en elverişsiz ortamları doğuruyordu. 1913 - 1919 arası işçi hareketlerinin durduğu yıllardı. Bu yıllarda sendikalar mesleki faaliyetlerden ziyade ülkenin savaşı kazanması için gayret ediyordu. Büyük Savaş sonunda Anadolu işgal edilince işçi hareketleri yeniden canlılık kazanıyor. 1918 - 1923 arasında önemli işçi ve sendikacılık hareketlerine tanık olunuyor. Bu hareketlerin bir kısmı yabancı şirketlerce işletilen kuruluşlarda yoğunlaşıyor, sendikalar bağımsızlık savaşına doğrudan ve dolaylı destek oluyordu.

Kurtuluş Savaşı döneminde 1918'de Sosyal Demokrat Fırkası, 1919'da Türkiye Sosyalist Fırkası, Osmanlı Mesai Fırkası, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, 1920'de Amele Fırkası, Yeşil Ordu örgütü, Gizli Türkiye Komünist Fırkası, Resmi Türkiye Komünist Fırkası, Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası, 1922'de Müstakil Sosyalist Fırka gibi örgütler kimisi bağımsızlık savaşını destekleyerek kimisi sosyalist düzeni de hedefleyerek işçiler ve sendikacılık için mücadele eden başlıca örgütlerdi. Sayılan örgütler faaliyetlerini daha çok işçiler üzerinde yoğunlaştırıyorlardı. Ancak hiçbir işçilerin tam desteğini alamadı. İşçiler kendi aralarında bölündüler. Fırkalar birbiriyle mücadeleye girdi. 1919 seçimlerinde meclise giren Mesai Fırkası aday, Zeytinburnu Fabrikası ustalarından Numan Usta İşçileri birleştirmek için girişimlerde bulundu. Amacı işçilerin modern derneklerde (sendikalar) biraraya gelmesini, sendikaların da sanayi ve kent merkezlerinde Amele Dernekleri Birliği adı verilen üst kuruluşlarda örgütlenerek, nihayet ülke çapında Türkiye Dernek Birlikleri İttihadı'na varılmasını sağlamaktı (Mumcuoğlu, 1979: 143). Bu girişimleri siyasal olarak asıl düzenleyen ise Marksist çizgideki Aydınlık dergisiydi. Görüldüğü gibi Kurtuluş Savaşı dönemindeki işçi hareketleri genellikle sosyalist eğilimliydi. Mesleki

faaliyetlerini Şimendifer Amelesi Cemiyeti, Tramvay Şirketi Amelesi Cemiyeti, İşçi Derneği gibi derneklerde yürüten işçiler siyasal haklarını ve taleplerini de anılan partiler yoluyla gerçekleştirmeye çalışıyorlardı. Türkiye İşçi Derneği'ni, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası Almanya'da eğitim görüp dönen harp imalatı işçileri vasıtasıyla işçiler arasında bir birlik kurmak amacıyla 1919'da kurmuştu. Derneğin önemli faaliyetlerinden olup 21 Temmuz 1922'de düzenlenen İşçi Teşkilatları Tevhit Konferansı da birlik sağlama amacına dönüktü ancak başarılı olamadı.

Yukarıda değinilen ve çoğu bir diğerinden kopmalarla kurulan siyasal partiler sağlam bir teori bütünlüğünden, yetişkin kadrolardan yoksun olmaları, dayanmak istedikleri işçi kitlelerinin bilinç ve örgütlenme düzeyinin yetersiz oluşu gibi nedenlerle hedeflerini gerçekleştirmekten uzaktılar. Bu kuruluşlar ancak ilk deneyleri ve başlangıç noktasını oluşturmaları bakımından üzerinde durulmaya değer önem taşımaktadırlar.

4.2. CUMHURİYET DÖNEMİ

Cumhuriyet dönemi sendikacılık hareketi, 1923-1960 arası dönemde sendikacılık, 1960-1980 arası dönemde sendikacılık ve 1980 sonrası yapılanmada sendikacılığın durumu şeklinde üç başlık altında incelenecektir.

Cumhuriyetin kuruluşu ile Türkiye'de tek parti dönemi başlamıştır. Gerek tek parti yönetiminin baskıcı uygulamaları, gerek Takrir-i Sükun Kanunu gibi sert tedbirler ve gerekse İstiklal Mahkemelerinin tutumları, sisteme ve uygulamalarına karşı yöneltilen en küçük eleştiri ve eylemlerin en ağır şekilde cezalandırılması işçi hareketlerinin etkin bir konum edinmesine imkan tanımamıştır. 1924 Anayasasının 70. maddesinde işçilere dernek kurma ve toplanma hakkı verilmiş daha sonra bu hak Takrir-i Sükun Kanunu ile ortadan kaldırılmıştır. Çalışma hayatını düzenleyen 3008 sayılı İş Kanunu ancak 1946 yılında yürürlüğe konulabilmiştir. 1947 yılında ise grevsiz "Sendikalar ve Sendika Birlikleri Kanunu" çıkarılmış ancak çıkarılan bu

yasaya rağmen mevcut sendikaların bir kısmı kapatılmış, bir kısmı yakın takibe alınarak hareket kabiliyetleri ve gelişme imkanları önlenmiştir. 1961 Anayasası sendikalara da belli bir ölçüde rahatlık getirmiştir denilebilir. 24 Temmuz 1964 tarihinde çıkan 274-275 sayılı kanunlarla sendikalar, Grev ve Toplu İş Sözleşmesi yapma hakkı yasal düzenlemelere kavuşturulmuştur. Ancak verilen bu kısmi özgürlük 1982 Anayasasının tepkici niteliği ile ortadan kalkmıştır. Tepkici bir nitelik taşıyan bu Anayasanın ruhuna uygun olarak hazırlanan ve çalışma hayatını düzenleyen 2821 ve 2822 sayılı yasalar sendikaların bu tarihe kadar elde ettikleri hakların önemli bir kısmını elinden almış, onları toplu iş sözleşmesi imzalamaktan ibaret bir çerçevenin içine hapsetmiştir. Türkiye’de işçi hareketlerinin önemli bir açmazıda, her on senede bir yapılan askeri müdahalelerle köklü ve uzun ömürlü faaliyetlerin gelişmesinin engellenmesidir.

Ülkemizde en eski işçi konfederasyonu Türk-İş 1952 yılında, Türk-İş geleneğinden gelen ve ondan kopan sendikalarla kurulan Disk 1967 yılında, Hak-İş ise 1976 yılında kurulmuştur. Dolayısıyla hukuki düzenlemeler siyasi partiler gibi sendikaların da uzun ömürlü, sağlam yapılı ve kendi geleneğini oluşturmuş kuruluşlar haline gelmesini önlemiştir.

4.2.1. 1923 - 1960 Arası Dönemde Sendikacılık

Cumhuriyetin ilanından hemen önce İzmir’de toplanan 1. İktisat Kongresi’ne katılanlar arasında 100 kadar işçi delegesi de vardı ve bu işçiler ilk defa burada karşılaşma imkanı buldular. Kongre sonunda işçi delegeleri ülke çapında bir sendikal örgüt kurulması kararı aldılarsa da hükümet bu kararı engelledi (Türkiyede Sendikal Hareket, 1989: 12). Bunda M. Kemal ve arkadaşlarının yeni toplumu çıkar çatışması olmayan, yekvücut bir toplum olarak kurma düşünceleri ve milli birliği sağlama gayesi önemli rol oynadı.

Kongrede işçilerin kabul ettirdiği önemli birkaç husus şunlardır: Sendika kurma, grev hak ve özgürlüğünün yasal güvenceye alınması, 1

Mayıs'ın işçi bayramı olarak kutlanmasının serbestliği, çalışma sürelerinin tespiti, "amele" yerine "işçi" teriminin kullanılması. Ancak kısa süre sonra gelen Takrir-i Sükun Yasası, bu kararların uygulanmasına imkan bırakmadı.

İşçi örgütleri arasındaki dağınıklığı giderme çalışmaları 1923'ten sonra da sürdü. Sendikal faaliyetlerin yoğunlaştığı İstanbul'da kurulmuş bulunan İstanbul Amele Birliği'nin İstanbul Umum İşçi Dernekleri Birliği adı ile yeniden düzenlenmesi düşüncesini Amele Birliği soğuk karşılayınca İstanbul İşçi Teşkilatı Heyet-i Müttehidesi oluşturulmuştur. Bununla sendikacılık hareketlerini temsil edebilecek bir örgütlenmeye gidilmesi amaçlanmıştır. Bu yıllarda işçi derneklerinden (cemiyet) en kapsamlısı Amele Teali Cemiyeti; grevler arasında en önemlileri ise 1928 Şark Şimendiferleri grevi ile İstanbul Tramvay İşçileri grevidir. Bu grevler sonunda Amele Teali Cemiyeti kapatılmıştır.

1924 yılında yürürlüğe giren anayasada dernek kurma hakkı tanınıyordu. Kendilerine özgü birer dernek olan işçi sendikalarının kurulması için herhangi bir hukuki engel kalmamıştı. Ancak işçilerin bölünmüşlüğü ve hükümetin, milli kalkınma, ekonomik toparlanma hedeflerinin sekteye uğraması korkusu ile işçi grevlerine karşı sert tedbirler alması sendikacılık hareketinin önünü tıkadı. 1925 yılında yürürlüğe giren Takrir-i Sükun Yasası dernek kurma hakkını sınırlandırıyor, mevcut birçok sendika ve işçi örgütleri kapatılıyordu. 1925'ten sonra Cumhuriyet Halk Fırkası yönetimi daha baskıcı, daha otoriter bir karakter kazanmaya başladı. CHF, işçi örgütlerinin faaliyet göstermesini istemiyor, işçi sınıfı diye bir unsur kabul etmiyor, tüm kararları parti genel merkezi alıyor ve partidışı bir inisiyatifte yer bırakılmıyordu. Söz konusu duraklama ta 1946'ya kadar sürdü. 1928 grevlerinden sonra 1930'larda İzmir ve İstanbul'daki bazı işçi kıpırdanmaları CHP yönetimini derhal önlemler almaya sevketmiş, 1933 yılında Ceza Yasası'nda yapılan bir değişiklikle işçileri toplu halde işi bırakmaya teşvik edenlere ağır cezalar verilmesi öngörülmüştür.

1936 yılına gelindiğinde, uygulanmakta olan sanayileşme politikalarının ürünü olarak artan işçi sayısı nedeniyle, işçi - işveren ilişkilerini düzenlemek için bir yasa çıkarılmıştır. Sözü edilen 3008 sayılı ilk İş Yasası sendikalarla ilgili herhangi bir hüküm içermediği gibi grev ilanını yasaklıyor, işçi - işveren uyuşmazlıklarında mecburi uzlaştırma ve tahkim sistemini getiriyordu. 1938 tarihinde çıkarılan İkinci Cemiyetler Yasası'nda da sınıf esasına ve adına dernek kurulması yasaklanıyordu. Bu aynı zamanda işçilere sendika kurma yasağı anlamına da geliyordu. Tek parti yönetiminin herşeyi kendi eliyle belirleme arzuları işçi kütleleriyle ilgili konularda da kendini gösteriyordu.

İşçiler. II. Dünya Savaşı'na, değinilen şartlar altında, örgütsüz ve seslerini duyuracak baskı araçlarından yoksun olarak girmişlerdir. Savaş yıllarının sıkıyönetimli döneminde en çok ezilen kesim işçiler olmuştur. Savaş sonrasında Faşizmin de yenilgisiyle dünyada demokrasi rüzgarları esmeye başladı. Türkiye'yi de etkilemeye başlayan değişimler otoriter tek parti yönetimini de yumuşatmaya başlamıştır. 1946 yılında, 1938 tarihli Cemiyetler Yasası'nda yapılan değişikliklerle sendikaların kurulması serbest bırakılıyordu. En önemlisi de ülkede artık çok partili siyasal hayata geçiliyordu.

4.2.1.1. Sendikalar Yasası

1947'ye gelindiğinde sendikacılık konusundaki belirsizliklerin giderilmesi amacıyla bir sendikalar yasası çıkarılması zaruri hale geldi. Yasal zarureti kabul eden hükümet aynı yıl içerisinde İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun'u yürürlüğe koydu (Yücel, 1980: 198).

Sendikalarla ilgili bu yasanın mecliste görüşülmesi sırasında, kurulalı henüz bir yıl olmuş bulunan Demokrat Parti (DP), CHP'ye göre işçi haklarını daha yüksek sesle ve açıklıkla savunmuş, grev hakkının tanınmasını ısrarla istemiştir. Sendikalar Yasası sendikacılık konusunun hukuki zemine

kavuşturmasına rağmen işçilerin beklentisinin oldukça gerisinde olup haklar bakımından yetersiz bir içeriğe sahipti. Örneğin, grev, grevi teşvik, siyaset ve siyasal partilerle ilişki kurmak yasak ve suç unsuru sayılıyordu. Ardarda birçok dernek ve sendikanın kurulduğu bu yıllarda görülen ilginç bir durum da sendikalar arasında baş gösteren bölünme ve kamplaşmadır. Sendikalar Yasası'nın kabulünden sonra CHP kendisine bağlı bir "İş Bürosu" kurmuş, sendikaları bu oluşum eliyle kontrol etmek istemiştir. 1948'de İş Bürosu 17 İstanbul sendikasını biraraya getirerek İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ni kurdurmuştur. Birliğin CHP'ye yakınlığına karşılık birlikten ayrılan Mensucat İşçileri Sendikası, Şubat 1950'de birkaç sendika ile de biraraya gelerek Hür İşçi Sendikaları Birliği'ni kurarak DP'ye yakın bir siyasal çizgi izlemiştir (Talas, Dilik, Işıklı, 1965: 44). 1950 seçimleri geldiğinde siyaset yasağına rağmen sendikalar ve işçiler açıktan olmasa da iyice politize olmuşlar, ağırlıklı eğilim olarak da DP'nin iktidara gelmesi için çalışmışlardır. Çünkü DP tüm toplum kesimlerine olduğu gibi işçilere de büyük vaatler ve ümitler veriyordu. Baskıcı rejimden bunalan toplum liberal, özgürlükçü temaları işleyen ve devlete karşı milletten yana olduğunu ilan eden DP'ye yöneldi.

1950 seçimleri DP'nin iktidarı ile sonuçlanınca sendikacılık hareketlerinde de önemli bir iyimserlik belirdi. Ancak bu iyimser hava çok sürmedi. DP vaadettiği grev hakkını tanımadı. 1950'yi izleyen yıllarda sendikalar arasında birleşme eğilimleri arttı. Eylül 1950'de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile Hür İşçi Sendikaları Birliği birleşerek İstanbul Milli İşçi Sendikaları Birliği adını aldı. Yönetim kurulu CHP - DP karması kişilerden oluşan bu yeni birlik uyumlu bir çalışma düzeni kuramamıştır (Sülker, 1975: 65, 66).

4.2.1.2. Türk-İş

31 Temmuz 1952'de kurulmuş ve UHISK/ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve ASK/ETUC (Avrupa Sendikaları

Konfederasyonu) üyesi işçi sendikaları konfederasyonudur. 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve sendika birlikleri hakkında kanunun şubat 1947’de yürürlüğe girmesinden sonra, İstanbul, İzmir, Ankara, Zonguldak ve Adana bölgelerinden başlayarak Türkiye’nin, sanayi işçilerinin görece yoğun olduğu merkezlerinde sendikalar kuruldu. 1948’den itibaren de, ilki İstanbul İşçi Sendikaları Birliği olmak üzere sendika birlikleri ve ilki Toleyis Federasyonu olmak üzere federasyonlar kurulmaya başlandı. 1950-1951’gelindiğinde, birlik ve federasyonlarında ötesinde, konfederasyon fikrini doğurdu. 1948’de kurulan İstanbul İşçi Sendikaları Birliği dönemin iktidar partisi CHP tarafından, bu merkezleşmenin de bir aracı olarak düşünülmüştü. Ancak kısa süre sonra yeni birlik, sendika ve 1950 sonrasında federasyonların kuruluşu ve bunların bir bölümünün denetim dışı kalması kuşkusu, merkezleşme ihtiyacını yeniden gündeme getirdi.

1950’lerin başında, Türkiye’nin toplumsal-siyasal ortamını belirleyen iki olgu, CHP’nin çeyrek yüzyılı aşan iktidarının sona erip DP’nin büyük bir halk desteğiyle iktidarı alması ve soğuk savaş döneminin kamplaşmış dünyasında

Türkiye’nin yerini ABD ve NATO saflarında belirlemesi, Marshall Planı’ndan yardım alan ülkeler arasına katılması ve ülkede yoğun bir Amerikan yandaşlığının başlamasıydı. Böyle bir ortamda, ilk adımlarını atmaya başlayan sendika hareketi üzerinde ABD ve NATO bloğu etkisi, DP hükümeti’nin tercihleri ve o yılların dünya koşullarıyla birleşince, neredeyse kaçınılmazdı. AFL ekonomi uzmanı ve Marshall Planı Avrupa temsilcisi Boris Shiskin, Ocak 1951’de Türkiye’ye gelerek İstanbul İşçi Sendikaları Birliği’ni ziyaret etti ve kurulacak konfederasyona Marshall yardımı çerçevesinde kaynak aktarılabilceğini belirtti (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 325, 326).

Federasyonlarının kurulmasına hız verildi. Konfederasyona giden yolda güçlü bir yapı olarak Teksif Federasyonu kuruldu. 18 Şubat 1952’de Teksif Genel Kurulu’na sunulan raporda “konfederasyonu mesleki federasyon ve mahalli birliklerin müştereken kurmasının Türk işçisine daha çok faydalı

olacağı“nın oy birliğiyle kararlaştırıldığı açıklandı. Konfederasyon için ana tüzük hazırlama görevi İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası'na verildi. Ana tüzük, 6-7 Nisan 1952'de Bursa'da yapılan bir toplantıda onandı. Bu toplantıya gazeteci kimliğiyle katılan Kemal Sülker, konfederasyonun kısaltılmış adı olarak Türk-İş'i önerdi ve önerisi kabul edildi. 31 Temmuz 1952'de Konfederasyon'un ana tüzüğü Ankara Valiliği'ne verilerek Türk-İş resmen kuruldu (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 327, 328).

1952 - 1960 arası dönemde Türk sendikacılık hareketi, DP iktidarlarınca sıkı bir kontrol altına alındı. Sendikacılık hareketi yalnızca mevcut durumunu koruma, ayakta kalma mücadelesi verdi; daha ileri haklar alamadı. Türk-İş'in Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na üye olma istekleri de hükümetçe kabul edilmedi. Türk-İş'e DP'li sendika yöneticilerinin egemen olması da örgütün durumunu lehte pek bir değişikliğe uğratmamıştır. Türk-İş bu dönemde ülkenin kamusal hayatında önemli bir rol oynayamadı. 1960'ta DP iktidarı birtakım sendikal faaliyetleri yasaklarken diğer yandan sendikaları, DP'nin toplumsal egemenliğini güçlendirmek için kurduğu "Vatan Cephesi"nin yan kuruluşları haline dönüştürmeye başladı.

1954 seçimleri de DP'nin vaatleri ile geçti, ancak seçim kazanıldıktan sonra vaatler yine kulak ardı edildi. İşçiler ise grev hakkını istemeye devam etti. 1956'da İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin başlattığı grev kampanyası hükümeti telaşlandırdı. Kimi sendikalarla birlikte hükümet Türk-İş'i kapatmayı ciddi ciddi düşündü (Talas, 1972: 300). 27. 6. 1956'da yürürlüğe giren Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun getirdiği anti-demokratik hükümler en çok da sendikaları etkiledi. Hükümet sendikaların bağımsızlığını hiçe sayan uygulamalarla onları kendine bağımlı hale getirmeye uğraşmıştır.

1954-1960 arasının sendikal hareket açısından değerlendirilmesinde söz edilmesinde fayda olan noktalardan biri sendikacılık eğitimi faaliyetlerinde Amerika'nın maddi - manevi yardımları olmasıdır. Başka bir nokta da Türk-İş'in bu yıllarda belirlemiş olduğu sağlam ilkelere uygun politikalar gütmek yerine daha pragmatik bir yol takip etmiş olmasıdır. Bir

diğer husus Türk-İş de dahil sendikaların bu devrede esasen çok sınırlı olan faaliyetlerinin, temsil ettikleri gurubun mesleki çıkarlarının korunması amacı ve çerçevesi dışına taşmamış olmasıdır (Talas, Dilik, Işıklı, 1965: 51). Bu aynı zamanda sendikaların o dönemde birer sivil toplum örgütü fonksiyonu görmediklerinin de açıklamasıdır.

4.2.2. 1960-1980 arası dönemde sendikacılık

27 Mayıs 1960 İhtilali Türk sendikacılığında büyük bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Asker - sivil bürokrasinin, elden gitmekte olduğunu düşündüğü iktidarını yeniden sağlama almak amacıyla yaptığı bu devrim sonucunda 1961 Anayasası ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin sendikacılık hareketi açısından en önemli özellikleri birçok sosyal hakkın devlet eliyle bahşedilmiş olmasıdır. Türk toplum ve devlet geleneğinde adeta yerleşmiş bir ilke olarak bulunan “hak alınmaz devlet tarafından verilir” ilkesi bir kere daha kendisini gösterdi ve uzun yıllar süren mücadelelerle alınamayan haklar devlet tarafından fazlasıyla verilmeye başlandı.

27 Mayıs Devrimi idaresi, daha yeni anayasa hazırlanmadan önce sendikayı demokratik hayatın vazgeçilmez bir kurumu olarak kabul etmiştir. 1960’da 282. 967 üyesiyle 432 sendika, 27 birlik ve federasyon ile Türk-İş olmak üzere bir adet konfederasyon vardı. Türk-İş’in Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu’na üyeliği devrimin hemen ertesinde (13. 6. 1960’da) devrim hükümetinin bir kararıyla kabul edilmiştir.

Sosyal politikalara ağırlık veren ve sosyal devlet ilkesini benimseyen, hazırlanmasında işçi temsilcileri de bulunan 1961 Anayasası 41. ile 48. maddeleri arasında işçiler ve diğer çalışanlarla devlet arasındaki ilişkileri daha çok çalışanlar lehine olmak üzere düzenlemeye tabi tutmuştur. Örneğin, 46. maddede sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkı, 47. maddede toplu sözleşme ve grev hakkı tanınıyordu. Bunların yanısıra fikir, ifade,

toplanma hak ve özgürlükleri de tanınarak dolaylı yoldan da sendikal harekete destek olunuyordu.

4.2.2.1. TİP (Türkiye İşçi Partisi)

1961 yılı başında tümü sendikacı olan kişiler Türkiye İşçi Partisi'ni (TİP) kurarak Amerikan tarzı yerine Avrupa (İngiliz) tipi sendikacılık yolunda önemli bir siyasal adım atıyorlardı. Bu tarzda sendikalar haklarını gerekirse doğrudan bir siyasi parti aracılığıyla arama yolunu benimsiyorlardı. Bu oluşum işçi hareketlerine sınıfsal bir içerik ve etkin bir politik tavır kazandırma yolunda ciddi bir merhaledir. TİP'in kurulmasıyla işçiler ve işçi temsilcileri arasında ihtilaf ve bölünmeler vücuda geldi. TİP, daha radikal, tavizsiz bir işçi hareketinden yanaydı. TİP, Türk-İş'i uzlaşmacılık ve tavizcilikle suçlayıp işçilerin çıkarlarını savunmada yetersiz olarak görürken Türk-İş TİP'i işçi hareketini bölmekle ya da bölme planının bir paranası olmakla suçluyordu. Görüş ayrılıklarının somut göstergesi, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'nın kabul tarihi olan 24 Temmuz'u Türk-İş "işçi bayramı" olarak ilan ederken TİP'in "matem günü" ilan etmesidir. Nedeni ise bu yasayı egemen sınıfların bir oyalamacası olarak görmesi, işçi haklarını yeterince tanımadığını kabul etmesi ve ayrıca kendisinin lokavtı benimsememesidir. TİP Marksist doktrini benimsemişti. Türk-İş ise daha mutedil sol görüşteydi. TİP'e karşı gerçek bir işçi partisi olması düşüncesiyle 11. 1. 1962'de Türkiye Çalışanlar Partisi kuruldu, ancak bu parti gelişip serpilme imkanı bulamadı ve kısa sürede dağıldı.

Yeni anayasal dönemin gereği olarak 15. 7. 1963'te 274 sayılı yeni Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu yürürlüğe kondu.

Gerek anayasanın hazırlanıp yürürlüğe girmesi gerekse ilgili yasaların hazırlanması aşamalarında başta Türk-İş olmak üzere tüm işçi çevreleri, sendikalar büyük çabalar harcamış ve baskı gurubu fonksiyonu görmüşlerdir.

Hatta Türk-İş ekonomik ve sosyal hayatla ilgili konularda bir danışma kuruluğu olarak kabul edilmiştir (Talas, 1972: 301). Bundan sonra sendikalar ulusal meselelerde, sosyal ve ekonomik konularda gittikçe artan bir rol oynamaya başlıyordu. Örneğin, Türk-İş millileştirmeyi, devletçiliği, gelir dağılımına radikal müdahaleciliği savunuyordu.

Yeni sendikalar yasası, sendikaların siyasal partilerle ilişki kurmasını engellemekle birlikte siyasal alana taşan faaliyetlerini demokrasinin gereği olarak kabul etmekteydi. Türk-İş de sendikaların batı demokrasilerinin temel baskı guruplarından biri olduğunu, parlamento üyelerinin sendikalarca parti farkı gözetmeksizin denetlendiğini belirtiyor, Türkiye’de de bu yola gidilmesi zamanının geldiğini ifade ediyordu (Türk-İş, 6. Genel Kurulu İcra ve yönetim kurulu çalışma raporları).

4.2.2.2. DİSK

DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu), 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinden sonra yürürlüğe giren 1961 Anayasası’nın getirdiği görece demokratik hak ve özgürlükler ortamında, 274 sayılı Sendikalar ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunlarının 24 Temmuz 1963’te çıkmasıyla sendikal mücadelenin önünün açıldığı koşullarda, politik alanda yurtsever, devrimci, sol ve sosyalist akımların hızla serpildikleri bir dönemde kuruldu. Mehmet Alpdündar’ın dışındaki tüm DİSK kurucuları, 13 Şubat 1961’de TİP’i kurmuş olan sendikacıların arasında yer almışlardı. 1960 ortalarının sosyo-politik ortamının, işçi sendikacılığı alanındaki bir ürünü olmasının yanı sıra, DİSK’in kurulmasının ana nedeni, Türk-İş yönetiminin bir bölümüyle DİSK’i kuran sendikalar arasında, sendikal anlayış ve mücadele konusundaki görüş ayrılıklarıydı. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) adıyla kurulan konfederasyonun ilk tüzüğünde amaç olarak “işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan kalkınması ve yücelmesi için, öncelikle, Türkiye’nin her bakımdan tam bağımsız olmasını ve

hızlı bir kalkınma yoluna girmesini zorunlu görür. Bundan ötürü de Türk işçi hareketinin, anayasada öngörülen köklü dönüşümlerin gerçekleşmesini sağlayacak bir devrimci öze kavuşmasını şart sayar. "denmiştir. Konfederasyonun ilk genel kurulu 15 Haziran 1967 günü İstanbul-Nuruosmaniye'deki Bank-İş salonunda 19 delegenin katılımıyla yapıldı. Konfederasyon, 11 Temmuz 1967'de Çalışma Bakanlığına bildirdiğine göre, toplam üye sayıları 65. 730 olan 11 sendikadan oluşuyordu. DİSK'in ilk genel kurulunu topladığı dönem, Türkiye'de sosyalist solun ilk yükseliş dönemi idi. TİP 1965 seçimlerinde TBMM'ye 15 milletvekili girmiş, milletvekili sayısını aşan aktif mücadeleye başlamış; gençlik hareketi 1968'i hazırlayan bir ivme kazanmış; buna karşılık sol içinde devrim stratejisi ve devrimin öncülüğünü kimin yapacağı tartışmaları başlamıştı. DİSK kurucuları ve DİSK'e bağlı sendika yöneticileri ve tabanı arasında, kimisi milletvekili olmak üzere, TİP'li veya solun herhangi bir kanadından sendikacılar vardı (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 307-309).

1970'lere doğru grevler ve grevlere katılan işçi sayısı artarken sendikal eylemler fabrika işgalleri ve kimi zaman kanlı olaylarla sonuçlanmaya başladı. Hükümet ve Türk-İş çevreleri bu eylemleri DİSK'in kışkırttığını ileri sürmeye, DİSK üzerinde şüpheler oluşturmaya başladılar. Hatta Mayıs 1970'te parlamentoda hükümet ve Türk-İş işbirliği ile DİSK'i tasfiye amaçlı yasal girişimlere gidildi. Türkiye çapında faaliyet gösterebilecek sendikalarla ilgili düzenlemelerle DİSK'i devre dışı bırakmayı hedefleyen söz konusu yasal değişikliklerin 1317 sayılı yasa ile mecliste kabulü "15-16 Haziran Olayları" adıyla anılan ve Türk işçi hareketi tarihinde çok önemli olan olaylara yol açtı. Çıkan olaylarda 3 kişi öldü. Bunun üzerine ilan edilen sıkıyönetimde DİSK üzerinde büyük baskılar kuruldu (Işıklı, 1972: 481). İşçi hareketlerinde görülen sertleşme, 12 Mart ara rejimine geçişte önemli bir pay sahibi oldu. Üstelik 2. 5 yıl süren sıkıyönetim döneminde işçilerin hak arama imkanları ortadan kaldırıldı, gerçek ücretler geriledi. 12 Mart 1971 Muhtırası'na Türk-İş de DİSK de destek vermiştir. 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra Türkiye İşçi Partisi kapatıldı. 1973 genel seçimlerinde

CHP'den 5, AP'den 2 sendikacı milletvekili olarak meclise girdi. Bu seçimlerde DİSK CHP'ye destek verdi.

Sendikalar Yasası'nda değişiklik yapan ve sendikal örgütlenme ve faaliyete kısıtlamalar getiren 1317 sayılı yasanın birçok hükmü TİP'in kapatılmadan önceki başvurusu üzerine 19 Ekim 1972'de Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir.

1973 ve 1977 seçimlerinde DİSK, demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi yolundaki beklentilerinden dolayı CHP'ye destek vermiştir. Siyasal alandaki etkinliğini bir baskı gurubu olarak artırmayı bilinçli bir politika olarak benimseyen DİSK Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) Yasası'nı önleme çabasıyla 16 Eylül 1976'da genel yas ilan etmiş ve eyleme geçmiştir. Önemli olaylara yol açan bu eylemlerden başka 1 Mayıs'ı kutlamayı temel bir görev sayan DİSK 1976 yılından başlayarak bu günü kitlesel gösterilerle kutlama yolunu açmıştır. Ancak 1977 yılının 1 Mayıs gösterilerinde onlarca kişinin ölümüne yol açan olaylar tarihe "kanlı 1 Mayıs" olarak geçmiş ve olaylardan büyük oranda DİSK ve bağlı sendikalar sorumlu tutulmuştur. Türk-İş ise 24 Temmuz'u işçi bayramı olarak kabul ediyordu. DİSK'in 1973 - 1980 döneminde verdiği önemli bir mücadele de iki sağ parti (AP ve MHP) ile daha çok İslami söyleme sahip olan Milli Selamet Partisi (MSP)'nden oluşan Milliyetçi Cephe (MC) hükümetlerinin varlığına ve politikalarına karşı verdiği mücadeledir. Örneğin, 29. 7. 1977 tarihinde DİSK, İkinci MC Hükümetini iktidardan uzaklaştırmak için "Ulusal Demokratik Cephe (UDC) " oluşturulması çağrısında bulunmuştur. Ancak bu çağrı kamuoyunda aradığı desteği bulamamıştır. Bu arada DİSK'e bağlı Maden-İş sendikasının 1976 - 1977 yıllarında metal işkolunda başlattığı 40'ı aşan işyerini kapsayan ve 30. 000'inden fazla işçinin katıldığı, bazılarında 2 yılı aşan süreleri bulan grevler yaşanmıştır. Bu grev dalgası, Türk işçi tarihine "büyük grev" adıyla geçmiştir.

1977 genel seçimlerinden sonra Türk-İş, AP-CHP koalisyonu kurulması isteğini belirtmiş, MC Hükümeti kurulursa genel greve gideceğini açıklamış ancak MC kurulmasına rağmen böyle bir yola gitmemiştir. Türk-İş

partiler üstü dediği tarafsızlık politikasını yürütmeye devam etmiştir. Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (MİSK) adıyla 1970 tarihinde kurulan ve “milli doktrin” diye ifade edilen, Liberal Kapitalizmden ve Marksizmden farklı bir dünya görüşüne sahip olarak işçi ve işveren sınıfları arasında sınıfsal çatışmayı değil milliyetçi uzlaşmayı benimseyen konfederasyon Milliyetçi Hareket Partisi’ni (MHP); 1976’da kurulan Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Hak-İş) ise İslami çizgiye uygun gördüğü MSP’yi desteklemişlerdir.

1977 yılına gelindiğinde, çok hareketli bir mücadele anlayışı benimseyen DİSK’te yönetim değişikliği gerçekleşir. Kendilerine sosyal ilerlemeciler adını veren ve Türkiye Komünist Partisi (TKP) taraftarı olduğu bilinen Kemal Türkler ve arkadaşları yönetimden düşmüş, CHP’ye yakınlığı olan Abdullah Baştürk ve ekibi yönetime gelmiştir. Bu yıllarda DİSK’in yürüttüğü kapitalist kalkınma ve özel girişim karşıtlığı işveren çevrelerinde tedirginlik uyandırır. Başını Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu (TİSK) ’nın çektiği ve Odalar Birliği, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) ’nun katılımından oluşan Hür Teşebbüs Konseyi adlı oluşum 1977 başlarında ilk toplantısını yapmıştır. Bu konsey, işçi sınıfının sesini yükseltmesine karşı küçük ve büyük burjuvazinin sınıfsal çıkarlar endişesiyle biraraya gelme kaygısından doğmuştur. Konsey, işçilerin aşırı haklar elde ettiğini, grevler ve ücret artışlarının ekonomiyi güçsüzleştirdiğini ileri sürerek hükümetten yasal düzenlemelerle bunun önüne geçilmesini istiyordu (Mumcuoğlu, 1979: 257, 258).

1970’li yıllarda sendikacılık alanında görülen canlılığın olumsuz bir yansıması sendikalararası rekabette görülmüştür. Başta Türk-İş ile DİSK arasında görülen kimi mesleki, kimi ideolojik çatışmalar 1980’e gelindiğinde kutuplaşmalara yol açmış, gerginlikler artmıştır. Her sosyal kesim birbirini suçlamaya, diyaloglar kopmaya başlamıştır. Gidişat bir olağanüstü duruma doğru sürüklemektedir. DİSK’in bu dönemdeki etkinliğinin önemli bir nedeni

daha çok özel sektöre bağılı işyerlerinde örgütlenmiş olmasıdır. Bu durum DİSK'in etkinliğini kolaylaştırıcı bir faktör olmuştur.

1970'li yılların örgütlü işçi hareketi için yapılacak bir değerlendirmede örgütlü çalışan kesimlerin örgütlenmemiş çalışan kesimlere göre oldukça iyi çalışma koşullarına kavuştuğunun belirtilmesi gerekir. Hatta kimi yazarlara göre 1960-1980 dönemi, sendikalı işçiler için hem memurlara hem de sendikalı olmayan kesimlere göre bir "altın çağ"dır (Işıklı, 1986: 149). İşçi sendikaları arasında birlik oluşturma, bölünmüşlüğü giderme çabaları ise sonuç vermemiş, işçi hareketi hem örgütlenme hem ideolojik yönden bölünmüşlük gerçeği ile 1980'e gelmiştir.

4.2.3. 1980 Sonrası Yapılanmada Sendikacılığın Durumu

1980 başlarında yoğunlaşan ekonomik ve siyasal tikanıklıklar hem ekonomide hem de siyasette radikal dönüşümlerle sonuçlanmıştır. Her iki dönüşümün de tüm toplum için olduğu kadar sendikalar için de anlamı büyüktür. Ekonomik dönüşümün başlangıcı 24 Ocak 1980 tarihli İstikrar Programı'dır. 24 Ocak Kararları olarak meşhur olan bu program, ekonomik hayatta devletin varlığını ve etkinliğini sınırlandırarak liberal serbest piyasa mekanizmasını pekiştirmeyi ve ekonomiyi istikrara kavuşturmayı amaçlıyordu. Siyasal dönüşümün başlangıcı ise siyasal istikrarı sağlama amacıyla gerçekleştirilen 12 Eylül 1980 Askeri İhtilali'dir. İhtilalin ardından olağanüstü yönetim tarzı egemen oldu ve siyasi - idari hayatta önemli değişikliklere gidileceğinin işaretleri görülmeye başlandı. Bu dönemde sendikal hareket için ilk uygulama olarak DİSK, MİSK, HAK-İŞ gibi konfederasyonların faaliyetleri durdurularak yöneticileri gözaltına alınmış ve grevler yasaklanmıştır. DİSK yöneticileri yaklaşık 6 yıl süren bir yargılanma süreci yaşamışlardır. Tüm bu olup bitenlere toplumdan ve sendikalı işçi kesimlerinden önemli bir tepki sesi yükselmemiştir. Türk-İş darbeye olumlu

bir yaklaşım sergilemiş, hatta Genel Sekreterini askeri hükümete Sosyal Güvenlik Bakanı olarak vermiştir.

12 Eylül İhtilali'ne neden olarak da başta Hür Teşebbüs Konseyi olmak üzere yerli ve yabancı sermaye çevrelerinin iş hayatını yeniden kurma ve 24 Ocak kararlarını daha rahat uygulama istekleri gösterilmektedir.

Askeri darbeye ve izleyen olağanüstü yönetime karşı sendikalar sivil toplum örgütleri olarak karşı ses çıkarmadıkları gibi kendi haklarını savunma ve koruma açısından da yetersiz kalmışlardır. Hak ve özgürlüklere getirilen kısıtlamalar yalnızca 1980-1983 arası askeri yönetime has kalmamış, hazırlıklarına başlanan yeni anayasa ve yasalara da yansıtacağı anlaşılmıştır. Sendikal haklar da bundan nasibini almıştır.

1961 Anayasası, getirdiği özgürlükler, kabul ettiği hukuk ve sosyal devlet ilkeleri açısından özgürlükçü bir açılım getirmesine ve toplumsal çıkarlar arasında dengeleyici bir yaklaşım yansıtmasına karşılık 1982 Anayasası genel olarak ekonomide liberal temaları işlerken, siyasette devletçi - otoriter bir düzenleme öngörüyordu. Ayrıca, toplumsal çıkarlar arasında denge sağlamaktan ziyade güçlü kesimlerin lehinde hukuksal düzenlemelere gidiliyordu.

1982 Anayasası, 51. ve 55. maddeleri arasında sendika, grev, lokavt, toplu sözleşme vs. gibi konuları düzenlemekte. Bu maddelere bakıldığında anayasanın tamamına yansıyan, her konuyu ayrıntılı olarak düzenleme arzusu göze çarpmaktadır. Sosyal devlet ilkesine yeni anayasa ile biraz soğuk yaklaşmış, 1961 Anayasasındaki "iktisaden zayıf" kesimlerin korunması kaygısının yerini, 1982 Anayasasında "eşitsizler arasında denge" anlayışı almıştır. Örneğin, lokavt anayasal bir hak olarak tanınmıştır.

Yeni anayasal dönemin başlamasıyla 1983'te 2821 sayılı Sendikalar Yasası ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası yürürlüğe kondu. Bu yasalarda sendikacılık eyleminin ideolojik ve siyasal sınırları daraltılmakta, sendikacılık yalnızca dar anlamda ekonomik amaçlı bir

faaliyete indirgenmek istenmektedir. Bundan başka, sendika kurmanın zorlaştırılması, işyeri sendikası şeklinde örgütlenmenin yasaklanması, sendika üyeliği ve yöneticiliğin şartlarının ağırlaştırılması, sendikalarda devletin idari ve mali denetiminin ağırlaştırılması birçok durumda zorunlu tahkim gibi düzenlemelerle genel grev yasağı başta olmak üzere grevle ilgili sınırlama ve kısıtlamalar yeni yasal dönemin getirdiği özelliklerdir.

1961 Anayasası ve onu izleyen 1963 yasalarının sendikaların siyasal faaliyetlerine belli bir hoşgörü tanınmasına karşılık 1982 sonrası düzenlemelerde katı siyaset yasakları getirilmesi, sendikaların demokratik baskı gurubu olma özelliğinin hiçe sayılması olarak yorumlanmaktadır.

Yeni dönem, yasal haklarda getirdiği kısıtlamalardan başka çalışanların reel ücretlerinde de çok büyük düşüşleri beraberinde getirmiştir. Örneğin, 1979 yılı baz alındığında gerçek işçi ücretlerindeki kayıp 1988'e gelindiğinde %50'yi geçmektedir.

Sözü edilen yasal ve ekonomik kayıpların yanısıra 12 Eylül İhtilali'nin endüstri sektöründeki en büyük olumsuz etkisi belki de bu sektörde işçi ve işveren taraflarının, sorunları kendi inisiyatifleriyle ve dışarıdan müdahale olmaksızın çözüme kavuşturma, sistemi işletme hak ve yetkilerinin ve bu yoldaki kazanımlarının ellerinden alınmış olmasıdır. Endüstri ve çalışma ilişkilerine dışarıdan müdahale edilmesiyle sektörün demokratik işleyiş mekanizması kurması orta vadede engellenmiştir. Türk siyasal ve toplumsal sisteminde sivil inisiyatiflere hareket alanı bırakılması konusundaki isteksizlik, 12 Eylül ile başlayan dönemde adeta zirve noktaya ulaşmıştır.

6 Kasım 1983 seçimlerinden itibaren ülkede sivil siyasal döneme geçilmiş, liberal kapitalist dünya görüşüne sahip olan Anavatan Partisi (ANAP) 'nin iktidar dönemi başlamıştır. ANAP, ekonomide ve iş hayatında devletin etkinliğini azaltmaktan ve işçiler başta olmak üzere güçsüz kesimlerin haklarını gözeten politikaları terketmekten yana bir çizgi izlemiştir. Bu dönemde işçiler 3 yıl aradan sonra seslerini ortada tek işçi temsilcisi

olarak kalan Türk-İş kanalıyla yeniden duyurmaya başlamışlardır. Türk-İş'in başlıca mücadelesi yasalarda değişiklikler yapılması ve toplu pazarlıklarda işçinin sesine kulak verilmesi amaçlarına yönelikti. Ancak hükümet Türk-İş'in isteklerine uzun süre karşılık vermedi. Aralık 1986'ya kadar hükümetle Türk-İş arasındaki görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca Türk-İş bu tarihte topladığı 14. Genel Kurulu'nda iktidara karşı eylem kararı almış, seçim ve halkoylamalarında ANAP aleyhinde bir tutum izlemiştir. Bu dönemlerde DİSK ve MİSK davaları sürdüğü için bunlar herhangi bir etkinlikte bulunamıyordu. MİSK, 1987'de adını Yurt-İş olarak değiştirdi, 1988'de de 5 sendika şartını taşımadığı gerekçesiyle feshedildi. DİSK ise 1991'de verilen beraat kararından sonra tekrar faaliyetlerine başladı.

Sendikalarla arası pek iyi olmayan dönemin Başbakanı Turgut Özal "sendikalar işçileri tam anlamıyla temsil etmiyor" eleştirisini ileri sürmüştür (Koç, 1992: 90). 1987'den sonra Türk-İş ile hükümet arasında belirli bir diyalog kurulmuşsa da işçiler bu diyalogdan beklentilerini elde edememişlerdir. 1989'da kamu sektöründe toplu sözleşmelerin uyuşmazlıkla sonuçlanması üzerine 600. 000 kadar işçiyi kapsayan grevler, pasif direnişler görülmüştür. Direnişler üzerine hükümet ücret pazarlığında geri adım atarak işçilerin taleplerini büyük ölçüde kabul etmiştir. Sözü edilen direnişlerin Türk-İş'in önderliği dışında geliştiği onun eylemlere sonradan sahip çıktığı yolundaki eleştiriler kamuoyunu meşgul etmiştir.

1990 yılı da iş uyuşmazlıklarının çokça yaşandığı bir yıl olmuştur. 20 Aralık 1990 günü alınan ve Türk-İş'ten başka Hak-İş'e bağlı sendikaların da katıldığı bir kararla 3 Ocak 1991 günü büyük çaplı bir "işe gitmeme eylemi" yapılmıştır. 3 Ocak Genel Grevine katılım oranı %60-70'in üstünde gerçekleşmiştir.

1980'li yıllarda sendikal mücadele genel olarak ücretlerde, toplu pazarlıkta odaklanmakla birlikte 1982 Anayasası ile başlayan yeni yasal düzenlemelerin değiştirilmesi, kaybedilen hakların tekrar kazanılması için de önemli çabaların gösterildiği görülmektedir. Ancak siyasal ve sosyal

politikaların belirlenmesi, değiştirilmesi ve uygulanması aşamalarında 1970’li yıllarda DİSK başta olmak üzere sendikaların gördüğü demokratik baskı gurubu fonksiyonunu görecek örgütlü ve etkin bir sendikal harekete rastlanmamaktadır. Türk Sendikacılığının başından beri taşıdığı önemli bir özelliği de, bir işçi hareketinin öncülüğünde ve toplumsal bir taban hareketi olarak değil örgütlenme düzeyinde, örgütlenme olayı olarak ortaya çıkmış olmasıdır. Bu durum, sendikaların toplumsal düzene muhalefet eden, toplumu dönüştürme hedefiyle ortaya çıkan, demokratikleşme sürecinde önemli roller üstlenip belirli toplumsal hedefleri hayata geçiren kurumlar olmasını önlemiştir.

1980’li yıllardan itibaren sendikaların varlıklarının ve etkinlik alanlarının daha da daralması olgusu ise yalnızca Türkiye’ye özgü değildir. Batı ülkelerinde de görülen bu olgunun nedenleri arasında yeni üretim tekniklerinin yaygınlaşması, özelleştirme ve dış rekabet faktörleri sayılabilir. Sendikalar bu gelişmelere karşı gerek bilgi donanımı gerek yeni örgütlenme ve sendikacılık anlayışı geliştirme açılarından yetersiz ve hazırlıksız yakalanmışlardır. Varlıklarını koruyabilmek ve etkinliklerini sürdürebilmek için kendilerini yeni şartlara göre değiştirip geliştirmek zorundadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKAL BİR HAREKET OLARAK HAK-İŞ

1. HAK-İŞ'İN KURULUŞ VE TARİHÇESİ

Normal şartlarda demokratik kültürün bir gereği olarak işçi hareketinin ve işçi sınıfı örgütleri olarak sendikaların siyasi partileri tesirleri altına almaya dönük faaliyetleri ortaya koymaları gerekirken, Türkiye’de siyasi partiler işçi sınıfı örgütleri olarak sendikaları kurdurmuşlar ya da vesayetleri altına almışlar, hatta bazı sendikaları ve bazı konfederasyonları partinin işçi kolu gibi kullanmaya kalkmışlardır (Yazıcı, 1996: 171).

Hak-İş, böylesine negatif şartların bir ürünü olarak sendikal hayatta doğmuştur. 1980 darbesi arkasından doğan faaliyet dönemine kadar Hak-İş, bahsedilen vesayeti farklı bir bağlamda sürdürerek devam ettirmiştir. (Yazıcı, 1996: 171) 22 Ekim 1976 tarihinde Ankara’da 7 sendikanın bir araya gelmesiyle Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Hak-İş) kurulmuştur. Konfederasyon yöneticilerinin açıklamasıyla Hak-İş; adalet, emek, gerçek, insaf, pay ve emek karşılığı gibi anlamlara sahip olan “hak” kelimesi ile çalışmayı ve çalışanları temsil eden “iş” kelimesinin bileşimi olan bir kısa addır (Hak-İş Dergisi No: 33, 1995: 9) .

1980 darbesi sonrası dönemde, bazı siyasi partiler hakkında açılan davalar ve getirilen siyasi yasaklar, sendikalar bakımından vesayet ilişkisinde geçici bir gevşemeyi ya da ortadan kalkmayı söz konusu kılmıştır. İşte bu dönem Hak-İş bakımından önemli bir dönemdir. Çünkü vesayette ortaya çıkan görece boşluk yeni bir sendikal anlayışın ortaya çıkmasında rahmini oluşturmuştur (Yazıcı, 1996: 171, 172).

Hak-İş bakımından yeni arayışların ortaya çıkmasında bir başka faktörde, 1983 sonrasında vesayet odağının güçsüzleşmeyi ya da siyasal arenada devre dışı kalışı ile yeni diyaloglara yönelme ihtiyacı olmuştur. Bu bağlamda ANAP'lı yıllar Hak-İş ile yeni siyasi güç odakları arasında bir önceki döneme göre çok daha farklı ve mesafeli ilişki türünün geliştiği yıllar olmuştur. 1990 yılının başından itibaren ortaya çıkan yeni konjonktür, Türkiye için olduğu kadar Hak-İş içinde gerek 1980 sonrası tecrübeler ışığında, gerekse yeni dönemin şartları çerçevesinde değişimi ya da yeni bir anlayışı zorunlu kılmıştır. Aslında bu diğer konfederasyonlar içinde böyle olmuştur (Yazıcı, 1996: 172).

Hak-İş'in 1983/1990 döneminde yaşadığı belirsizlik ve arayış döneminin, 1990'dan sonra da daha belirli ve bilinçli bir tercihle gerçek bir sivil/demokratik kitle örgütü yapılanmasına kendine bıraktığı görülmektedir. Bu gelişme Hak-İş te bir boyutuyla örgüt içinde, bir boyutuyla da diğer sivil toplum kurumları ve kamuoyu ile ilişkilerde yoğun bir liberalleşme dönemini de başlatmıştır. Bu başlayan yeni dönem, diğer boyutu ile de yerel değerler ile evrensel değerler arasında anlamlı ve güçlü bir sentez oluşturabilme gayretlerini içinde taşımaktadır. (Yazıcı, 1996: 172)

1990 sonrası Hak-İş'in arayış ve proje üretme çabaları içerisinde çok önemli tecrübelerden biriside Kardemir olayıdır. Kardemir tecrübesi Türk İşçi Hareketi tarihinin en kendine özgü ve ciddi tecrübelerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Hak-İş tarihi bakımından önemli dönüm noktalarından birisi de 1995 kongresidir. Kongre, Hak-İş'de 1990'larda ortaya çıkan arayışın somut neticelerinin hayata geçtiği 'değişim/yeniden yapılanma/arayış' çizgisinin esas gündemi oluşturduğu bir kongre şeklinde gerçekleşmiştir. Söz konusu kongre de, Hak-İş'in kuruluş ve emekleme dönemi izlerini taşıyan temel ilke ve prensipleri değiştirilerek yeni bir sendikal anlayışın temel prensipleri tartışılmış ve kabul edilmiştir. 1990'lı yıllar vesayet kurumunun aşılacak gerçek bir sivil toplum kurumunun oluşturulmasında Hak-İş'in önemli gayretler sarfettiği yıllar olarak ortaya çıkarken, bu süreç aynı zamanda

kamuoyunda gittikçe daha güçlü kabul gören 'liberalleşen Hak-İş' imajını da beslemiştir. (Yazıcı, 1996: 173).

Salim Uslu'nun sendikacılık ve sendikaların yapılarını tahlil eden bir yazısı önemlidir (Uslu, 1994: 96). Salim Uslu'ya göre "Sorunun temelinde Türkiye'de 70 yıldır uygulanan sistemin vesayetçi anlayışı yatmaktadır. Başka bir anlatımla siyasal, sosyal ve hukuk alanında bilimde, sanatta, kültürde hatta kılık kıyafette bile doğrulara ve yanlışlara karar verme yetkisini ve imtiyazını kendisinde gören, yurttaşlarını ya da kimi yurttaşlarının düşüncelerini, inançlarını ve tabi kurumlarını potansiyel suçlu gibi gören asker-sivil bürokrasi egemenliğinin sorunların oluşumunda, birikiminde ve içinden çıkılmaz hale getirilmesindeki asıl payını görmemezlikten gelemeyiz. Bu yapıdır ki tabandan tavana doğru gelen talepleri tersyüz ederek her türlü gelişmeyi, yeniliği jakoben bir anlayışla tepeden tabana doğru uygulamaya kalkışmıştır. " (Uslu, 1994: 96). 'Yeni Anayasa hareketleri, kimi sosyal yenilikler, İstiklal mahkemeleri, çok partili sisteme geçiş, 1 mayısların kutlanması yada yasaklanması sendikal hakların verilmesi hep tepeden gelen talimatlarla gerçekleşmiştir. Talimat sahipleri dilediklerine diledikleri kadar verdikleri gibi, dilediklerinde de geri almayı çok iyi bilmişlerdir. Sistemin, asker-sivil bürokrat aydınların egemenliğindeki tepeden inme anlayışıdır ki sendikaları bürokrasinin bir birimi gibi düşünmüş ve anayasadan başlayarak 2821 ve 2822 sayılı sendikal yasalarla ilgili diğer mevzuatı bu anlayışa göre düzenlemiştir. Eğer sendikaların bir sorumluluğu varsa-ki vardır-işte buradan yani bağımsız sivil toplum örgütü olma vasfından uzaklaşıp, bürokrasinin cenderesine girmeye boyun eğmelerinden itibaren başlamaktadır. Türkiye'de asker-sivil bürokrat aydın ittifakı hiçbir zaman egemenlik haklarını halkla ve halkın sivil toplum örgütleri ile paylaşmayı içine sindirememiştir. Bu sebeptendir ki, tarım toplumundan sanayi toplumuna makul bir süreçte geçmeden değişim fırtınasına yakalanan Türkiye şimdi, bilgi toplumuna dönüşümünün ağır ve sancılı geçişini yaşamaktadır. Bütün bunlar da toplumumuzun demokrasiye olan-yani sandık dışında seçtiklerini denetleme,

sorgulama, etkileme biçiminde-ilgisini ne yazık ki azaltmaktadır. “ (Uslu, 1994: 96).

Özetle Hak-İş'in tarihçesinin üç ayrı aşamadan geçtiği ileri sürülmektedir: a) 1976-1980 yılları arası Hak-İş için kuruluş ve sendikal alanda yer edinme dönemidir. Konfederasyon, kuruluşundan kısa bir süre sonra 12 Eylül 1980 darbesiyle karşılaşmıştır. Milli Güvenlik Konseyi'nin 8 No'lu kararıyla faaliyetleri durduruldu. Ancak Şubat 1981'de Hak-İş tekrar faaliyete geçmeyi başardı. b) 1980-1984 arası dönem, yasaklı ve kayıp yıllar olarak ifade edilebilir. Buna rağmen Hak-İş'e bağlı sendikalar zorlukları göğüsleyerek bu dönemde üye kayıtlarını sürdürdüler. 1983 Mayıs'ında yürürlüğe giren Sendikalar Yasası ile Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt yasalarından sonra Hak-İş, sendikalarını yeni yasal ortama uyarlayarak yeni döneme hazır hale getirdi. c) 1984 sonrası dönemi ise aktif faaliyet yılları olarak belirtmek gerekir. Çünkü konfederasyonun sendikal işlevi, etkinliği, kamuoyuna açılımı, yurt içi örgütlenmesi, üye sayısındaki hızlı artış eğilimi ve başarıları bu son dönemde olmuştur (Hak-İş dergisi, No:33, 1995: 9).

2. HAK-İŞ'İN YAPISI

Hak-İş Konfederasyonu Genel Kurul, Genel Yönetim Kurulu, Genel Disiplin Kurulu, Denetleme Kurulu gibi zorunlu organlar ve Başkanlar Kurulu'ndan oluşan bir organik yapıya sahiptir. Ayrıca konfederasyon bünyesinde yönetime bağlı birimler de mevcuttur.

Konfederasyona bağlı sendikalar tekstil, gıda, ağaç, genel hizmetler, metal, tarım ve sağlık işkollarında faaliyet gösteren sendikalarla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) faaliyet gösteren kamu görevlileri ile ilgili bir sendika olmak üzere 8 tanedir.

2.1.ÖZ GIDA-İŞ SENDİKASI(Öz Tütün Müskirat Gıda Sanayii ve Yardımcı İşçileri Sendikası)

1990'lı yıllarda kendisinden çokça bahsettiren Öz Gıda-İş Sendikası 1976'da kurulmuştur. Sendika Süt Endüstrisi Kurumu (SEK), YEM Sanayi A. Ş. ve Et ve Balık Kurumu (EBK) başta olmak üzere gıda sektörüyle ilgili tesislerin özelleştirilmemesi için büyük mücadeleler vermiştir (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 192).

Öz Gıda-İş Sendikası, hazırladığı raporlar, yaptığı eylemler, eğitim faaliyetleri ile özelleştirmenin yanlışlığı konusundaki görüşlerini kamuoyuna anlatarak baskı gurubu fonksiyonunu yerine getirmeye çalışmıştır.

Gıda sektöründe çalışan işçilerin haklarını koruma mücadelesi veren Öz Gıda-İş Sendikasının Temmuz 2006 istatistikleri itibariyle 69. 610'dur. (Hak-İş 19. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 2006: 192)

2.2.ÖZ İPLİK-İŞ SENDİKASI (Tüm Dokuma, İplik, Trikotaj ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)

Tekstil alanında iddialı olan Türkiye'de bu alanda çalışan işçilerin haklarını koruma gayesi güden Öz İplik-İş Sendikası, Avrupa Gümrük Birliği'ne girilmesinin işçilere getirebileceği mağduriyetleri önlemenin de çabası içindedir. 1978'de kurulan sendikanın Temmuz 1995 itibariyle kayıtlı üye sayısı 67. 257'dir. Hangi prensiplerden hareketle bundan 27 yıl önce ÖZ İPLİK-İŞ Sendikası'nın kurucu iradesi ile yola çıkılmıştır ve daha işin başında hangi kavramsal çerçeve ile hangi kavramlara vurgu yapılmış, sendikanın gaye ve prensipleri olarak nelere öncelik verilmiştir?

Daha doğrusu ilk önce sorulması gereken soru ile mi başlanmıştır 27 yıl önce **“Niçin ÖZ İPLİK-İŞ?”** sorusuna Öz İplik-İş'in kendisi şu cevapları vermektedir; “Ötekilerde var, bizde de olsun” mantığından yola çıkarak mı varoluşunu anlamlandırdı yoksa gerçekten bir “İHTİYAÇ”tan mı kaynaklandı ÖZ İPLİK-İŞ'in doğuşu? Hiç kuşku yok ki “Ötekiler gibi olma”nın en kolay ve kestirme yolu “ötekiler”e katılmak, onların varoluş biçimleriyle yanlarında yer almaktı.Ama öyle olmadı. Nasıl ki HAK-İŞ'in kuruluş ve varoluş mantığı ve mücadelesi **“ÖTEKİLER GİBİ OLMAMAK”**tı, ÖZ İPLİK-İŞ'in de başlayış ve

devam ediş mantığı ve çizgisi “ÖTEKİLER GİBİ OLMAYI REDDEDİŞ”ten kaynaklanmaktadır. “Ötekiler” gibi olmayı reddediş. Bunun üzerinde iyi durulması ve düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü söz konusu olan kendisiyle başlayıp kendisiyle bitecek bir kurum ve hareket değil, kendisiyle başlayıp geniş halk yığınlarıyla bütünleşip onlarla devam edecek bir harekettir. Yani bir emek ve alınteri vebali’nin taşıyıcılığı görevini ve ödevini üstlenmeye talip olmuş bir harekettir. “Bu görev ve ödev ne derece yerine getirilebilmişti? Ya da getiriliyor mu?”, “Başlangıçtaki duyarlılıklar halen devam ediyor mu?” , “Yabancılaşma ve başkalaşma sürecine ne derece direnilebildi ve direnilebilmektedir?”.

Her hareketin bu temel soruları her adımda adeta bir check-up yapar gibi kendisine sorması ve ona göre sağlığını test etmesi gerekmektedir. Burada ÖZ İPLİK-İŞ’in gaye ve ilkeleri ilk anafütükteki 3’ncü maddenin 10 alt başlığı altında sıralanmaktadır:

Sendikanın adı: Tüm Dokuma İplik Trikotaj ve Giyim Sanayii İşçileri. Sendikanın kısaltılmış adı: ÖZ İPLİK-İŞ SENDİKASI’dır

Öz İplik-İş sendikasının Gaye ve Prensipleri: Sendika, insan haklarına ve anayasaya dayanan, Milli, Demokratik ve Sosyal Hukuk Devleti anlayışı içinde; faşizm, komünizm, kapitalizm ve her türlü demokrasi dışı siyasal akımla, yoksulluk, cehalet, sefalet ve işsizlikle mücadele ile sosyal adaletin gerçekleşmesine ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşılmasına hizmet etmeyi temel amaçlardan sayar. Sendika bu amaçlarını gerçekleştirmek için çalışmanın toplumun temel değeri durumuna getirilmesini vazgeçilmez bir şart olarak kabul eder ve işçi hareketinin genel prensipleri çerçevesi içerisinde; Üyelerine, yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır, bir yaşama düzeyi sağlamaya elverişli, adaletli bir ücret temin etmek için çalışmayı; Üyelerinin beden ve ruh sağlığını koruyacak, gelişmelerini sağlayacak, ve hakları bakımından her türlü istismarı önleyecek tedbirleri almayı; Üyelerinin geleceğe güvenle bakmalarını sağlayacak ve hakları bakımından her türlü istismarı önleyecek tedbirleri almayı; Üyelerinin

ekonomik ve sosyal durumlarını düzeltmek ve geliştirmek amacıyla işkolu içinde giderek genişleyen yoğun bir sendikal teşkilatlanmayı; Üyelerinin vatandaş olarak kendilerine olan güven ve inançlarını kuvvetlendirmeyi; Milli sorumluluk bilinci içinde yapıcı ve nitelikli işgücünü geliştirmek suretiyle, milli gelirin arttırılmasına çalışmayı ve artan milli gelirden işçinin adaletli biçimde faydalanmasını sağlamayı; Dil, ırk, renk, aile, mezhep ve siyasal kanaat farkı gözetmeksizin kendi değerini manevi mes'uliyetini ve toplum hayatındaki görevini bilen bir işçi topluluğu meydana getirmek için hızlı ve güçlü sendikal teşkilatlanma, hür sendikacılık, toplu iş sözleşmesi ve grev haklarının korunup geliştirilmesi yolunda çaba göstermeyi; Türk sendikacılık hareketinin gelişmesi ve kuvvetlenmesi ülküsüne bağlı olarak, kendi üyelerinden başka Türk işçisinin emeğinin hakkını, sosyal adalet, sosyal güvenlik, hürriyet, barış, insan hakları ve sendikanın temel amaçları uğrunda yapacakları mücadeleyi hiçbir fedakarlıktan kaçınmayarak desteklemeyi; Türk toplumunun adaletli ve barış içinde, dengeli bir düzenle varlığını koruyup kuvvetlenmesine duyulan inancın gereği olarak, toplumsal sorunlar karşısında sorumluluk bilinci ile düşüncelerini ortaya koymak ve bunların mücadelesini yapmayı kendine görev bilir. 1978 yılında merkezi Ankara olmak üzere kurulan sendikanın ilk yönetim kurulu görev dağılımı yine kurucu kadrodan oluşur.

Buna göre; Genel Başkan Mehmet Er, Genel Sekreter Vakkas Söylemez Genel Mali Sekreter Nihat ACAR, Genel Teşkilatlanma Sekreteri Şevket

Seçinti, Genel Eğitim Sekreteri Bayram Yeter'den oluşmuştur. 07. 08. 1978 tarihinde bağımsız bir sendika olarak kurulan ÖZ İPLİK-İŞ, kuruluşunun üzerinden 7 ay geçtikten sonra (06. 03. 1979) kuruluş prensiplerine ve tüzüğün temel ilkelerine uyarak sendikal mücadeleye daha güçlü bir hüviyet kazandırmak için bir üst kuruluş olarak HAK-İŞ Konfederasyonuna üye olmaya karar vermiştir. (www. oziplikis. org. tr)

2.3. ÖZ ÇELİK-İŞ SENDİKASI (Öz Demir-Çelik, Madeni Eşya ve Oto Sanayi İşçileri Sendikası)

17 Kasım 1965'te metal sanayii işkolunda faaliyet göstermek üzere Çelik-İş (Çelik Sanayii İşçileri Sendikası - Karabük Demir Krom Cevherlerinin İzabesi Dökülmesi Haddelenmesi Şekillendirilmesi ve Çelik Sanayii) adıyla Karabük Zonguldak'ta kurulan bağımsız işçi sendikasıdır.

Kurucuları Selahattin Bulut (Başkan), Hasan Ergüven (Genel Sekreter), Lütfi Özerdoğan, Ahmet Çehreli, Vasfi Al, Şevki Yaşar, Ahmet Sırrı Kural, Hüsnü Oral Osman, Muammer Atay, Şaban Kapıcı, Rahmi Soyak, İbrahim Şenay, Dünder Uygur, Ömer Ballı, İbrahim Sesver, Aziz Saraçoğlu, Osman Lüfer, Mehmet Akay, Halit Çelikkol, Sabahattin Özcan, Nurettin Kefeli ve Sabri Özer'dir.

Kurucuları arasında bulunan Ahmet Çehreli ve diğer bazı işçiler 19 Haziran 1950'de Karabük Demir Çelik Ağır Sanayii İşçileri Sendikası'nı kurmuşlar, 1963'te sendikalardan ayrılıp Türkiye Maden-İş Sendikası'na katılmış, ancak daha sonra bu sendikadan da ayrılmışlardır.

7 Temmuz 1966'da yapılan kurucu kurul toplantısında sendikanın uzun adı Karabük Çelik Sanayii İşçileri Sendikası -Karabük Demir, Krom Cevherlerinin İzabesi Dökülmesi Haddelenmesi ve Çelik Sanayii İşçileri Sendikası olarak değiştirilmiştir. Sendikanın faaliyet alanı, Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün işyerlerinin bulunduğu yerler olarak belirlenmiştir.

4-5 Aralık 1966'da I. Genel Kurul'da, işyeri sorunlarıyla, Maden-İş Sendikası'ndan ayrılma gerekçeleri üzerine konuşmalar yapılmıştır. Kongrede Başkanlığa Enver Kaya, Genel Sekreterliğe Raşit Özkan, Mehmet Gök, Genel Başkan Vekilliğine Lütfi Özerdoğan, Ahmet Cantek ve Hakkı Ersever seçilmiştir. Seçimlerin ardından misafirlerin konuşmalarına geçilmiştir. Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy'un konuşmasının ardından konuşan Metal-İş (Türkiye Metal Çelik Mühimmat Makina Metalden Mamul

Eşya ve Oto Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu) Başkanı Kaya Özdemir, bağımsız sendikacılığın kuvvetli olamayacağını, federasyonlarda birleşmenin büyük bir kuvvet olduğunu ifade ederek, “eğer gaye, Karabük işçisi için, merkezi Karabük’te istenen bir federasyon ise, ben şahsen söz veriyorum; Metal-İş Genel Merkezi’ni Ankara’da feshedip Karabük’e taşıyacağım, burada kurulacak olan federasyonun yöneticileri de sizlerin arasından seçilsin” demiştir.

9 Nisan 1967’de yapılan Genel Kurul’da kabul edilen yeni tüzükte, sendikanın adı Çelik-İş (Türkiye Çelik Sanayii İşçileri Sendikası) olarak belirlenmiştir. Kongrede ayrıca Türk-İş’e üye olunmasına, bu işlemlerin Yönetim Kurulu tarafından yürütülmesine karar verilmiştir.

Sendikanın 2. Genel Kurulu, 4 Aralık 1968’de yapılmıştır. Kongrede sendika Başkanı Enver Kaya, bir siyasi partiye üye olduğu ve bu partinin propagandasını yaptığı için eleştirilmiştir. Yapılan oylama sonucunda Yönetim Kurulu’na Enver Kaya (Başkan), Raşit Özkan (Genel Sekreter), Mehmet Gök (Mali Sekreter), Yusuf Acar, Necdet Sayın, Fehmi Sağlam, Halit Çelikkol, H. İbrahim Saka, M. Ali Bölek, Kadir Öztürk ve Ahmet Cantek seçilmiştir.

12-13 Aralık 1970’te yapılan 3. Genel Kurul’da Metal-İş Federasyonu’na bağlanma konusu tartışılarak bağlanma yönünde karar alınmıştır. Kongrede Başkanlığa Enver Kaya, Genel Sekreterliğe Raşit Özkan, Mali Sekreterliğe Mehmet Gök seçilmiştir.

17 Ekim 1971’deki Olağanüstü Genel Kurul’da sendikanın uzun adındaki Türkiye kelimesi çıkarılarak sendikanın adı Çelik Sanayii İşçileri Sendikası olarak kabul edilmiş ve Türk-İş’in bünyesinde bulunan Metal-İş Federasyonu’na üye olma, üyelikten ayrılma ve üst kuruluşa iştirak edecek delegasyonu tespit etme yetkisinin Sendika Yönetim Kurulu’na verilmesine karar verilmiştir.

Çelik-İş'in Metal-İş Federasyonu'na yaptığı üyelik başvurusu Metal-İş'in 17 Ocak 1971 tarihli Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu kongrede Çelik-İş Başkanı Enver Kaya, Federasyon Başkanlığı'na seçilmiştir. Federasyon, 17 Kasım 1973'te yaptığı Olağanüstü Genel Kurul'da kendini feshetmiş, milli tip sendikaya dönüşmüştür.

Çelik-İş'in 21-24 Aralık 1973'teki 4. Genel Kurulu'nda Türk Metal'e katılma konusunda karar alınamamıştır. Toplantıda, tüzük değişikliği yapılarak sendikanın adının Çelik-İş (ÇSİS) (Çelik Sanayii İşçileri Sendikası) olmasına karar verilmiştir. . Kongrede, Yürütme Kurulu'na Şükrü Korkmazgider (Başkan), Mehmet İyigünler (Başkan Vekili), Erdoğan Çetintür (Genel Sekreter), Seyfi Bostancı, Halil Büyük Nalça seçilmiştir. Türk Metal'e katılmayan sendika faaliyetlerini bağımsız olarak devam ettirmeye başlamıştır.

5. Genel Kurul'a gelinceye değin, Türk Metal'e katılma konusu, gerek işçiler, gerekse sendikanın yetkili kurulları arasında tartışılmıştır. Bu konuda üç ana görüşe varılmıştır. Birinci görüşe göre, Çelik-İş güçlüdür ve hiçbir konfederasyona üye olmadan bağımsız olarak kalması gerekmektedir. İkinci görüş, Türk Metal'e iltihak edilmesini savunurken üçüncü görüş Türk-İş'e Türk Metal dışında ayrı bir sendika olarak katılınmasını savunmaktadır. Sendika, Türk-İş ve Türk Metal'le bu konuda görüşmeler yapmıştır. Ayrı bir sendika olarak Türk-İş'e üye olunması Türk-İş Ana Tüzüğü hükümlerine aykırı olduğundan, ya Türk Metal'e iltihak edilecek ya da Türk-İş bünyesinde kurulacak bir sendikaya Türk Metal'le birlikte iltihak edilecektir. Çelik-İş Yönetim Kurulu, Türk-İş bünyesinde kurulacak üçüncü bir sendikaya üye olunmasına karar vermiştir. Bu karar doğrultusunda 20 Aralık 1976'da Türk Çelik Metal (Türkiye Çelik Metal Mühimmat Makine Metalden Mamul Eşya Oto Montaj ve Yardımcı İşçiler Sendikası) kurulmuştur.

Türk Çelik Metal'in kuruluşundan bir gün sonra 21 Aralık 1976'da Çelik-İş 5. Genel Kurulu toplanmıştır. Toplantı gündemini, Türk Metal Çelik Metal'e iltihak ve fesih maddesiyle tasfiye komisyonunun seçimi konusu

oluştururken, seçimler maddesi gündemde yoktur. Ancak verilen bir önerenin kabulüyle gündeme seçimler maddesi eklenerek iltihak oylaması seçimlerin ardına bırakılmıştır. Kongrede, Yürütme Kurulu'na Şükrü Korkmazgider (Başkan), Mehmet Şirin (İkinci Başkan), Halil Kolağasıoğlu (Genel Sekreter), Ali Karadağ ve Muharrem Irmak seçilmiştir. İltihak kararının alınmadığı toplantıda sendikanın merkezinin Ankara'ya taşınmasına da karar verilmiştir.

9 Ekim 1979'da Çalışma Bakanlığı tarafından, Çelik-İş Sendikası'nın tüzel kişiliğini temsil eden Genel Başkan ve Yönetim Kurulu üyeleri hakkında, sendikanın tüzüğünde gösterilen amaç dışında ticari faaliyette bulundukları Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunulmuş ve kovuşturma açılarak yargılanmaları istenmiştir.

Çelik-İş'le Türk Metal'in birleşmeleri, 1979 yılında yeniden gündeme gelmiştir. Türk Çelik Metal Sendikası yeniden kurulmuş ve Başkanlığına Türk Metal'in Başkanı Mustafa Özbek, Genel Sekreterliğe Türk Metal'den İbrahim Delibaş getirilmiştir. 13 Aralık 1979 günkü Son Havadis Gazetesi'nde yayımlanan bir ilanda, Türk Metal'in I. Genel Kurulu'nun 14 Aralık tarihinde yapılacağına ilişkin eski ilan iptal edildiği, Türk Metal'in aynı tarihli Adalet Gazetesi'ne verdiği bir ilanda ise, Çelik-İş'le birleşme olanağı bulunmadığı için Türk Metal'in 16 Aralık 1979 tarihinde yapılacağı ilan edilen Olağanüstü Genel Kurulu'nun iptal edildiği bildirilmiştir.

Bu ilanlara rağmen Çelik-İş'in 6. Genel Kurulu ilan edildiği gibi 16 Aralık 1979'da toplanmıştır. Ancak Türk Metal'in tavrındaki değişiklikten sonra ne yapılacağı konusunda anlaşmazlık çıkmıştır. Karabük ve Ereğli delegasyonları Genel Kurul'a katılmamışlardır. Gündemde değişiklik yapılmış ve Çelik-İş olarak çalışmaların sürdürülmesi kararlaştırılmıştır. Kongrede, Başkanlığa Şükrü Korkmazgider, Genel Başkan Vekilliğine İsmet Paşabeyoğlu, Genel Sekreterliğe Muharrem Irmak, Mali Sekreterliğe Münir Oğuzoğlu, Eğitim ve Teşkilatlandırma Sekreterliğine Abdullah Dağıstanlı seçilmiştir.

6. Genel Kurul'da meydana gelen karışıklıklar nedeniyle Genel Kurul'dan 42 gün sonra 27 Ocak 1980'de Olağanüstü Genel Kurul'a gidilmiştir. Tüzük değişikliğinin yapıldığı toplantıda Şükrü Kormazgider Başkanlığa, İsmet Paşabeyoğlu İkinci Başkanlığa, Metin Türker Genel Sekreterliğe, Münir Oğuzoğlu, Muharrem Irmak, Abdullah Dağıstanlı ve Metin Şimşek Sekreterliklere seçilmişlerdir.

20-21 Kasım 1982'de yapılan 7. Genel Kurul'da Şükrü Kormazgider Başkanlığa, Hüsamettin Delibaş Başkan Vekilliğine, H. Ferudun Tankut Mali Sekreterliğine, Halil Yıldırım Eğitim Sekreterliğine, Ali Gözükara Teşkilatlandırma Sekreterliğine, Alaattin Durak Mevzuat ve Araştırma Sekreterliğine seçilmişlerdir. Yönetim Kurulu tarafından kongreye sunulan çalışma raporunda, 12 Eylül askeri müdahalesi ve Milli Güvenlik Konseyi övülerek, faaliyetleri durdurulan ve yöneticileri tutuklanan sendika ve konfederasyonlar "Sovyet Beşinci Kol Karargahı" olarak nitelendirilmiştir. Raporda ayrıca, "12 Eylül'den sonra işyerlerinde sendikal mücadelenin daha da demokratikleştiği" iddia edilmiştir.

25 Haziran 1983'te 2821 sayılı yasanın I. maddesi gereğince tüzük değişikliği için Olağanüstü Genel Kurul'a gidilmiştir.

25 Eylül 1983'te Teknik-İş (Türkiye Metal Çelik Makina Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayi İşçileri Sendikası), 5 Ekim 1983'te Türkiye Tek-Met-İş (Türkiye Metal Mamulleri ve Makina Sanayii İşçileri Sendikası), 7 Ekim 1983'te Türkiye Metal-İş (Türkiye Metal Eşya Makina Oto ve Montaj Sanayii İşçileri Sendikası), 6 Mayıs 1984'te Çağdaş Metal-İş (Madensel Eşya ve Makina Sanayii İşçileri Sendikası) Çelik-İş'e iltihak etmişlerdir.

Çelik-İş'in 8. Genel Kurulu 24-25 Aralık 1983'te yapılmıştır. Kongrede Başkanlığa Mehmet Kurtulan, Genel Sekreterliğe Metin Türker, Sekreterliklere Niyazi Yüksel, Muharrem Uzunçelebi ve Yaşar Deniz Özdemirel seçilmişlerdir. 20-21 Aralık 1986 günlerinde Ankara'da yapılan 9. Genel Kurulda Genel Başkanlığa Mehmet KURTULAN, Genel Başkan

Yardımcılığı'na Abdullah KUZULU, Genel Sekreterliğe Metin TÜRKER, Genel Mali Sekreterliğe Feridun TANKUT, Genel Eğitim Sekreterliğine Niyazi YÜKSEL, Genel Teşkilatlanma Sekreterliğine İbrahim KÖROĞLU, Genel Araştırma ve Mevzuat Sekreterliğine ise Abdullah KAPLAN seçilmişlerdir. Genel Başkan Mehmet Kurtulan'ın 24. 10. 1988 tarihinde elim bir trafik kazası sonucunda vefatı nedeniyle, sendika anafüzüğünün 15. maddesinin (d) bendi gereğince, yapılan Genel Kurulda Genel Başkanlığa Metin TÜRKER seçilmiştir.

Genel Başkanlığa seçilen Metin TÜRKER'in yerine Genel Sekreterlik görevi 10. Genel Kurula kadar mevzuat ve araştırma sekreteri Abdullah KAPLAN'ın vekaleten yürütmesi Genel Yönetim Kurulunca uygun görülmüştür.

Çelik-İş, Ankara'da 22 Şubat 1991 tarihinde yaptığı Genel Kurulu'nda kendini feshederek Özdemir-İş'e katılma kararı almıştır.

Kuruluşunda 6. 637 üyesi bulunan sendikanın Çalışma Bakanlığı'na bildirdiği üye sayısı 29 Mart 1971 itibariyle 146'sı kadın olmak üzere toplam 10 bin 850, 26 Mart 1973 itibariyle 155'i kadın olmak üzere toplam 18 bin 829, 1983'te 37 bin 772, Temmuz 1985'te 46 bin 892, Özdemir-İş'le birleştiği 1991 başında 40 bin 93'tür.

11 Mayıs 1976'da, Metal İş kolunda faaliyet göstermek üzere, Özdemir-İş (Türkiye Özdemir Çelik Madeni Eşya ve Oto Sanayii İşçileri Sendikası) adıyla İskenderun-Hatay'da kurulan Hak-İş ve IMF üyesi işçi sendikasıdır.

Kurucuları; Ökkeş Cansız (Başkan), Şehmuz Daban (Başkan Vekili), Hıfzullah Danış (Genel Sekreter), Selim Şimşek, Hüsameddin Öncel, Hüseyin Çorbacı, Ömer Semerci, Süleyman Özgen, Mustafa Bozat, A. Kadir Şahin, Ömer Karakaya, Celaleddin Eren ve Ahmet Kılınçer'dir.

Sendikanın ilk Genel Kurul'u 21 Kasım 1976'da yapılmıştır. Genel Kurul'da Başkanlığa Abdulhekim Kaplan, Başkan Vekilliğine Ahmet Bozoğlan ve Genel Sekreterliğe Hasan Özdemir seçilmişlerdir.

14 Nisan 1977'de sendikanın Ankara Şubesi kurularak Başkanlığa Ali Kaçar getirilmiştir.

20 Temmuz 1977'de toplanan Genel Kurul'da tüzük değişikliği yapılmıştır. Yeni tüzüğün I. maddesinde sendikanın adı Özdemir-İş Sendikası olarak geçmiştir. Genel Kurul'da Başkanlığa Abdulhekim Kaplan, Başkan Yardımcılığına ise Mehmet Ledik seçilmiştir.

8 Kasım 1977'de olağanüstü olarak toplanan Genel Kurul'da Abdulhekim Kaplan yeniden seçilirken, Mehmet Asena Başkan Vekilliğine, Ali Kaçar ise Genel Sekreterliğe seçilmiştir.

1978 yılında, Özdemir-İş Sendikası ile yine Hak-İş üyesi olan Öz Donat-İş (Zirai Donatım Tarım Aletleri Takım Tezgahları ve Madeni Eşya Sanayii İşçileri Sendikası) ve Tümsan-İş (Türkiye Milli Sanayii İşçileri Sendikası) arasında bir birleşme sağlanması için görüşmeler başlatılmıştır. Görüşmeler sonunda birleşme kararı alınmıştır.

Birleşme ilkeleri şöyledir: Birleşme halinde Sendika Genel Merkezi Ankara'da olacaktır. Bunun için Özdemir-İş İskenderun ve Tümsan-İş Karadeniz Ereğli'deki Genel Merkezlerini hemen Ankara'ya nakledeceklerdir. Bazı işyerlerinde verilen yetki mücadelelerinin akim kalması için, bu birleşme 1979 sonlarında yapılacaktır. Birleşme Özdemir-İş adı altında olacak, Öz Donat-İş ve Tümsan-İş iltihak için, Özdemir-İş de bu iltihaklardan sonra yeni bir kadro oluşumu için olağanüstü genel kurula gidecektir.

Özdemir-İş, Haziran 1979'da 46 delegenin katılımıyla yaptığı Genel Kurul'da Sendika Genel Merkezi'ni İskenderun'dan Ankara'ya taşıma kararı almıştır. Genel Kurul'da Başkanlığa Ali Kaçar, Başkan Vekilliğine Saffet Polatterkin ve Genel Sekreterliğe Ersönmez Yarbay seçilmişlerdir. .

Varılan ilke kararları uyarınca üç sendika 1979 yılı Aralık ayında olağanüstü genel kurullarını yaptılar. Özdemir-İş'in 22 Aralık 1979'daki Olağanüstü Genel Kurulu'nda, tüzük değişikliği yapılarak Sendika'nın uzun adı Türkiye Öz Demir-Çelik Madeni Eşya ve Oto Sanayii İşçileri Sendikası olarak değiştirilmiştir. Genel Kurul'da Başkanlığa Ali Kaçar, Genel Sekreterliğe ise Zekeriya İlkdoğan getirilmiştir.

Sendika'nın 7 Mart 1982 tarihindeki 3. Genel Kurulu'nda, Yönetim Kurulu'nun Genel Kurul öncesinde delegelere dağıttığı tüzük değişikliği önerisi olduğu gibi kabul edilmiştir. Kabul edilen yeni tüzükte Sendika'nın uzun adı, başındaki "Türkiye" kelimesi çıkartılarak Öz Demir, Çelik Madeni Eşya ve Oto Sanayii İşçileri Sendikası olarak yer almıştır. Genel Kurul'da Başkan ve Genel Sekreter değişmemiştir. Ancak Genel Sekreter Zekeriya İlkdoğan'ın sonradan istifa etmesi nedeniyle bu göreve Mustafa Elveren getirilmiştir. Sendika'nın bu tarihte Ankara, Erzurum, Urfa ve İskenderun'da şubeleri, Kayseri'de ise bölge temsilciliği bulunmaktadır.

Sendika Ana Tüzüğü'nün 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu'na uyarlanması için yapılan 3 Eylül 1983 tarihindeki Olağanüstü Genel Kurul'un ardından 3-4 Aralık 1983 günlerinde toplanan Genel Kurul'da, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın gerekli gördüğü tüzük değişikliği yapılarak Başkanlığa Mehmet Aras getirilmiştir.

27 Temmuz 1985'te toplanan Olağanüstü Genel Kurul'da, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca düzeltilmesi istenen tüzük maddeleri değiştirilmiş ve boşalan sendika organları için seçim yapılmıştır.

2 Nisan 1984'te Öz Metal-İş (Metal Sanayii İşçileri Sendikası) ve 15 Temmuz 1984'te Ege Metal-İş (Metal ve Metalden Mamul Eşya Sanayii İşçileri Sendikası) Özdemir-İş'e iltihak etmiştir. Ardından, Tüm Metal-İş (Tüm Madeni Eşya Oto Metal ve Montaj Sanayii İşçileri Sendikası) ve Çelik-Sen (Türkiye Demir ve Çelik Sanayii İşçileri Sendikası) de Özdemir-İş'e iltihak etmiştir.

Sendika 8-9 Kasım 1986 tarihlerinde 5. Genel Kurulu'nu yapmıştır. Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, Öz İplik-İş Genel Başkanı Mehmet Er ve Hizmet-İş Genel Sekreteri Mahmut Arslan'ın birer konuşma yaptığı toplantıda, bazı tüzük maddeleri değiştirilmiş ve Yönetim Kurulu'na Mehmet Aras (Başkan), Mustafa Elveren (Genel Sekreter), Mustafa Atlı, Eyüp Karaderili ve Keramettin Aslan seçilmiştir.

Sendikanın 6. Genel Kurulu 14-15 Ekim 1989 tarihinde toplanmıştır. Devlet Bakanı Cemil Çiçek, Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, Sosyalist Parti Genel Sekreteri Yalçın Büyükdagli ve Otomobil-İş Genel Sekreteri Celal Özdoğan'ın birer konuşma yaptığı Genel Kurul'da, Yönetim Kurulu'na Mehmet Aras (Başkan), Mustafa Elveren (Genel Sekreter), Mustafa Atlı, Kemal Özmen ve Keramettin Aslan seçilmiştir.

ÖZÇELİK-İŞ SENDİKASI (Öz Demir Çelik, Madeni Eşya ve Sanayii İşçileri Sendikası) 1991 yılında Özdemir-İş'in Çelik-İş'le (Türkiye Çelik Sanayii İşçileri Sendikası) yaptığı toplantılar sonucunda iki sendikanın birleşmesine karar verilmiştir. İki sendika arasında imzalanan protokole göre, her iki sendika eşit şartlarda birleşecek, yeni sendikanın adı Özçelik-İş olacak ve Hak-İş Konfederasyonu'na bağlı olacaktır. Ayrıca her iki sendikaya ait şubelerin Özçelik-İş'in şubeleri olarak faaliyet sürdürmeleri kararlaştırılmıştır.

Çelik-İş, 22 Şubat 1991'de Ankara'da yaptığı Genel Kurul'da Özdemir-İş'e katılma kararı almıştır. 23-24 Şubat 1991'de toplanan Özdemir-İş Genel Kurulu'nda ise bu katılma kararı onaylanarak sendikanın adı Özçelik-İş (Madeni Eşya ve Oto Sanayii İşçileri Sendikası) olarak değiştirilmiş ve IMF'ye üye olunmasına karar verilmiştir. Genel Kurul'da Özçelik-İş Yönetim Kurulu'na Mehmet Aras (Başkan), Abdullah Kaplan (Başkan Vekili), Metin Türker (Genel Sekreter), H. Ferudun Tankut, Mustafa Atlı, Keramettin Aslan, Mustafa Elveren ve M. Kemal Can seçilmiştir.

7. Genel Kurulu 9-11 Ekim 1992 tarihlerinde toplanmıştır. Yönetim Kurulu için iki ayrı listenin yarıştığı Genel Kurul'da seçimleri Metin Türker'in

listesi kazanmıştır. Sendikanın yeni yönetiminde Metin Türker (Başkan), Abdullah Kaplan (Başkan Vekili), Sertif Kahraman (Genel Sekreter), Kadir Uzun, H. Ferudun Tankut, Mustafa Aydın, Recai Başkan ve Mustafa Kemal Can yer almışlardır.

Sendika, 8 Ekim 1993'te İstanbul'da yaptığı bir basın toplantısıyla özelleştirme karşıtı bir kampanya başlatmıştır. Kampanya sırasında afişler asan sendika, 28-29 Ekim 1993'te Karabük'te "Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri'nde Özelleştirme ve Alternatif Çözümler" başlıklı bir panel düzenlemiştir.

Özçelik-İş, 6 Şubat 1993'te İskenderun'da ve 15 Kasım 1993'te Karabük'te, 23 Şubat 2000 tarihinde Kırıkkale'de Ön Teşhis ve Check-up Merkezleri'ni kurmuştur. 5 Şubat 1994'te ise İstanbul'da Gezici Ön Teşhis ve Check-up Merkezi'ni açmıştır.

24-25 Nisan 1993'te yapılan Olağanüstü Genel Kurul'da Yönetim Kurulu'na Metin Türker (Başkan), Mustafa Kemal Can (Başkan Yardımcısı), Recai Başkan (Genel Sekreter), Hikmet Ferudun Tankut, Keramettin Aslan, Mustafa Atlı, Mustafa Aydın ve Mustafa Elveren seçilmiştir.

Hükümetin Karabük Demir-Çelik Fabrikalarını kapatma kararını protesto için 24 Nisan 1994'te Karabük'te Özçelik-İş tarafından bir miting düzenlenmiştir. Özçelik-İş Sendikası Başkanı Metin Türker'in konuştuğu mitingde, işçiler ve katılanlar başlarına siyah bant takmışlardır. Mitinge diğer sendika, kuruluş ve demokratik kitle örgütleri de katılmıştır. 1994 yılı KARDEMİR'in kapatılmasını protesto eylemleriyle geçmiştir. Sendikanın ve kamuoyunun ısrarlı baskıları karşısında kurulan Karabük Demir-Çelik Fabrikaları İnceleme Kurulu'nun hazırladığı rapor, işletmenin az bir yatırımla modernize edilebileceğini ve kara geçebileceğini bildiriyordu. Sendikanın öncülüğünde KARDEMİR'in işçi, sanayici, esnaf ve yöre halkının kuracağı KARDEMİR A. Ş. tarafından devralınmasını kararlaştırmıştır. Hükümet ikna edilmiş ve bakım onarımları devir öncesi yapmayı kabul etmiştir.

31 Aralık 1994'te devir süreci başlamıştır. KARDEMİR'de işçinin payı yüzde 35, sanayicinin payı yüzde 30, esnafın payı yüzde 10 ve yöre halkının payı yüzde 25 olarak belirlenmiştir. Daha sonra hisse oranlarında meydana gelen değişikliklerden dolayı işçi hissesi (A grubu) yüzde 51, 8'e, sanayi hissesi (B grubu) yüzde 24, 7'ye, esnaf kuruluşlarının hissesi (C grubu) yüzde 1, 3'e, yöre halkı ve işçi emeklilerinin hisse grubu (D grubu) ise yüzde 22, 7'ye yükseltilmiştir.

Özçelik-İş Sendikası Genel Başkanı Metin Türker, Genel Mali Sekreteri Hikmet Ferudun Tankut, Genel Teşkilatlanma Sekreteri Mustafa Atlı, Karabük Şube Başkanı Taner Canyurt, Şube Sekreteri Ruhi Ayhan, Şube Mali Sekreteri Osman Nuri Bal, Karabük Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Kamil Güleç, Karabük Haddeciler Derneği Başkanı Mutullah Yolbulan'dan oluşan şirket Kurucular Kurulu KARDEMİR A. Ş. 'nin çalışma prensiplerini, işletme ve yönetim ilkelerini içeren sözleşmeyi tamamlamıştır. 30 Mart 1995'te imzalanan devir sözleşmesi ile KARDEMİR A. Ş. işletmeyi devralmıştır.

9-11 Haziran 1995'de toplanan 8. Genel Kurul'da tüzükte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca istenen değişiklikler yapılmıştır. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ve Kuzey Kıbrıs Kamu-Sen Genel Başkanı Ahmet Ötüken'in birer konuşma yaptığı Genel Kurul'da Yönetim Kurulu'na Metin Türker (Başkan), Mustafa Kemal Can (Başkan Yardımcısı), Hikmet Ferudun Tankut, Mustafa Atlı ve Keramettin Aslan seçilmiştir.

5-6-7 Mart 1999 tarihinde yapılan 9. Olağan Genel Kurul'da Yönetim Kurulu'na Recai Başkan (Genel Başkan), Mustafa Atlı (Genel Sekreter), Hikmet Ferudun Tankut (Genel Mali Sekreter), Mustafa Kemal Can (Genel Teşkilatlanma Sekreteri) ve Mustafa Toruntay (Genel Eğitim Sekreteri) seçilmiştir.

4-5 Kasım 2000 tarihinde yapılan Olağanüstü Genel Kurul'da ise Yönetim Kurulu'na Recai Başkan (Genel Başkan), Şenel Oğuz (Genel

Sekreter), Hikmet Ferudun Tankut (Genel Mali Sekreter), Mustafa Kemal Can (Genel Teşkilatlanma Sekreteri) ve Osman Nuri Bal (Genel Eğitim Sekreteri) seçilmiştir.

Özçelik-İş Sendikası Genel Başkanı Recai Başkan'ın, 14 Ağustos 2001 tarihinde Özçelik-İş Sendikası Genel Başkanlığı görevinden istifa etmesi üzerine Genişletilmiş Başkanlar Kurulu, konu hakkında değerlendirmelerde bulunarak, Recai Başkan'dan boşalan Özçelik-İş Sendikası Genel Başkanlığı için, Hak-İş Konfederasyonu ve Özçelik-İş Sendikası Genel Mali Sekreteri Hikmet Ferudun Tankut'u Özçelik-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu'na oybirliğiyle önermiştir.

Özçelik-İş Sendikası Genişletilmiş Başkanlar Kurulu tavsiye kararı üzerine 15 Ağustos 2001 tarihinde toplanan Genel Yönetim Kurulu, Hikmet Ferudun Tankut'u oybirliğiyle Özçelik-İş Sendikası Genel Başkanlığı'na seçmiştir. Boşalan Özçelik-İş Sendikası Genel Mali Sekreterliği görevine ise sendikanın Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Mustafa Kemal Can getirilmiştir. Mustafa Kemal Can'dan boşalan Teşkilatlandırma Sekreterliği görevini ise Özçelik-İş Sendikası Genel Sekreteri Şenel Oğuz'un vekaleten yürütülmesine karar verilmiştir.

Özçelik-İş Gazetesi ve Özçelik-İş Dergisi adında iki yayın organı olan Sendika'nın, Temmuz 2001 itibarıyla 14 Şubesi ve bir Bölge Temsilciliği olup, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na 84 bin 65 üye bildirmiştir.

Özçelik-İş Sendikasının 10. Olağan Genel Kurulu 20-21-22- Aralık 2002 tarihinde Ankara Dedeman Otelinde yapılmış, bu genel kurulda, sendika anatözüğünde yapılan değişiklikle sendikanın unvanı (ÇELİK-İŞ) Demir, Çelik, Metal ve Metal Mamulleri İşçileri Sendikası" olarak değişmiştir.

Genel Kurulda yapılan seçimlerde; Hikmet Ferudun TANKUT Genel Başkanlığa, Şenel OĞUZ Genel Sekreterliğe, Mustafa Kemal CAN Genel Mali Sekreterliğe, Ergin ERSAN Genel Teşkilatlandırma Sekreterliğine, Ruhi

AYHAN Genel Eğitim Sekreterliğine oybirliği ile seçilmişlerdir. (<http://www.celik-is.org>)

2.4. ÖZ AĞAÇ-İŞ SENDİKASI (Ağaç, Sunta, Mobilya ve Mantar Sanayii İşçileri Sendikası)

1980’de kurulan Öz Ağaç-İş Sendikası, daha çok özel sektöre ait işyerlerinde çalışan işçiler arasında faaliyet göstermektedir. Sendikanın üye sayısı 2006 Temmuz ayı itibariyle 7. 968’dir.

2.5. HİZMET-İŞ SENDİKASI (Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası)

Kuruluş tarihi 1979 olan Hizmet-İş Sendikası, 1990 Ocak ayında 28. 039 olan üye sayısını 2006 Temmuz’da 110.000’ye çıkarmıştır.

Bugün Hizmet-İş Sendikası bugün 113 bini aşan üyesi, 50’den fazla Şube, İl, İlçe Başkanlıkları ile çalışma hayatında ağırlığını hissettiren bir sendikadır.

Sendika, 24 Ocak 1979 tarihinde kurulmuştur. HAK-İŞ Konfederasyonuna bağlı, Genel İşler İşkolunda örgütlü bulunmaktadır. Türkiye’nin toplam 96 sendikası içerisinde 113 bin 544 üye ile 7. büyük sendikası, işkolunun 2. büyük sendikasıdır. HAK-İŞ Konfederasyonu’nun da en çok üyeye sahip sendikasıdır.

24 Ocak 2006 günü Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Bülent ARINÇ’ın da aralarında bulunduğu seçkin ve kalabalık bir topluluk ile Türk Sendikal hayatında 27. yılını kutlamıştır. Yaklaşık çeyrek yüzyıl, kuşkusuz kurumsal tarih açısından, gelenekleri-ilkeleri-hedefleri açısından çok uzun sayılmayacak bir zaman dilimidir. Ancak; Sendikanın kurulduğu günden bugüne kadar hızlandırılmış yoğun bir tempo ile mücadelesini, varlığını, yürüyüşünü sürdürmektedir.

Sendika HİZMET-İŞ'in 27 yıllık mücadelesi ve bu mücadeleyi bilinçli bir inşa ile yeniden üretme çabası; Doğru bir duruş ve doğru bir mesajla kurumsal kimlik oluşturma'nın silinmez izlerini taşımaktadır.

Kamuoyunda kısaca "HİZMET-İŞ" olarak bilinen Sendikanın tam adı "Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası"dır. Kurulduğu 24 Ocak 1979'dan bu yana ilkeli, kararlı ve sorumlu sendikacılık anlayışı ile emekçilerin yüz akı olmuştur.

Başta Ankara, İstanbul, Konya, Bursa gibi büyükşehirler olmak üzere tüm Türkiye çapında örgütlenmesini tamamlamış olan Sendika, 1979'da 7 kişi ile çıktığı yola bugün 110 bin 222 üye ile yoluna devam etmektedir.

Hizmet-İş Sendikası Kurucu ve Onursal Genel Başkanı Genel Başkanı Hüseyin TANRIVERDİ'nin 3 Kasım 2002'de yapılan 22. Dönem Milletvekili seçimleri sonrasında 6-7 Eylül 2003 tarihinde yapılan 9. Olağan Genel Kurulunda, Genel Başkanlığa Mahmut ARSLAN, Genel Sekreterliğe Rahmi YAVUZ, Genel Mali Sekreterliğe Metin ESER, Genel Teşkilatlandırma Sekreterliğine Aziz BAKIR, Genel Eğitim Sekreterliğine Harun ARSLAN seçilmiştir.

9. Olağan Genel Kurul'da Alınan Kararlar:

İnsan hak ve özgürlüklerinin kollanması: Hizmet-İş Sendikası, insan hak ve hürriyetlerinin doğuştan gelen kazanımlar olduğuna ve bu hakların korunup geliştirilmesinin tüm insanlığın yararına olduğuna inanmaktadır. Bu değerlerin yaşatılmasının sivil, çoğulcu ve katılımcı bir demokrasinin gelişimi için önkoşul olduğu görüşündedir. Bu nedenle, temel hak ve hürriyetlerin geriye götürülmesi ile sonuçlanacak her değişmeyi, toplumun varoluşuna yönelmiş bir tehdit olarak algılamaktadır. Böyle bir tehdidi sivil toplumun bilinçli ve karşı duruşunun önleyeceğini bilmektedir. Hizmet-İş bir sivil toplum örgütü olarak insani kalkınmaya hizmet edecek inisiyatifler üstlenmeyi vazife bilmektedir. Gerek Türkiye merkezli gerekse uluslararası ölçekli insan hakları kuruluşları ile işbirliğine girilmesinin ve ortak eylem planları geliştirilmesinin

yararına inanmaktadır. Tabanından aldığı gücünü bu amaçlar için kullanmaktadır.

Hizmet-İş, temel hak ve hürriyetlerin “insan hakları emperyalizmi” olarak kullanılmasına şiddetle karşıdır. Çifte standart barındıran ve insan hakları savunuculuğunu ideolojik maske olarak kullanan insiyatiflerin ortağı olmayı reddetmektedir. Hizmet-İş Sendikası, insan hak ve hürriyetleri konusundaki toplumsal duyarlılığı ve bilinç düzeyini geliştirmeyi amaçlayan planlı bir çalışma yürütme kararlılığındadır.

Yerel yönetimlerin desteklenmesi: Hizmet-İş Sendikası güçlü yerel yönetim–güçlü demokrasi ilişkisine ve bu ilişkinin en iyi, kamusal çıkarların önceliği bağlamında kurulması gerektiğine inanmaktadır. Üyelerinin çıkarları ile yerel halkın çıkarlarının paralellik arz ettiğini düşünmektedir. Yerel yönetimlerde sosyal taraf olmanın verdiği sorumlulukla, bu yönetimlerin kamusal çıkarlar temelinde güçlendirilmesini sağlayacak öneri ve projeler geliştirmeyi öncelikli görevleri arasında addedmektedir. Söz konusu amaca hizmet etmek üzere, dünyadaki başarılı yerel yönetim uygulamalarının, Türkiye’ye aktarılabilme imkanlarının, ihtiyaç görülmesi halinde yerinde araştırma yapılarak belirlenmesi gerektiğine inanmaktadır.

Gerektiği hallerde yerinde bilgi toplanabilmesi ve uygulamaların bizzat tecrübe edilmesi de dahil olmak üzere, Türkiye ölçeğine aktarılabilme durumlarının irdelenmesi gerektiğine inanmaktadır. Hizmet-İş Sendikası, işkolundaki sendikaların ortak bir belediyeçilik perspektifi geliştirmelerinin, “güçlü belediyeçilik” noktasında önemli bir baskı gücü doğuracağı düşüncesindedir.

Küresel dayanışmanın güçlendirilmesi: Hizmet-İş Sendikası, ulusal ekonomilerin kapitalizm temelinde bütünleştiği bir dönemde, bu sürecin haksızlıklarını giderecek bir küresel emekçi dayanışmasının zorunluluğuna inanmaktadır. Sendikalar arası küresel işbirliğinin, hedefleri belirgin ve

mücadele yöntemleri tayin edilmiş bir zemine oturtulmasının, başarının önkoşulu olduğunu düşünmektedir.

Bu çerçevede Hizmet-İş Sendikası, dış ilişkilerinde karşılıklı bilgi alışverişini ve tecrübe değişimini daha verimli kılacak, dayanışmayı bu temelde güçlendirecek bir işbirliğini zorlamaktadır. Hizmet İş Sendikası, Avrupa sosyal modelinin en güçlü aktörleri arasında yeralan ve genel işler işkolunda faaliyet gösteren sendikaların deneyimlerini kendi deneyimlerine katarak sinerji oluşturma düşüncesindedir.

Avrupa Birliği süreci: Hizmet-İş Sendikası, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecini geniş çaplı siyasi, ekonomik ve sosyal etkileri bulunan bir süreç olarak gözlemlemektedir. Toplumun tüm kesimlerini bir şekilde etkileyen bu süreç, farklı beklentiler yaratmıştır. Sürecin altyapısına ilişkin gerekli bilgi akışının oluşturulamamış olması, yargılar ile gerçekler arasına büyük mesafelerin girmesine neden olmuştur.

Hizmet-İş Sendikası üyeleri ve yönetim kadroları, söz konusu bilgi açığının olumsuz etkilerinden korunmak amacıyla, Avrupa Birliği'nin ve AB-Türkiye ilişkilerinin titizlikle takip edilmesinin önemine inanmaktadır. Konuyla ilgili olarak üyelerine ve yönetim kadrolarına bilgi akışı sağlanmasını, eğitim faaliyetlerinde meseleye gereken önemin verilmesini güncel bir ihtiyaç olarak kabul etmektedir. Bu çerçevede, üyelik sürecini nüfuz edecek kanalların ve imkanların en etkili biçimde kullanılmasına, gelişmelerin merkezinde yeralacak girişkenliğin gösterilmesine azami önemi vermektedir.

Eğitim faaliyetlerinin kurumsallaştırılması: Hizmet-İş Sendikası sendikal kadroların hak koruma bilinçlerinin yükseltilmesi, mevcut sosyo-ekonomik koşulların doğru biçimde algılanabilmesi, işçilerin bilgi birikimlerinin geliştirilerek sendikal mücadeleye derinlik kazandırılabilmesi amacıyla, eğitim faaliyetlerini yoğunlaştırma ve bunu kurumsal bir karaktere kavuşturma kararlılığındadır.

Türk Çalışma Hayatında Yenilikler olarak şu hususlar ileri sürülmüştür:

Hizmet-İş Sendikası çalışma hayatına katıldığı günden bu yana devamlı yeniliklerin, yeni hizmetlerin arayıcısı olmuş ve bunu üyelerine sunmuştur. Türkiye’de ilk defa Kapıcı ve Kaloriferci işçilerinin grevini HİZMET-İŞ SENDİKASI gerçekleştirmiştir. Ankara’da gerçekleştirilen grev sonrasında kapıcı ve kaloriferci (Konut İşçileri) haklarını almışlardır. Türkiye’de ilk defa Büyükşehir grevini HİZMET-İŞ SENDİKASI yapmıştır. 1992 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesinde doğan TİS anlaşmazlığı sonucunda greve giden Hizmet-İş Sendikası 52 saat süren grev, grev öncesi şartların üstünde bir anlaşma ile sonuçlanmıştır. Hizmet-İş Sendikası Türkiye’de ilk defa bir Toplu İş Sözleşmesinde ‘Sağlıklı Yaşamı Teşvik Primi’ maddesiyle sigarayı bırakan işçilere teşvik primi verilmesini sağlamıştır. Hizmet-İş Sendikası çevreye gösterdiği duyarlılığı, düşünsel plandan, kağıt üzerine oradan da gerçeğe taşımıştır. İmzaladığı Toplu İş Sözleşmelerine ‘Hatıra Ormanlarının Kurulması’ maddesini geçirmeyi başaran Hizmet-İş Sendikası, ANKARA/Altındağ ve KONYA/Selçuklu Belediyeleri ile ortaklaşa Hatıra Ormanları kurmuştur.

Kurulduğu günden bu yana uyguladığı ilkeli, kararlı ve sorumlu sendikacılık çizgisini sürdüren Hizmet-İş Sendikası son yıllarda meydana gelen büyük değişimleri de yakından takip ettiği görülmüştür. Bilgi çağı sendikacılığını, hizmet sendikacılığı ile süsleyen Hizmet-İş Sendikasının bugün 28 Nolu İşkolu çalışanlarının sesi olmaya devam ederken, onların tek umudu haline geldiği belirtilmiştir.

Hizmet-İş Sendikası ayrıca yayınladığı eserlerle hem problemleri göz önüne sermekte, hem de sorunlara çözüm önerisi getirmektedir. Özellikle merkeziyetçi anlayıştan kurtulamayan yerel yönetimler ve uygulana gelen ekonomi politikaları ile ilgili olarak çıkardığı eserler kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır.

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde ise Sendika uluslararası ilişkiler ağı, 9. Genel Kurul’da alınan “küresel dayanışmanın güçlendirilmesi” yönündeki karar doğrultusunda giderek genişlediği görülmüştür.

Ulusal ekonomilerin ve şirketlerin kapitalizm ve küreselleşme temellerinde bütünleştiği bir dönemde, bu sürecin haksızlıklarını giderecek bir küresel emekçi dayanışmasının zorunluluğuna inanan sendika, sendikalararası küresel işbirliğinin, hedefleri belirgin ve mücadele yöntemleri tayin edilmiş bir zemine oturtulmasının, başarının önkoşulu olduğunu düşünmektedir. Dış ilişkilerinde karşılıklı bilgi alışverişini ve tecrübe değişimini daha verimli kılacak, dayanışmayı bu temelde güçlendirecek bir işbirliği arayışında olan sendika, bölgemizde ve Avrupa'da faaliyet gösteren diğer sendikaların deneyimlerinden de yararlanma gayreti içerisinde. Bu doğrultuda Orta Asya, Kafkaslar ve Güneydoğu Avrupa'da faaliyet gösteren çok sayıda sendika ile ikili işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Mücadelesinde Dünya ve Avrupa sendikal örgüt üst yapılarından da yararlanmak isteyen Sendika, 2003 yılı sonlarında Avrupa Kamu Hizmetleri Federasyonu (EPSU) ve Uluslararası Kamu Hizmetleri Federasyonu (PSI) 'ya üyelik başvurusunda bulunmuştur. HİZMET-İŞ, PSI üyeliğine her açıdan hazırdır. HİZMET-İŞ Sendikası ve üyesi bulunduğu HAK-İŞ Konfederasyonu, Avrupa Birliği ve tüm modern dünya ile ortak insanlık değerlerini paylaşmaktadır. Demokrasi, insan hakları, adalet, eşitlik, sosyal refah ve özgürlüklerin geliştirilip genişletilmesi en önemli hedefler arasındadır.

Hizmet-İş'in gerçekleştirdiği uluslararası İşbirliği Anlaşmaları çerçevesinde ise şu anlaşmaları sıralamıştır: 20 Aralık 1993: Sendika ile Azerbeycan Yerli Sanayi ve Kominal Maişet İşçilerinin Hemkarlar İttifak Respublika Komitesi arasında Ankara'da imzalanmıştır. 16 Ekim 1995: Sendika ile Rusya Yerel Sanayiciler ve Kamu Hizmetleri İşçileri Sendikası arasında 15 Nisan 1996 tarihinde Ankara'da imzalanan işbirliği anlaşması yenilenmiştir. 27 Ekim 2001: Sendika ile Özbekistan Aydınlatma, Eşya Sanayi ve Tüketim Hizmetleri Çalışanları Sendikası arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. 15 Haziran 2005: Sendika ile Gürcistan Kamu Hizmetleri Yerel ve Hizmet Endüstrisi Çalışanları Sendikası arasında Ankara'da imzalanmıştır. Uluslararası konferansa denk gelen 15 Haziran 2005 günü Sendika, Arnavutluk Sivil Savunma Çalışanları Sendikası

Federasyonu ile bir başka işbirliği anlaşması imzalamıştır. Arnavutluk, Azerbaycan, Gürcistan, Moldavya, Özbekistan, Rusya'da Genel İşler İşkolu'nda örgütlü sendikalar ile sıkı bir işbirliği içinde olan Sendika, karşılıklı ziyaretler ile aradaki bağları güçlendirmeye çalışmaktadır. Bunun bir yansıması olarak Sendika, 16 Haziran 2005 tarihinde Ankara'da Arnavutluk, Azerbaycan, Gürcistan, KKTC, Özbekistan, Rusya'dan gelen sendikacıların ve uzmanların katılım ve katkılarıyla "Yerel Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılması ve Yerel Yönetimlerde Özelleştirme (su, temizlik, ulaşım) " konulu bir uluslararası konferans gerçekleştirmiştir. Orta Asya, Kafkasya, Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkelerinde Genel Hizmetler (Yerel Kamu Hizmetleri) İşkolu'nda örgütlü sendikalar arasında diyalog ve işbirliği imkanlarının geliştirilmesi amacıyla tertiplenen, bilgi ve belge ve sunumları Türkçe, Arnavutça, İngilizce ve Rusça dillerinde kitaplaştırılan söz konusu konferanstan küresel işbirliğinin güçlendirilmesi kararı çıkmıştır ve bu karar sonuç bildirgesinde şu şekilde ifade edilmiştir: Sendikalar, küresel işbirliğini güçlendirmeli, yeni işbirlikleri kurmalıdır. Bütünleşen mal - hizmet ve sermaye piyasaları, yaygınlaşan yatırım göçleri, taşeronlaştırmalar ve geçici istihdam işçilerin grev haklarını tehdit etmekte, grevi etkisizleştirmektedir. Bu anaforu aşmak için işçi hareketi küresel bir bütünlük içerisinde olmalıdır.

Hizmet-İş Sendikasının yürüttüğü projeler kapsamında ise şu projeler sıralanmıştır: Sendika, 23. 12. 2004 - 23. 02. 2006 tarihleri arasında bir uluslararası projeyi başarıyla sonuçlandırmıştır. Mali açıdan Avrupa Birliği tarafından desteklenen, Türkiye İş Kurumu tarafından yönetilen, Hizmet-İş ve Kağıthane Belediyesi tarafından yürütülen Konut Teknisyenliği Mesleki Eğitim Projesi, Aktif İşgücü Programları Projeleri (AİPP) – AB'nin İŞKUR'a Destek Projesi - Yeni Fırsatlar Hibe Planı kapsamında İstanbul'da konut işçilerine ve işsizlere yönelik olarak uygulanmıştır. Eğitim programı, İstanbul – Kağıthane Gültepe Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'nde 28 Mayıs 2005'de başlayan, 50'şer kişilik 5 grup şeklinde uygulanan ve 31 Aralık 2005 tarihi itibarıyla tamamlanan proje çerçevesinde; 248'i kursiyer eğitilmiştir. %99, 20 başarı oranıyla tamamlanan proje mezunlarına Türkiye İş Kurumu İşgücü Uyum

Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan iş analizleri sonucunda Konut Hizmetleri Görevlisi ünvanı ve bu ünvanı kazandıklarını belgeleyen Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye İş Kurumu onaylı başarı ve katılım sertifikaları verilmiştir. Konut Teknisyenliği Mesleki Eğitim Projesi'nde kazanılan tecrübeler ile benzeri projeler ileriki yıllarda da gerçekleştirilecektir. (www.hizmet-is.org.tr)

2.6. ÖZ SAĞLIK-İŞ SENDİKASI (Öz Sağlık İşçileri Sendikası)

1980 sonrası dönemde Hak-İş Konfederasyonu'na bağlanan Öz Sağlık-İş Sendikası sağlık alanında çalışan işçilere ait bir sendikadır. Daha çok özel sektörde örgütlenme çalışmalarını sürdürmektedir. Üye sayısı 3013'tür.

2.7. ÖZ TARIM-İŞ SENDİKASI (Türkiye Öz Tarım, Toprak, Su ve Orman Sanayii İşçileri Sendikası):

1976 yılında Hak Tarım-İş adıyla kurulan bu sendika 1982 yılında Hak-İş konfederasyonu çatısı altına girmiştir. Tarım alanında işçi olarak çalışanların hak ve çıkarlarını sağlama ve koruma amacıyla olan Öz Tarım-İş Sendikası, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı yanında özel sektörde de faaliyet göstermektedir.

2.8. KAMU-SEN (Kıbrıs Türk Kamu Görevlileri Sendikası):

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar arasında faaliyet gösteren Kamu-Sen, 1990 yılında Hak-İş'e katılmıştır. Kamu-Sen, birçok eylem ve etkinlik düzenleyerek kamuoyunda sesini sık duyuran bir sendika olup üye sayısı 2000'dir.

KKTC'de faaliyet gösteren Kamu-Sen de dahil olmak üzere Hak-İş konfederasyonu bünyesinde bulunan 8 sendikaya kayıtlı işçi sayısı Temmuz 2006 itibarıyla toplam 297709'dur. (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 192) Bu duruma göre Türkiye'de, 2 milyon üyeli Türk-İş'ten

sonra en fazla üyeye sahip ikinci konfederasyon olma özelliğini Hak-İş taşımaktadır. DİSK'in üye sayısı 100000 civarındadır.

Tablo verilerine göre Temmuz 2006 itibariyle Türkiye'deki sendikaların üye durumları işkollarına göre düzenlenmiştir. Tabloya göre üye sayıları itibariyle Hak-İş'e bağlı sendikaların üye durumları şöyledir. Hizmet-İş 113.544, Çelik-İş 93.314, Öz-İplik İş 83.587, Öz-Gıda İş 64.716, Öz-Ağaç İş 11.682, Öz-Tarım İş 655'dir.

3. HAK-İŞ'İN MESLEKİ ETKİNLİKLERİ

3.1 Ulusal Mesleki Etkinlikleri

Bütün sendikalarda olduğu gibi Hak-İş ve bağlı sendikaların da en büyük ve temel çalışması üye sayısını artırma ve üyesi olan işçilerin hak ve çıkarlarını savunma amacına yöneliktir. Daha önce de değinildiği gibi 1976-1984 arasını kuruluş ve yer edinme çalışmasıyla geçiren Hak-İş, 1980-1984 arasında işçileri arasında örgütlenme çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. 1980'li yıllarda işçi haklarında önemil gerilemeler ve baskılar görülmesine rağmen Hak-İş'in üye sayısı artmıştır. 1984 sonrası ise Hak-İş için gelişme, açılma, serpilme ve kamuoyuna sesini duyurma dönemi olmuştur. Hak-İş, birçok çalışma metodunu, yol ve yöntemi kullanarak sendikal ve toplumsal amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmış ve çalışmaktadır. Burada Hak-İş'in gerek kendisinin düzenlediği gerekse katıldığı kimi etkinliklerden örnekler verilerek çalışmaları tanıtılmaya çalışılacaktır.

3.1.1. Özelleştirme Politikaları ve Hak-İş

Hak-İş Konfederasyonu, 1984 sonrasında gündeme gelen ve 1990'lı yıllarda sürekli gündemde olan "özelleştirme" konusunda başka işçi kuruluşlarında görülmeyen ölçüde bir hassasiyet gösterdi. Bunun nedeni özelleştirme politikalarının uygulama, öz, içerik ve sonuç itibariyle başta işçiler olmak üzere bütün toplumsal, idari ve siyasi mekanizmaları etkileyen

çok ciddi gelişmelere yol açan bir olay olmasıdır (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 261).

Hak-İş özelleştirme konusunda fikir üretme; izleme ve tepki gösterme; çözüm üretme ve uygulama gibi üç ayrı yol izlemektedir. Fikir üretimi yönünde; konfederasyon, dergilerle, kitaplarla, afişlerle, konferans, açık oturum ve panellerle özelleştirme konusunun bütün boyutlarını, sebep ve sonuçlarını ortaya koymaya çalışmış, konunun uzmanı olan aydın, bilim adamı ve siyasetçilerle bu konuda ilişki ve diyaloglar geliştirmiştir. Hak-İş'in özelleştirme konusundaki yayın, broşür ve toplantılarının sayısı bir hayli yüksektir. Hazırlanan raporlar Cumhurbaşkanı, Başbakan, siyasi partiler, ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmiş ve Hak-İş'in bu konudaki fikirleri belirtilmiştir.

İzleme ve Tepki Gösterme bakımından Hak-İş yapılan özelleştirme uygulaması ve sonuçlarını izleyerek görülen yanlışlıklara karşı bazen tek başına bazen tutumunu benimsediği diğer sivil toplum örgütleriyle birlikte ortak eylemler ortaya koymuştur. Bunların başında Et ve Balık Kurumu (EBK), Süt Endüstrisi Kurum (SEK) ve Yem Sanayii'nin özelleştirilmesine karşı yürüttüğü kampanya gelmektedir. Hak-İş "Gıda Sektöründe Özelleştirmeye Hayır" kampanyasını başlatmış, bunu takiben çeşitli etkinlikler gerçekleştirmiştir. Eylemler sonuç vermiş ve EBK ile SEK'nin satışının iptaline ve EBK'nın Hak-İş öncülüğündeki Ortak Girişim Komitesi'ne devredilmesine karar verilmiştir. Ancak bu karar medyanın ve kimi sivil toplum örgütlerinin muhalif propagandası sonucunda iptal edilmiştir.

Hak-İş'in özelleştirilmesine karşı çıktığı ve engel olduğu işletmelerden biri de Karabük Demir Çelik Fabrikaları (KARDEMİR) 'dır. 5 Nisan 1994 Ekonomik Kararlar Paketi çerçevesinde satılamadığı takdirde kapatılması kararlaştırılan KARDEMİR'de işçiler ve Karabük halkı 7 ay süren eylemlerle karara tepki gösterdiler. KARDEMİR'deki direnişi Hak-İş'e bağlı Özçelik-İş Sendikası organize ediyordu. KARDEMİR, bu sendika öncülüğünde yöre halkı ve çalışanlarına devredildi.

Çözüm Üretilmesi ve Uygulaması bakımından Hak-İş, özelleştirme ve kamu işletmelerinin satışına salt bir karşı çıkışla kalmıyordu. Özelleştirilecek veya kapatılacak işletmelerin işletmesine kendisi talip oluyordu. Bu işletmelerin çalışanlarını, üretici ve tüketicileri ile işletmenin bulunduğu yörenin halkını organize ederek satılacak KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsü) 'lerin bunlara devrini hedefliyordu. Örneğin, Hak-İş, KARDEMİR'in Öz Çelik-İş Sendikası öncülüğünde yöre halkı ve çalışanlarına devredilmesini sağlamış ve geliştirdiği bu modellerle hem kamuoyundan takdir toplamış hem de işletmelerin kısa sürede kâra geçmesini sağlamıştır. (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 263)

EBK da Hak-İş'in geliştirdiği modelde Öz Gıda-İş sendikası öncülüğünde en yüksek fiyatı veren üretici, tüketici, yöre halkı ve çalışanlarının oluşturduğu Ortak Girişim Komitesi'ne devredilmiş, ancak bu karar çeşitli girişimler sonucu iptal edilmiştir.

Son olarak Hak-İş işyerlerinde iki özelleştirme örneği yaşamıştır. Bunlardan biri Çelik, İş'e bağlı İskenderun Demir Çelik Şirketinin (İSDEMİR), Ereğli Demir-Çelik işletmesine bağlanması olmuştur. Bu örnekte Çelik-İş, bir çeşit özelleştirme olan bu uygulamada yine kendi özgü modelini geliştirmiştir. Buna göre İSDEMİR'in risklerinin %10'u çalışanlara verilmiş ve İSDEMİR, Erdemir içinde otonom bir yapı elde edilmiştir. İkinci örnek ise Çelik-İş'e bağlı Seydişehir Aliminyum tesislerinin özelleştirilmesi olmuştur. Bu tesisin özelleştirilmesinde Hükümer, sendika ile işbirliğine fazlaca yanaşmasa da Çelik-İş işyerinin özelleştirilmesi şartnamesine üretim ve istihdam devamlılığı şartını koymayı başarmıştır.

Hak-İş'in özelleştirme konusundaki anlayışı diğer işçi kuruluşlarından ayrılmaktadır. Hak-İş, özelleştirmeye önyargılı olarak ve mutlak anlamda karşı çıkan bir tavra sahip değil. Ancak ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yapısını değiştiren bir uygulama olduğunu dikkate alarak ilkel bir tutum takınmıştır. Hak-İş'in özelleştirme konusundaki ilkesel bazı görüşleri şöyle sıralanabilir:

Özelleştirmeye körü körüne karşı çıkılmamalı, ancak özelleştirmenin ideolojik bir nitelik kazanmasına karşı çıkılmalı; bütün KİT'lerin fonksiyonu bitmemiştir. Devletin halen bazı alanlarda öncülük etme zorunluluğu vardır; KİT'ler zarar etmiyor, bilinçli olarak zarar ettiriliyor; özelleştirmede ekonomik yarar değil kamu yararı, sosyal yarar ve stratejik nitelikler dikkate alınmalıdır; Bu işte yöre halkına, çalışanlara, üretici ve tüketicilere öncelik verilmeli, bu tür modeller geliştirilmelidir; Özelleştirmede büyük sermayenin daha da güçlenerek tekelleşmeye gitmesine meydan verilmemelidir; mümkün olduğunca yabancı değil yerli girişimcilere öncelik tanınmalıdır; Özelleştirilecek KİT'lerin işçileri mağdur edilmemelidir; özelleştirmede, siyasi tasarrufa, suistimale en fazla müsait KİT'ler olan kamu bankalarından başlanmalıdır. Gıda sektöründe ise özelleştirmeye gidilmemeli veya en son gidilmelidir; bu konuda karar alınırken işçilerin ve sendikaların da mutabakatı aranmalıdır. İşsizlik sigortası, iş güvencesi yasası çıkarılmadan özelleştirme yapılmamalıdır (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 264, 265).

Hak-İş ekonomide serbest girişimciliği ve piyasa ekonomisinin gelişmesini devletin ekonomide dengeli bir şekilde küçültülmesini ilke olarak kabul etmektedir. Ancak bugüne kadar sürdürülen özelleştirme uygulamalarının böyle bir amacı hedeflemediğini üzülererek görmekte ve böyle uygulamayı protesto etmektedir. Özelleştirmenin yapılmasında kullanılan blok satış yönteminde özelleştirme ile ilgili kaygıları arttırmaktadır. Hak-İş 'in Çalışanları ve yöre halkını içine alan başarılı özelleştirme uygulamaları özgün çalışmaları olmuştur.

Ayrıca Hak-İş'e göre; özelleştirme, ekonominin tahrip edilmesi, çalışanların mağdur edilmesi sonucunu doğurmamalıdır. Özelleştirme, sendikalar ve çalışanlar ile uzlaşılarak açıklık yöntemi izlenerek yapılmalıdır. Hak-İş, ekonomide olduğu kadar toplumsal yaşamda da düzenleyici, denetleyici, demokratik bir sosyal, hukuk devleti yapısını istemektedir (Hak-İş dergisi No: 53, 2000: 46) .

3.1.2. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Raporu

Hak-İş Sendikası, 1995 yılı içinde işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda, konunun önemine binaen bir rapor hazırlamış, önerilerde de bulunarak kamuoyunun bilgilенmesine sunmuştur (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 243). Raporda işçi sağlığı ve iş güvenliği kavramı “işyerinde işin yürütümü sırasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan, sağlığa zarar verebilecek koşullardan korunmak amacıyla yapılan sistemli ve bireysel çalışmalardır” biçiminde tanımlandıktan sonra Türkiye’deki iş kazaları ve meslek hastalıkları ile ilgili istatistiksel bilgiler tablolar halinde verilmiştir. Daha sonra bu konuda devlet, işveren ve işçinin sorumluluğu mevzuat açısından dile getirilmiştir. Raporun sonunda konuyla ilgili olarak Hak-İş’in önerileri şöyle sıralanmıştır:

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusun sürekli bir devlet politikası olarak ele alınmalı, bu konuda devletin görevini yerine getirebilmesi için de işçi-işveren ile konunun uzmanı bilim adamlarının ve gönüllü kuruluşların ortaklaşa temsil edildiği bağımsız bir “İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Yüksek Konseyi” oluşturulmalıdır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat yeniden düzenlenmelidir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği fonu oluşturulmalıdır. Son olarak, İşyeri hekimliği sistemi yeniden düzenlenmelidir (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 348-352) .

Dünyada ekonomik, sosyal ve politik değişime paralel olarak, özellikle son 25 yıl içinde sağlık, çevre ve güvenlik alanında önemli gelişmeler gözlenmektedir. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının hem işletmelerde, hem de ülke ekonomisine verdiği büyük kayıpları azaltmak ve insanlara daha uzun sağlıklı ve üretken bir hayat sağlamak için koruyucu çalışmalar büyük önem kazanmaktadır. Ayrıca bu konu sosyal tarafların ortak menfaat ve amaçlarının merkezini oluşturmaktadır. Bu alanda sağlanacak başarılar öncelikle işçilerin, fakat aynı zamanda işverenlerin de menfaatine olacaktır.

Türkiye’de konunun boyutunu incelersek iş kazalarının %43, 1’i, 1 ile 3 işçi çalıştıran küçük işyerlerinde meydana gelmektedir. 50 den az işçi çalıştıran işyerlerinde meydana gelen kazalar, tüm iş kazalarının %73, 8’ini oluşturmaktadır. İş kazalarının %41, 8’i kıdemleri 1 yıldan az olan işçilerde görülmektedir. İşe başladıktan 1 saat içinde meydana gelen iş kazalarının oranı % 48, 3’tür. İş kazaları ve meslek hastalıklarının %4, 4’ü sakatlıkla sonuçlanmaktadır. İş kazaları ve meslek hastalıklarının %1, 5’i ölümlle sonuçlanmaktadır. 1995 yılında bir günde sakatlanan işçi sayısı 9, 1996 yılında 10, 1997 yılında 5 olmuştur. Bir günde gerçekleşen iş kazası sayısı 273’dür. Bu tespitler ülkemizde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği alanında köklü değişim çalışmalarının zorunluluğunu ortaya koymaktadır (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-2, 1999: 278, 279).

Dünyada durum incelenirse, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) kayıtlarına göre ülkemizde sigortalı her 1000 işçinin iş kazası nedeniyle ölüm riski ortalama %5’dir. Buna karşılık bu oran Avrupa ülkelerinde %1’dir. Dünyada her 3 dakikada bir işçi iş kazası nedeniyle hayatını kaybetmekte ve her yıl ortalama 110 milyon işçi iş kazası geçirmekte ve 180. 000 işçi hayatını kaybetmektedir.

Avrupa Birliğinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği incelenirse, Avrupa Birliğinde öncelikle işyerlerinde sağlık ve güvenliğin korunması, işçilerin kullandıkları alet ve malzemelere yönelik teknik yönetmelikler ve işyerlerinde işçinin korunmasını öngören düzenlemeler güvence altına alınmıştır. Birlik, sanayi makineleri ve koruyucu elbiselerle ilgili zorunlu güvenlik önlemlerini içeren teknik yönetmelik geliştirmiştir. Bu çerçevede getirilen standartlar, işçi temsilcilerinin de katılımıyla hazırlanan düzenlemelerden oluşmaktadır. Fiziki etkenlerden kaynaklanan riskler altında çalışan işçilerin sağlık ve güvenliğine yönelik asgari düzenlemeler getirilmesini içeren bir Konsey Yönerge önerisi vardır. İş yerlerinde sağlık, güvenlik ve temizliği konu alan program sosyal politika kapsamında değerlendirilen öncelikli faaliyet alanlarından biridir.

Devletin sorumluluğu ele alınırsa, yürürlükte olan mevzuat çalışma hayatında yaşanan riskleri karşılamaktan çok uzak bir düzeydedir. İş yerlerinde İşçi sağlığı ve iş güvenliği sağlayacak önlemlerin alınması Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın görevidir. 1475 sayılı İş Kanunu'nun 88. maddesi ile çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasını denetleme görevi ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'na verilmiştir. Bu konudaki ulusal politika ise iş görenin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlığı bozulmadan çalışmasının sağlanmasıdır.

Bu politika çerçevesinde çıkarılan 15 yasa, 27 tüzük ve 23 yönetmelik bulunmaktadır. Bu kadar yasa, tüzük ve yönetmeliğe karşın hala bazı işyerlerinde çalışma koşulları sağlıklı ve güvenli değildir. Bunun nedenlerinden bazıları; orta ve küçük ölçekli işyerlerinin yaygınlaşması, bir kısmının kayıt dışı olması ve bunun sonucu denetim dışı kalması, bu işyerlerinde sendikalaşma oranının çok düşük olmasıdır. Orta ve küçük ölçekli iş yerleri tüm işyerlerinin %97. 8'ini ve bu işyerlerinde, tüm çalışanların %50. 7'si istihdam edilmektedir.

Bu nedenle bu tür işyerlerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi sorunu büyük önem taşımaktadır. İş müfettişleri, proje denetimleri gibi güncelleştirilmiş denetim yöntemleri kullanarak ulusal politika çerçevesinde çıkarılan yasaların bu işyerlerinde uygulanmasını denetlemekte, çalışma koşullarının iyileştirilmesi çalışmalarını yürütmektedir. Konunun diğer boyutu ise uluslar arası temel esaslardır. Küreselleşme ile birlikte yaşanan sanayinin ve teknolojinin bugünkü baş döndürücü niteliği, günümüzde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin uluslararası niteliğinin önemini bir kat daha arttırmıştır. Bu konuda çalışmalar yapan (ILO) Uluslararası Çalışma Teşkilatı 17 adet sözleşme ve tavsiye kararı yürürlüğe koymuştur. Ülkemiz bakımından ise bu güne kadar 6 sözleşme kabul ederek onaylamıştır (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-2, 1999: 280) .

3.1.3. Çalışan Kesimlerle Girilen Ortak Oluşumlar

3.1.3.1 Demokrasi Platformu

Ekim 1993 tarihinde Hak-İş'in de aralarında bulunduğu çeşitli meslek guruplarının temsilcileri biraraya gelerek Demokrasi Platformu adı altında çalışanların ortak sesini kamuoyuna daha gür bir şekilde duyurma ve baskı gurubu fonksiyonlarını daha etkili olarak yerine getirme kararı aldılar. Demokrasi Platformu'na Hak-İş'in dışında Türk-İş, DİSK, Türk Mimar ve Mühendisler Odaları Birliği (TMMOB), Türk Tabipler Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Veteriner Hekimler Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği, Öğretim Üyeleri Derneği, Çağdaş Hukukçular Derneği, Çağdaş Gazeteciler Derneği, Mülkiyeliler Birliği, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, İnsan Hakları Derneği gibi kuruluşlar dahildi.

Platform, 29 Kasım 1993 tarihinde yaptığı bir basın açıklamasında “. . . özelleştirme adı altında uluslararası ve yerli tekelleri sermayenin çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilecek KİT satışlarına, taşeronlaşmaya, işçi çıkarmalara, sendikasıylaştırmaya, sosyal devlet anlayışı ve uygulamasının tümüyle yokedilmesi çabalarına karşı çıkıyoruz ve bu konuda ortak çalışma ve mücadele programları geliştirme umudu ve çabası içinde olduğumuzu kamuoyuna duyuruyoruz. . . ” diyerek ülke yönetimi nezdinde çalışan kesimlerin ve toplumun baskısını hissettirmek istiyordu.

Demokrasi Platformu, Hak-İş'in o zamanki Eğitim Genel Sekreteri Salim Uslu'nun dikkat çekmesi üzerine İl İdaresi Yasası'nda ve Terörle Mücadele Yasası'nda yapılması düşünülen değişikliklerin olumsuz yanlarına bir bildiri ile tepki gösterdi. Ayrıca 17 Ocak 1994 tarihinde yapılan bir açıklamada çalışanların çeşitli sorunları yanında sivil toplum örgütlerinin siyasal yaşama etkin katılımının sağlanamadığı da dile geliyordu (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 299).

Platformun belki de en büyük ve en önemli eylemi 20 Temmuz 1994'te gerçekleştirilen ve büyük illerde hayatı felç eden ortak uyarı eylemidir. Eylem,

toplumun sesinin yöneticilere duyulması, taleplerinin yerine getirilmesi amacını hedefliyordu. 20 Aralık 1994 tarihinde kamu görevlilerinin Türkiye’de ilk defa gerçekleştirdiği işi bırakma ve alanlarda eylem yapma hareketine Demokrasi Platformu da destek oldu.

Hak-İş’in Demokrasi Platformu ile ilişkileri, Şubat 1995’ten itibaren bozulmaya başladı. Hak-İş, EBK’yı satın almasına karşı çıkarak bir bildiri yayınlayan Demokrasi Platformu’ndan çekildiğini duyurdu.

3.1.3.2. Dörtlü Zirve

Temmuz-Ağustos 1994 tarihinde üç işçi sendikası konfederasyonu ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ülkedeki çalışma hayatının ve demokratikleşmenin önündeki engelleri görüşmek ve sorunları çözmek amacıyla bir dizi zirve toplantısı yaptılar. (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 314)

Bu toplantı Türk sendikacılık hayatında ilk defa en büyük işçi ve işveren konfederasyonlarını biraraya getiriyordu. Zirvede Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik “. . . Uzlaşmayı, paylaşmayı öngören yeni bir kültüre ihtiyacımız vardır. . . . Toplumda uzlaşma sağlanmasa problemler gelecekte daha da artacaktır. Bu zor günlerde çatışmayı ve sınıfsal sorunlarımızı bir yana bırakmalıyız. . . Örgütlü, sivil, tepkili bir toplum olmazsak sorunlar büyüyecektir. . . ” diyerek toplumsal kesimlerin uzlaşma gereğine ve sorunlara karşı tepkili bir toplum olma zorunluluğuna dikkat çekiyordu. (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 316)

3.2. Uluslararası Mesleki Etkinlikleri

Türkiye’de sesini 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren duyuran Hak-İş aynı zamanda uluslararası temaslarına da bu dönemden itibaren sağlık vermiştir. Hak-İş, uluslararası ilişkilerine şu anlamı vermekte: Konfederasyonun dış ilişkilerdeki asıl amacı sorunlarımıza birlikte çözüm

aramak, imkân ve kaynakların elverdiği ölçüde her türlü hak sömürüsüne ve baskıya karşı verilecek mücadelede de güçbirliği yapmak, çalışan kesimin ekonomik, sosyal ve politik hayat üzerindeki etkinliğini sağlayan aktif tedbirler geliştirmesine yardımcı olmanın yanısıra dayanışma ve işbirliği sağlayarak dünya barışı ve refahını dünyadaki bütün halklar ve işçiler için tesis etmeye çalışmaktır. (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 363)

Hak-İş'in Aralık 1992'de yapılan 7. Olağan Kongresi'ne ilk defa 30'dan fazla yabancı sendikacı katıldı. Bunlar arasında Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu (WCC), Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan, Rusya, İtalya, Fransa, Filistin, Irak, İran, Romanya ve Pakistan sendikacıları vardı.

Hak-İş, çok sayıda ülke konfederasyonu ile ikili ilişkilerini geliştirmiştir. Bu hususta izlenen program, karşılıklı olarak delegasyon değişimlerini gerçekleştirmek şeklinde yürütülmektedir. Bu değişimde eğitim, örgütlenme ve araştırma konuları gündemde tutulmaktadır. İstenen hedef bu ülkelerin sendikacılarını tanımak, karşılıklı dayanışma bilincini geliştirmek, ekmek, barış, özgürlük şiarının ülkeden ülkeye taşınmasını sağlamaktır. Başka bir amaç insan hakları, demokrasi ve barış konularında diğer ülkelerin konfederasyonları ile çeşitli eylem türlerini gerçekleştirmektir. Bildiriler, basın toplantıları, broşürler, destekleme ve kınama telgrafları, protesto mektupları yoluyla eylemler yapılmaktadır.

Hak-İş Konfederasyonu, yurt içinde sürdürdüğü ilkel, kararlı ve aktif sendikal çizgisini dış ilişkilerinde aynı kararlılık, samimiyet ve beceri ile sürdürmüştür. Bu faaliyet dönemi, konfederasyonumuzun, uluslararası sendikal platformdaki yerinin tescil edilerek dünya sendikal ailesi ile bütünleşme dönemi olmuştur. Konfederasyonumuz, uluslararası sendikal platformda gösterdiği performans ve tutarlılığın kredisini ve verimli sonucunu, uluslararası sendikal kuruluşlara ard arda üye olarak başarıyla almıştır. Hak-İş Konfederasyonu hem ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve hem de ETUC (Avrupa Sendikalar Konfederasyonu)

'nın her ikisine birden Aralık 1997 tarihinde üye olmuştur. Hak-İş, 1993 yılında ICFTU ve ETUC'a üyelik için başvurmuş, bu amaçla önemli girişimlerde bulunmuş ve ICFTU ve ETUC ile her alanda işbirliği ve iletişim ağını güçlendirmiştir. Hak-İş 1997 yılında ICFTU ve ETUC üyesi olarak uluslar arası platformda güçlü yerini tescil etmiştir. Diğer taraftan konfederasyonun üye olmasıyla bağlı sendikalar da uluslararası platformlara açılma çalışmalarını hızlandırmış ve ilgili uluslararası işkolu federasyonlarına üye olmaktadır. Özçelik-İş'in; IMF (Uluslararası Metal Federasyonu) üyeliğinin yanısıra şimdi de Öz Gıda-İş; (ECF-IUF) Avrupa Gıda Federasyonu ve IUF (Uluslararası Gıda Federasyonu); Öz-İplik Sendikası; ITGLWF (Uluslararası Tekstil Federasyonu) ile ETUC-TCL (Avrupa Tekstil Federasyonu) nun üyesi olmuşlardır (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-2, 1999: 66).

Hak-İş konfederasyonu, 1999 yılı sonunda yapılan 9. Olağan Genel Kurulun hemen ardından Nisan 2000 yılında ICFTU'nun Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yapılan 17. Genel Kuruluna katıldı. Hak-İş bu genel kurula Genel Başkan Salim Uslu başkanlığında bir heyetle katıldı. Hak-İş söz konusu genel kurulda ICFTU'nun İcra Kurulu Üyeliğine (yedek) seçildi. Genel Başkan Salim Uslu, yıllık yapılan İcra Kurulu toplantılarından Kasım 2002 tarihinde yapılan toplantıya katıldı. Salim Uslu ayrıca, Aralık 2003 tarihinde yapılacak olan ICFTU İcra Kurulu toplantısında davet edildi (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu, 2003: 36).

Hak-İş, ETUC ile olan yakın işbirliğini artırarak devam ettirmektedir. Hak-İş, ETUC'un bütün icra kurulu toplantılarına düzenli ve aktif olarak katılmaktadır. İcra kurulu toplantıları yılda 4 sefer yapılmaktadır. İcra Komitesinin üyesi Genel Başkan Salim Uslu'dur. Diğer yönetim kurulu üyeleri de zaman zaman bu toplantılara katılmaktadır. İcra Komitesi toplantılarında, AB zirvelerine yönelik ETUC bildirisinde Türkiye'nin üyeliğine ilişkin kararlarının çıkartılmasına katkı sağlamıştır. Bu kararlardan biri kritik Kopenhag Zirvesi öncesi alınmıştır. Bu kararın alınması için hem Hak-İş ayrı

olarak ve hem de diğer konfederasyonlarla birlikte ETUC'a mektup göndererek bu yöndeki talebini bildirmiştir. Hak-İş, ETUC'un organize ettiği bir dizi seminer, konferans ve etkinliğe aktif olarak katılmıştır.

Hak-İş, Disk ve Kesk ile birlikte ETUC işbirliğinde "Türkiye'de: Demokrasi, Sivil Toplum ve Sendikal Diyalog" eğitim projesine katılmaktadır. Eğitim kapsamı içerisinde ETUC genel sekreteri Emilio Gabaglio'nun 2 sefer, ETUC yönetim kurulu üyelerinin ve birçok Avrupa sendikalarından sendikacı ve uzman ile AB kurumlarından temsilci Türkiye'ye gelerek eğitime katkı sunmuşlardır.

Hak-İş, Mayıs 2003 tarihinde Prag'da yapılan ETUC'un 10. Genel Kurulu'na katıldı. Genel Kurul'a Genel Başkan Salim Uslu ile Genel Başkan Danışmanı Osman Yıldız katıldılar. Hak-İş kongrede bir konuşma yaparak, Türkiye'nin AB'ye uyum yolunda önemli adımlar attığını ve bu nedenle Türkiye'nin AB üyeliğinin desteklenmesini istedi. Ayrıca, Hak-İş, Disk ve Kesk kongreye Türkiye'nin üyeliği hakkında ortak bir karar tasarısı sundu (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu, 2003: 36).

Hak-İş, yine 1997 yılından beri ILO (Uluslararası Çalışma Teşkilatı)'nın yıllık çalışma konferanslarına Türkiye işçi kesimi heyeti olarak katılmaktadır. Hükümet, 1997 yılından önce ILO çalışmalarına Türkiye'den sadece tek konfederasyonun katılmasına izin veriyordu. Bu durum, hem ILO anayasasına tersdi ve hem de diğer ülkelerin uygulamalarıyla yüzde yüz çelişiyordu. Hak-İş'in uzun bir incelemesi ve mücadelesi sonucu bu anti-demokratik uygulamanın sona erdirilmesi sağlandı. Artık Hak-İş, ILO çalışmalarında resmen temsil edilmektedir (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-2, 1999: 66).

ILO'ya giden Türk işçi kanadının katılımı hakkındaki sorunlar hala giderilememiştir. İşçi delegeliği ve delege yardımcılığında hala tek konfederasyonun temsili vardır. İkincisi, komite toplantılarının da tek konfederasyonun çalışması yetersizdir. Dolayısıyla komisyonlarda Türkiye'nin

etkinliği çok azdır. Gerçekte ILO'ya gidecek heyetin, ILO öncesinde stratejik ve teknik bir hazırlığı yoktur. Türkiye'nin ILO ilişkileri açısından neme lazımcı bir anlayışı vardır. Türkiye'nin bundan böyle ILO çalışmalarına ve etkinliklerine özel bir önem vermesi Türk endüstri ilişkilerinin geleceği açısından son derece yararlı olacaktır (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu, 2003: 35).

Hak-İş, 1995 Kasım'ında kurulup çalışmalarına resmen başlayan Türkiye-Avrupa Birliği Karma Ekonomik Sosyal İstişare Komitesi (TR-AB-ESK KİK) 'in de işçi üyesi olarak görev yapmaktadır. TR-AB-ESK KİK, Türkiye ve Avrupa Birliği olmak üzere iki taraftan oluşmaktadır. Her iki taraftan 18'er üye olmak üzere toplam 36 üyesi bulunmaktadır. Her iki tarafın üyeleri işçi, işveren ve diğer menfaat grupları olmak üzere 3'er gruptan oluşmaktadır. Hak-İş, Türkiye tarafındaki işçi kesiminin temsilcisi olarak komite'de AB tarafından olmak üzere iki eş başkanı bulunmaktadır. Komite 6 ayda bir olmak üzere yılda iki kez toplanmaktadır. Toplantıların biri Brüksel'de diğeri Türkiye'de yapılmaktadır. Komite 8. toplantısını Eylül 1999'da Trabzon'da yapmıştır. Komite, Türkiye-AB arasında kurulan ortaklık organizasyonlarından birini teşkil etmektedir. Diğerleri Ortaklık Konseyi ve Karma Parlemanto Komisyonu gibi komitelerden oluşmaktadır. TR-AB ESK Karma İstişare Komitesi, son yıllarda Türkiye-AB ilişkilerinde gerginlik olmasına rağmen düzenli ve etkin çalışan tek kurum olma özelliğini taşıyor. Hak-İş komitede önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Genel Başkan Salim Uslu, 1997 yılında komite içinde her iki taraftan ikişer temsilciden oluşarak kurulan irtibat komitesinde Türkiye tarafı adına görev yapmıştır. Genel Başkan Uslu, bu komitede Lüksemburg Zirvesi öncesi Türkiye'nin AB'ye adaylığını öngören bir raporun hazırlanmasında görev yapmıştır. Genel Başkan Salim Uslu ayrıca, Türkiye tarafı adına, AB tarafı adına İtalyan sendikacı bayan Giacomine Cassina ile birlikte Avrupa'ya Türk Göçü adlı raporun raportörü olarak görev yapmıştır. Uslu'nun Türkiye'den göç konusunda hazırladığı ve hem de Cassina ile birlikte ortak hazırladığı rapor ortak rapor olarak kabul edilmiştir (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-2, 1999: 67, 68).

3.2.1. Diğer Uluslararası Görüşmeler

- 17-19 Mayıs 1993 tarihlerinde Dünya İş Konfederasyonu (WCL) 'nın daveti üzerine Hak-İş yöneticilerinden bir heyet Belçika'nın başkenti Brüksel'e giderek uluslararası sendikal hareketin bugün içinde bulunduğu nokta, yeni dünya düzeninde sendikaların rolü, uluslararası sendikal dayanışma, çok uluslu şirketler gibi konularda görüşmeler ve incelemelerde bulunmuşlardır (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 365).

- 11-18 Haziran 1993 tarihlerinde Irak İşçi Sendikaları Federasyonu'nun davetlisi olarak bazı Hak-İş yöneticileri Bağdat'a gitmiş ve Körfez Savaşı sonrası Irak'ın durumunu yerinde incelemişlerdir. Bu görüşmelerde Irak'a Hak-İş tarafından insani yardım yapılması üzerinde durulmuştur.

- Hak-İş yöneticilerinden oluşan bir heyet 20-26 Eylül 1993 tarihinde Rusya'nın başkenti Moskova'ya gitmiş, burada sendikacılarla görüşmeler yaparak ikili işbirliği üzerinde durmuşlardır.

- Genel Başkan'ın da bulunduğu bir Hak-İş heyeti 4-8 Ekim 1993 tarihlerinde Azerbaycan'ı ziyaret etmişlerdir. Burada Azerbaycan İşçi Sendikaları Konfederasyonu (AHİK) yetkilileri ile geniş kapsamlı, ayrıntılı görüşmeler yapmışlar, işbirliği yapma konusundaki kararlılıklarını hayata geçirmenin yolları üzerinde durmuşlardır. Ayrıca Özbekistan ve Kazakistan ile de temaslar yapmışlardır.

- Bunlardan başka Hak-İş, 14. 10. 1991 tarihinde ABD; 9-14 Aralık 1993 tarihlerinde Yunanistan; 19-23 Mart 1994 tarihlerinde Arnavutluk; 27 Nisan-2 Mayıs 1994 tarihlerinde İtalya; 25-30 Kasım 1994 tarihlerinde Hollanda-Belçika; 9-11 Ekim 1995 tarihlerinde Fransa; 12-13 Ekim 1995 tarihlerinde İngiltere; 6-7 Kasım 1995 tarihlerinde İspanya; 25 Ekim 1995'de Alman sendikalarıyla görüşmelerde bulunmuştur. Çeşitli tarihlerde Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC), Avrupa Birliği Ekonomik ve Sosyal

İşler Komisyonu (ECOSOC), ICFTU gibi uluslararası organizasyonlarla ortak toplantı ve ziyaretleşmeler yapılmıştır.

-Genel başkan Salim Uslu ve Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Tanrıverdi, Irak İşçi Sendikaları Federasyonu'nun genel kuruluna katılmak üzere 31 Ekim 1996'da Bağdat'a hareket etti. Hak-İş Genel Başkanı Uslu ile Dış İlişkiler Departmanından Osman Yıldız ICFTU'nun davetlisi olarak 19 Kasım 1996'da Brüksel'e gitti. 25 Ağustos 1997'de Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu ile Genel Sekreteri Recai Başkan, İrlanda'nın başkenti Dublin'de başlayan Avrupa Endüstriyel İlişkiler Konferansı'na katıldılar. Genel Başkan Salim Uslu başkanlığındaki Genel Eğitim Sekreteri Yusuf Engin'in de katıldığı bir heyet Sudan İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Hartum'da 18-20 Şubat 1997 tarihleri arasında yapılan genel kuruluna katıldı. Hak-İş konfederasyonu genel başkan yardımcısı Hüseyin Tanrıverdi 28 Şubat-5 Mart 1997 tarihleri arasında Romanya'nın Broşov şehrinde Kontem tarafından düzenlenen seminere katıldı. Tanrıverdi seminerin "Gelişen Dünya'da Çalışma Hayatı ve Sendikacılık"konulu oturumun da "Değişen Koşullar Işığında Dünya'da ve Türkiye'de Sendikacılık" adlı tebliği sundu. 17 Mart 1999'da Genel Başkan Uslu, AB komisyonu başkanı Jacques Santer'in davetlisi olarak AB sosyal partnerler zirvesine katılmak üzere Varşova'ya gitti. 4 Şubat 1998'de Salim Uslu başkanlığındaki Hak-İş heyeti, AHİK genel kuruluna katılmak üzere Bakü'ye gitti. Salim Uslu 7 Haziran 1998'de ILO genel konferansına katılmak amacıyla İsviçre'ye gitti. Uslu 15 Temmuz 1998'de Avrupa Başkentleri Sendikaları konferansına katılmak üzere Portekiz'in başkenti Lizbon'a gitti. Hak-İş 28-29 Eylül 1997'de Bangladeş İşçi Sendikaları Federasyonunun genel kuruluna katıldı. Özçelik-İş Sendikası 15-16 Ekim 1997'de IMF (Uluslararası Metal Federasyonu) Tokyo toplantısına katıldı. 26-28 Kasım 1997'de Öz Çelik-İş Cenevrede uluslararası seminere katıldı. 14 Aralık 1997'de Hak-İş Avrupa Akdeniz Sivil Forumuna katıldı. 5-6 Mart 1998'de Uslu ETUC icra kurulunda konuşma yaptı. 2-7 Mart 1998'de ETUC'a bilgilenme ziyaretinde bulunuldu.

10-12 Mart 1998'de Pakistan'da globalleşme tartışıldı. 30-31 Mart 1998'de Roma'da AB-Akdeniz sendikal enformasyon ağı toplantısı yapıldı. 16-17 Nisan 1998'de Roma'da yapılan ETUC konferansında özürlülerin eğitimi, eşit fırsatları ve istihdamı tartışıldı. 22-23 Nisan 1998'de Hak-İş heyeti, Irak işçileriyle ve halkıyla dayanışma toplantısına katıldı. 12-15 Mayıs 1998'de Hak-İş Genel Eğitim Sekreteri Yusuf Engin Barcelona'da ETUC eğitim konseyine katıldı. 27-28 Mayıs 1998 tarihlerinde Öz Çelik-İş IMF (Uluslar arası Metal İşçileri Federasyonu) toplantısına katıldı. 18 Haziran 1998'de 86. ILO konferansına Hak-İş katıldı. 16-21 Haziran 1998'de Hak-İş heyeti Bakü'ye gitti. 15-18 Temmuz 1998'de yapılan Avrupa Başkent Sendikalar Konferansının altıncısı Lizbon'da yapıldı. Hak-İş'i Uslu ve danışmanı Yıldız temsil ettiler. ETUC, 2-9 Ağustos 1998 tarihleri arasında Bulgaristan'ın Borotov şehrinde yaz okulu düzenledi. Hak-İş adına Genel Eğitim Sekreteri Yusuf Engin ve Genel Başkan Danışmanı Osman Yıldız katıldılar. 24-26 Eylül 1998 tarihlerinde Hak-İş genel sekreteri Recai Başkan ve Genel Başkan Danışmanı Osman Yıldız Polonya'nın Dayanışma (Solidarnoz NSZZ) konfederasyonunun genel kuruluna katıldılar. 22 Kasım 1998'de Öz Gıda-İş heyeti ECF-IUF'in seminerine katıldı. 29 Haziran 2 Temmuz 1999 tarihleri arasında düzenlenen ETUC 9. Genel Kuruluna Hak-İş'de katıldı (9. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 69-100) .

4. HAK-İŞ'İN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİNLİKLERİ

Hak-İş Konfederasyonu, işçi hareketine hizmet edecek etkinliklerin yanında bir sivil toplum kuruluşu olmanın gereği olarak kamuoyunu etkilemek amacıyla çeşitli toplumsal, kültürel ve eğitimle ilgili çalışmalarda da bulunmaktadır.

4.1. Panel ve Seminerler

- Yeni Sendikal Arayışlar ve Hak-İş Paneli: Sendikacılık hareketinin dünya genelinde son dönemde karşı karşıya geldiği olumsuz şartları tespit

edip sendikacılık anlayışına yeni perspektifler geliştirmeye çalışan Hak-İş bu konuda bir etkinliğini de Ekim 1993 tarihinde düzenlediği “Yeni Sendikal Arayışlar ve Hak-İş” panelini düzenleyerek gerçekleştirdi. Panelde Pr. Dr. Nusret Ekin, Pr. Dr. Toker Dereli, Pr. Dr. Fevzi Demir, Yazar Zülfü Dicleli, Dr. Erdinç Yazıcı ve Salim Uslu katıldı. Panelde sendikal harekette dünya genelinde görüldüğü ifade edilen yerinde sayma hatta gerilemenin kimi nedenleri olarak teknolojik gelişmenin bilgisayarlı iş hayatına kadar varması, yüksek teknolojilerin esnek çalışma düzenlerine (işe gelme ve işi terketme zamanlarını işçinin tercihinin bırakılması, geçici işçi çalıştırma gibi) yol açması sayılırken sendikacılığın esasında büyük işletme bacası tüten 19. yüzyıl tipi bir sanayiye uygun bir örgüt tipi olduğuna işaret ediliyordu. (Hak-İş dergisi No: 26, 1993: 72) Bu tip çalışma düzeni ortadan kalkıp yerine tek işlem, tek çalışma, bilgisayarlar sayesinde işyerinde değil evde çalışma yaygınlaştıkça, part-time çalışma, geçici süreli çalışma yerleştikçe, malın kalitesine verilen önem arttıkça sendikalaşmaya gerek kalmamakta ya da sendikanın önemi azalmaktadır. Bunun yerine bireysel iş hukuku, bireysel iş ilişkileri gelişmektedir.

Sözü edilen panelde dile getirilen bir görüş de özellikle Türkiye’de 60’lı ve 70’li yıllarda sıkı gümrük duvarlarıyla korunan devletçi bir ekonomik yapıda daha çok hükümetlerle pazarlık yapma konumunda gelişen bir sendikacılık hareketinin mevcut olduğu, liberalleşme rüzgarlarının bu durumu değiştirdiğidir. O şartlarda reel ücret artışlarını gayet iyi sağlayabilen sendikalar 1980’li yıllardan sonra yeni şartlara uyum güçlüğü çektiler. 1990’lı yıllarda artık sendikal hareketin gelecekte de varlığını sürdürebilmesi toplumsal, siyasal ve ekonomik yapı değişimlerinde söz sahibi olabilmesine bağlıdır.

- Sendikal Hareketin Dünü, Bugünü ve Yarını Paneli: Hak-İş Konfederasyonu, 16. Kuruluş yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde sendikal hareketin tartışıldığı birtakım paneller düzenlenmiştir. Bunlardan birisi 22 Ekim 1991 tarihinde düzenlenen ve Agah Kafkas, Ahmet Ötüken, Metin

Türker, Abidin Özkaraarslan, Mahmut Arslan, Zekai İlkdoğan'ın konuşmacı olarak katıldığı "Sendikal Hareketin Dünü, Bugünü ve Yarını" konulu paneldir. Panelde sendikal hareket üzerinde oluşturulmak istenen baskılara ve güdümlü sendikacılığa karşı çıkılarak sendikaları, odaları ve birlikler gibi sivil toplumu kuracak ve işletecek örgütleri siyasal mekanizmaların güdümüne aldirmek için çabalayan güçlere dikkat çekildi. (Hak-İş dergisi No: 17, 1992: 6) Sendikalaşmaya karşı girişilen yasal düzenlemelerin ve işyeri uygulamalarının bilinçli bir politika olarak uygulandığı dile getirildikten sonra toplu sözleşme ve grev hakkının siyasal rejimle olan doğrudan ilgisi, 12 Eylül Askeri Müdahalesi'ni takiben yapılan düzenlemeler örnek gösterilerek kanıtlanmaya çalışıldı. 24 Ocak Ekonomik Kararları'nın ülkedeki gelir dengesizliğini daha da büyüttüğü, ranttan sağlanan gelirlerin vergilenmediği için artarak büyüdüğü, buna rağmen yanlış kararlar sonucunda düşülen ekonomik krizlerden kurtulmanın çaresi olarak işçi çıkarmalar, özelleştirmeler gibi yollara gidildiği de değinilen konular arasındaydı.

- Dünya'da ve Türkiye'de Sendikal Hareketin Geleceği Paneli: 23 Ekim 1991 tarihinde düzenlenen bu panele Pr. Dr. Alpaslan Işıklı, Pr. Dr. Fevzi Demir, Doç. Dr. Yusuf Ziya İrbeç, Doç. Dr. Hamdi Mollamahmutoğlu ve Portekizli sendikacı Jcranimo Rodrijves katıldı. Panelde sendikacılığın altın çağını geride bıraktığı ve gerilemekte olduğu, 100 yıl önceki çözümlerin bugün aranır hale geldiği, sermayenin uluslararası düzeyde dayanışmasına karşı ancak bilinçli bir dayanışma ve ortak hareket zemini yakalayarak mücadele edilebileceği ifade edildi. Demokrasilerde örgütsüz insanların sefalet içinde yaşamak durumunda kalacakları, işçilerin de örgütsel güçleri oranında toplumun nimetlerinden faydalanacakları vurgulanarak sendikalarda toplu sözleşme görüşmelerinde ücretin tespiti aşamasında uzman kişilerin istihdam edilmesi gereğine dikkat çekildi. Ayrıca hizmet sektöründeki istihdamın artması ve işsizlik oranının düşmesinin sendikaların başarısını artıracığı belirtildi. Panelde dikkate değer bir eleştiri, sendikaların, mücadelelerini anlamlandıracak doktriner birtakım görüşler üretememeleri idi.

-İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Paneli: 4-10 Mayıs “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Haftası”dolayısıyla Hak-İş tarafından 3 Mayıs’ta 1997 tarihinde İzmir’de “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Gerçeği”konulu bir panel düzenlendi (Hak-İş dergisiNo: 42, 1997: 66).

-İnsan Hakları ve Türkiye Paneli: Hak-İş İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Birleşmiş Milletlerce kabul edilşinin 49. yılını kutlamak maksadiyle İstanbul’da bir panel düzenledi. Türkiye’deki mevcut gidişatı gözden geçirmek, durum tesbiti ve öneriler çerçevesinde düzenlenen panelin konu başlığı “İnsan Hakları ve Türkiye” idi (Hak-İş dergisi No: 44, 1998: 10).

-Çalışma Hayatı ve Kadın Paneli: Hak-İş Konfederasyonu 8 Mart dünya kadınlar günü dolayısıyla “Çalışma Hayatı ve Kadın”konulu bir panel düzenledi (Hak-İş dergisi No: 45, 1998: 54).

-Gelişmişlik, İnsanın Değeri ve Türkiye’de İşçi Sağlığı-Güvenliği Paneli:

Hak-İş, 4-10 Mayıs İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği haftası nedeniyle Çukurova Üniversitesi İİBF ile ayrı ortaklaşa bir panel düzenledi. Panel Hak-İş genel eğitim sekreteri Yusuf Engin’in sunuş konuşması ile başladı. Engin konuşmasında Hak-İş’in işçilerin sadece ekonomik sorunlarını çözme ve çıkarlarını korumayı değil, onların çalışma şartlarını, çalışma ortamlarını, sosyal, kültürel ve psikolojik ortamlarını da geliştirmeyi ve iyileştirmeyi de görev edindiğini belirtti. Açılış konuşmasını yapan Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu, bir ülkede GSMH’dan alınan payın gelişmişlik seviyesi olarak gösterilmediğine işaret ederek, “Gelişmişlik seviyesi sosyo-ekonomik değerlerle ölçülüyor” dedi. (Hak-İş dergisi No: 46, 1998: 40)

-İnsan Hakları Paneli: Hak-İş 10 Aralık 1999 tarihinde İstanbul’da düzenlediği İnsan Hakları Panelinde ülkemizde konularında söz sahibi akademisyenlerin görüşlerini harman etme imkanı bulmuştur. Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde dünyada ve Türkiye’deki insan hakları ihlallerinin

gündeme getirildiği panelde ülkemizin bu konuda atması gereken adımlara dikkat çekilmiştir (Hak-İş dergisi No: 53, 2000: 54).

-Toplumsal Uzlaşma Semineri: Türk toplumunda giderek kronikleşmeye başlayan birçok toplumsal kriz ve çatışmanın ülkenin parlak geleceğini gölgelemekte olduğunu farkederek Hak-İş, kendi ifadesiyle “klasik sendikal anlayışın sınırlarını zorlama pahasına” bu gerçek sorunların tespit edilmesi ve çözümler aranması amacıyla birtakım sosyal etkinlikler düzenlemektedir. Bu etkinliklerde ülkenin gerçek gündemi ve gerçek sorunu olarak görülen konularda aydın, bilim adamı ve uzmanlar biraraya getirilerek durum tespiti ve çözüm önerileri üzerinde durulmaktadır. Sözü edilen etkinliklerden önemli birisi 8 Haziran 1994 tarihinde Ankara’da düzenlene ve Hak-İş yöneticilerinin açış konuşmasından sonra Kırıkkale Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Hikmet Özdemir’in sunduğu, “Toplumsal Uzlaşma Semineri”dir. Bu seminerde Türkiye’nin gündemini oluşturan demokrasi, İslam, milliyetçilik, etnik hareketler, mezhepçilik, sivil toplum, devletçilik, sendikalar, bürokratik egemenlik, resmi toplum, Türk Hava Kurumu ve bazı faaliyetleri, askeri yönetim, anayasa gibi toplumsal çatışmaya konu olan unsurlar üzerinde duruldu. Toplumsal uzlaşmanın en önemli düşmanları olarak bürokrasi ağırlıklı devlet anlayışı ile sivil toplum içinde olup da yalnızca kendi inandığını doğru kabul eden ve kendi dışındakilerin yaşama hakkını umursamayan bazı kesimler gösterilmiştir(Toplumsal Uzlaşma Seminerleri Dizisi, 1995: 54).

-Demokratik Katılım Açısından Yerel Yönetimler ve Bir Öneri Semineri: 3 Şubat 1994 tarihinde Kocaeli’de düzenlenen ve Dr. Hikmet Özdemir’in sunduğu seminerde yerel yönetimlerin yetkileri, merkeziyetçilik, referandum konuları üzerinde duruldu ve öneri olarak belediye yönetimlerinin karar alma aşamasından önce alınacak kararlarla ilgili konuları orada oturan insanlarla tartışmaları gündeme getirildi.

-Değişim Sürecinde Türkiye’nin Sorunları ve Alternatif Çözümler Semineri: 8-9 Haziran 1994 tarihlerinde Ankara’da Öz Çelik-İş Sendikası’nca

düzenlenen bu eğitim seminerine Dr. Hikmet Özdemir “Toplumsal Uzlaşma”; Pr. Dr. Korkut Boratav “Türkiye’de KİT’lerin Sorunları ve Özelleştirme”; Pr. Dr. İlker Parasız “Türk Ekonomisinin Temel Sorunları ve 5 Nisan Kararlarına Yansıması”; SSK Genel Müdür Yardımcısı Bülent Kuşoğlu da “Sosyal Güvenlik Sistemi ve SSK Uygulamaları” konulu tebliğler sundular. Seminerde Hak-İş adına yapılan konuşmada, toplumsal dengelerin 1980 sonrasında iyice bozulduğu, emek-sermaye dengesindeki bozulmanın bunun en iyi göstergesi olduğu vurgulanarak demokratikleşme yoluyla ve uzlaşma ile bunların üstesinden gelinebileceği belirtildi (Hak-İş dergisi No: 30, 1994: 58).

4.2. Araştırma, Kurultay ve Eğitim Etkinlikleri

- Araştırma ve İstatistik Çalışmaları: Hak-İş, mesleki olsun ya da olmasın birçok toplumsal konuda güvenilir verilere ulaşabilmek için araştırma-istatistik faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarını araştırmacıların, işçilerin ve kamuoyunun hizmetine sunmaktadır. Konfederasyon bünyesinde bir araştırma bölümü ile buna bağlı olarak çalışan bir istatistik bürosu mevcuttur. Uzmanların topladığı veriler, yaptığı anketler, araştırmalar ve diğer veriler periyodik olarak HAK-BİM (Hak-İş Bilgi İşlem ve İstatistik Merkezi Yayın Organı) adlı dergi ile yayınlanıyor. (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 455) İlk sayısı Temmuz 1993 tarihinde yayınlanan Hak-Bim’de “Araştırmaya ayrılan kaynakların azaldığı günümüz Türkiye’sinde Hak-İş konfederasyonu bugüne kadar sorumlu sendikacılık ve yenilikçiliğin gereği olan araştırma faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Bu aydan itibaren bağımsız bir tavırla objektif ve bilimsel temellere bağlı kalmak suretiyle hazırladığımız HAK-BİM’i kamuoyuna sunuyoruz” denilmekteydi. Hak-Bim’de ele alınan konulardan bazıları, mutfak harcamaları ile ilgili bir araştırma, asgari ücret konusu, dünyanın en çok borcu olan ülkeleri, kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSHM), tüketim harcamaları araştırması, özelleştirme, enflasyon, vergi reformu, kadının sosyal güvenliği, kadın sorunları, Gümrük Birliği, devalüasyon, mali yıl bütçesi, emeklilik yaşı gibi konulardır. İstatistik

sonuçlarına ve araştırmaya dayalı olarak ve rakamlarla, göstergelerle işlenen konuların bazıları her sayıda tekrar ele alınıyordu.

-Anayasa Kurultayı: Toplum yaşamı ile ilgili olarak Hak-İş'in en çok üzerinde durduğu, önem verdiği, eleştiri ve öneriler getirdiği konuların başında belki de anayasa tartışmaları gelmektedir. Anayasalarda çalışma yaşamını ilgilendiren hükümlerle ilgili beklenti ve hedeflerin olması yanında esasında toplum hayatını doğrudan ve kapsamlı olarak etkileyen bir olgu olması hasebiyle anayasa konusunda Hak-İş bir sivil toplum örgütü olarak doğal bir duyarlılık göstermektedir.

Anayasa konusundaki en büyük etkinlik, 27-29 Şubat 1992 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen "Anayasa Kurultayı"dır. Beş ayrı panelin düzenlendiği bu kurultaya diğer işçi sendikalarının yanısıra resmi ve sivil toplum kuruluşları, bilim adamları, diplomatlar ve medya büyük ilgi göstermiştir. Kurultayın açış konuşmasında Hak-İş Genel Başkanı "Konfederasyonumuz, katılımcılığı ve mutabakatı öngören, insanı merkez alan, şahıs ve resmi ideoloji egemenliğini reddeden; tarih, kültürel değerler ve çevresel etkileri dikkate alan çağdaş bir anayasa yapmanın başka zamanlara tehir edilemeyecek kadar aciliyet kazandığına inanmaktadır" diyerek hem 10. yılındaki mevcut anayasa konusundaki değer yargılarını hem de ideallerindeki anayasanın genel hatlarını dile getiriyordu (Hak-İş dergisi No: 18, 1992: 2-3).

Sözkonusu kurultayda gerçekleştirilen paneller sırasıyla şunlardır: İlk gün "Anayasa ve Devletin İdeolojisi" konulu panel; "Anayasa ve Siyasi Rejim" başlıklı panel; "Anayasa-İktisadi ve Sosyal Haklar" paneli; "Anayasa-Kişî Hak ve Hürriyetleri" konulu panel ve "Anayasa ve İdarenin Demokratikleşmesi" panelleri olmuştur.

Anayasa Kurultayı'ndan kısa bir süre önce, Cumhuriyet gazetesinin, 20 Ekim 1991 milletvekili genel seçimlerinden sonra kurulan Doğru Yol Partisi (DYP) -Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) koalisyon hükümetinden

beklentilerle ilgili yazı dizisinin 23 Ocak 1992 tarihli nüshasında Hak-İş'in görüş ve beklentileri yayınladı. Burada Hak-İş, Türkiye'nin gündeminde bulunan iki önemli konudan biri olan "demokratikleşme" bağlamında hükümetten ilk önce mevcut anayasanın değiştirilecek vesayet rejimini güçlendiren anayasa, yasa ve kurumların yerine halkı önde tutan, şahıs egemenliğine değil mutabakata dayalı ve demokratik kitle örgütlerinin katılımını esas alan bir anayasanın acilen yapılmasını beklediğini belirtmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 1992: 11).

Hak-İş, anayasa tartışmalarına, yayınladığı yayınlarda da önemli yer vermektedir. Örneğin, 17 sayılı, 1992 tarihli Hak-İş dergisinin soruşturma konusu "Yeni Anayasa" idi. Türkiye'de Kanun-i Esasi'ye beri yapılan anayasaların halktan kopuk, halka rağmen ve hatta halkı hizaya getirici özellikler taşıdığını; anayasalarda halkın talepleri ve ideallerinin yer almadığını savunan Hak-İş, halka rağmen halk için anayasa yaptığını söyleyenlere "bırakın kendi anayasamızı kendimiz yapalım" diyerek toplumun artık kendi haklarına sahip çıkması gerektiğini vurgulamıştır (Hak-İş dergisi No: 17, 1992: 1).

Sözü edilen araştırma, 1876 tarihli Kanun-i Esasi'den bu yana yapılan anayasaların neden hep tartışma konusu olduğu ve toplumun katkı ve belirleyiciliği ile yeni bir anayasanın nasıl hazırlanabileceği üzerinde duruyor ve bu konuyu anayasa uzmanlarına, hukukçulara tartıştırıyordu. Uzmanların görüşlerine yer vermeden önce Hak-İş adına yapılan değerlendirmede, 1920'li yıllarla birlikte yapılan düzenlemelerle halkın inançlarının ve geleneksel yaşama biçiminin değiştirilmesinin hedeflendiği, bu nedenle, kurulan yeni cumhuriyet yönetiminin halktan çekinerek onu denetim altında tutma gayretiyle bir "vesayet rejimi" olarak doğduğu ifade ediliyordu. Vesayet rejiminde halka güvenmeyen asker ve sivil bürokratların siyasi partileri, basını, tüm kamu kurumlarını, örgütlü sivil güçleri denetim altında tutarak halktan gelecek tüm sivil oluşumları bastırdığı belirtiliyordu. (Hak-İş dergisi No: 17, 1992: 23, 24)

Kısaca Anayasa soruşturmasına katılan hukukçu ve aydınlar 1982 Anayasası'nın topluma zorla dayatılmış olduğunu, halka karşı devleti koruma ve güçlendirme çabası ile hazırlandığını belirterek toplumun katılımı ile ve onun istekleri doğrultusunda, muhtevasını milletin inançlarının belirlediği yeni bir anayasa yapılması gereği üzerinde durmuşlardır.

Anayasa tartışmaları Hak-İş dergisinin, Haziran 1993'te yayınlanan 22. sayısında yeralan "demokratikleşme" araştırmasında da sürdürüldü. Bundan başka Temmuz 1995 tarihli Hak-İş dergisi "Anayasa Değişikliği"ne ilişkin özel bir ek verdi. Bu ekte parlamentoda 22-23 Temmuz 1995 günlerinde sonuçlandırılan anayasa değişiklikleriyle ilgili bilgiler ve değerlendirmeler yer alıyordu. 32 sayılı dergide Hak-İş Genel Başkanı, beklenen anayasa değişikliğinin gerçekleşmediğini, yapılanın 12 Eylül uygulamalarını sivil bir meşruiyete ve teminata kavuşturmak olduğunu yazıyordu (Hak-İş dergisi, No: 32, 1995: 3) .

- Kadın ve Politika: Hak-İş, bir sivil toplum kuruluşu olarak toplumda zaman zaman önemli tartışmalara sahne olan kadının toplumsal konumu, politikada kadının yeri gibi konularda da bazı etkinliklerde bulunmaktadır. Örneğin, Ocak 1994 tarihli ve 27 sayılı derginin kapak konusu "Politika ve Kadın" idi.

Dergide, Türkiye'de kadınların toplumsal hayata atılma ve bazı haklar elde etme amacıyla mücadeleye başlamalarının tarihçesi eleştirel bir tarzda verildikten sonra konunun ilgilisi olan değişik düşüncedeki kadınlara yöneltilen soruların yanıtlarına yer veriliyor. Türkiye'de kadın hareketinin, sürekli vurgulandığı gibi Cumhuriyet döneminden sonra değil Cumhuriyetten çok önce Tanzimat döneminde başladığı ortaya konduktan (Hak-İş dergisi, No: 27, 1994: 23) sonra günümüz politik yaşamında kadının konumu değerlendirilmektedir.

Hak-İş'in kadınlara yönelik önemli bir etkinliği Marmara Üniversitesi Kadın İşgücü İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi ile ortaklaşa

düzenlediği ve Kasım 1993'te derslerine başlayan "Türk Kadınına Politik Hayata Özendirme-Hazırlama Programı"dır. Programın başlangıcında, kadınların politik hayata özendirilmesinin ve bu alanda başarılı olmasının çok önemli olduğu belirtilerek Hak-İş'in kadınlara yönelik faaliyetlere çok önem verdiği ifade edildi (Hak-İş dergisi, No: 26, 1993: 85). Kursa 85 kursiyer katıldı.

Hak-İş'in kadınlarla ilgili bir başka etkinliği de 8 Mart 1993'te Ankara-Güvenpark'ta, kadınlar gününde, Fiskobirlik'te çalışırken kadroları ellerinden alınmak istendiği için Karadenizden başlayıp Ankara'da eylemlerini sürdüren kadınlara, destek amacıyla açtığı fotoğraf sergisidir.

- Yolsuzluklar ve Sistem: Toplum yapısında, devlet yönetiminde son dönemlerde daha sık görülen yolsuzluklara, usulsüzlüklere ve yozlaşmaya karşı yine toplumda umutsuz, belirsiz ve sessiz bir tepki gösterilmektedir. Toplumsal ve idari yapının çarpık bir ürünü olan yolsuzlukları Hak-İş de gündemine almış, kendi özgün yaklaşımını ve çözümün ne olabileceğine dair önerilerini değişik zaman ve mekanlarda ortaya koymuştur.

Hak-İş, yolsuzlukları toplumsal çürümenin ve çözülmenin bir habercisi olarak görmektedir (Hak-İş dergisi, No: 25, 1993: 19). Türkiye'deki yolsuzlukların soruşturma konusu yapıldığı 25 sayılı dergide yozlaşmanın nedenlerinden vergi kaçakçılığına, politik yozlaşmadan rüşvetin yaygınlaşmasına kadar birçok konu irdelenmekte; aydın, yazar ve politikacıların görüşlerine yer verilmektedir.

Yolsuzluklarla ilgili bir başka etkinlik, konfederasyonun kuruluşunun 18. yıl kutlamaları çerçevesinde 23 Ekim 1993 tarihinde düzenlenen "Yolsuzluklar ve Sistem" konulu paneldir (Hak-İş dergisi, No: 26, 1993: 60).

- Türkiye'de Değişim Süreci - Siyasal Yapı: Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte Türkiye'de siyasal ve idari yapının köklü bir değişimden geçirilmesi yönünde yoğun denebilecek fikri çabalara girildiği görülmektedir.

Bir işçi kuruluğu ve dolayısıyla bir sivil toplum hareketi olan Hak-İş de kamuoyundaki değışim tartışmalarının içindeydi. Kasım 1993 tarihli ve 23 sayılı Hak-İş dergisi “Değışim, Ama Nasıl?” başlığıyla çıkıyordu. Dergide Türk siyasi hayatında temel belirleyicinin karizmatik liderlik olup olmadığı, değışimin temel dinamiklerinin neler olması gerektiğı üzerinde duruluyordu.

26 sayılı dergide de 1923’te kurulan “Cumhuriyet”in bir kritiğı yapılıyordu. Cumhuriyet devletinin ÷lke içindeki etnik mozayiğı algılayış biçimi, yeni devletin kurucularının İttihat ve Terakki Partisi ile olan ilişkileri, rejimin tepeden inmeciliğı, asker-sivil ilişkileri, laiklik ilkesi ve uygulamaları bağlamında din-devlet ilişkileri, demokrasi, çoğulculuk gibi konular irdeleniyordu.

Hak-İş Konfederasyonuna bağı Özçelik-İş Sendikası 8-9 Haziran 1994 tarihlerinde Ankara’da düzenlediğı bir seminerle değışim süreci bağlamında Türkiye’nin sorunlarını ele alıyordu. “Değışim Sürecinde Türkiye’nin Sorunları ve Alternatif Çözümler” konulu seminerde özelleştirme, kamu yönetimi, toplumsal uzlaşma, sosyal güvenlik sistemi gibi konular değinildi.

Türkiye’de değışim sorununa Hak-İş düzenlediğı eğitim seminerlerinde ve yayınladığı kitaplarda da değinmektedir. Örneğın, 1991 yılı eğitim çalışmalarından olan Ayvalık ve Mersin Eğitim Seminerleri’nde Türkiye’nin demokrasi, çoğulculuk, sivil toplum konularında içinde bulunduğı durum siyasi katılım bağlamında ele alınmıştır. (91 yılı eğitim seminerlerimiz, 1992: 73) Bundan başka “90’lı Yıllarda Dünya ve Türkiye” adıyla Öz İplik-İş Sendikası tarafından 1992’de yayınlanan kitapta siyasal sistemler ve değışme konusunda bol miktarda haber yazı ve makale yer almaktadır.

Toplumun özellikle siyasal katılımı büyük ölçüde engellenen geniş halk kesimlerinin örgütlenmesinin, başta işçi kuruluşları olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi ve gerçek fonksiyonlarına kavuşmasının, halkın kendi kaderine kendisinin sahip olmasının, merkezi, bürokratik ve ideolojik

devlet kalıplarının değişmesinin tek siyasal çıkış yolu olarak gösterildiği “Demokrasi, Sivil Toplum ve İşçi Hareketi” kitabı da bu bağlamda Öz Gıda-İş Sendikası tarafından 1993’te yayınlanmıştır.

- Dünya Politikası ve Dış Politika: Hak-İş kimi etkinliklerinde dünya global siyasetini sorgulamakta, bunun genelde insanlık özelde de işçi kesimleri için ne anlamlar ifade ettiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Örneğin, Eylül 1993 tarihli ve 24 sayılı Hak-İş dergisinde 1990 sonrası ortaya atılan Yeni Dünya Düzeni hakkında bir soruşturma yer almaktadır. Soruşturmada ABD’nin ortaya attığı bu düzen formülü ışığında Bosna Hersek’te 1992 yılında başlayan müslüman soykırımı, NATO’nun uluslararası konumu, Azerbaycan’da yaşayan Azeri kıyımı, Somali içi savaşı ve Türkiye’nin dış politikası konuları ele alınıyor. Soruşturmada ortaya çıkan genel kanı ABD’nin Yeni Dünya Düzeni formülünü dünya genelinde kendi hegemonyasını sürdürmek ve pekiştirmek amacıyla ortaya attığı, bundan düzen değil düzensizlik ve kaos doğduğu ve Türkiye’nin geniş ufuklu, büyük düşünen, yeni politikalar üretebilen yönetici kadrolara ihtiyacı olduğu şeklindeydi (Hak-İş dergisi, No: 24, 1993: 12).

Türkiye’nin dış politikasının sorgulandığı Temmuz 1995 tarih ve 32 sayılı Hak-İş dergisi’nde de dış politika uzmanları Türkiye’nin bulunduğu coğrafi, jeopolitik, stratejik konumu da gözönünde bulundurarak dış politikanın tarihsel temelleri ve bundan sonra izlenmesi gereken çizgi ile ilgili görüş, eleştiri ve önerilerini ortaya koyuyorlar. Türkiye’nin, tarihinden gelen dış politika mirası ve misyonunun istense de görmezden gelinemeyeceğinin vurgulandığı soruşturmada ilginç bir saptama şöyle ifade ediliyor: “Türk dış politikası güdümlü olmuştur, çünkü Batı Bloku’nu kayıtsız, şartsız benimsemesine rağmen Türkiye devleti güvensizlik duygusundan kurtulamamıştır. Öte yandan Türkiye kendisi politikalar üretmemiş, politika üretecek beceri, bilgi ve kararlılığa sahip kadrolar yetiştirememiştir.” (Hak-İş dergisi, No: 32, 1995: 9) .

Dünya siyaseti ve Türk dış politikası “90’lı Yıllarda Dünya ve Türkiye” adlı Öz İplik-İş Sendikası yayınında da değişik başlıklarla ele alınmaktadır.

1 Eylül Dünya Barış Günü dolayısıyla Hak-İş tarafından yayınlanan bir mesajda; “Biz Hak-İş olarak sürekli ve adil bir barış ortamının kurulabilmesi için Batılı ülkelerin diğer ülkelerin iç işlerine karışmaması, açık ve örtülü müdahaleden uzak durması. . . medeniyet ihracı adı altında sürdürülen “Batılılaştırıcı “ siyasetlere son verilmesi. . . gerektiğine inanıyoruz” denilerek, dünya barışının kurulabilmesinin temel şartları konusundaki görüşleri ortaya konmaktadır (Hak-İş dergisi, No: 24, 1993: 81).

Hak-İş’in dünya politikası ve Türk dış politikasına bağlı olarak ilgi gösterdiği bir diğer husus Türkiye ile Avrupa Topluluğu ülkeleri arasında gerçekleşen Gümrük Birliği konusudur. Çalışma hayatını da ilgilendiren Gümrük Birliği konusunda Ağustos 1994 tarihli ve 30 sayılı dergide gerçekleştirilen soruşturmada gümrük birliğinin Avrupa Birliği’nin oluşumu açısından taşıdığı anlam, ekonomik yönden Türkiye’ye muhtemel etkileri, çalışma hayatı, işçiler ve sendikal harekete etkileri ve diğer ülkelerle olan ilişkilerindeki muhtemel etkileri üzerinde durulmaktadır.

Günümüzde “bilgi”nin taşıdığı anlam ve önemin farkında olduğunu “. . . sistemin eziciliği ve acımasızlığı karşısında güç oluşturmak zorundaydık. Bunu da ancak bilgi ve örgütlülükle sağlamak mümkündü. . . ” diyerek ortaya koyan Hak-İş bilginin günümüzde teşkilatlanmış olması karşısında kendilerinin de eğitime ve bilgiye çok önem verdiklerini ifade ederek sendikaların asli vazifelerinin başında eğitimin geldiğini belirtmektedir (Hak-İş 7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1992: 165) .

Hak-İş Konfederasyonu ve bağlı sendikalar başta kendi üyelerine yönelik olmak üzere eğitim ve kültür faaliyetlerine büyük önem vermektedirler. Bu bağlamda, yayınlanan dergi, kitap, broşür, bildiri; düzenlenen seminer, panel basın toplantıları, hazırlanan radyo-televizyon programları, video eğitim serileri, film gösterileri, spot programlar, şiir ve

kompozisyon yarışmaları, kuruluş yıldönümü etkinliklerinin tümü eğitsel ve kültürel bazda değerlendirilebilir:

- Çevre ve Kentleşme: Sanayi Devrimin'den sonra dünyanın ortak sorunu haline gelen çevre kirlenmesi, nükleer atıklar, doğanın tahribatı konularında Hak-İş duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu konudaki fikri tartışmalara vakıf olan sendika yetkilileri sendikaların, hem insan sağlığını tehdit eden bir olgu olarak hem de işyeri güvenliği ve sağlığı açısından çevre kirliliği ile doğrudan ilgili ve sorumluluk sahibi olduğuna inanmaktadırlar. Sendikaların çevre ile ilgili yapabilecekleri çalışmayı ise üç şekilde gruplandırmaktadırlar: Birinci olarak, Sendikaların, işyeri sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak hem kendi davranışlarında hem de işverenlerin tutumlarını takip etmede daha duyarlı ve dikkatli olmak suretiyle kendi başlarına yapabilecekleri çalışmalar vardır. İkincil olarak, Sendikalar, kamuoyu duyarlılığının olmasında ve karar mekanizmalarının etkilenmesinde bir sivil toplum kuruluşu olarak önemli fonksiyonlar üstlenebilirler.

Üçüncül olarak ise, Diğer sivil toplum kuruluşlarıyla çevre kirliliğine karşı verilecek mücadelelerde işbirliği ve ortak hareketlere girilebilir (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 507).

Çevre ile emek ve sendikacılık arasındaki ilişkiyi kendi açısından ifade eden Hak-İş şu hususlar üzerinde durmaktadır: Hak-İş'in sendikal anlayışı insanı ve emeği merkez alan bir özellik taşımaktadır. Bu yüzden çevrenin bir zihniyet meselesi olduğunu, çevre sorunlarının çözümünün ya da asgari seviyelere indirilmesinin temel şartı olarak da insandan ve emekten uzağa düşen anlayışlar yerine geleneksel değerlerimizle de uyumlu bir dönüşüme ihtiyaç olduğuna inanmaktadır. Yine Hak-İş çevre sorunlarını, çalışan insanlar kadar bütün toplumun ve insanlığın sorunları olarak görmektedir. İnsan sağlığının çevre sağlığı ile ilgisi de tartışılmayacak kadar açıktır. Bu yüzden bir işçi örgütü olarak çevre sorunlarını ilgi alanımızın dışında tutmamız düşünülemez(8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 508).

Hak-İş çevre konusunda Çevre Bakanlığı ile bir protokol imzalayarak bu konuda öncü ve sorumluluk sahibi olduğunu göstermiştir. Toplumsal konulardaki duyarlılığının ve taşıdığı sorumluluğun bir gereği olarak Hak-İş kentleşme ve konut sorunu üzerinde de fikir üretme ve proje geliştirme gibi etkinliklere girmektedir. Modernleşme ve sanayileşme ile birlikte gelişen köyden kente göçün gecekondulaşmaya, çarpık kentleşmeye yolaştığının bilinen tespiti yapıldıktan sonra Hak-İş, siyasal çıkarlar, oy kaygısı nedeniyle gecekondulaşmanın önüne geçilmediğini vurgulamaktadır (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 510). Türkiye'nin kentleşmesi sürecinde asıl sorunun plan yapmamak değil, yapılan planların çeşitli nedenlerle uygulanmaması olduğuna işaret eden Hak-İş, çözümün bilinçli ve millet çıkarını her türlü bireysel ve ideolojik yararın önünde tutan siyasal iktidarlara ve iyi düşünülmüş planlara kavuşmakla sağlanabileceğine inanmaktadır.

Hak-İş, çarpık kentleşme ve konut sorunu alanında son dönemde bazı atılımlarda bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Haziran 1996'da İstanbul'da yapılması planlanan ULUSLARARASI HABİTAT II (Birleşmiş Milletler 2. İnsan Yerleşimleri) KONFERANSI'nın hazırlık çalışmalarına bağlı olarak oluşturulan Ulusal Komite'ye, Hak-İş'in üye olarak sunduğu raporlardır. Özellikle de uzmanlardan oluşturulan bir çalışma gurubuna hazırlatılan ve konferansa da sunulması düşünülen "Habitat II Konferansı için Şehir ve Konut Üzerine Düşünceler" adlı rapor bu konuda Hak-İş'in yaklaşımlarını ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır. Söz konusu rapor, Hak-İş Araştırma Dizisi'nden kitaplaştırılarak kamuoyuna dağıtılmıştır. Bu çalışma, yerleşme, konut ve çevre olugusunu tarihi ve kültürel özellikleri ile birlikte değerlendirmiş, sonunda da bir eylem programına yer vermiştir. (Habitat II Konferansı için Şehir ve Konut Üzerine Düşünceler, 1995: 77) Ulusal Komite'ye sunulan raporlardan bazılarında konut konusunun kültür ve zihniyetle olan doğrudan bağlantısına dikkat çekilmekte, sivil toplumun çevreye karşı duyarlılığının, bireysel sorumluluk yanında başkalarının eylemlerine karşı duyarlılığın da bir kamusal bilinç haline gelmesiyle fonksiyonel olabileceği vurgulanmaktadır.

Hak-İş'in konutla ilgili bir çalışması da bağlı sendikalardan bazılarının konut sorununun çözümüne katkıda bulunmak amacıyla konut kooperatifleri kurmasıdır. Örneğin, Öz Gıda-İş Sendikası'nın İstanbul-Pendik'te; Hizmet-İş Sendikası'nın Konya'da üyeleri için kurdukları konut kooperatifleri bunlar arasındadır.

Hak-İş, Eğitim konusuna özel önem vermiştir. Değişimi yakalayabilmenin topyekün eğitimden geçtiğine inanmıştır. Bu amaçla imkanları ölçüsünde ve çok değişik şekillerde eğitim projelerini hayata geçirmiştir. Eğitim çalışmaları, paneller, seminerler, atelye çalışmaları (workshop), konferanslar ve eğitim yayınları şeklinde gerçekleşmiştir. Çalışanların, uzmanların, yöneticilerin eğitimleri için çok sayıda proje hayata geçirilmiştir. Demokratikleşme ve insan hakları konusundaki eğitim çalışmaları yoğunlukla işlenmiştir. Eğitim çalışmalarında sendikalarla yapılan koordinasyon sonucu çok sayıda işçinin temel haklar, yasalar, mevzuat, Türkiye'nin temel sorunları gibi konularda eğitil-meleri sağlanmıştır (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-2: 151) .

Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu 4-5 Temmuz 2003 tarihleri arasında Ankara'da AB Türkiye Sendikal Koordinasyon Komisyonu tarafından ETUC İle işbirliğinde yapılan "Türkiye'de Sendikal Hareketin Çoğulculuğu ve Farklılığı "konulu AB-TR Sendikal Koordinasyon Komisyonu tarafından ETUC ile yapılan seminerde yaptığı konuşmada, Hak-İş'in, değişen dünyaya ve global emek hareketine uyum noktasındaki konfederal dönüşümü açıklarken, Türkiye'deki sendikal yapının her türlü aidiyet ve komplekslerini bir kenara iterek, vizyonlarını, misyonlarını, bilgi ve birikimlerini birleştirerek ortak akılı hakim kılmaları gerektiğine dikkat çekilmiştir. Dünyadaki sendikal yapılarda ciddi değişim ve dönüşümler gözlenmekte olduğuna dikkat çeken Genel Başkan Uslu, ülkemizdeki sendikal yapının bu değişime duyarsız kalmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Artık dünyadaki sorunlar lokal değil, bölgesel ve hatta kitlesel bir yapıdadır. Bu nedenle sendikalar akıl ve bilgilerini, duygu ve sezgilerini birleştirmelidirler (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 79) .

Üretim, istihdam, pazarlama ve tüketim anlayışındaki hızlı ve köklü değişiklikler, yeniliklere uyum sağlamak için eğitimi daha da zorunlu kılmaktadır. Dünya ölçeğinde artık ülkelerin gelişmişlik düzeyleri belirlenirken, sahip oldukları askeri ve ekonomik güç bir yana, bilgi, patent ve telif hakları ile ön plana gelmektedirler. Globalleşen dünyada bilginin üretimi ve uygulaması anlamında, emek hareketi, projeli yaşamı ve projelerle gelişmeyi ön planda tutmaktadır. Dünya projeli hayatı ve gelişmeyi kayda almaktadır. Hak-İş, çalışanların eğitilmesi ve bu konudaki yayınların hazırlanması bir yana, değişen sendikacılık anlayışında çalışanlara mesleki eğitimin verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Sayın Uslu'nun da ifade ettiği gibi, Hak-İş, mesleki eğitimini sürekli yenileyen bir çalışanın, kendisine olan öz güveninin artacağına inanmaktadır. Bunun yanında Hak-İş değişen sendikal anlayışta çalışanların, bundan böyle sendikalarından, hukuksal destek, sağlık ve güvenlik, çocuk kreşleri, sosyal aktiviteler gibi bireysel beklentiler içinde olduğuna inanmaktadır. Hak-İş üye sendikaların aktiviteleri haricinde yayınlamış olduğu Antoloji ve strateji kitapları ile Türk demokrasi ve sosyal hayatındaki haklı yerini perçinlemiştir (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 79). Klasik ücret sendikacılığı yapmayan Hak-İş, İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda, Van, İskendurun ve İstanbul'daki eğitim seminerlerini düzenlemiştir. İnsan Hakları, Haklar ve Özgürlükler konusunda Adana, Ankara ve İstanbul'da eğitim seminerleri düzenlemiştir. Ülkemizde yeni tartışılmaya başlanan Ombudsmanlık kurumu hakkında Doç. Dr. Zakir Avşar'ın önemli eseri Hak-İş Eğitim yayınları serisinde Türk siyasal hayatına kazandırılmıştır. Çalışan çocuklar konusunda Hak-İş'in Gaziantep'de gerçekleştirdiği alan araştırmasının sonuçları bilimsel bir toplantı ile yine Gaziantep'te katılımcılarla paylaşılmıştır. Bu konuda Hak-İş'in Sakarya'da gerçekleştirdiği Pilot Bölge Araştırması 'Sanayide Çalışan Çocuklar Raporu' altında yayınlanmıştır. Yine ayrıca sokakta çalışan çocuklar konusunda ILO, Milli Eğitim Bakanlığı, Hak-İş, Türk-İş ve Disk'in ortak çalışması olan 'Sokakta Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi' projesi kapsamında, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep, Adana, Çanakkale, Edirne ve Çorum'daki çalışmalarla sokakta çalışan yüzlerce çocuk yatılı bölge okullarına yerleştirilmiştir. Bu

konuda ‘Sokaktan Okula’ adlı çalışma raporu yayınlanarak, ilgili tüm taraflara sunulmuştur. Kadın emeğinin istismarına karşı büyük mücadele veren Hak-İş bu konuda Kayseri, Ankara ve İstanbul’daki bilimsel etkinliklerine hız vererek devam etmiştir. Çalışan Kadınlar, Çevre, Tüketici Hakları gibi önemli konularda bir dizi eğitim seminerleri, paneller, konferans ve açık oturumları söz konusu olmuştur. Bu konuda en çarpıcı yayın olarak Hak-İş’e bağlı Öz Gıda-İş Sendikası’na üye fındık işçisi kadınların 1992 yılı sonunda tüm Karadeniz Bölgesi ve devamında Ankara’da gerçekleştirdikleri bir ayı aşan eylemleri ‘Fındık Çiçek Açınca’ adlı eserle yayın hayatımıza kazandırılmıştır. Ayrıca aynı konuda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın sekreteryasında oluşturulan ‘Çalışma Hayatında Kadın’adlı komisyonun çalışmalarına aktif olarak destek veren Hak-İş, ülkemizde ücretli olarak çalışan, ücretsiz aile işçisi ve ev hanımı olan kadınlarımızla ilgili bir dizi projeler hazırlamaktadır (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 80) .

ETUC eğitim projesi ve ortak yayınlar çerçevesinde çalışmalar yapılmıştır. AB’ye üye olma sürecindeki Türkiye’deki sendikal örgütlenme, çalışma hayatı ve örgütlülük konusunda AB normları konusunda demokrasi ve sendikal eğitimin önemi tartışılmazdır. Hak-İş üyesi olduğu ETUC’un Türkiye’deki sendikal eğitime yönelik belirlenen medya fonu çerçevesindeki sendikal eğitim çalışmaları yoğun bir şekilde devam etmiştir. TC ile AB’nin bir anlaşması gereği ETUC, Hak-İş, Disk ve Kesk’in ortaklaşa düzenlediği eğitim seminerleri çerçevesinde 2002 yılında sendikaların genel merkez yöneticileri ve uzmanlarının eğitimine ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede Hak-İş ve bağlı sendikaların genel yönetim kurulu ve başkanlar kurulu üyeleri, AB’nin tarihsel gelişimi, karar ve direktifleri, Avrupa Sosyal Modeli ve Sosyal Politikaları Sosyal Diyalog ile Türkiye-AB ilişkileri konusunda eğitime tabi tutulmuştur. Bu proje kapsamında doğrudan Hak-İş’in kurum içi eğitimleri de yapılmıştır. 2002 yılında AB eğitimi konusunda ise, 17 Nisan 2003 tarihinde Ankara Kızılcahamam’da, 19 Nisan tarihinde Bursa’da ve son olarak da 3 Mayıs 2003 tarihinde Elazığ’da olmak üzere düzenlenen 3 ayrı bölgesel eğitim seminerlerinde Hak-İş’e bağlı sendikaların tüm yurt genelindeki şube başkanı

ve yönetim kurulu üyelerine AB eğitim seminerleri düzenlenmiştir. Bu bölge eğitim çalışmaları doğrultusunda, 17-21 Haziran 2003 tarihleri arasında Ankara Kızılcahamam'da düzenlenen eğitim seminerine katılan 150'yi aşkın Hak-İş üyesi sendikacıya konularında uzman akademisyenler AB-TC ilişkileri, AB sosyal politikaları, AB Ekonomisi ve Gümrük Birliği, Katılım Ortaklığı ve Ulusal Programlar ile TC'nin AB karşısında konumu ve kimliği hakkında ayrıntılı sunuşlarda bulunmuşlardır (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 81) .

Türk Demokrasi Vakfı, 14-18 Ekim tarihleri arasında Ankara'da sendikacılara yönelik olarak AB hakkında ve AB-TC ilişkileri konularında uluslar arası bir eğitim düzenlemiştir. Eğitime Hak-İş Şube Başkanları yoğun olarak katılmışlardır. Seminerde Genel Başkan Danışmanı Osman Yıldız AB üyeliğinin etkileri ve sonuçları hakkında bir sunuş yapmıştır (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 81) .

4.3. Yayın Faaliyetleri

Hak-İş'in bir dizi yayın faaliyetinin olduğu görülmektedir. Hak-İş ve bağlı sendikalarının yaptığı bütün yayınların listesi şöyledir:

4.3.1 Kitaplar

Hak-İş ve bağlı sendikalarının ağırlıklı olarak seminer ve panellerinden oluşan başlıca kitaplar:

-90'lı Yıllarda Dünya ve Türkiye, 1992.

-91 Yılı Eğitim Seminerlerimiz, 1992.

-Özelleştirme mi, Tekelleştirme mi? (Araştırma), 1992.

-EBK, Yem Sanayii ve SEK'de Özelleştirmeye Neden Karşıyız? (Rapor), 1993.

- İşsizlik Sigortası, İş Kurumu, İş Güvencesi Semineri, 1992.
- Basında Öz Gıda-İş, Çalışma Raporu, 1992.
- 7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1992.
- 7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu - Görüşler, 1992.
- 16. Kuruluş Yıldönümü Etkinlikleri-Paneller, 1991.
- 1980 Sonrası Yapılanmanın Emek Üzerindeki Siyasi, İktisadi ve Sosyal Etkileri (panel), 1991.
- Çalışma Hayatının Uluslararası Standartları ve Türkiye Gerçeği, 1992.
- Toplumsal ve Sendikal Mücadelede Çatışma mı, Uzlaşma mı? 1992.
- Bütün Yönleriyle 1 Mayıs, 1992.
- Anayasa Kurultayı, 1992.
- Sivil Toplum (seminer), 1992.
- Özelleştirme (seminer), 1992.
- Sosyal Devlet (seminer), 1992.
- İş Güvencesiz İş Hukuku, 1992.
- Toplumsal Denge ve İstihdam Güvencesi (seminer), 1992.
- Memurların Sendikalaşma Gereği, 1993.
- İş Kazaları Doğal Afet Değildir (inceleme), 1993.
- 150 Soruda Sosyal Sigorta Haklarımız (inceleme), 1993.
- Hükümetin 500 Günü, Ne dediler, Ne yaptılar (araştırma), 1993.
- Çalışanların Pay Ortaklığı, 1994.

- Türkiye’de İşçi Sendikalarının Üst Örgütlenmesi, 1994.
- Demokrasi, Sivil Toplum ve İşçi Hareketi (seminer), 1993.
- Ferdî İş Hukuku (inceleme), 1993.
- Toplu İş Hukuku (inceleme), 1993.
- 1 Mayıs’ın 109. Yılında Türkiye Gerçeği ve Emeğin Rolü (panel), 1995.
- Toplumsal Uzlaşma (seminer), 1995.
- 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995.
- 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu - Görüşler, 1995.
- Basında Hak-İş, 1995.
- Almanya’daki Yabancı İşçiler ve Türk İşçileri (Hak-İş)
- 2000’e Doğru Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Geleceği (Hak-İş)
- Türkiye’yi Yeniden Düşünmek (Hak-İş)
- Ekonomik Panaroma ve Model Arayışları (Hak-İş)
- İnsan Hakları ve Türkiye (Hak-İş)
- Türkiye Nereye Gidiyor? (Hak-İş)
- Çalışma Hayatı ve Kadın (Hak-İş)
- Çoğulcu Sistemde İşçi Sendikaları (Hizmet-İş)
- Türkiye Nereye Götürülüyor? (Öz İplik-İş)
- Küreselleşme Sürecinde Türk Çalışma Hayatı ve Sendikalar (Öz İplik-İş)
- Türkiye’de İstihdam, İşsizlik, Ücretler, Gelir Dağılımı ve Tekstil Sektörü (Öz İplik-İş)

-Dünya ve Türkiye’deki Son Gelişmeler Işığında Yeni Endüstriyel İlişkiler (Öz İplik-İş)

-Çevre ve İnsan (Öz Çelik-İş)

-Dünyada Çalışma Süreleri ve Sendikalar (Öz Çelik-İş)

-Çalışma Hayatının sorunları ve Sendikal Yaklaşımlar (Öz Çelik-İş)

-Globalleşme, Hukuk, Demokrasi, Çalışma Hayatı (Öz İplik-İş)

-Değişim Sürecinde Yeni Sendikal Yönelişler (Öz Çelik-İş)

-Sosyal Güvenlik, Sorunlar-Çözümler (Öz Çelik-İş)

-Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma (Hizmet-İş) (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-1: 112)

-Öz Çelik-İş Sendikası ve Kardemir Özelleştirmesi

-İşçi Rehberi

-İş Mevzuatı

-Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal İş Müfettişlerinin İş Doyumu

-Sendikal Hareket ve Yeni Misyon Arayışları

-Seydişehir Gerçeği

-4857 Sayılı İş Yasası

-Çelik-İş Dergisi

-Hizmet-İş Sendikası Gazetesi

-Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılandırma

-Çalışma Hayatında 2000’lerin Öncesi ve Sonrası

- Sendikal Profilden Türkiye Gerçekleri
- Enflasyon Gerçeği
- Güçlü Ekonomiye Program Engeli
- Küresel Sömürünün Motoru; IMF
- Anakent'e Bakış
- Öz Gıda-İş Gazetesi
- Fındık Çiçek Açınca
- Öz İplik-İş Sendikası Gazetesi
- Emeği Dokuyanlar
- Sendikacılık Sivil Toplum ve Yeni Duruşlar (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu. 82).

4.3.2. Video Eğitim Serisi

Hak-İş'e bağlı Özçelik-İş Sendikası, işçi gündemini en çok işgal eden konularda verilmiş tebliğleri, yerinde ve bölgesinde eğitim amacıyla video kasetleri haline getirerek sendika şubelerine dağıtmaktadır.(Hak-İş dergisi No: 19, 1992: 60) .

4.3.3. Radyo-Televizyon Programları ve Film Gösterileri

Sözleşme sendikacılığı anlayışını yetersiz gören ve etkin, katılımcı, toplumsallığı ön planda tutan bir sendikacılık tarzını benimseyen ve bunun gereklerini yerine getirmeye çalışan Hak-İş bir yeniliğe de televizyon için hazırlayıp yayınlattığı spot programlarla imzasını attı. Daha çok çalışma hayatı bağlamında toplumu ilgilendiren sosyal güvenlik, iş kazaları, devletin

çalışma hayatındaki rolü gibi konularda hazırlanan spotlar TRT televizyonu ekranlarında 1994 Ocak ayında yayımlanmıştır (Hak-İş dergisi No: 21, 1993: 81) .

Böylelikle eğitim faaliyetlerinden çok daha geniş kitlelerin yararlanması hedeflenmiştir. Hak-İş'in, mensuplarına ve topluma kendi mesajlarını iletmek, görüşlerini aktarmak amacıyla kullandığı bir diğer yöntem televizyon programlarına katılma şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle özel televizyon kanallarının yaygınlaşmasından sonra sendikacılar bundan önemli ölçüde yararlandılar. Hak-İş Genel Başkanı ve Genel Eğitim Sekreteri başta olmak üzere sendika yetkilileri çeşitli zamanlarda değişik televizyonların hazırladığı programlara katılarak sendikal hareket ve sorunları, çalışma hayatı, ekonomi, demokrasi, özelleştirme, gümrük birliği, emeklilik yaşı gibi konulardaki düşüncelerini ortaya koydular. Sendika yetkililerinin katıldığı bu programlar "8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu - Görüşler" kitabında bir araya getirilmiştir.

Hak-İş, Aralık 1992'de düzenlediği 7. Olağan Genel Kurulu'nda katılımcılara, kendisinin hazırladığı "İki Türkiye" adlı bir film gösterisi sunmuştur. Bir sendika genel kurulunda ilk defa gerçekleştirilen film gösterisi oluyordu bu. "İki Türkiye" filmi, 200 yıldır farklılaşma çabası içindeki Türkiye'nin gelinen noktada içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal çarpıklık ve çelişkileri ortaya koyuyordu. İki farklı görünümün giderek daha net olarak belirginleştiğinin vurgulandığı filmde bu farklılığı en güzel şu cümle ifade ediyordu:

Bir tarafta kendi değerlerine bağlı, çoğunluğunu orta ve dar gelirli, emeği ile geçinen işçi, memur ve küçük esnafın oluşturduğu geniş halk kitleleri, diğer tarafta aydın, bürokrat seçkinlerle sermaye kesiminin oluşturduğu ülke yönetimini ellerinde bulunduran mutlu, güçlü ve azınlık bir kesim (Hak-İş dergisi No: 21, 1993: 78).

Sözü edilen farklılaşmanın nedeni olarak Tanzimat'la başlayan kendi değerlerinden şüpheye düşmenin gösterildiği filmde Batı'ya yaklaşmanın, Osmanlı Devleti'nin yaklaşılacak Batılı ülkelerin oyunlarıyla yıkımı sonucunu getirdiği ifade edildi. Cumhuriyet yönetiminin, bütün toplumsal kesimlerin katılımıyla gerçekleştirilen Milli Mücadele'den sonra insiyatifi ele geçiren sivil-asker bürokratlar, batıcı aydınlar tarafından kurulduğu, 1923'te Batıcı olmayan temsilcilerin 1. Meclis'ten atılmasıyla toplumsal çelişki ve çatışmaların başladığı dile getirilen "İki Türkiye" filmi çözüm olarak görüşünü;

Türkiye bu şekilde uzun süre devam edemez. Türkiye bir tıkanma noktasına gelmiştir. Ya ülkemizde herşey çalışan, üreten, düşünen büyük çoğunluğun taleplerine göre yeniden şekillenecektir; ya da hiç kimsenin istemediği noktalara sürüklenecektir (. . .) Adil bir gelir dağılımı sağlanmalıdır. Bunun için de adil bir vergi ve ücret politikası uygulanmalıdır (. . .) Türkiye milli kültürünü, manevi değerlerini koruyacak, geliştirecek ve yeniden üretecek bir programı hayata geçirmelidir (Hak-İş dergisi No: 21, 1993: 80, 81). şeklinde ortaya koyuyordu.

4.3.4. Bilgi Toplumu, İnternetin Etkin Kullanımı ve Hak-İş

Uluslar arası bilginin paylaşıldığı internet ortamında yerini alan Hak-İş ve bağlı sendikalar, hızlı ve yoğun bilgi trafiğinde başat rol üstlenmeyi sürdürmektedir. Hak-İş'in internet adresi <http://www.hakis.org.tr> dir. İnternet sitesinde Hak-İş'e ait bilgilerin yanısıra aktüel haber hattı ve başta Hak-İş olmak üzere sendikalar ve Türk çalışma hayatını yakından ilgilendiren haber ve yeni gelişmeler internet adresinde yer almaktadır (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 82).

4.4. Slogan, Şiir, Kompozisyon ve Fotoğraf Yarışmaları

Hak-İş, 1992’de düzenlediği 16. Kuruluş yıldönümü etkinliklerinde kendisini en iyi tanıtan şiir, slogan ve kompozisyon yarışması tertiplemiştir. Yarışmada dereceye girenlere çeşitli ödüller verilmiştir. Dereceye giren sloganlar şunlardı:

Zeytin dalı, çark hilal

Ekmek, emekle helal

Dişe diş direniş,

Onurlu bir geçmiş.

Emeğin güçlü sesi,

Hak-İş işçi kalesi.

Düzenlenen şiir yarışmasında birincilik kazanan şiirin bir dördlüğü de şöyleydi:

Hak-İş alinteri, göz nuru demek,

Onda değer bulur her türlü emek,

Hak-İş’in harcıdır hakkı söylemek,

Kararlı hedefe varmakta Hak-İş.

Kompozisyon yarışmasında birincilik alan yazının konusu “Türk Çalışma Hayatında Hak-İş’in Yeri” iken ikinci kompozisyonun konusu “Türk Çalışma Hayatı ve Hak-İş”; üçüncü kompozisyonun konusu ise “Hak-İş’in Çalışma Hayatındaki Yeri” idi. Fotoğraf yarışmasında ise fotoğraflarla emek mücadelesi görselleştiriliyordu (Hak-İş dergisi No: 17, 1992: 14-21).

Eğitsel, kültürel etkinliklerinden sözederken son olarak Hak-İş'in Marmara Üniversitesi Kadın İşgücü İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi ile ortaklaşa düzenlediği ve yukarıda anılan "Türk Kadınına Politik Hayata Özendirme - Hazırlama Programı" çerçevesinde kadınlara verdiği kursları belirtmek yerinde olur.

5. HAK-İŞ'İN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ EYLEMLER

5.1. Yürüyüşler

- İzmir Belediyesi İşçilerinin Ankara Yürüyüşüne Hak-İş Desteği: İzmir Büyükşehir Belediyesi ile ilçe belediyelerde çalışırken 1991 Eylül'ünde işten atılan 250 civarındaki işçi, 7 Ocak 1992'de Ankara'ya doğru yürüşüye geçtiler. İşçileri yürüyüşlerinin 23. gününde Polatlı'da Hak-İş mensupları karşılamış ve iki gün ağırlamışlardır. (Hak-İş 7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1992: 204) İzmirli belediye işçileri, ücretlerinin ödenmemesini protesto ederek topluca vezne kuyruğuna girdikleri için işten atılmalarını kamuoyuna duyurmak, haklarını almak, işlerine yeniden dönmek için yollara dökülmüştü. Soğuk kış şartlarında güçlüklerle Polatlı'ya kadar yaya olarak gelen işçileri burada Hak-İş'e bağlı sendikaların liderleri, Hak-İş'in yöneticileri ve üye işçiler büyük bir coşkuyla karşılayarak onların mücadelesine destek olduklarını belirtmişlerdir. Bu işçilerin Ankara'daki temaslarından sonra İzmir'e dönerek başlattıkları açlık grevinde dönemin Hak-İş Başkanı işçileri ziyaret ederek davalarının takipçisi olacaklarını söylemiş ve işçiler işlerine alınana kadar konuyla yakından ilgilenmişlerdir (Hak-İş 7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1992: 206).

- Hak-İş'e bağlı Hizmet-İş Sendikası üyesi olan Konya-Meram Belediyesi işçileri, toplu iş sözleşmesinden doğan farklarının ödenmemesi

nedeniyle 2. 11. 1993 günü bir yürüyüş düzenleyerek vezne eylemine başladılar.

- KKTC’de faaliyet gösteren Kamu-Sen, 1 Mayıs 1993 tarihinde “Önce İnsan” konulu bir yürüyüş yaptı. 14 Haziran ve 14 Temmuz’da Merkezi Cezaevi’nde grev ve uyarı eylemleri yaptı. 1994 ve 1995’te de Kamu-Sen birçok eylemi gerçekleştirdi. (Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1995: 278)

-6 Ağustos 2002’de Sayın Uslu ve yönetim kurulu üyeleri ‘İş Güvencesi’ konusunda TBMM’ye yürüyüş yaptılar. (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 119)

5.2 Açlık Grevleri

- Yol-İş Önünde Açlık Grevi Yapan İşçilere Destek: Hak-İş, sadece kendisine üye sendikaların değil bağımlı-bağımsız tüm sendikaların emek mücadelesinde yanlarında olduğunu göstermek amacıyla Yol-İş Sendikası merkezinin önünde çeşitli illerden gelerek açlık grevi yapan işçilerin eylemine destek vermiştir. Hak-İş bu işçileri ziyaret ederek kendilerine destek vermiştir. (7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 204) Ayrıca Türk-İş’in aldığı 3 Ocak 1991 günü bir günlük işi bırakma eylemine Hak-İş de katılarak destek olmuştur.

5.3. Protesto Mitingleri

İş hayatında ilke olarak karşılıklı anlaşma ve uzlaşma yolunu benimseyen Hak-İş yeri geldiğinde miting, protesto, yürüyüş gibi sokak eylemlerine de başvurmaktadır.

- 24. 4. 1994 tarihinde Türk-İş tarafından Ankara-Tandoğan Meydanı’nda düzenlenen “İşsizlik ve Pahalılığı Protesto Mitingi”ne Hak-İş’i temsilen Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Tanrıverdi katıldı. Tanrıverdi,

yaptığı konuşmada geniş halk yığınlarının hem yoksullukla ezildiğini hem de potansiyel suçlu durumuna düşürüldüğünü söyleyerek sendikalar, dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum örgütlerinin de yasalarda yapılan değişikliklerle özgür faaliyet gösteremez duruma geldiklerini ima ediyordu. (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 290)

- Gaziantep'te özel sektörde çalışan bazı Hak-İş üyesi işçilerin işten çıkarılmasını protesto için yapılan greve Öz İplik-İş Sendikası Genel Başkanı ve tüm sendika yöneticileri Temmuz-Ağustos 1993 tarihinde katılarak destek verdiler.

- Hak-İş'e bağlı Hizmet-İş Sendikası'nın, Kırıkkale Belediyesi'nde çalışan işçilerin maaşlarını ve sosyal haklarını alamamaları üzerine başlattıkları açlık grevindeki rolüde zikredilmiştir. 12 gün boyunca devam eden açlık grevine Kırıkkale halkı da ilgi gösterdi ve destek oldu. Hak-İş ve Hizmet-İş Sendikası Genel Başkanı Hüseyin Tanrıverdi grevdeki işçileri ziyaret ederek işçiler amacına ulaşana kadar desteklerini sürdürdüler.

-Hak-İş'e bağlı Öz Çelik-İş'in İsdemir'de Özelleştirmeye karşı mitingi 06. 03. 1998 tarihinde İskenderun'da gerçekleştirildi.

-‘Sigortalı Çalış, Sigortalı Çalıştır Kampanyası’mitingi 21. 09. 1998'de Ankara'da gerçekleştirildi.

- Hak-İş'e bağlı Öz Çelik-İş'in demokratik haklar mitingi 19. 02. 1999'da İskenderun'da gerçekleştirildi.

- Hak-İş'e bağlı Öz Çelik-İş'in Karabük mitingi 24. 02. 1999'da Karabük'de gerçekleştirildi. (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-1: 66-69)

- Genel Başkan Uslu ve Yönetim kurulu üyelerinin katılımıyla 06. 04. 02'de Ankara'da Tandoğan Meydanı'ndaki Filistin'e destek mitingi yapıldı.

- Genel Başkan Uslu ve Yönetim kurulu üyelerinin katılımıyla 19. 01. 03'de Ankara'da Abdi İpekçi Parkında “ Savaşa Hayır „ mitingi yapıldı.

- Genel Başkan Uslu ve Yönetim kurulu üyelerinin katılımıyla 01. 03. 03'de Ankara'da Emek Platformu mitingi yapıldı.

- Genel Başkan Uslu ve Yönetim kurulu üyelerinin katılımıyla 11. 05. 03'de Ankara'da Abdi İpekçi parkında İş yasasına karşı Hak-İş'in protesto mitingi yapıldı. (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 113-122)

5.4. 1 Mayıs Kutlamaları

Türkiye'de 1 Mayıs'ların kutlanması yıllardır tartışıl原因 konulardan birini oluşturmaktadır. Her kesim bu konuda farklı yaklaşımını ileri sürmekte, her yılın 1 Mayıs'ı yaklaştığında gerginlik ve tartışmalar had safhaya yükselmektedir. Özellikle 1 Mayıs 1977 gösterilerinde onlarca kişinin ölümü, bu işçi bayramına birçok çevrenin ve yöneticilerin kuşkuyla bakmasına yolaçmaktadır. 1 Mayıs'ın kutlanmasına karşı olanlar bu günün işçi bayramından ziyade belli bir ideolojik hareketin atılım günü olarak kutlanmak istendiğini savunurken kutlanması taraftarı olanlar bu günün işçi sınıfı için demokratik bir hak, bir bayram olduğunu ve engellenemeyeceğini savunmaktadırlar. Hak-İş ise kendine özgü olan 1 Mayıs anlayışını şöyle açıklamaktadır.

Biz Hak-İş olarak tartışmanın amacının doğru olanda buluşmak olması gerektiği düşüncesinden hareketle bu iki yaklaşımın da sonunun anlaşılmasını ve bir çözüme kavuşturulmasını güçleştirdiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla Hak-İş olarak soruna bakış açımız, 1 Mayıs yasaklarının varlığı anti-demokratiklikle ne kadar ilgiliyse bu yasakları kaldırmanın gerekçesi ve gerekliliği de demokratik olmakla o kadar ilgilidir. Bu nedenle 1990 yılından bugüne kadar 1 Mayıs kutlamalarını Hak-İş olarak bu çerçevede değerlendirerek kutlamalarımızı gerçekleştirdik. 1 Mayıs'ın işçilerin birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kutlanması gerektiği görüşünü savunduk. (7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 208, 209)

Hak-İş'in 1 Mayıs ile ilgili anlayışını açıklayan şu cümleler konfederasyon genel başkanlarından Necati Çelik'e aittir:

. . . Ancak sendikal anlamda 1 Mayıs kutlamalarının temeli Amerikalı işçilerin 8 saatlik işgünü mücadelesine dayanıyor. Bilindiği gibi Chicago'da bu amaçla düzenlenen yürüyüş ve mitingler sert bir şekilde bastırılmış, çıkan olaylarda birçok insan yaralanmıştır. Daha sonra tutuklanan işçi liderlerinin dördü idam edilmiş, bir kısmı da ömür boyu hapse mahkum edilmiştir. . . İşte 1 Mayıs kutlamalarının anlamı burada aranmalıdır. Acı olayların yaşandığı 8 saatlik işgünü mücadelesinin anısını yaşatmak için kutlanan 1 Mayıs, bugün ideolojik kalıpların dışına taşmıştır. Değişik şekillerde yönetilen yüzlerce ülkede kutlanıyor olması da bugünün ideolojik kalıplardan kurtulup evrensel bir anlamı kazandığının işaretidir. . . Artık 1 Mayıs'ların uluslararası anlamını da içinde barındıran bir şekilde ve kendi şartlarımızla toplumsal değerlerimizi de ihtiva eden bir tarzda kutlanması hususunda toplumda büyük bir görüş birliği olmuştur. . . Biz işçiler ve işçi kuruluşları 1 Mayıs'ların çalışma hayatının ve ülkemizin içinde bulunduğu sorunların gözden geçirildiği, muhtemel çözüm yollarının arandığı, bir muhasebe günü, bir değerlendirme günü olması gerektiğine inanıyoruz (Hak-İş dergisi No: 19, 1992: 25, 26).Yine Hak-İş'in 1993'ün 1 Mayıs bildirisindeki şu ifadeler aydınlatıcıdır:

Biz Hak-İş Konfederasyonu olarak 1 Mayıs'ların toplumumuzca, insanımızca, özellikle ülkemiz emekçilerine yeniden kazandırılması için "birlik, mücadele ve dayanışma günü" olarak kutlanması gerektiğine inanıyoruz. Bu kutlamalar barışçı, üretken bir biçimde ve toplumun diğer kesimlerinin de katkı ve katılımıyla kitleleşmelidir. 1 Mayıs'la ilgili kavga ve kan imajını sorumluları tarihin ve toplumun hükmüne bırakılarak 1 Mayıs yeni bir anlayış ve ruhla topluma mal edilmelidir. Bu yeni anlayış 1 Mayıs'lara ruh ve vücut veren evrensellelikle milli ve manevi değerlerin çerçevelediği bir anlayıştır. Bu yüzden baştan beri söylediğimiz gibi 1 Mayıs'lar işçi hareketinin, ülke ve dünya sorunlarının bir kere daha değerlendirildiği,

çözümler arandığı bir gün, kazanılmış hakların sevincinin sergilendiği bir şenlik olarak kutlanmalıdır. (Hak-İş dergisi No: 22, 1993: 36)

Bu görüşler doğrultusunda Hak-İş Konfederasyonu, 1 Mayıs'ı konjonktürel ortama göre bazen basın toplantısı ile, bazen diğer işçi sendikalarıyla birlikte kapalı salon toplantısı yaparak kimi zaman da alanlarda gösteriler düzenleyerek kutlama yoluna gitmiştir. Örneğin, 1990 yılının 1 Mayıs'ı Hak-İş tarafından, Yönetim Kurulu kararı gereğince bir basın toplantısı ile kutlanmıştır. Yönetim Kurul kararında işçilerin bazı çevrelerin tahriklerine alet edilmek istendiği gerekçesiyle Taksim kutlamalarına katılmayacağı belirtilmiştir (7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 108). 1 Mayıs 1990 günü Genel Başkan Necati Çelik düzenlediği basın toplantısında şöyle diyordu:

Hak-İş, sömürü, haksız kazanç, yoksulluk ve işsizlik gibi toplumsal sorunları barışın ve refahın önünde en büyük engel sayar. Bu ve diğer engellerin ortadan kaldırılması için işçilerin sendikaları önderliğinde etkin mücadeleler içerisinde bulunmasının gerektiğine inanıyoruz (. . .) Önemli olan 1 Mayıs'lara anlam katan değerlerdir. Belli ideolojik kalıpları zorlayarak evrensel bir nitelik kazanan 1 Mayıs'ı dünya işçilerinin özgürlük, barış ve emekten yana düşüncelerinin yüceltildiği, emeğin kutsandığı, sömürünün reddedildiği bir gün olarak kabul ettiğimizi belirtmek isteriz. . . Kimden gelirse gelsin baskı ve zulmün her türüsüne karşı çıkan Hak-İş her zaman olduğu gibi 1 Mayıs'larda da sınıflararası çatışmayı körüklemek yerine insan onurunu önde tutan ve emeğin kutsiyetini yücelten özgün bir düşünceyle asil bir davanın barışçıl kavgasını verecektir (7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 208-209) .

1991 yılının 1 Mayıs'ını Hak-İş çeşitli etkinliklerle kutlamıştır. Bunlardan birincisi "1980 Sonrası Yapılanmanın Emek Üzerindeki Siyasi, İktisadi ve Sosyal Etkileri" konulu paneldir. Bundan başka Hak-İş Yönetim Kurulu 1 Mayıs'la ilgili bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildirinin bir yerinde; ". . . bilindiği gibi 1 Mayıs ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve

siyasal şartlara göre özgürlük veya emek bayramı, antiemperyalist bir gösteri veya işçi haklarını baskı altında tutan yönetimlere karşı birlik ve dayanışma günü olarak kutlanmaktadır. Ülkemizde ise ağırlıklı olarak bugün ideolojik tercihlerin öne çıkarılmasına alet edilmiştir. Dolayısıyla da kamu vicdanında sağlıklı bir karşılık bulamamıştır. ” (7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 211) denilerek 1 Mayıs hakkında kamuoyunda oluşan kuşku ve olumsuz değerlendirmelerin kaynağına işaret edilmektedir.

1992 yılında 1 Mayıs daha değişik bir olaya tanıklık etti. Bu yılın 1 Mayıs'ını üç büyük konfederasyon birlikte kutlama yoluna gittiler. Hak-İş, DİSK ve Türk-İş aldıkları bir kararla 1992 1 Mayıs'ını “Birlik, Mücadele ve Dayanışma Günü” olarak Ankara’da Karayolları Genel Müdürlüğü Salonu’nda düzenledikleri bir toplantıyla kutladılar. Toplantıya siyaset ve bürokrasi çevrelerinden, basından büyük ilgi ve rağbet gösterildi. Toplantıda her üç konfederasyonun genel başkanları birer konuşma yaparak işçi sorunları ve siyasal konularla ilgili görüş ve isteklerini ortaya koydular. Bu toplantıda Hak-İş bu birlikteliğin işçiler arasında ileride kurulacak güçbirliğinin habercisi olması sebebiyle çok önemli olduğunu vurguladı. Toplantı sonunda bir “Güç Bildirisi” yayınlandı. Bildiride “. . . . işçilerin siyasal, toplumsal ve ekonomik yaşama etkin biçimde katılmaları; sendikaların faaliyetten alıkonulmaları, sendikacıların sendikal faaliyetlerden dolayı kovuşturmaya tabi tutulmaları, gözaltına alınmaları, sendikaların kapatılması gibi sendikal hak ve özgürlüklerle bağdaşmayan uygulamalara kesinlikle girişilmemesi. . . ” gibi isteklerin yanısıra “katılımcı demokrasinin tabii bir sonucu olarak işçilerin sendikalaşmaları ve sendikacıların ülke sorunlarıyla daha yakından ilgilenmelerini sağlayacak tedbirlerin alınması. . . ” gibi birçok hususta güçbirliği yapmaya karar verildiği de ifade edilmektedir (Hak-İş dergisi, No: 19, 1992: 28).

1993’ün 1 Mayıs’ı Hak-İş için daha farklı bir anlam ve öneme sahiptir. Bu yıl, işçi kuruluşlarının, 1 Mayıs kutlamalarını, 1977’deki kanlı olayların meydana geldiği İstanbul-Taksim Meydanı’nda yapma istekleri Valilikçe

reddedilmişti. Hak-İş dışındaki sendikalar bu karara uydular. Ancak Hak-İş 1 Mayıs'ın kitleselleşmesi ve büyük alanlara taşınması için kutlamayı Taksim'de yapmakta kararlıydı. O gün gerçekten de Hak-İş Konfederasyonu yöneticileri başta olmak üzere kalabalık bir işçi topluluğu Taksim'e doğru yola çıktı. Topluluk, 1 Mayıs'ın kansız ve kavgasız olarak kutlanabileceğini göstermek istediğini belirtiyordu. (Hak-İş dergisi, No: 22, 1993: 35) Ancak, kutlamanın kitlesel bir biçimde yapılmasına valilik engel oldu ve kısmi bir kutlama ile yetinildi.

1 Mayıs işçi bayramı 1994'te meydanlarda kutlandı. Hak-İş, kuruluşundan beri ilk defa Türk-İş ve DİSK gibi sivil örgütlerin ortaklaşa düzenlediği miting ve yürüyüşlerle meydanlardaydı.

1995 yılında Hak-İş 1 Mayıs'ı bağımsız etkinliklerle kutladı. Bu yıl özellikle emeklilik yaşının hükümet tarafından büyütülmek istenmesi karşısında Hak-İş "Mezarda Emekliliğe Hayır" sloganını bayraklaştırdı ve 1 Mayıs gösterilerinde de bu mesajı kullandı. (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 278) Ayrıca 1 Mayıs'ın 109. yılı nedeniyle Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi (ASKİ) tesislerinde "1 Mayıs'ın 109. Yılında Türkiye Gerçeği ve Emeğin Rolü" konulu bir panel düzenlendi.

1996 yılında Hak-İş, Türk-İş, Disk ve memur konfederasyonları ile ortak 1 Mayıs birlik, mücadele, dayanışma günü Ankara'da kutlandı. 1997 yılında Milli Kütüphane Salonu'nda 1 Mayıs şöleni gerçekleştirildi. 1998'de İstanbul'da Hak-İş, Türk-İş, Disk, Kesk'in ortak 1 Mayıs Birlik, Mücadele, Dayanışma günü kutlama etkinlikleri vardı. 1 Mayıs 1999'da Ankara'da Hak-İş salon toplantısı yapıldı. (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-1: 66-69). 2002, 1 Mayıs kutlamalarında İstanbul'da Hak-İş adına Genel Mali Sekreter Agah Kafkas yer aldı. 1977 yılı 1 Mayıs'ında hayatını kaybedenler anısına yürüyüş yapıldı. İstanbul'daki kutlamalara katılan Hak-İş Genel Mali Sekreteri Agah Kafkas, emeğe yönelik saldırılara dikkat çekerken, "Bugün Türkiye'de renk, dil, siyasi düşünce farkı olmadan tüm işçilerin ve ezilen halkın sömürüye dur demek ve savaşa karşı barış için biraraya gelmiştir. Sesimizi

sağır sultan duydu, bu hükümet duymadı. ”dedi. 1 Mayıs kutlamalarının Ankara cephesinde 30. 000’i aşkın bir kalabalık vardı. Kutlamalarda sağ partilerin destekleri dikkat çekti. İzmir’de Samsun Cumhuriyet meydanını dolduran 3.000’i aşkın emekçi haklarını haykırdılar (Hak-İş dergisi No: 59, 2002: 4, 5) .

6. HAK-İŞ’İN TEMSİL FAALİYETLERİ

Hak-İş, farklı toplumsal kesimler ve onların temsilcisi olan kurum ve kuruluşlarla ilkeli ve kimlikli bir diyalog, işbirliği, uzlaşma ve dayanışmadan yana olduğunu sürekli vurgulamaktadır. Bu konuda Hak-İş, toplumsal anlamda ortaya attığı “Büyük Uzlaşma” adlı proje çerçevesinde birçok fikir ortaya koymuş, birçok diyalog geliştirmiş ve geliştirmektedir. (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 465) Devletle toplum, devletle tarih, devletle İslam, devletle coğrafya arasında sağlanacak barışın büyük uzlaşmanın ilk ve temel şartı olduğunu kabul eden Hak-İş bundan sonraki aşamanın ise farklı toplumsal kesimler, farklı alanlarda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarla farklı siyasal, dini inançlara mensup kişiler arasında kendi değerlerinden ve görüşlerinden feragat etmeden ülke ve toplum yararları temelinde bir uzlaşma ve birlikte yaşama imkânlarını oluşturmak ve bir diyalog ve hoşgörü iklimi kurmak olduğunu savunmaktadır. Bu tasarının gerçekleşebilir olduğuna; Türkiye coğrafyasının ve sahip olunan uygarlığın müsait olduğunu, çünkü tarihte çok dinli, çok etnik yapıları bir imparatorluğun bu coğrafyada kurulduğunu delil getirmektedir. Buna göre tarihsel geçmişten gelen ve farklı din, dil ve renge sahip toplum kesitlerinin birarada yaşamasını mümkün kılan unsurların yeniden yorumlanmasıyla çatışma noktaları ve unsurları ayıklanabilecek ve yeniden bir arada yaşama zemini oluşturulabilecektir.

Türkiye’nin gündemine 1990 sonrası yoğun bir şekilde giren ve başını sol kesimde Birikim, İslami kesimde Yeni Zemin dergilerinin çektiği odaklar başta olmak üzere farklı kesimlerde önemli tartışma konusu olan birlikte

yaşama, uzlaşma, hoşgörü, sivil toplum ve Medine Vesikası tartışmalarının Hak-İş üzerindeki esintisi olarak görülecek yukarıdaki görüşler doğrultusunda bu konfederasyon değişik sivil toplum örgütleri, resmi kurum ve kuruluşlarla değişik zeminlerde diyalog ve ilişkiler geliştirmiştir. Temsil faaliyeti denilen bu etkinliklerden, kişi ve kurumların birbirlerini doğrudan tanımaları, sorunların çözümüne ortak katkı sağlamaları gibi yararlar bekleyen Hak-İş, başta cumhurbaşkanı, siyasal partiler, hükümet sözcüleri, TBMM başkanı ve başkanvekilleri, bakanlar, sanayici ve işadamları, yerli ve yabancı sendikalar, bazı büyükelçiler, meslek odaları, birlikler, üniversiteler, dernekler, vakıflar olmak üzere resim ve sivil kişi ve kurumlarla ilişkiler kurarak mesleki ve sosyal amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler.

7. HAK-İŞ'İN SENDİKAL MÜCADELE ANLAYIŞI

Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesiyle oluşan geniş işçi kitlelerinin başta ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirmek amacıyla kurdukları işçi birlikleri olan sendikaların mücadele verirken izledikleri yol ve yöntemler yer ve zamana göre değişiklikler göstermiştir. Bununla birlikte daha önce de değinildiği gibi sendikacılık literatüründe konunun daha kolay ve doğru kavranabilmesi için başlıca ikili bir gruplandırmaya gidilmektedir. Amerikan tarzı sendikacılık ve Avrupa tipi sendikacılık. İş sendikacılığı ya da sözleşme sendikacılığı da denen Amerikan tarzı sendikal mücadele, yalnızca mensubu olan işçilerin ekonomik yararlarını en yüksek düzeyde gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Toplum yaşamını ilgilendiren diğer alanlarda etkinlik göstermeyi benimsemediği ve gerekli görmediği gibi mensubu olmayan işçi ve toplum kesimlerinin ekonomik çıkarlarını gözetken çabalara da gerek duyamamaktadır. Politik tavırlarında da o an için hangi siyasal parti ekonomik açıdan kendilerine yarar getirecek politikaları savunmuşsa onu desteklemeyi, çıkarlarına aykırı davranan siyasal partileri ise desteklemeyerek cezalandırmayı benimsemektedirler. Sürekli ve kayıtsız desteklenen veya sürekli muhalif olunan bir parti anlayışını benimsememekte, kendileri de

doğrudan politik mücadele içine girmemektedirler. Bu tavır ABD’de “dostlarını ödüllendir, düşmanlarını cezalandır” şeklinde somut bir ifadeye kavuşmaktadır.

İkinci tarz sendikacılık daha çok İngiliz sendikacılığında somutlaşan Avrupa tipi sendikacılık anlayışıdır. Bunda işçiler sendikal mücadeleyi politik mücadele ile birlikte yürütmektedirler. Sıkı organik ilişki içinde oldukları siyasal partiye (İngiltere örneğinde İşçi Partisi) birlikte hareket ederek hem ekonomik hem de sosyal çıkarlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler. Söz konusu sendikal mücadelede işçi örgütleri basit bir sözleşme sendikacılığı yerine toplum hayatının politika başta olmak üzere her alanını ilgilendiren konulara duyarlılık gösteren bir aktivite tarzını benimsemektedirler. Örneğin, 1960 tarihli İngiliz Sendikalar Kongresi Genel Kurulu’nda gündeme alınıp tartışılan konular milli sağlık hizmetlerinden tıbbi araştırmalara, güzel sanatların teşvikinden radyoaktif kalıntıların boşaltılmasına kadar işçi hareketi ve sorunlarıyla doğrudan ilgili olmayan geniş bir yelpaze oluşturmaktaydı (Talas 1972: 198). Sivil toplum kuruluşu olmanın gereği olarak benimsenen yüksek aktivite anlayışı dışında Avrupa tarzı sendikacılıkta mücadeleyi sınıfsal çatışma temelinde görme eğilimi de belirgindir. Bu durum İngiltere’de sendikacıların işçilerin temsilcisi olarak gördükleri İşçi Partisi’ni kayıtsız olarak desteklemeleri ile doğrulanmaktadır. Sosyalist eğilimlerin ABD’de çok cılız olmasına karşılık Avrupa Ülkelerine göre daha güçlü olması, sendikal mücadeledeki sınıfsal yaklaşımın bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Türkiye’deki sendikal mücadele ele alındığında modern anlamda sendikalaşmanın çok yeni olması yanında mevcut sendikacılık anlayışlarının büyük oranda Avrupa ve ABD’den esinlenerek geliştirildiği görülmektedir. Daha önce de değinildiği gibi halen en büyük işçi sendikası konumunda bulunan Türk-İş’in, gerek kuruluşunda ABD etkisinin somut olması, gerekse kurulduktan sonra siyasal tavır olarak takındığı tarafsızlık ve partiler üstülük anlayışı gibi nedenlerle Amerikan tarzı sendikacılık anlayışını benimsediği rahatlıkla söylenebilir. (Neden Sendika, Neden Genel-İş, 1993: 23-26; DİSK 9.

Genel Kurul Kararları, 1994: 18) Sınıfsal mücadele yaklaşımını benimsememesi de bu yargıyı pekiştirmektedir.

1967'de kurulan ve 1970-1980 arası dönemde ikinci büyük sendika olarak önemli bir etkinlik gösteren; 12 Eylül'de kapatılmasından sonra 1990'lı yıllarda tekrar faaliyete geçen DİSK'e gelince onun sınıf çatışması temeline dayalı sendikal mücadeleyi benimsediği (Beşeli, Işıklı, 1994: 244) partiler üstü politikayı değil programını ve felsefesini benimsediği siyasal partilerle birlikte hareket politikasını tercih ettiği, ücret sendikacılığı yerine politik ve sosyal mesajları belirgin bir sendikacılık yürüttüğü görülmektedir. Bu haliyle önce DİSK-TİP, daha sonra da DİSK-CHP yakınlığında somutlaşan Avrupa-İngiliz tarzı sendikacılık mantalitesine daha yakın görünmektedir.

Hak-İş'in sendikacılık anlayışı yukarıda açıklanan tarzlardan ikisine de tam olarak uymamaktadır. Hak-İş, kendisi dışında ve kendisinden önce ortaya konan yaklaşımları ve yaşanan tecrübeleri de dikkate alarak özgün bir model geliştirmeye çalışmaktadır. Bu modelin başlıca anahtar sözcükleri sivil toplum, demokrasi, milli sendikacılık, hizmet sendikacılığı, toplumun inanç ve değerlerine bağlılık, mutlak çatışma ya da mutlak uzlaşmacılık yerine hak arama yolunda zorunlu olursa çatışma, sadece talep etme değil aynı zamanda çözüm üretmedir. Farklı sendikacılık anlayışını; ". . . işçi kesiminin taleplerine, ihtiyaçlarına karşılık veremeyen, ülke şartlarını dikkate almayan, ücret sendikacılığı ile sınıf sendikacılığı arasında sıkışıp kalmış işçi kuruluşları yerine kendi şartlarımızdan, değerlerimizden beslenen, evrensel değerlerle uyumlu, dünyadaki sendikal bilgi ve birikimden en küçük bir komplekse bile düşmeden yararlanan bir sendikal vurgulayan Hak-İş kamuoyunda genellikle İslami bir sendika ya da İslami bir sendikacılık modeli geliştirmeye çalışan bir kuruluş olarak görülmektedir (Geniş. 1994: 285;Türkiyede Sendikal hareket: 40). Her ne kadar kamuoyunda böyle bir imaj oluşsada 1990'lı yıllar, vesayet kurumunun aşılıarak gerçek bir sivil toplum kuruluşunun oluşturulması yönünde Hak-İş'in önemli gayretler sarfettiği yıllar olarak karşımıza çıkarken, bu süreç aynı zamanda

kamuoyunda gittikçe daha güçlü kabul gören “liberalleşen Hak-İş” imajında beslemiştir.” (Yazıcı, 1996: 173).

7.1. Ücret Sendikacılığı ve Hak-İş

Mücadele tarzını, hem kendi dışındaki işçi sendikalarını eleştirmek hem de kendi doğrularını ve ilkelerini ortaya koymak yoluyla tanımlamaya çalışan Hak-İş, Türk-İş’in sürdürdüğü ücret-sözleşme sendikacılığını yeterli görmemektedir. Bunun sendikaların sivil toplum kuruluşu olma fonksiyonlarıyla bağdaşmaması yanında bir kriz dönemi yaşayan sendikal harekete yeni ufuklar açma, yeni fonksiyonlar yükleme gereğini de görmezden gelmek olacağına inanmaktadır (Hak-İş dergisi, No: 19, 1992: 45).

Türk-İş’in sendikacılık tarzını mevzuat sendikacılığı olarak niteleyen Hak-İş, işverenle değil yalnızca hükümetle sorunu olduğunu söyleyen Türk-İş yöneticilerine meydan okuyarak onları işverenlerle birlikte olmaktan ziyade kendileriyle işbirliği yapmaya davet etmektedir. (91 yılı eğitim seminerlerimiz: 109) Ücret sendikacılığı döneminin kapandığını Hak-İş Genel Başkanı, “Türkiye’de Sendikal Hareketin Geleceği” panelinde şöyle ifade etmektedir:

Gelişen ekonomik ve teknolojik koşullar, değişen üretim ilişkileri sendikaların yapısal ve işlevsel bakımdan yenilenmelerini zorunlu kılmaktadır. Görülen odur ki, değişimi ve yenilenmeyi başaran sendikaların ayakta kalma şansı artacak; yapısı hantal, iç dinamikleri ölü, bilime kapalı, mevzuat sendikacılığı, slogan sendikacılığı ve ücret sendikacılığı işlevini tamamlamış olarak artık çalışma yaşamından silinecektir (Hak-İş dergisi, No: 18, 1992: 45).

Toplumsal sorunları bütünüyle kucaklayan bir sendikal anlayışın benimsenmesi, bu nedenle değişik toplum kesimleriyle iyi ilişkiler kurulması, ortak hedefler için mücadele ve dayanışma ilkeleri belirlenmesi, bilim

çevreleri ve aydınlarla iyi ilişkiler kurulması, hizmet sendikacılığına önem verilmesi gibi istekleri dile getiren Hak-İş yukarıda etkinlikleri anlatılırken görüldüğü gibi kendisi çalışmalarında sözkonusu isteklerine uygun davranmaktadır. Bu noktada Amerikan tarzı sendikal mücadeleden çok farklı, sosyalitesi yüksek bir konum alırken İngiliz sendikacılığı ile bir benzerlik göstermektedir.

Hak-İş, mücadelesinde yalnızca kendi mensubu işçilerin değil bütün işçilerin haklarını savunmakla da klasik Amerikan iş sendikacılığını benimsemediğini göstermektedir. Hatta bütün topluma ve dünyaya karşı sorumlulukları olan bir mücadele anlayışını savunmaktadır (Hak-İş dergisi, No: 33, 1995: 13).

Bu durum, onun sendikal mücadeleyi “ekonomik menfaatleri elde etme ve koruma” aracı olarak değil toplumsal, siyasal, kültürel hedefleri de olan bir aktivite olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

7.2. Sınıf Sendikacılığı ve Hak-İş

Hak-İş'in DİSK'in sendikacılık anlayışından da belirgin olarak ayrılan yanları vardır. En başta ideolojik olmakla nitelendirdiği DİSK'in sınıf sendikacılığını benimsememekte, bunu, sınıf çatışmasına yolaçarak çalışma hayatındaki taraflardan birinin yokolması sonucunu doğuracak bir anlayış olarak görmektedir (Hak-İş dergisi, No: 33, 1995: 12) .

Emek mücadelesi Hak-İş'e göre sınıf egemenliği mücadelesi değil hak arama mücadelesidir. Bu mücadele de sınıf çelişkisi üzerine değil haklı-haksız, doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin çelişkisine dayanır. Çalışma hayatındaki mücadelenin temelinde hak ve adalet anlayışının bulunması gerekir. Emek mücadelesi insanın yeryüzündeki onurlu, anlamlı, sorumlu ve tutarlı bir hayat için verdiği mücadelenin işçi-işveren ilişkileri düzlemindeki karşılığıdır. Kendisinin toplumun inanç ve değerleri ile taleplerine bağlı, milli

bir sendikacılık anlayışında olduğunu sık sık ifade eden Hak-İş kendisi dışındaki sendikal akımların dış etkilere açık ve toplumumuzun değerleri ile bağlarının zayıf olduğunu belirtmektedir. Hak-İş'in uluslararası işçi hareketiyle işbirliği ise milli özellikleri çerçevesinde ve karşılıklı yardımlaşma, dayanışma içinde gerçekleşmektedir.

İşçi hareketini sınıf çatışması bağlamında görmemenin bir gereği olarak Hak-iş, iş barışının tesisi için işçi-işveren çatışmasını değil, işçi-işveren ilişkilerinin en iyi bir düzeyde ve yasal biçimde sürdürülmesini savunmaktadır (Hak-İş dergisi, No: 33, 1995: 9) .

Hak-İş, sendikaların mücadelesini endüstriyel ilişkiler alanıyla sınırlı görmemektedir. Sendikaları, ülke kalkınmasının insani bir temele oturmasını, kalkınmanın nimet ve külfetini, üretimin sonuçlarının adil bir şekilde dağıtılmasını, üyelerinin hak ve menfaatlerini en duyarlı bir şekilde korumayı bir sorumluluk olarak üstlenmiş sivil toplum örgütleri olarak niteleyen Hak-İş, bu örgütlerin, ait olduğu toplumların sorunlarına, özlemlerine, taleplerine, geleceğine kayıtsız kalamayacağını; çünkü toplumsal hayatın herhangi bir alandaki bir gelişmenin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde işçi kesimini ve vatandaş olarak sendikanın üyelerini ilgilendirdiğini kabul etmektedir. Bu yüzden sendikaların, ekonomi politikalarından kültür politikalarına, iç politikadan dış politikaya demokrasiden anayasa ve yasalara, kentleşmeden konut politikalarına, insan haklarından kadın ve çocuk haklarına, inanç hürriyetinden temel hak ve özgürlüklerin ihlallerine, teknolojik gelişmelerden çevre sorunlarına kadar hayatın her alanıyla ilgilenmek zorunda olmalarını tabii ve gerekli görmektedir. Bu yaklaşım, sendikacılığı kelimenin en geniş anlamıyla tam bir sivil toplum hareketi olarak görmektedir. Bu noktada Türk-İş'in sivil toplumcu değil geleneksel ücret-sözleşme sendikacılığını savunan, yarı resmi devletçi bir sendika olduğunu savunmaktadır (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 28).

1980 öncesi dönemdeki sokak çatışmalarında, anarşik olaylarda kimi sendikaların da taraf olması nedeniyle işçi ve sendika hakkında toplumda

belli bir ön yargı bulunduğunu ifade eden Hak-İş, bu olumsuz yargıyı kırmanın yolunu kendisi dışındaki sivil ve resmi kuruluşlarla diyaloglarını geliştirmekte bulmuştur. Böylelikle toplumda işçiye ve sendikaya karşı beslenen olumsuz yargıları, eksik bilgi ve değerlendirmeleri değiştirmeyi, kendisini de en iyi bir biçimde tanıtmayı amaçlamaktadır.

7.3 Hizmet Sendikacılığı ve Hak-İş

Sınıf çatışmasına dayalı ve ücret mücadelesinden ibaret sendikal anlayışa karşı iyi niyeti esas alan, dayanışmacı, katılımcı, sorumlu bir hizmet sendikacılığını benimseyen Hak-İş bu mücadeleyi erdem mücadelesi olarak nitелеmektedir. Ayrıca sadece talep eden değil KARDEMİR ve EBK'nın özelleştirilmesinde kendisinin gösterdiği gibi çözüm üreten hatta uygulayan bir sendikacılık modeli geliştirmeye çalışmaktadır. Özelleştirilecek kamu işletmelerinin, orada çalışan işçilerin ortak olduğu şirketlere satılması Hak-İş'in ısrarla önerdiği bir modeldir.

7.4. Siyasal Partiler ve Hak-İş

Siyasal partilerle ilişkilere gelince Hak-İş'in DİSK'ten ziyade Türk-İş'in tavrına benzer bir tavrı benimsediği görülmektedir. Hak-İş hiçbir siyasi partiyle organik bağa sahip olmadığını belirttikten sonra bütün partilerle emekten yana olmaları halinde ilişki kurabileceklerini ifade etmektedir (91 Yılı Eğitim Seminerlerimiz: 108). 20 Ekim 1991 Milletvekili Genel Seçimleri öncesinde Hak-İş şunları söylemekteydi:

Hak-İş Türkiye'nin her seçim döneminde belli bir partinin yanında ya da karşısında yer almadan, emekçi kitlesinin, çıkarlarına en uygun siyasal tercihte bulunmalarını sağlamak amacıyla çeşitli etkinlikler gerçekleştirmiştir (. . .) Hak-İş seçimlerde, mevcut siyasi ve idari yapılanmanın devamından yana olan tekelsiz siyasal tutum ve eğilimleri değil alternatif düşünce ve

çözümler üreten, resmi ideoloji dışı siyasi tutum ve eğilimleri destekleyecektir (7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 107-110).

Bu sözlerden Hak-İş'in demokrasi, katılımcılık, çoğulculuk taraftarı olan ve resmi ideoloji karşıtı partilere daha fazla yakınlık gösterdiği yorumu çıkarılabilir. Ayrıca Hak-İş, sendikaları herhangi bir partinin oy deposu gibi gören anlayışları da kesinlikle benimsememektedir.

Hak-İş'in son genel kurulunda siyasi hayatla ilgili yaptığı açıklamalarda manidardır: 3 Kasım 2002 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimler, Türkiye'de siyasi çehreyi tamamen değiştirmiştir. Yıllar sonra Türkiye tek partili bir iktidara kavuşmuştur. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerin ardından bu seçimler ve sonrasında oluşan iktidar, Türkiye için tartışmasız bir umut ışığı olmuştur. Bezginlik, bikkınlık ve ümitsizlik ardından bu iktidara toplumun büyük kesimi bel bağlamıştır. Ama Türkiye bu iktidarla ne kadar değişti, ya da ne kadar değişebilecek, bunun da yanıtı henüz verilememektedir. Türkiye adeta tükendiği bir noktadan her şeye yeniden başlamıştır. Tükenmişlik duygusu, yeni başlangıç konusunda herkesi bir beklentiye sokmaktadır. Her şeyini kaybetme noktasına gelmiş toplum, yeni iktidara umut bağlamaktan başka çare görememektedir. Dolayısıyla yeni iktidara ciddi bir tolerans, ciddi bir avans vermektedir. Şimdi Türkiye bu yeni iktidarı izlemektedir (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 11).

Kasım 2002 öncesi karmaşada, 1999 yılındaki Genel Kurul öncesi dönemde yaşanan kaos ortamında Hak-İş, tamamen tarafsız kalmış ve tüm ülkeyi sağduyuya çağırmıştır. Bu dönemde sivil toplum örgütleri olduklarını unutan ve taraflı bir tutum izleyen sivil toplum örgütleri, bir şekilde kendi eserleri olan 57. Hükümet karşısında tutarlı politikalar sergilemekte sıkıntı çekmiştir. Hak-İş ise tarafsız tutumunu bir daha sergileyerek tutarlılığını sergilemiştir. Hak-İş 9. Olağan Genel Kurul sonrasında alınan 11 temel ilkenin uygulanmasını sık sık dile getirmiştir. Bu on bir temel ilkede özellikle Demokratik, Sivil Anayasa ve Siyasetin Yeniden Yapılandırılması ihtiyacı öne çıkmıştır. Yapılan seçimlerle beraber toplumun, yaşanan krizler ve ümitsizlik

ortamının ardından yeni oluşan parlamanto ve yeni hükümete olan güveni Türkiye’de yeni bir sayfanın açılmasını beraberinde getirmiştir. Hak-İş gerek seçim sürecinde, gerekse yeni kurulan hükümetin 1 yıllık icraatı döneminde tarafsızlığını muhafaza etmiş ve sorumluluklarını yerine getirmeye devam etmiştir. Hak-İş’in iki yöneticisi, Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Tanrıverdi ve Genel Mali Sekreter Agah Kafkas’ında Parlemantoya girdiği bu dönem, tarafsızlığın muhafaza edilmesi, aynı zamanda sivil toplum refleksi ve duruşunu sergilemeye devam etmek, ilkel ve kararlı politikaların uygulanmasının artarak devam etmesi dönemi olarak da adlandırılabilir (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 13).

7.5. Sendikalararası İşbirliği

Hak-İş, emek mücadelesinde işçilerin birlikteliğinden yana olup, örgüt menfaatleri aşarak halkın, sendikalara üye olan işçilerin emek mücadelesinde birlikte olmaları halinde ancak başarılı ve daha güçlü olabileceğine inanmaktadır. Bu hususta toplu iş sözleşmelerini yaparken karşı sendikalara grup sözleşmelerini birlikte tespit etme çağrısı yaptığını ifade eden Hak-İş demokraside olması gereken çok renkliliğin, çeşitliliğin farkında olduğunu, işçi sendikalarının tek çatı altında toplanmasını değil asgari müştereklerde farklı sendikaların biraraya gelebilmesini savunduğun belirtmektedir (91 Yılı Eğitim Seminerlerimiz: 118). Bu asgari müşterekler emeğin gerçek değerinin alınması, işçinin hak ve menfaatlerinin savunulması gibi hususlardır.

Mesleki ve dünya görüşlerindeki farklılıkları demokrasinin tabii bir sonucu olarak değerlendiren Hak-İş, bununla birlikte demokratik hayatın, farklılıkların belli ve ilkel bir zeminde bir arada yaşama kültürü üzerinde yükselip gelişeceğine inanmaktadır. (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu: 466) Dolayısıyla sivil toplum örgütleri olan işçi kuruluşları da kendi görüş ve ilkelerinden feragat etmeden ortak amaçlar için olumlu diyaloglar

geliştirebilirler. Bu, hem birbirlerini doğrudan tanıma imkânı sağlar hem de ortak sorunların çözülmesinde farklı yaklaşım ve çözüm önerileri biraraya getirilerek güçbirliği sonucunu doğurur. Bu bağlamda özellikle sosyal güvenlik kuruluşlarının tasfiye edilip özelleştirileceği söylentileri üzerine üç işçi sendikası birlikte karşı koyma yoluna gittiler. Üç sendika zaman zaman biraraya gelerek ortak hareket etme kararı aldılar (Milli Gazete 14. 3. 1996, No: 1).

Hak-İş, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ile de zaman zaman ortak toplantılarda biraraya gelmektedir. Konjonktür ve yapılan dayatmaların etkisiyle 27 Ocak'ta Hak-İş'in öncülüğünde ve ev sahipliğinde toplanan Emeğin Zirvesi ve Sosyal Güvenlik Reformu adı altında dayatılmak istenen yasa karşısında biraraya gelen 15 sivil toplum örgütünün oluşturduğu Emek Platformu oluşmuştur. 24 Aralık seçimleri sonrasında, seçim ekonomisi ve Türkiye'de bir süredir devam etmekte olan istikrarsızlığın neden olduğu olumsuzluklar konusunda, çalışanların ortak bir tepki vermesi kaçınılmaz olmuştur. Hak-İş bu beklentiye cevap vermek amacıyla işçi ve memur konfederasyonları genel başkanları nezdinde sürdürdüğü girişimler sonucu 6'lı bir zirvenin toplanmasını sağlamıştır. 27 Ocak'ta Hak-İş'te biraraya gelen Hak-İş, Türk-İş, Disk, Kesk, Türkiye Kamu Sen ve Memur-Sen Konfederasyon Genel Başkanları, yaptıkları bir basın açıklamasının ardından çalışmalarına başlamışlardır. Emek platformunun kuruluşunda işçi, memur, emekli ve meslek örgütleri 14 Temmuz 1999 tarihinde biraraya gelmişlerdir. Başta sosyal güvenlik reformu ve memurlara yapılan sefalet ücreti olmak üzere çalışanları ve ülkeyi yakından ilgilendiren birçok konuda ülke genelinde ortak eylem kararı alınmıştır (9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu-2: 230, 233).

Hak-İş'in sendikalararası işbirliği yalnızca ülke içi ile sınırlı değildir. Değişik yer ve zamanlarda bir çok ülkenin işçi kuruluşlarıyla biraraya gelen Hak-İş, mesleki ve kültürel alanlarda işbirliğini geliştirmenin yollarını aramaktadır. Sermayenin uluslararasılaşması karşısında işçi kuruluşlarının

da işbirliği, dayanışma ve birbirlerinin deneyiminden, bilgi birikiminden karşılıklı olarak yararlanma konusunda ortak hareket etmesini amaçlamaktadır. Bu konuda örnek olarak, seminerler vermek üzere bir heyetin İran'a; bir araştırmacı'nın İsveç'e gönderilmesi (Hak-İş dergisi, No: 19, 1992: 34-35); Pakistan'da düzenlenen "İslam'da İşçi Hareketi Modeli" konulu, toplantıya katılınması; Belçika ve Azerbaycan'lı sendikacılarla görüşmeler yapılması; Kazakistan, Özbekistan, Rusya ve daha birçok ülke ile sendikal meselelerde görüşmeler yapılması gösterilebilir (Hak-İş dergisi, No: 19, 1992: 34-35).

ILO/IPEC Çocuk İşçiliği Projeleri (Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Sendikal Deneyimler ve Projeler): Hak-İş 1996 yılında ilk ILO/IPEC projesini Sakarya bölgesinde hayata geçirmiştir. Proje bazlı çalışmalardan bazıları şunlardır:

-1999 yılında ILO-IPEC projesi kapsamında, Hak-İş, bağlı sendika teşkilatları aracılığı ile çocuk işçiliğine karşı bölge eylem komiteleri kurmuştur. Her bölgede oluşturulan 20 eylem komitesini çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda eğitmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Gaziantep'de, Orta Anadolu'da, Karaman'da, Batı Anadolu'da, Sakarya'da aktif ve sürekli eylem komiteleri oluşturulmuştur.

-2000 yılında Hak-İş, Türk-İş ve Disk ile birlikte ILO/IPEC programı kapsamında "Çocuk İşçiliğine Karşı Ulusal Yürüyüş"ü gerçekleştirmiştir.

-Çalışma Hayatını Güçlendirme Projesi (WLE): İsveç Hükümeti, İsveç Ulusal İşgücü Piyasası Kurulu (AMS) tarafından yürütülecek ve AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunan 13 üye ile işbirliği içinde uygulanacak olan "İş Hayatı ve AB Genişlemesi" (WLE) adlı üç yıllık destek programı uygulamaya konulmuştur. WLE programının hedefi, Avrupa Birliği'ne girişi kolaylaştıracak ve destekleyecek şekilde ortak çaba harcayarak, işgücü piyasası ve çalışma ortamı konularında İsveç ve Avrupa'nın uzmanlık ve teknik bilgisini aday ülkelerin kullanımına sunmaktır. Bu kapsamda İŞKUR ve Hak-İş'inde dahil

olduğu sosyal taraflarla birlikte İsveç İşgücü Piyasası Kurulu (AMS) arasında imzalanan sözleşme ile bir proje oluşturulmuştur. Ankara’da işgücü piyasası analizi ve tahminine yönelik sürdürülebilir yöntemler geliştirmeyi hedefleyen söz konusu proje daha sonra tüm illere yaygınlaştırılacaktır.

-MEB/SVET-Mesleki Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi: MEGEP, Avrupa Komisyonu ve TC Hükümeti arasında imzalanan bir anlaşmadan doğan beş yıllık bir projedir. MEGEP başlangıç tarihi Ekim 2002’dir. Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen proje, Türk Hükümeti’nin 7. 2 milyon Euro’luk katkısıyla beraber 58. 2 milyon Euro’luk bütçeye sahiptir. MEGEP’in genel amacı, mesleki eğitim ve öğretim sisteminin, sosyo-ekonomik gereksinimler ve yaşam boyu öğrenme ilkeleri doğrultusunda güçlendirilmesi sürecinde, Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla, Türk Hükümeti’ne destek olmaktır (10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu: 70-73).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ OLARAK HAK-İŞ

1. HAK-İŞ'İN BASKI GURUBU ÖZELLİĞİ VE ETKİSİ

İşçi sendikaları hem bir baskı gurubu hem de sivil toplum örgütüdürler. Baskı gurupları bilindiği gibi doğrudan iktidar olma amacı olmayan ancak üyelerinin çıkarlarını en iyi şekilde gerçekleştirebilmek için siyasal iktidar üzerinde etkide bulunma şeklinde faaliyet gösteren topluluklardır. Baskı gurupları, siyasal iktidarın politikalarını başta kendi menfaatlerini ilgilendiren konularda olmak üzere karar aşamasından uygulama aşamasına kadar izler, etkileme ve yönlendirmeye çalışırlar. Buna göre her baskı gurubu aynı zamanda bir sivil toplum örgütüdür. Sivil toplum, devlet otoritesinin ve denetiminin dışında, kendi başına varlığını sürdüren, siyasetçilerin desteği olmadan kendi kendini döndüren ve idare eden toplum olarak tanımlanabilir. (91 Yılı Eğitim Seminerlerimiz: 89) Yoksa sanıldığı gibi askerlerin yönetmediği toplum değildir.

Sivil toplum kavramının batılı ülkelerin toplumsal düzenleriyle ilgili olarak ortaya çıktığını benimseyen başka bir tanıma göre de sivil toplum, resmi-politik toplumun karşıtı olup resmi-politik-bürokratik baskıdan uzak olarak özerk bir biçimde ilişki ağı kurar toplumdur (8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, Görüşler: 509). Bu yaklaşıma göre, devletin hiyerarşik yapılanmasının ya da emir-komuta zincirinin dışında kalan vakıf, dernek, işçi ve işveren kuruluşları, meslek birlikleri gibi kuruluşlar birer sivil toplum örgütüdür. Daha kapsayıcı bir başka tanıma göre sivil toplum, devletin olmadığı alana işaretler modern toplumda devlete karşı anlam sistemi, tanımlama, değer, program ve söylemler geliştirebilecek yeterlilikte ekonomik, ideolojik, örgütsel kapasiteye sahip olan sosyal gurupların varlığı ile özdeş bir kavramdır (Çaha, 1994: 56). Bu tanıma göre sözü edilen sosyal

guruplar gerekirse resmi otoritenin politikalarını yeniden oluşturacak, değiştirecek ya da sınırlayacak gücü temsil etmektedir.

Sendikacılık hareketinin siyasetle ilişkisi Hak-İş'e göre kaçınılmazdır. Örneğin, gelirin, pastadaki payının artması talebinde bulunan bir işçi aynı zamanda siyasal bir talepte bulunmuş oluyor. Onun ekonomik isteklerini yerine getirecek olan veya reddedecek olan karar organları nihayetinde birer siyasal kuruluştur. O nedenle sendika ve siyaset birbirinden çok ayrı düşünceler değildir. Siyasal tercih ve desteklerde bulunurken bu bakış açısını gözardı etmemek gerekir. Bununla birlikte sendikalar kimi siyasi partiler için oy deposu değildir, öyle görülmemelidir. İşçi, hiçbir partiye payanda ya da koltuk değneği değildir. Burada sendikaların demokratik baskı gurubu olma fonksiyonları önem kazanmaktadır. Siyasal partileri ve iktidarları işçi ve sendikalarla ya da genel toplumsal konularla ilgili olarak alınacak kararlarda, belirlenecek politikalarda baskı gurubu olarak bilinçli bir şekilde etkilene yoluna gidilmelidir. Böylelikle sendikalar mesleki ve toplumsal hedeflerine varabilirler.

Tanımlardan anlaşılacağı gibi işçi sendikaları en önemli sivil toplum kuruluşlarıdır. Üyelerinin ekonomik-sosyal çıkarlarını korumak başta olmak üzere birçok amaçla etkinlikte bulunmaktadırlar. Sendikalar, grevlerden toplu iş sözleşmelerine; sokak eylemlerinden siyasal temaslara kadar değişik yollarla amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Hak-İş, 1976 yılında kurulduğunda o dönemde İslami çizgide faaliyette bulunan Milli Selamet Partisi'nin (MSP) bir uzantısı gibi değerlendirildi. Bugün de aynı yakınlık Refah Partisi (RP) ile kurulabilmektedir. Hak-İş yöneticileri 1980 öncesinde MSP'ye sıcak baktıklarını kabul etmekle birlikte bu yakınlığın ayniyet çizgisine indirgenmesini kabul etmemektedirler (Hak-İş dergisi, No: 33, 1995: 27). Bununla birlikte hangi toplumsal ve siyasal şartlar MSP'yi ortaya çıkarmışsa Hak-İş'i de aynı şartların ortaya çıkarıldığını belirtmektedirler. Bu şartlar, Türkiye'yi merkezi, ideolojik, tek parti anlayışı içinde, kapalı ve bürokratik bir devlet olarak tutmak isteyen seçkinlerin

yönetiminden kaynaklanmaktadır. Doğurduğu sonuçlar ise, inancı, değerleri yok sayılan, siyasi katılım imkanları elinden alınan, talep ve özlemlerinin yönetime yansması istenmeyen, gelir dağılımından en az pay alan, toplumun çoğunluğunu oluşturan geniş toplumsal kesimlerin hak arayış mücadelesidir. Ortaya çıkış nedenlerinin aynı olması aynı siyasal düşünce ve yapıda olmalarını gerektirmez. Hak-İş, kendi ilke, görüş ve eylemleri ışığında siyasal partilere yaklaşım göstermekte, kendi çizgisini mihenk taşı almaktadır. Bütün siyasal partiler ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla medeni ve demokratik ilişkiler kurarak diyalogunu sürdürmektedir.

Topluma verilen imaja, mesaja ve yayınlara bakıldığında Hak-İş'in İslami duyarlılığından çok demokratik, liberal ve sivil toplumcu duyarlılığının ağır bastığı görülmektedir. Bu gerçek, bir Hak-İş yetkilisi tarafından kendisiyle yapılan röportajda açıkça ortaya konmuştur. Türkiye'deki İslami mücadelenin ve hareketin bir parçası olup olmadıkları şeklindeki soruya zamanın Hak-İş Genel Eğitim Sekreteri Salim Uslu, "Hak-İş olarak kendimizi herhangi bir hareketin bir parçası olarak görmüyoruz. Biz demokratik bir kitle kuruluşu olmanın gerektirdiği çok boyutlu, çok yönlü bir mücadele içindeyiz . . . " (İslami Düşünce Dergisi, No: 1, 1992: 45) karşılığını vermiştir. Daha önce de belirtildiği gibi Hak-İş, baskıcı, otoriter, kapalı, tek sesli yönetim anlayışına tepki göstermektedir. Türkiye'deki rejimin bu niteliklerini eleştirdikten sonra çözüm olarak katılımcı, çok sesli, özgürlükçü, demokratik bir rejim öneren Hak-İş'in özellikle 1990 sonrasında liberal temaları daha fazla işlediği görülmektedir. Anayasal rejimin bu yönde değişime uğraması için de bir baskı gurubu ve sivil toplum örgütü olarak elinden gelen çabayı göstermektedir. Yukarıda değinilen Anayasa Kurultayı bunun somut bir örneğidir.

Hak-İş, sendikalar arasında özgün bir kimlik bulma, çabasıındadır. Amerikan modelini izleyen, yarı resmi ve sözleşme sendikacılığına bağlı olarak gördüğü Türk-İş ve ideolojik, sınıf çatışmasına dayalı sendikal anlayışı diriltme amacıyla ve toplumla bağlarının zayıf olduğunu söylediği DİSK'e

karşı demokratik, çoğulcu, katılımcı, milli, sivil, liberal bir kimlik ortaya koymaya çalışmaktadır. Özellikle belirsizlik ve arayış dönemi denebilecek 1983-1990 döneminden sonra bu kimliğe kavuşmada büyük mesafe almıştır.

Çalışma hayatındaki sorunları gündemde tutmada, hak arama mekanizmalarını anayasal güvence altında topluma benimsetmede, dolayısıyla toplum-sendika diyalogunun kurulmasında Hak-İş büyük gayret içerisinde. Özelleştirme politikaları arasında birtakım tesisleri sendika olarak satın alıp işçiyi de sermayeye ortak ederek işletme düşüncesi Hak-İş'e özgüydü ve büyük ilgi topladı. Üretenlerin yöneten olması düşüncesi idi bu. Bundan başka çalışma hayatının anayasa ve yasalardaki düzenlenişinde göze çarpan siyasi vesayet, Hak-İş'in kendisine karşı mücadele verdiği konulardan biridir. Resmi toplum denen devletin endüstriyel ilişkiler alanını, sendikal hareketi de bir tür vesayet altına alma arzusuna Hak-İş ısrarla karşı çıkmaktadır. Sendikaların özgürce faaliyette bulunabilmesi, istediği siyasi parti ve kuruluşla diyalog kurabilmesi, işbirliği yapabilmesi, sendikalaşmanın önündeki sınır ve baraj engellerinin kaldırılması için yoğun çaba göstermektedir.

Hak-İş'in üzerinde durduğu bir diğer önemli konu da siyasal ve idari sistemin insan merkezli değil devlet, kurum ve tüzel kişilik esasına göre kurulmuş olmasıdır. Sosyal politikalar üretirken insan merkezli, hatta birey merkezli düşüncelerden hareket edilmesi gerekir. İnsan merkezli politikalar üreten kişi ve kuruluşların azlığı bu konuda önemli sıkıntılar doğurmaktadır. Herkes politika konuşmakta, politika yapmakta ama politika üretecek kurumlar olmadığı için tabanın sesi, talepleri tavana yansıyamamakta, ulaşmamaktadır. Türkiye'nin siyasal ve idari sisteminde adeta insanın değil devletin korunması ve çıkarları esas alınarak bir kurumlaşmaya, örgütlenmeye gidilmiştir.

Türkiye'nin dış politikasıyla ilgili olarak Hak-İş, hükümetler üzerinde etkide bulunarak milli çıkarlara, ülke gerçeklerine uygun kararlar alınması için çalışmaktadır. Örneğin, Avrupa Gümrük Birliği'ne Türkiye'nin girişi ile ilgili

tartışmalar esnasında Hak-İş'e bağlı Öz-İplik-İş Sendikası düzenlediği sempozyumlarla, yayınladığı raporlarla, siyasileri ve işverenleri biraraya getirerek konunun teknik yönü ile ilgili gördüğü tuzakları ilgililere anlattı. Özellikle tekstil sektörünün birliğe girişten dolayı karşılaşacağı kriz işlendi (Hak-İş dergisi, No: 33, 1995: 45).

Hak-İş, Türk siyasi hayatı ile ilgili gelişmeleri yakından izlemektedir. Bugünkü asıl ayrımın değişimcilerle statükocular arasında olduğunu kabul eden Hak-İş siyasal gelişmelere değişimci bir açıdan çözüm önerileri sunmaktadır. Hak-İş'e göre başta etnik ve mezhebi çatışmalar, bağımlı dış politika, Çekiç Güç, yolsuzluklar, anayasadan kaynaklanan sorunlar, vatandaşa güvensizlik üzerine kurulmuş olan yönetim ve siyaset hukuku, bürokratik, baskıcı-kuralcı devlet yapısı, yetkisiz yerel yönetimler olmak üzere Türkiye'nin temel sorunları ancak değişimi, dönüşümü, yeniden yapılanmayı esas alan yaklaşımlarla çözülebilir.

Kamuoyunda sorunları sadece eleştiren değil çözüm önerileri de sunan yapısıyla dikkat çeken ve ilgi toplayan Hak-İş'in bu çabalarının sonuçta nasıl bir etki yaptığını somut olarak ölçme imkânı olmamakla birlikte klasik sendikacılığın dünyanın genelinde içine girdiği kriz ve gerileme gözönüne alındığında yeni arayışlar içine giren, değişik ses veren görüntüsüyle belirli bir etki gösterdiği kuşkusuzdur. Özellikle sendikacılığı, alışlageldiği gibi kapitalizm-sermaye sınıfı karşıtı bir hareket olmaktan ziyade baskıcı, totaliter devlet anlayışına karşı bir sivil toplum hareketi olarak yorumlaması, işin bu yanını vurgulaması dikkat çekicidir.

2. BİR SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ OLARAK HAK-İŞ

Sivil toplum kavramı herşeyden önce bir içerik değil yöntem ve usule ilişkin bir kavramdır. Farklı program, hedef ve ilkelere sahip olan değişik oluşumlar resmi-devlet hiyerarşisi ve düzenlemesi dışında kendi kendisini sevk ve idare ettikleri için sivil toplum kuruluşu olarak adlandırılmaktadırlar.

Sivil toplum kuruluşlarının oluşumu gönüllülük esasına dayalıdır. Resmi kurallarla ve emirle kurulmazlar.

Hak-İş Konfederasyonu'nun oluşumu da Türkiye'deki sivil oluşumlardan biridir. Türk-İş'in bir çeşit devlet eliyle kurulması ve bugünlere getirilmesine; DİSK'in de Türk-İş'ten kopan sendikalarca kurulmasına karşılık Hak-İş tamamen toplum içinden birtakım kişilerin gönüllülük esasına göre biraraya gelmeleri, ihtiyaçlarına cevap bulabilmeleri amacıyla kurdukları, bugünkü seviyesine getirdikleri bir toplumsal oluşumdur.

Hak-İş'in faaliyet alanı çalışma hayatıdır; endüstri ilişkileridir. Amacı en başta, üyesi olan işçilerin ücret, sözleşme gibi ekonomik ve sosyal haklarını elde etmek ve korumaktır. Bununla birlikte toplum hayatının bir bütün olduğuna, parçaların birbiriyle bağlantılı ve ilişkili olduğuna inanan bir düşünceden hareket eden Hak-İş, çalışma hayatının bu parçalardan biri olduğunu kabul etmektedir. Toplum hayatının bir bütün olduğundan hareketle Hak-İş, çalışma hayatı ile ilgili etkinliklerinde ağaca dalarak ormanı görmeyen bir konuma düşmek istememektedir. Toplumsal hayatın tüm alanları ile ilgilenmektedir.

Hak-İş'e sivil toplum kuruluşları içinde özgün bir yer kazandıran özelliği, yukarıda değinildiği gibi onun sendikacılığı sivil toplum alanına ait bir olgu olarak ele alması, ya da işin bu yönüne ağırlık vermesidir. Geleneksel sendikal anlayışlarda sendikal mücadele işveren-sermaye kesimine karşı sınıfsal bir mücadele veya ücret-sözleşme mücadelesidir. Yani aslolan işin ekonomik yanıdır. Hak-İş'in 1990'lı yıllarla birlikte kurgulamaya çalıştığı sendikal mücadele anlayışında ise sendika daha çok baskın resmi-devlet otoritesi ve belirleyiciliğine karşı sivil inisiyatifin geçerli olduğu bir toplumsal düzen için mücadele eden bir sivil toplum unsuru olarak anlaşılacak istenmektedir. Hak-İş'e egemen olan düşünce, resmi inisiyatiflerin belirleyiciliğine karşı sivil inisiyatiflerin sözü geçerliği artmadıkça/artırılmadıkça mevcut zeminde verilecek emek/hak mücadelesinin pek başarılı sonuçlara ulaşamayacağı yargısıdır denilebilir. O

halde Hak-İş'in toplumsal muhalefesinde herşeyden önce mevcut siyasal-idari zemin değişmesi/değiştirilmesi gereğine yönelik bir çıkışı sözkonusudur.

Türkiyede'ki en büyük sivil toplum hareketlerinden biri olarak sesini duyurmaya çalışan Hak-İş bu amaçla basın toplantısı, bildiri, miting, grev, dergi, kitap, broşür, radyo ve televizyon programları gerçekleştirme, panel, sempozyum, seminer, eğitim toplantıları düzenleme gibi çok değişik yöntemler kullanmaktadır. Bu arada resmi ve sivil kuruluşlarla karşılıklı olarak temsil faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Kendisi dışındaki kurum ve kuruluşlarla diyalogunda inanç, düşünce ve anlayış farklılıklarına (karşılıklı saygı esasına) dayalı olarak tanışma, dayanışma, işbirliği yolları aramaktadır. Kurum ve kuruluşların kendi kimliklerinden feragat etmeden işbirliği, dayanışma amacıyla biraraya gelmelerini gerekli görmektedir.

3. HAK-İŞ'İN SİVİL TOPLUM REFLEKSLERİ

Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının sorumluluklarının alanını ve boyutunu iyi idrak etmeleri, uzun vadeli ve geniş ufuklu bir perspektifle hareket etmeleri olmazsa olmaz bir zorunluluktur. Bu noktada hiç kimsenin demokratik, toplumsal ve beşeri yükümlülüklerini yerini getirme açısından hiçbir mazerete sığınmaya hakkı yoktur. Türkiye gibi örgütlenme geleneği zayıf, siyasal toplumun sivil uzantısı denebilecek kadar gerçek işlevinin uzağına düşmüş çok sayıda sivil toplum örgütünün bulunduğu bir ülkede çok az sayıdaki güçlü, bağımsız ve donanımlı sivil toplum örgütlerine düşen sorumluluk da kat kat artmaktadır. İşte Hak-İş'in çalışma hayatının da dışına taşarak, her türlü toplumsal gelişmeyi dikkatle değerlendiren, geniş kitlelerin sorunlarının anlaşılmasında, kamuya mal edilmesinde ve çözüm üretilmesinde katkı ve katılımı esas alan demokratik mücadele üslubu, her geçen gün daha geniş bir alana yayılmakta, daha yaygın bir toplumsal kabul görmektedir (Uslu 1996; 25).

Sorumluluklarını daraltarak, işlevselliğini en asgari çizgilere çekerek, sorunların cesameti ve karmaşıklığı karşısında yılgınlığa düşerek, üretme yeteneğini yitirdiği için sadece talep eden konumuna sıkışıp kalarak zevahiri kurtarmaya çalışan sivil toplum örgütleri ile Hak-İş'in farkı her geçen gün daha da belirginleşmektedir.

Hak-İş sürekli olarak bir gerçeği gündeme getirmektedir. Türkiye'de risk paylaşımı sağlanmadan demokratik adımlar atılamaz. Türkiye risk paylaşmayı öğrenmemiştir. Milli burjuvazi oluşturma çabaları belli sınıfları ayrıcalıklı hale getirmiştir. Son yıllarda büyüyen pastayla birlikte eğitim düzeyinin yükselmesi, insanların dünyada olup bitenlerden haberdar olmasının bir sonucu olarak pastadan pay isteyenler ile "ekmek bulamayan pasta yesin" diyenler arasında (büyüyen bir kavga ve gerilim vardır). Bu gerilimden beslenen koca bir terör ekonomisi vardır. Demokrasiyi bize çok görenler sosyal barışı, sosyal adaleti de çok görmektedirler. Ekonomik terör ile terör ekonomisi kısılcına giren Türkiye kendi değerleriyle bütünleşmedikçe sosyal barışa kavuşamayacaktır (Uslu, 1996: 27).

Türkiye'nin boşa harcayacak ne zamanı ne de enerjisi vardır.

-Çünkü, toplumu cendereye almış bir Anayasa sorunu vardır.

-Çünkü, topluma ve insanlarına güvenmeyen yasakçı bir yönetim anlayışı aşılmalıdır.

-Çünkü, merkezi herkes, herkesi merkez sayan bir anlayıştan uzak durulmalıdır.

-Çünkü, etkin, çalışabilen ve saygın bir parlamantoya sahip olunmalıdır.

-Çünkü, hızlı, sağlıklı ve verimli çalışan bir adalet mekanizmasına sahip olunmalıdır.

-Çünkü, bölgesinde ve dünyada hakettiği yere ulaşmış bir ülke olunmalıdır.

- Çünkü, etkin ve yönetebilen gölgesiz bir demokrasiye geçilebilmelidir.
- Çünkü, yönü ve yöntemi belli olan güçlü adil ve dengeli bir ekonomimiz olmalıdır.
- Çünkü, verimli, kaliteli ve erdemli bir üretim ve adil bir paylaşım kültürümüz olmalıdır.
- Çünkü, kendi ayakları üzerinde duran çağdaş sosyal güvenlik kurumlarına sahip olunmalıdır.
- Çünkü, çözüm üretebilen bir siyasetimiz olmalıdır.

Bu çerçevede siyasi sistemimiz,

- Dayatmacı ve buyurgan sistem yerine hizmet üreten ve halka sunan hükümet ve idare yapısı üretmelidir.
- Sorunları halka taşıyan değil, halkın sorunlarına eğilen ve kendi derdi sayan yönetimler çıkarabilmelidir.
- Ülkemizi ve halkımızı, yılgınlıktan kurtaracak, iyimserlik, enerji, ivme ve ufuk kazandıracak yönetim anlayışı geliştirmelidir.
- Siyasette kirlenme ve kilitlenmeye toplumda kamplaşmaya neden olmayacak bir yapının yeniden inşasını sağlamalıdır.
- Çoğulcu, demokratik, sivil toplum yapısına dayanan ve ülkenin ideallerinde herkesi buluşturan bir devlet yapısı üretmeyi başarmalıdır.
- Çifte standarta hayat hakkı tanımayan, sosyal, demokratik ve hukuk devletini hayata geçirmelidir.
- Temel hak ve özgürlükler ile örgütlenme ve düşünme hakkını bu ülkede sorun olmaktan çıkarmalıdır (Uslu, 1996: 28, 29).

4. HAK-İŞ VE MESLEKİ EĞİTİM

Hak-iş'in mesleki eğitim konusunda da çalışma hayatına etkin katkıları olmuştur. Bu konuda 2005 yılında Ankara'da yapılan bir sempozyumdan edinilen bilgiler kayda değerdir.

Sempozyumda Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı ve Hizmet-İş Sendikası Genel Başkanı Mahmut Arslan konuyla ilgili şu tespitlerde bulunmuştur. "Konfederasyonumuz projelerin bir parçası olarak İstanbul'da konut işçilerine yeni meslekler edindirme için hazırladığı mesleki eğitim projesi Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Mart ayında proje başlatılacak.

Konut işçileri yani kapıcılara kendi kapıcılık hizmetleri dışındaki yeni ilave meslek edindirmek; elektrikçilik, sıhhi tesisatçılık, doğal gaz gibi alanlarda konut kapıcılarına yeni meslekler edindiriyorsunuz. Bu işçinin iş güvencesini sağlamış oluyor. Yine diğer sendikalarımızın benzer proje çalışmaları var. Dolayısıyla Hak-İş ve Hak-İş ailesi olarak bu konuda gerçekten hem iddialıyız, hem de bu konuda ciddi şeyler yapmayı hedefliyoruz. Umarım bunu da başaracağız.

Küreselleşmenin bizim önümüze koyduğu zorlukları biliyoruz. Bu zorluklar sermayenin mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşmasının getirdiği ama aynı paralelde emeğin ve iş gücünün dolaşımının önündeki engellere baktığınız zaman burada çalışanlar aleyhine bir durum söz konusu. Burada sorun yaşamayan bir tek kesim var o da vasıflı iş gücü. Vasıflı ve eğitilmiş iş gücü dünyanın her yerine sermayenin serbestçe dolaşımında olduğu gibi serbestçe girip çıkabiliyor.

O zaman vasıflı iş gücü ve eğitim bizim için işimiz kadar önemli. Burada sendikacı dostlarımız, Türkiye'nin her yerinden gelmiş sendika başkanı arkadaşlarımız var. Çalışanlar için mesleki eğitim, işsizlik ve yoksulluğu önleme adına çalışanları nereye koyacağız dersiniz, bence çalışanların ömür boyu eğitimi, sürekli eğitimi, aynı zamanda kendi

mesleklerinde gelişimini sağlaması da işimizin bir parçası olmak zorunda. Aramızda arkadaşlarımız da var; biz geçen yıl zannediyorum nisan ayında İsveç'te bir programa katılmıştık. Bizim katıldığımız program ve programın icra edildiği mekan sendikanın eğitim merkezi ve bu eğitim merkezinin finansmanını devlet sağlıyor. Oradaki eğitim merkezinde çalışanlara sürekli eğitim veriliyor. O kadar ki, hem mesleklerinde gelişmelerini sağlamaya yönelik, hem de yeni meslekler edinmeye yönelik bir yığınlarca projeden bahsediyorsunuz. Hatta şunu da öğrendik, insanların vergi beyannamesi doldurabilmeleri için kurslar düzenliyorlar. Kendi mesleklerinde gelişmeyi sağlamak ve hayatı kolaylaştıracak olan yeni alanlarda kendilerini geliştirmek, yeni meslekler, yeni bilgiler edinmek noktasında sürekli bir eğitim. Gençlerden bakıyorsunuz yaşları bizim gibi olanlara kadar pek çok insan bu eğitimlere katılıyor. Demek ki bizim için işimizi yaptığımız mesleğimizde hem gelişmeyi sağlamak, daha ileri noktalara götürmek, hem yeni meslekler edinmek, hem de bulunduğumuz yerde hayatımızı kolaylaştıracak alanlarda kendimizi geliştirmenin hepsi aslında bizim işimizin parçası olmak durumunda. O nedenle Hak-İş, eğitim dendiği zaman Hak-İş bu anlamda bir şeyler yapma ihtiyacı hissediyorsa, Türkiye'nin gerçeklerinden de yola çıktığımızı gösteriyor. Bizim için iş güvencesi aslında kendi alanımızda mesleki gelişimimizi sağlamak, vasıflı iş gücü haline gelmek, bulunmaz, aranılan eleman haline gelmemiz aslında bizim için en büyük iş güvencesi oluyor. O nedenle bunları biz önemsiyoruz ve bu projeleri de destekliyoruz. "(Arslan, 2005:24).

5.HAK-İŞ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ

Hak-İş, AB konusundaki çalışmalara ve faaliyetlere aktif olarak katılmıştır. Çünkü, Hak-İş, AB entegrasyon sürecine hem devletin, hem sivil toplumun ve bireylerin mümkün olduğunca katılarak bu sürecin reaktif değil interaktif hatta proaktif olmasını savunmaktadır. Aksi takdirde, Türkiye, kurumlar ve toplum olarak sürece seyirci ve defansif kalmaktayız.

5.1. AB Sosyal Partnerler Zirvesi

Bu çerçevede Hak-İş'in bu açık ve yapıcı yaklaşımından dolayı Kasım 2002'de Belçika'nın Genval Kasabası'nda yapılan üçlü AB Sosyal Partnerler Zirvesi'ne Türkiye'den çağrılan tek örgüt olmuştur. Bu zirve kritik Kopenhag Zirvesi'nin hemen öncesinde gerçekleşmesi nedeniyle büyük önem arz etmekteydi. Zirveye AB kanadı (hükümet) adına komisyon başkanı Romani Prodi, Sosyal İşler Komiseri Anna Diamontopolou, Dönem Başkanı Danimarka Başbakanı ve Çalışma Bakanı ile Konvansiyon Başkan Yardımcısı Duhane Luc katılmıştır. İşverenler adına UNICE (İşveren Sanayici), CEEP (Kamu İşvereni), UAPME(Esnaf), Tarım temsilcileri ortak olarak bir heyetle katıldılar. İşçi kesimi adına ETUC Genel Sekreteri Emilio Gabaglio başkanlığında ETUC yönetimi ve bazı sendika temsilcilerinden oluşan bir heyet katıldı. İşçi kesimi heyetinde Türkiye'den Genel Başkan Salim Uslu ile Genel Başkan Danışmanı Osman Yıldız yer almıştır. Uslu, burada bir konuşma yaparak, Kopenhag'ta Türkiye'ye üyelik müzakerelerinin verilmesini istemiştir.

5.2. AB Konvansiyonu

Avrupa Birliği entegrasyon sürecinde son yıllarda yeni bir dönüm noktası daha yaşamaktadır. Aralık 2001 Leaken Zirvesi'nde aldığı karar doğrultusunda AB Anayasası'nı hazırlaması için AB Konvansiyonu oluşturmuşlardır. Konvansiyonu mevcut üye ülkeler ile Türkiye dahil aday ülkelerin temsilcilerinden oluşan heyetler oluşturmuştur. Konvansiyon 1.5 yıl sürmüş ve Haziran 2001'de AB Anayasa taslak metnini oluşturarak Selanik'te yapılan AB zirvesine sunmuştur.

Bu süreçte Hak-İş, önemli katkılar sağlamaya çalışmıştır. Genel Başkan Danışmanı Osman Yıldız, ETUC tarafından Nisan 2003'de yapılan AB Anayasası, Değerleri ve Sosyal Politikalar konulu toplantıya katılmış ve sunuş yapmıştır. Yıldız, bu sunumunda yeni AB'nin değerleri arasında seküler değere yer verilmediğini ve onun bir eksiklik olduğunu vurgulamıştır.

Hak-İş ayrıca, Türkiye'nin resmi ve sivil toplum görüşlerinin oluşturulmasına aktif olarak katılmıştır. Hak-İş, Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin bu amaçla Ulusal programlara ve konvansiyona hazırlık yönünde düzenlediği toplantılara aktif olarak katılmış ve katkılarda bulunmuştur. Hak-İş ayrıca, TESEV ve İKV öncülüklerinde Türk sivil toplum örgütlerinin politikalarının oluşturulması yönünde yapılan sayısız toplantılara katılarak katkılar sunmuştur.

5.3. Hak-İş ve Kopenhag Öncesi Sivil Toplum Lobisi

Kopenhag öncesinde Türkiye'nin AB'ye üyelik müzakerelerinin başlaması için önemli ortak çalışmaların hepsine katılmıştır. Hak-İş, AB düzeyinde geniş bir lobi ve yazışma faaliyetinde bulunmuştur. Hak-İş, Dönem Başbakanı Rasmussen'e , ETUC'a, AB Türkiye büyükelçilerine Dönem Başkanı Danimarka Büyükelçisine mektup yazmıştır. İsveç dışişleri bakanlığı yetkilileri ziyaret edilmiştir. Avrupa'daki sendikalara yazılar yazılmıştır. Genel Başkan Salim Uslu, AB ve üye ülkeler nezdinde yapılan bütün sivil toplum lobi ziyaretlerine ve Tayyip Erdoğan'ın parti lideri olarak seçiminden sonra, AB başkentlerine ve ABD'ye yaptığı ziyaretlere aktif olarak katılmıştır. Kısacası Hak-İş, AB süreçlerinin hepsinde aktif bir rol almıştır.

5.4. AB-TÜRKİYE Karma Ekonomik ve Sosyal İstişare Komitesi

Hak-İş, Türkiye-Avrupa Birliği Karma Ekonomik ve Sosyal İşler Komitesi'nin üyesi olarak ,toplantıların ve faaliyetlerin hepsine aktif olarak katılmıştır. Her şeyden önce Genel Başkan Salim Uslu ,bu komitede Temas Grubunun üyeliğine seçilmiştir. Uslu, ayrıca komitenin karar verdiği iki temel konuda eş raportörlük yapmıştır. Bu raporlardan ilki Türkiye'den Avrupa'ya göç konusunda olmuştur (10.Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu, 2003:23-24).

Hak-İş'in bugün geldiği noktada politik, yaklaşım ve duruşunu daha iyi anlayabilmek amacıyla Hak-İş 'in politikalarını oluşturan ve onlara yön veren isimleriyle Hak-İş'e yönelik temel sorular sorularak mülakatlar

yapılmıştır. Mülakatların amacı, Hak-İş'in kendi bakış açısıyla Hak-İş'i Türk ve uluslararası sendikal harekette nasıl konumlandıkları anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu çerçevede Genel Başkan Salim Uslu, Genel Başkan Yardımcısı Yusuf Engin, Genel Başkan Yardımcısı Mahmut Arslan ve Genel Başkan Danışmanı Dr. Osman Yıldız ile mülakatlar yapılmıştır. Mülakat yapılan kişilere aynı sorular sorularak cevapları alınmıştır. Bu sorular şunlardır :

- 1) Türk işçi hareketinin bugünkü durumunu yeni dönemin temel özellikleri çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 2) Türk işçi hareketinin önemli sorunları haline gelen iş güvencesi, özelleştirme, taşeronlaştırma konularında fikirleriniz nelerdir?
- 3) -Türkiye'de demokrasinin gerçek anlamda yapılanma sorunları ve sendika-siyaset ilişkileri konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 4) Hak-İş'in Türkiye'deki işçi sendikaları arasında özgün bir konumu var mıdır? Varsa nedenlerini açıklar mısınız? Hak-İş'i Türk-iş ve Disk'ten ayıran temel özellikler sizce nelerdir?
- 5) Hak-İş'in zaman içinde parti sendika ilişkilerine bakışında bir değişiklik yaşandığına inanıyor musunuz? İnanıyorsanız bu hangi tarihsel parametrelere göre ne yönde olmuştur?
- 6) Klasik geleneği içinde Hak-İş'in İslamcı bir sendika olduğuna inanıyor musunuz? Cevabınız evet değilse klasik Hak-İş sizce hangi kavramlarla tanımlanabilir? Örneğin Milliyetçi muhafazakar, muhafazakar ve milli görüşçü gibi.
- 7) Küreselleşme çağı olarak ifade edilen yeni dönemde Türkiye'de ve dünyada sendikalar güç kaybetmektedirler. Hak-İş'in bu döneme ilişkin

yaklaşımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce küreselleşmeye karşı sendikalar nasıl bir siyaset geliştirmelidirler?

8) Hak-İş'in yaşadığı tecrübe ışığında demokrasi, sendikal demokrasi, bağımsız kitle sendikacılığı, sivil toplum gibi kavramlar bakımından yeterince olgunlaşabildiğini düşünüyor musunuz?

Ek 1. SALİM USLU – (HAK-İŞ Genel Başkanı)

-Türk işçi hareketinin bugünkü durumunu yeni dönemin temel özellikleri çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öncelikle yeni dönemi doğru tanımlamak gerekiyor. Yeni dönem dediğimiz şey henüz tamamlanmamış bir süreç ve bu süreç hem ekonomik yapıyı hem sosyal yapıyı hem de kurumları birebir etkiliyor. Bu sürecin en belirgin özelliği değişim süreci olmasıdır. Bu değişimi doğru anlamak, doğru okumak, değişimin hızını, yönünü, etkilerini doğru belirlemek gerekiyor. Değişimin getirdiği kurumsal dönüşümü, kuramsal dönüşümü sağlayacak donanımına sahip olmak gerekiyor. Bir defa bu değişim süreci durağan bir yapı değil, oldukça dinamik bir yapı ve bu dinamik yapı sürekli yakından izlenmesi gereken, sürekli yeni projeksiyonlar ortaya konulması gereken bir durum. Böyle bir dönemde sendikaların klasik ücret zammıyla meşgul olmalarının ötesinde ilgi alanlarını olabildiğince genişleten, sendika-üye, sendika-işveren, sendika-siyaset ilişkilerini yeni baştan tanımlayarak, sendikaların yapısını, rolünü, misyonunu yeni baştan tanımlayan bir anlayışı ve açılımı benimsemeleri gerekiyor. Bu yeni dönemde sendikalar kendilerini süreci anlayan ve sürece adapte olan yenilikçi bir anlayışı benimserlerse var olmaya devam edecekler, yok yeniçeri yaklaşımını istemezükçü yaklaşımı sürdürmeye devam ederlerse bu küresel süreç kendi kurallarını da dayatarak geliyor ve bu kurallar sendikaları da sosyal yapıyı da zorluyor. O açıdan sendikalar yeni süreci doğru anlamak ve kendini ona göre konuşturmak

konusunda çok sağlıklı öngörülere ve hedeflere sahip olmalılar. Bu süreçte sendikaların önemli iki tane rehberi var. Bir tanesi Türkiye'nin talep ettiği AB'nin normlarıdır, ikincisi de bilgiye ulaşmak ve bilgiyi kullanmak olmalıdır.

-Türk işçi hareketinin önemli sorunları haline gelen iş güvencesi, özelleştirme, taşeronlaştırma konularında fikirleriniz nelerdir?

İş güvencesi konusunda çok uzun uğraşlar verdik ve bir yasa çıktı. Bu yasa bu haliyle çalışanların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değil. Gerçek anlamda bir iş güvencesi söz konusu değil. Bu nedenle iş güvencesi yasasının yeni baştan yapılmasında düzenlenmesinde yarar var. İş güvencesi çalışanlara mutlak iş imkanı sağlayan, işten çıkartmayı engelleyen bir durum değildir. İş güvencesi gelişmenin, rekabetin engeli de değildir. Tam tersine iş güvencesinin rekabetin, verimliliğin artmasında katalizör bir rolü olduğu gibi aynı zamanda çalışanları işverenlerin keyfi uygulamaları karşısında koruyan hukuki bir güvencedir. Bu güvence hukuk çerçevesinde kalınarak sağlanmalıdır. Türkiye eğer ILO normlarına uyacaksa iş güvencesini de bu modele uygun olarak gerçekleştirmelidir.

Özelleştirme konusunda bugüne kadar yapılanların bir envanterini çıkartmak gerekir. Özelleştirme konusunda yapılan çalışmalar başarılı değildir. Tartışmalıdır, özelleştirme konusunda mantık doğru dahi olsa stratejik amaçlı olanlar, sosyal amaçlı olanlar diye bir tasnif yapmadan, öncelikleri doğru belirlemeden ve sonuçlarını doğru projelendirmeden yani üretimin artması, verimliliğin artması, tüketici lehine sonuçlar doğurması, sermaye birikiminin sağlanması, istihdamın artması gibi sonuçları projelendirmeden kim olursa, kaç olursa satarım anlayışı özelleştirme değildir.

Taşeron uygulaması da son derece yanlıştır. Belki geçici işlerin, süreli işlerin taşeronla verilmesi mümkün olabilirken, üretim hatlarına kadar taşeronun sokulması ve giderek esas işin taşeron eliyle sürdürülüyor olması

kanuna karşı yapılmış bir hiledir, ucuz işçiliği sürdürmenin bir iyi hazırlanmış kılıfıdır. Ucuz işçiliği sürdürmek suretiyle taşeron işçiliğini devam ettirmek hem Türkiye’de var olan gelir adaletsizliğini sürdürmek, hem emek üzerinden birilerinin rant kazanmasını sağlamak, hem de Hazine’nin ve Ssk’nın zarara uğraması anlamına gelmektedir. Taşeron uygulaması tam bir istismar aracı haline dönüşmüştür. Taşeron uygulamasından işverenlerde rahatsız olmaya başlamışlardır. Çünkü taşeronlar birçok yerde mafya yöntemleri kullanarak işi almaktadırlar.

-Türkiye’de demokrasinin gerçek anlamda yapılanma sorunları ve sendika-siyaset ilişkileri konusunda neler düşünüyorsunuz?

Demokrasinin yeniden yapılanması Türkiye’nin önünde değişmeyen gündem maddelerinden bir tanesidir. Bütün karar süreçlerinin katılımcı bir anlayışla çalışması, demokrasinin çoğulculuk ilkesinin bütün karar mekanizmalarına yansması, siyasal anlamda, sosyal anlamda, ekonomik anlamda endüstriyel demokrasiden başlayan, siyasal demokrasiye kadar uzanan bir geniş yelpazede katılımcılığın ve çoğulculuğun benimsenmesi Türkiye bakımından son derece önemli ve gereklidir. Katılımcılık, çoğulculuk daha fazla insanın aklının, birikiminin, emeklerinin kullanılması anlamına gelir. Aynı zamanda daha fazla insanın ya da kurumun denetim mekanizmaları içinde varolması ve kurumların hem verimli çalışması hem etkin denetimi imkanını getirecektir. O açıdan ekonomik, sosyal, siyasal alandaki bütün kurumlara bugün demokratik işlerlik ve içerik kazandırmak şarttır.

Sendika-siyaset ilişkisine gelince sendikalar siyasetin arka bahçesi, siyaset kurumları ya da devletin yandaşı, oyundaşı olamazlar. Sendikalar sadece ücret zammı talep eden, grev kararı alan kurumlar olmanın ötesinde aynı zamanda sosyal partner olarak, aynı zamanda sivil toplum olma özelliğine sahip, ilgi alanlarını giderek genişleten, üyelere, işverenlere, siyasete karşı yeni stratejiler oluşturan bir yapıda olmalılar. İngiliz İşçi

Sendikaları Federasyonu TUS bundan 5-6 yıl önce İşçi partisiyle olan bütün organik ilişkilerini kesmiştir. Organik ilişki içinde bulunduğunuz siyasi parti iktidara geldiğinde sizin görüşleriniz ve pozisyonunuz iktidarla kafa kafaya gelmeyi gerektirebilir. Böyle bir durumda sendikalar ya temsil ettiği kesimin çıkarlarını ikinci plana iterler, ideolojik tercihlerini, siyasi aidiyetlerini öne çıkaran bir taraf olurlar ya da o ülkenin siyasi tercihleriyle karşı karşıya gelirler. Bence böyle bir duruma düşmek yerine sendikalar siyasetin içerisinde olmalılar ama (gündelik siyasetin dışında olmalılar). Dar anlamda politika yapmanın, yandaş olmanın ötesinde siyasetin yönünü, siyasetin hızını, siyasetin gündemini etkilemek, belirlemek konusunda daha önemli roller üstlenmelidir. Siyasetin dolgu malzemesi olmak, yandaş, oyundaşı olmak sendikal hareketi zayıflatmaktadır.

-Hak-İş'in Türkiye'deki işçi sendikaları arasında özgün bir konumu varmıdır? Varsa nedenlerini açıklar mısınız? Hak-İş'i Türk-İş ve Disk'ten ayıran temel özellikler sizce nelerdir?

Hak-İş'i Türk-İş ve Disk'ten ayıran temel özellikler vardır ve buda Hak-İş'in özgün yapısıdır. Bir defa demokrasi Hak-İş için olmazsa olmazlardan bir tanesidir. Bahsettiğiniz konfederasyonların zaman zaman devrim rejimlerine destek vermeleri, zaman zaman karşı çıktıkları görülmüştür. Oysa biz her ne şart ve gerekçeyle olursa olsun hiçbir şekilde herhangi bir devrimin arkasında olamayız. Demokrasi bizim için en temel, en vazgeçilmez öğelerden bir tanesidir. Demokrasi bizim için devrimle, darbeyle, demokrasi dışı müdahalelerle yarıştıracağımız, kıyaslayacağımız alternatif olarak göreceğimiz bir durum değildir. Demokrasi bizim için olmazsa olmazlardandır. Nedense 28 şubata her iki konfederasyonda destek verdiği halde, 12 Eylül'e bir tanesi kısmen destek verdiği halde, 12 Marta her ikisi de destek verdiği halde, 27 Mayıs'a destek verdikleri halde Hak-İş konfederasyonu darbelerin karşısında olmuştur. Demokrasilerde siyasetin önemine inanmaktadır. Siyasetin etki ve yetki alanının genişlemesinin, demokrasinin gelişmesi için bir zemin oluşturacağına inanmaktadır.

Hak-İş konfederasyonu herkes için özgürlükleri en geniş anlamda savunmayı tercih etmektedir. Bu nedenle düşünce özgürlüğünden, inanç özgürlüğüne, sendikal özgürlükten siyasal özgürlüklere kadar her farklı politik kesimin, duruşun fikirleriyle var olması ve hatta yayması gerektiğini savunmaktadır. Katılmadığı düşüncelerin bile varolma hakkını savunur. Bu yönüyle Hak-İş konfederasyonu özgürlükçüdür, ayrıştığı en özgün yanlarından bir tanesi de bu ilkedir. Hak-İş konfederasyonu katılımcıdır, Hak-İş içerisinde bütün kararlar sendika içi demokratik işleyişle alınır. Hak-İş sivilidir, diğer örgütlerde görüldüğü gibi zaman zaman devletin ali çıkarları, rejimin geleceği, ülkenin bölünmez bütünlüğü gibi sloganlara asla teslim olmaz ve her fırsatta sivil bir duruşu, sivilleşmeyi, sivilleşmenin gereğini savunur. Bu nedenle militarizme, otokratik yapıya her zaman karşı sivil bir pozisyonda olmayı yeğlemektedir. Hak-İş sendika sınırları dışında sivil toplum olma özelliklerine sahiptir. İlgili alanı oldukça geniştir. Ülkedeki demokratik haklar, özgürlükler sorunu, eğitim, sağlık, kültür, kadın, çocuk aklınıza gelebilecek tüm sorunlar Hak-İş'in ilgili alanı içerisinde ve bu anlamda sosyal sorumluluğu son derece yüksek bir örgüttür.

Hak-İş klasik sendikacılık anlayışının ötesinde hizmet sendikacılığını benimsemiştir. Sendikam benim için ne yapar sorusunun cevabını aramaya ve üyelerine toplu sözleşme ilişkisinin ötesinde yeni hizmetler üretmeye çalışmaktadır.

Son olarak Hak-İş konfederasyonu uluslar arası dayanışmanın gereğine inanmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin dayanışmasına birlikteliğine inanmaktadır. Bu anlamda hem ülke içerisinde, hem ülke dışındaki örgütlerle, kurumlarla ilkeli bir işbirliğini sürekli hale getirmekten yanadır. Siyasal konjonktüre göre bu kurumlarda bulunmak ya da bu kurumlara karşı olmak gibi bir ilkesiz konumda olmamaktadır, Hak-İş. AB karşıtı rüzgarlar eserken, AB karşıtı olmak, rüzgar geçtikten sonra AB ve AB'li örgütlerle yan yana olmak gibi zaman zaman gördüğünüz tutarsızlıklardan hiçbirini Hak-İş'de göremezsiniz.

-Hak-İş'in zaman içinde parti sendika ilişkilerine bakışında bir değişiklik yaşandığına inanıyor musunuz? İnanıyorsanız bu hangi tarihsel parametrelere göre ne yönde olmuştur?

Sadece Hak-İş değil bütün sendikaların partilerle ilişkilerinde bir değişim olmuştur. Bu biraz dünyadaki gelişmelere paralel olmuştur. Özellikle Hak-İş konfederasyonu bütün siyasi partilerin ve saf tutan yakın duran konfederasyonların var olduğu bir ortamda kendi konumunu sorgulayan, kendisinin siyasetle ilişkilerini yeni baştan yorumlayan bir konfederasyondur. Bu bağlamda Hak-İş 12 Eylül devrimi sonrasında sendika-siyaset ilişkisinin ne olması gerektiği konusunu yoğun bir biçimde tartışmış ve daha sonra bunu genel kurul kararı haline getirmiştir. Hak-İş siyasi partilerle değil, siyasi düşüncelerle ilgilenmektedir. Siyaset kurumlarının projeleriyle ilgilenmektedir, siyaset kurumunun performansı ile ilgilenmektedir. Hak-İş işçilerin oy deposu, dolgu malzemesi olarak kullanımına karşıdır. Hak-İş siyaset kurumlarının üzerinde etkili olabildiği oranda gücünü kullanacaktır. Hak-İş dar anlamda siyasi partilerle organik ilişkiler içinde olmanın ötesinde, ideolojik anlamda beraberlikleri olsa bile kendi bağımsız konumunu her şartta korumaktan yanadır.

-Klasik geleneği içinde Hak-İş'in İslamcı bir sendika olduğuna inanıyor musunuz? Cevabınız evet değilse klasik Hak-İş sizce hangi kavramlarla tanımlanabilir? Milliyetçi muhafazakar, muhafazakar, milli görüşçü.

Evet ben şahsen kendimi de Hak-İş'i de bu bilinen kavramlara uzak buluyorum. Hak-İş'i demokrat ve özgürlükçü kavramlarla tanımlamak en doğrusudur. Bahsettiğiniz kavramlar son derece değişkendir. Muhafazakar kavramı zaman zaman ülkenin, toplumun değerlerine saygılı ya da sahiplenmiş olmak anlamında kullanıldığı gibi, zaman zaman da statükocu anlamında kullanılabilmektedir. O açıdan içeriğini bizim doldurmadığımız kavramlara kendi irademizi, aklımızı ve kurumlarımızı da teslim etmekten

yana değiliz. Ama demokrat ve özgürlükçü olmak bize de Hak-İş'e de yetmektedir.

-Küreselleşme çağı olarak ifade edilen yeni dönemde Türkiye'de ve dünyada sendikalar güç kaybetmektedirler. Hak-İş'in bu döneme ilişkin yaklaşımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce küreselleşmeye karşı sendikalar nasıl bir siyaset geliştirmelidirler?

Küreselleşmeyi kabul ya da red konumunda değiliz, böyle bir tercihimiz olamaz. Küreselleşme kendi kurallarıyla üzerimize gelmektedir ve kurumlarımızı, aklımızı kuşatmaktadır. Bu nedenle küreselleşmeye karşıyız şeklinde slogan atmanın ötesinde, küreselleşmenin yönünü, hızını, rotasını doğru okumakta öncelikle yarar olduğunu düşünüyorum. Küresel sürecin kendi modellerini öne çıkartıp varolan sosyal yapıyı tehdit ettiğini biliyoruz. Bu nedenle sendikalarında küreselleşmesini sağlayacak öngörülerimiz ve taleplerimiz olmalıdır. Buna olabildiğince yüksek sesle değerlendiriyor, seslendiriyor olmamız gerekir. Özellikle uluslararası sendikal kurumların küresel sürece karşı direnç gösterecek bir yapılanmanın projelerini yapması gerektiğine inanıyoruz. Sendikal haklarında küresel boyutta olmasını talep etme hakkımız olmalıdır. Bu anlamda ulusal sendikalar daha esnek ve konfederatif bir yapı içerisinde yeniden örgütlenmeli ve uluslararası boyutta toplu iş sözleşmeleri yaparak en azından çalışma koşulları, sosyal güvenlik, işçi sağlığı ve güvenliği gibi konularda ortak tutumlar geliştiriyoruz. Buna uluslararası bir hukuki metine dönüştürüp güvenceler sağlayabilirler. Sendikalar bunun mücadelesini vermeliler yoksa küreselleşmeye karşıyız diye slogan atmanın işçilere ve sendikal harekete bir yararı olduğunu sanmıyorum.

-Hak-İş'in yaşadığı tecrübe ışığında demokrasi, sendikal demokrasi, bağımsız kitle sendikacılığı, sivil toplum gibi kavramlar bakımından yeterince olgunlaşabildiğini düşünüyor musunuz?

Diğer örgütlerle kıyaslandığında evet, düşünüyorum. Sendikal demokrasi, endüstriyel demokrasi, sivilleşme gibi konularda biz gerçekten diğer sendikalara oranla çok ileri bir yerdeyiz. Siyaset bilimin bütün kavramlarını, sosyal tarihin bütün olaylarını yeni baştan sorguluyoruz ve kendi kültürümüz ve birikimimizle (evrensel değerleri mezc) eden bir anlayışla bahsettiğiniz kavramları ve tanımları içimize sindirerek kullanıyoruz. Bu anlamda diğer bütün örgütlerden ileriyiz. Ancak Türkiye'deki demokrasi kültürünün, geleneklerinin ve kurumlarının yeterince yerleşmemiş olması hala ucu açık tartışmaların devam ediyor olması ister istemez bizi ve bizim camiamızı da etkilemektedir. Türkiye demokrasi konusunda olması gereken yerin çok uzağındadır. Sivil toplumun etkileyciliği ve belirleyiciliği konusunda Türkiye olması gereken yerin çok uzağındadır. Bizde Türkiye'de olması gereken yerin uzağındayız. Bu yönüyle Hak-İş'in bu kavramların sağladığı fırsatların uzağında olduğunu düşünüyorum. Ama diğer örgütlerle kıyaslandığımız zaman son derece ilkeli, son derece tutarlı bir sendikal anlayışa sahip olduğumuzu ve az önce sıraladığım ilkeler nedeniyle hepsinden ileride olduğumuzu düşünüyorum.

Ek 2. MAHMUT ARSLAN - (HAK-İŞ Genel Başkan Yardımcısı- Hizmet-İş Sendikası Genel Başkanı)

-Türk işçi hareketinin bugünkü durumunu yeni dönemin temel özellikleri çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Yeni Dönem" kavramı sınırları oldukça geniş ve muğlak bir kavram. Ancak bazı çağrışımlar, uygulamalar ve işçi hareketinin önümüzdeki muhtemel yol haritasına bakarak tesbit ve gözlemlerimi şöyle yapabilirim.

Başka hiçbir yüzyıla mukayese edilemeyecek bir şekilde değişen, eskiyen, hız kazanan, hızla savrulan, yenilenen yüzyılımızda (bir bilim adamının deyişiyle) 'birim başına çok fazla olay düşüyor'. Bu olağanüstü

hareketlilikte yeni dönemde çalışma ilişkileri de Türk işçi hareketi de değişime uğruyor. Özellikle hizmetler sektörünün genişlemesi, gelişmesi, atölye tarzı küçük ve orta ölçekli üretimlerin yaygınlaşması ve düzenli olmayan yarı zamanlı işlerin artmasını da beraberinde getiriyor. Üretim organizasyon ve kompozisyonlarında meydana gelen bu değişimler, zaman içinde işçi profilinde de gözlemlenebilir önemli değişikliklere yol açıyor. Diğer taraftan özelleştirme ve taşeronlaştırmanın olumsuz sonuçları işçi hareketini tehdit etmeye, örgütlenmenin önünde engel olmaya devam ediyor. Ayrıca Uluslararası sermayenin ulusal hükümetlere dayattığı kurallar; çalışma şartlarını, işçi-işveren ilişkilerini değiştiriyor, çalışanların kazanılmış haklarını her geçen gün geriye götürüyor. Sosyal diyalog söylemi pratikte sosyal monoloğa dönüşüyor. Yılgınlık anlamında değil bir gerçeklik olarak söylüyorum: Bu gelişmeler, çalışanları ve sendikal yapıları zor şartların beklediğine işaret etmektedir.

Yeni dönemin bu ve benzeri şartlarının, Uluslarüstü ve Ulusal toplumsal yapıların bütününde etkili olacağı, küresel çapta dayatmalarda bulunacağı ve yeniden yapılanmayı kaçınılmaz kılacağı aşikârdır. Kuşkusuz, Sendikalar da bir taraf olarak emek ve sermaye arasındaki küresel etkiyi yoğun bir şekilde yaşamakla birlikte, kendi meşruiyet zeminlerini de sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışacaktır. Aslında yeni dönemin en temel özelliği budur. Yani işçi hareketinin kendisini yeni şartlarda nasıl var kılacağı'nın cevabını verebilmesidir.

Bu bağlamda sendikalar da yeni dönemde kendi başlarına değil, bir takım uluslararası birliktelikler, örgütler ve partnerlerle birlikte hareket ederek yol alacaklardır, almalıdırlar. Bu bir zorunluluktur. Ancak ülkemizde olduğu gibi daha çok homojen değil de heterojen bir sendikal yapı, Türk işçi hareketini uluslar arası arenaya nasıl taşıyabilir? Sorusuna cevap aramak gerekiyor. Doğrusu, cevabı oldukça zor bir soru.

Sermayenin küreselleştiği bir dünyada, işçi hareketinin, sendikal kurumların da küresel bir tavır ortaya koyabilmeleri kaçınılmazdır. Türk işçi hareketinin de buna hazır olması gerektiğini düşünüyorum. Zaten 1980'li yıllardan bu tarafa bu yönde çalışmalar, etkinlikler, birliktelikler, uluslararası üyeliklerde hızlanma var.

Bu çabalara baktığımızda Türk işçi hareketinin, Sendikaların da yılların mücadelesi sonucu kazanılmış olan temel haklarına yönelik tehditlere, bu yöndeki olumsuz süreçlere boyun eğmesi beklenemez, düşünülemez. Bu anlamda Türk sendikacılığının ortaya çıkan şartların ve çağın gereklerine yabancı kalması, bu şartların gerisinde kalacağını düşünemeyiz.

Bugün geldiğimiz noktada, Sendikalarımızın karşılaştığı temel sorunların halâ aşılamıyor olmasında 12 Eylül ürünü yasalar bir dönüm noktasıdır. Resmî istatistikler ne olursa olsun, bugün ülkemizde Toplu İş Sözleşmesi düzeninden yararlanan işçi sayısının 800 bini geçmemesi Türk işçi hareketinin bir anlamda mevcut profilini ortaya koymaktadır.

Türk sendikacılığının önündeki en büyük handikap olan 12 Eylül ürünü 1982 Anayasası sivilleştirilmedikçe, genelde toplumumuzun, özelde de sendikalarımızın kendilerini bütünüyle özgür hissetmeleri, bu yönde atılımda bulunmaları mümkün olamayacaktır.

12 Eylül'ün getirdiği ortam ve düzenlemelerle sendikaların önleri tıkanmış, gelişimi kısıtlanmış durumdadır. 12 Eylül sürecinin ürünü olan 2821 ve 2822 sayılı yasaların hala yürürlükte olması ve uluslararası normların (örneğin ILO normlarının) bir türlü hayata geçirilememesi; ülkemizdeki sendikal yapıların kendilerini yenileyebilmelerinin önünü tıkamakta, sendikalarımızı eşit olmayan bir süreçte merkezin veya küresel tekellerin kuşatması ile karşı karşıya bırakmaktadır. 12 Eylül döneminde sendikacılığımıza indirilen ağır darbenin izleri hala silinememiştir. Bugünlerde

sözkonusu yasaların yeniden düzenlenmesine yönelik çalışmalar sürmektedir. Ancak yeni düzenlemelerde sosyal tarafların, özellikle de sendikaların talep ve önerilerinin dikkate alınması gerekiyor. Çünkü ülkemizin demokratik refleksleri, örgütlü toplum talebinin temel göstergesi olan sendikal örgütlenme ile ölçülecektir.

Türk Sendikal hareketi batı sendikacılığı gibi uzun bir geçmişe sahip olmamakla birlikte, kısa zamanda yaşanan büyük sendikal deneyim ve birikimler, bu süreç içerisinde Türk Sendikacılığını da olgunlaştırmıştır. Ama bu tek başına yeterli olmayacaktır. Arzu edilen bir durum değildir ama, ülkemizde faal olmakla birlikte erime sürecine giren geleneksel kalıplar içerisindeki birtakım sendikaların, gelişen şartlardan olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır. Kapitalizm; yaşanan gelişmelerle örtüşmeyen ideolojik sendikacılığı kolayca yutacak bir evreye gelmiştir. Adeta ağına almış durumdadır. Yani kapitalizm sendikacılığı eski kalıplarına mahkûm etmek istemektedir. Sadece ücretle sınırlı ve ideolojik sendikacılığa dayalı geleneksel sendikacılık modeli bugünkü anlamıyla işlevsizleşmiştir. Türk işçi hareketinin kimi yapılarının geleneksel mücadele metodunu sürdürerek yeni döneme hazırlanması mümkün gözükmemektedir.

Bugün; işçi hareketi veya sendikal hareket dünyadaki gelişmelere paralel olarak önce sosyal rakip, sonra sosyal taraf, şimdilerde ise sosyal ortak düzeyine gelmiştir. Türk sendikacılığı basiretli politika ve yaklaşımlarla bu statüsünü ve gelişmeleri kazanım düzeyine taşıyıp, çalışanların sosyo-ekonomik statüsünü ve refah düzeyini daha ileriye taşıyabilir diye düşünüyorum.

Sendikalar yeni dönemde var olmak istiyorsa, bu dönüşümleri gerçekleştirmek zorundadır. Son insana kadar emek varolacağına göre, hak da varolacaktır. Dolayısıyla emek mücadelesi de sürdürülecektir. Bu bağlamda biz; bu mücadelenin haklı, doğru ve varoluş zeminini tahrip etmeden sürdürülmesinden yanayız.

Tek bir özet cümle ile bu sorunuza cevabımı şöyle sonlandırabilirim: Türk sendikal hareketi; gelişmelere karşı total bir evet veya hayıra kilitlenerek değişimin önüne duvar çekmek ya da direnmek yerine kendi dinamiklerine sahip çıkarak sanal olmayan reel değişimin önünü açması gerekiyor. Sendikalar ancak bu şekilde Türk İşçi Hareketini yönetebileceklerdir.

-Türk işçi hareketinin önemli sorunları haline gelen iş güvencesi, özelleştirme, taşeronlaştırma konularında fikirleriniz nelerdir?

Bahsettiğiniz sorunlar sadece Türk İşçi hareketinin değil tüm dünya işçilerinin temel sorunlarıdır. Batılı egemenlerin sosyal devletin hayata geçmesi yolunda tavizler vermelerinde demirperde ülkelerinin emekçi kitlelere yönelik vaatlerinin cazibesinden duyulan kaygı önemli bir rol oynamıştı. Sovyetlerin yıkılarak dünyanın tek kutuplu hale gelmesiyle birlikte, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sendikal hareket açısından yeni bir süreç başladı. Kamuda özelleştirmeler, taşeronlaştırmalar ve devamla işten çıkarmalar, zorunlu emeklilik ve bu gelişmelerin doğal bir sonucu olan iş güvencesinin aşındırılması Türk işçi hareketinin önemli sorunları arasına girmiştir.

80'li yıllarda teorik olarak başlayan ve 1985'le fiilen devam eden, son yıllarda ise ivme kazanarak yükselen kamuda özelleştirme uygulamalarının temel felsefesi "yeniden yapılandırma, üretim artışı, verimlilik ve istihdamı muhafaza" esasına dayansa da bugün gelinen noktada; "çalışanların işlerini kaybetmesi, taşeronlaştırma, üretimsizlik, örgütsüzlük, sendikasızlaştırma, mafyalaşma, kamu kaynaklarının talan edilmesi, rant kapma, kayıtdışı üretim ve istihdam, ucuz işgücü, vergi ve prim kayıpları" olmuştur. Özelleştirilen işletmelerde çalışanlar ya işlerinden çıkarıldı ya da asgari ücretle çalışmaya mecbur edildi. Ülkemizin ekonomik ve sosyal gerçekleriyle örtüşmeyen bu uygulamalar orta ve uzun vadede tüm çalışanlar ve toplumun olumsuz etkilenmesine yol açmıştır.

Biz; temel felsefe olarak özelleştirmeye cepheden karşı olma gibi bir blok tavır içerisinde değiliz. Sosyal sonuçlarını düşünerek ekonominin gerekleri neyse onlar yapılacaktır. Ancak istihdamı ekonominin dışına atma, işsiz yığınlar üretme, sendikasılaştırma, stratejik tesislerin yabancılara satılması gibi temel nedenler Türkiye'deki özelleştirmelere karşı duruşumuza, ihtiyatlı yaklaşımımıza haklılık kazandırmıştır.

Dünyada çeşitli kurumlarca yapılan araştırmalar ve bizzat Hak-İş Konfederasyonu olarak yaptığımız araştırmalar, (bizzat benim Genel Başkanı olduğum sendikanın örgütlü olduğu işkolundaki işyerlerine yönelik yaptığımız reel ve ayrıntılı araştırmalar) özelleştirme ve taşeronlaştırmaların genel bir verimlilik sağlamadığını ortaya koymaktadır. Özelleştirme ve taşeronlaştırmaların bir performans artışına yol açtığına dair kanıtlar da yoktur. Bu uygulamalar, sendikal bakış açısıyla sonuçta örgütlenmenin önünü kesmekte yani sendikasılaştırmayı hedef almaktadır. Bu, örgütsüzlük ve kuralsızlık demektir. Ayrıca mafyalaşma ve bazı temel hizmetlerin piyasalaştırılması sonucunu getirmektedir. Devamla İş güvencesinin yok edilmesini getirmektedir. İş güvencesinin olmadığı bir ortam verimsizliğe, kayıtdışılığa, düşük ücrete yönelen bir ortamdır.

Çalışma Hayatının temel sorunlarından birisi olan İş Güvencesi, işçinin feshe karşı korunmasının uluslararası dayanağını oluşturan 22.6.1982 tarih ve 158 sayılı ILO sözleşmesine hakim olan temel düşüncelerden birisidir. Türkiye 158 sayılı sözleşmeyi 1994 yılında onaylamış olmasına rağmen iç hukukunu sözleşme ile uyumlu hale getirme yükümlülüğü yönünde ilk fakat yetersiz adımını bu tarihten uzunca bir süre sonra 15.3.2003 tarihinde uygulamaya koyduğu 4773 sayılı yasa ve 10.6.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu ile atabilmiştir. Ancak; iş güvencesi hükümleri düzenlenirken tüm çalışanlar kapsama alınmamış, iş güvencesi yönünden sınırlamalar getirilmiştir. Feshe karşı korunmanın hukukumuzda iş kanunu çerçevesinde düzenlenmiş olması, yasanın kapsamı dışında kalanların korumasız bırakılmalarına yol açmakta ve sistemin uygulama alanını haklı

görülemeyecek şekilde daraltmaktadır. İş Güvencesinde, İş Kanunu kapsamında kalan çalışanlar yönünden de birtakım sınırlamalar getirilmiştir. Yasal düzenleme ile sadece 30 ve daha fazla işçinin çalıştığı işyerlerinde çalışmakta olan ve en az 6 ay kıdem koşulunun getiriliyor olması iş güvencesinin kapsamını daraltmaktadır. Bu da İş Güvencesinin amacını bütünüyle karşılamamaktadır. Bu düzenlemeler de örgütsüzlük, taşeronlaştırma ve kayıtdışılık gibi çalışma hayatının temel sorunlarının varlığını devam ettirmektedir.

-Hak-İş'in Türkiye'deki işçi sendikaları arasında özgün bir konumu var mıdır? Varsa nedenlerini açıklarmısınız. Hak-İş'i Türk-İş ve Disk'ten ayıran temel özellik sizce nedir?

Bu sorunuza birkaç cümle ile cevap vermek oldukça güç. Çünkü 30 yıllık bir arka plana sahip HAK-İŞ Konfederasyonunu hangi yönüyle ele alsanız karşınıza yığınlar dolusu birikim, etkinlikler, deneyimler, kitaplar yani bir 'yaşayan tarih' çıkar. Bir özet yapmanın güçlüğüne rağmen gene de HAK-İŞ'in konumunu özetlemeye çalışayım.

HAK-İŞ; 30 yıl önce ortaya koyduğu çizgi ve ilkelerinden bugüne kadar sapmamış, temsil etmiş olduğu kitle ile yabancılaşmamış, bu kitlenin tüm sorun ve taleplerini birlikte projelendirmiş ve ilgili merkezlere iletmış ve takip etmiştir. Bu işlevi sürekli bir etkinlik olarak bugün de sürdürmektedir.

Günümüzde Sendikaların işlevleri olağanüstü biçimde değişmiştir. Yani sadece işçilerin 'ücret'leriyle sınırlı değildir. Merkezi Yönetim'den, ülkemizin en ücra köyündeki insanın sorunlarına kadar ilgi alanı genişlemiştir. Bu ilgi alanı içerisinde öncelik sıralamasında tabii ki çalışan kesimin önceliği tartışmasızdır.

HAK-İŞ Konfederasyonu, 8 Sendika'dan oluşmuş bir çatı örgütlenmesidir. Bu sendikalar, hangi alanda örgütlü iseler, HAK-İŞ'in

ilkelerini, dünya görüşünü, insan, emek ve toplum anlayışını, geleceğe ilişkin projeksiyonlarını o alana yansıtmaktadırlar. Yani HAK-İŞ bir şemsiye kuruluştur. Bu şemsiye kuruluşun altındaki sendikalar da 'fonksiyonel' kuruluşlardır.

Sizin de sorunuzda ifade ettiğiniz gibi Çalışma Hayatı ve Konfederasyonlar içerisinde HAK-İŞ "özgün" bir yeri vardır. Çünkü HAK-İŞ; ülke sorunlarından kopmuş ve etkinliğini kaybetmiş bir sivil toplum örgütü olma pasifizmini hiçbir zaman yaşamamıştır.

En kutsal yaşam etkinliği olarak insanın emeğini esas alan HAK-İŞ, bu kutsal etkinliğini bugüne kadar her şart ve imkan altında yükseltmeye çalışmış ve çalışmaktadır.

HAK-İŞ; Çatışmadan değil diyalogdan yana,

Çelişkileri artırmak ve yoğunlaştırmadan yana değil, birliktelikleri arama ve yoğunlaştırmadan yana,

Emeğin ve sermayenin adil bir zemin üzerinde adilce yürüyüşünü sürekli kılmak için mücadelesini bugüne kadar sürdürmüş ve sürdürmektedir.

Globalleşen dünyanın yükselen değerleri olan Demokrasi, İnsan Hakları, Özgürlükler şemsiyesi altında HAK-İŞ'in yeni yüzyıl şartlarındaki 'duruş'una baktığımızda...

HAK-İŞ; Sanayi çağının endüstri ilişkileri içerisinde 'Türkiye'ye özgü' bir biçimde kurumsallaştı. 30 yıl içerisinde emeğin gerçek biçimde örgütlenmesinin örneğini gösterdi. Endüstriyel ilişkilerde özgün modeller ortaya koydu. 'Anadolu emekçilerinin' kentlere rengini verdiği 'endüstriyel şemalar' oluşturdu. Yüzyılın yükselen değerlerinin gerisinde kalmadı, aksine

bu değerlere ‘yeni yorumlar’ getirdi. Yani HAK-İŞ; yeni iklim, yeni ortam ve yeni ihtiyaçlara kendi rengini verecek bir ‘yapısal esneklik’ sürecinde de yerini almaktadır.

HAK-İŞ; kurulduğu 1976 yılından bu güne kadar sayısal olarak da önemli mesafeler aldı. Doğuşunu hazırlayan şartlarda diğer konfederasyonlara tepki olarak değil, aksine etki olarak doğdu. HAK-İŞ’ in nereden nereye geldiğinin sayısallıkla izahının o kadar önemi yoktur. Önemli olan HAK-İŞ’in getirdiği ve geliştirdiği ‘işçi ve emekteki zihniyet değişimi’dir. Bu zihniyet değişimi ‘yeni işçi tipi’ni ortaya çıkardı. Bu işçi tipi de ‘örgütlülük bilinci’yle sadece ‘kendi alanıyla sınırlı’ kalmayarak çevresindeki siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri izlemeye başladı, onları yönlendirmeye çalıştı. Yani HAK-İŞ; ‘yeni işçi bilinci’nin öncüsü olmaya, onu geliştirmeye çabaladı ve bugün geline nokta HAK-İŞ; bir ‘aidiyet çevrimi’ oluşturdu. Bunu oluştururken aynı zamanda sayısal olarak da gelişti, büyüdü ve bugün ülke gündeminde ‘belirleyici olma’ ve endüstriyel ilişkilerde ‘yok sayılamaz’ bir konuma geldi. Emekçilerin HAK-İŞ’i niçin tercih ettikleri bu söylediklerimin göstergesidir.

1976’da fiilen doğan HAK-İŞ; 80 ve 90’ları takip ederek ikibinli yıllara geldi ve özet bir muhasebe cümlesiyle: ‘gerektiği yerde gerekeni yaptı’. Bu anlamda HAK-İŞ Türk sendikal hayatında hiçbir zaman ‘defo’larla uğraşmamış, ‘yırtıkları yamalama’ yarışına girmemiştir. Yani didişmeyle vakit kaybetmemiştir. Renk körlüğü içerisinde dünyayı doğru okuyamama zaafına düşmemiştir. Tam aksine “kendi kalarak”, tarihsel derinliğinin farkında olarak yüzyılımızın yükselen değerlerinin sanal cazibesine kapılmadan o değerlere kendi sendikal rengini, misyonunu katmayı tercih etmiştir. Geldiğimiz noktada bunun doğru bir tercih olduğunu görüyoruz.

Emek ve Hak mücadelesinin şeması ve boyutları bizim farkında olamayacağımız derecede ‘kılcal’ olarak değişiyor. Bu kılcal değişimler çok da uzun olmayan vadede ‘bünye değişimi’ni de getirecektir. HAK-İŞ; bu

değişime hazırlıksız yakalanmamak için çaba sarfediyor, bu değişime donanımlı giriyor. Bunu sadece bir temenni olarak söylemiyorum. HAK-İŞ; bunun bilincindedir. Buna uygun yapısal değişimleri gerçekleştirmekte ve gerekli donanımlarla yüklenmektedir.

HAK-İŞ; şemsiye bir Sendikal kimliktir. Yani bir aidiyettir. Bu kurumsal aidiyet, 'ait olduğu dünya'nın ilkelerine yabancılaşamaz, onları yok sayamaz. Yabancılaştığı ve yok saydığı oranda 'hayat damarları'nı kesmiş olur. Bu anlamda da HAK-İŞ'in bünyesi her türlü yabancılaşmayı dışlayacak sterilizasyona sahiptir.

HAK-İŞ; Önümüzde uzanan yüzyılımızda da değişime yetişme yerine değişimi yönetme'nin çabasını gösterecek, sosyal sorumluluğunun bir gereği olarak geliştirdiği projeleriyle fiilen ortaya koymakta ve koyacaktır.

Şunları da ilave etmek istiyorum:

Biz, işçiyi; düşünen ve hisseden, duyarlılıklar taşıyan, (midesi olduğu kadar kalbi de olan bir varlık, yani kısaca insan kabul etmekteyiz). İşçiyi sömürücü iş sahiplerinin maddi refahını artırıcı kuru bir makine olarak değil, üreten insan olarak görmekteyiz. Bu durum, Hak-İş'i diğer sendikal anlayışlardan farklı kılan ana faktördür.

Hak-İş'i farklı kılan özelliklerden birisi de ücret anlayışıdır. 30 yıl önce kuruluş bildirgesinde ücrete farklı bir tanım getirmiştir. Ücret, emeğin fiyatı olarak tanımlanıyor. Hak-İş'e göre ücret, bir "fiyat" değil, bir "hak"tır. Öyle bir hak ki, sarf edilmesinden sonra tekrar kazanılması mümkün olmayan bir karşılıktan doğmaktadır. Bir daha geri dönmeyecek bir yatırım olan emek sarfıdır. Bu anlamda da HAK-İŞ ücrete farklı bir mantalite ile yaklaşmış ve pratiğe taşımıştır.

HAK-İŞ kimi sendika ve konfederasyonlar gibi kendi bünyesinde omurgasını zedelememiş, sürekli “eklem ağrıları” yaşamamış ve bunların tedavisiyle zaman harcamamıştır.

Ayrıca yapmış olduğu sözleşmelerdeki saydamlığı, konfederasyonumuza üye sendikaların üyelerinin toplu iş sözleşmelerinde etkin rol oynaması da bir ilke olarak, Hak-İş'i farkı kılan diğer bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bu söylediklerimden HAK-İŞ'in diğer konfederasyonlardan ayrılan temel farklılıklarını okuyabilirsiniz.

-Türkiye’de demokrasinin gerçek anlamda yapılanma sorunları ve sendika-siyaset ilişkileri konusunda neler düşünüyorsunuz?

Ülkemizde sendika ve siyaset ilişkileri, ülkemizdeki demokratik sürecin gelişim seyrine uygun olarak biçimlenmiş, daha doğru söyleyişle biçimlendirilmiştir. Biçimlendirmede özenle seçilen “siyaset yasağı”, sendika yöneticilerinin başları üzerinde Demokles’in Kılıcı gibi sallandırılmıştır. Bu kuşatma, kimi sendikal örgütler tarafından zaman zaman delinmiş olsa da Sendikalar hiçbir zaman doğrudan iktidarı hedeflemediler. Ama kazanımların büyük ölçüde siyasî mücadele yoluyla elde edildiği bir çağda, siyasetten uzak durmaları da beklenemez. Ancak burada siyasetin tanımını doğru yapmak gerekiyor. Siyaset en genel anlamıyla “yönetebilme iradesi ve kabiliyeti” ise bu anlamda sendikaların siyasette etkin olmaları gayet doğaldır. Ancak bunu siyasetin sadece bir aktörü olan siyasî parti kavramıyla özdeşleştirmemek, buraya indirgememek gerekiyor.

Bir toplum alternatif düşünceler üretebildiği oranda canlı ve diri kalabilir. Alternatif düşünce üretimi de bir anlamda siyaseti gerekli kılar. Sendikalar da bu anlamda; yeni çözümler, yeni damarlar üreten mekanizma

olma hüviyetlerini kaybettikleri sürece siyaset de uyarılma, tanzim edilme, sorun çözme kaynaklarını yitirecektir.

Sendikalar siyasete karşı duruşunu edilgen olarak değil etken olarak belirlemelidirler.

Bu tanımların dışında da kimi sendikalar, belli bir dünya görüşünü benimseme ve bu dünya görüşünün paralelinde bir siyasi partiyi destekleme yönünde bir eğilim içinde olabilmişlerdir. Sendikalar siyasi partilerin alternatifi değildir. Bunun altını çizmek lazım. Bu temel tercih ve tesbiti yaptıktan sonra sendikaların siyasette baskı grubu, inisiyatif grubu olmaları daha ileri haklar, kazanımlar için mutlak bir gerekliliktir, diye düşünüyorum.

Demokrasinin zaman zaman rafa kaldırıldığı, insan hakları ve özgürlüklerin kısıtlandığı, çalışanların kazanılmış haklarının dahi geriye götürülmek istendiği, yoksulluk ve yolsuzluğun ileri düzeylere ulaştığı, ahlâki yozlaşmanın yaygınlaştığı bir atmosferde bir sivil toplum örgütü olarak sendikaların siyasete müdahil olmalarından daha doğal bir şey olamaz diye düşünüyorum.

-Hak-İş'in zaman içinde parti sendika ilişkilerine bakışında bir değişiklik yaşandığına inanıyor musunuz? İnanıyorsanız bu hangi tarihsel parametrelere göre ne yönde olmuştur?

Bu sorunuza kısmen bir önceki sorunuza verdiğim cevaplarda temas etmiştim. Ancak ilaveler yapayım isterseniz: Hak-İş; ideolojik ve siyasi tercih noktasında kompleksleri, kaygıları, problemleri olmayan bir konfederasyondur. Yani duruşunu netleştirmiştir. Parti-Sendika ilişkilerinde flu, gri bir bakışa yer vermemiştir. Kendisini, kuruluşundan bugüne dek bir takım siyasi ve ideolojik terminolojiler ile kayıtlı saymamıştır. Ancak, ülkemizin en büyük sivil toplum örgütlerinden ve Sendikal kuruluşlarından biri olarak süreç içerisinde kanun koyucular tarafından yapılmak istenen

değişikliklerin emekçilerden yana gerçekleşmesi için bazı girişimlerde, müdahil tavırlarda bulunmuştur.

Avrupa Birliği ülkelerine baktığınızda... Avrupa Birliği ülkelerinde mevcut olan çalışma ve yaşam koşullarının düzeyi ile sosyal ve sendikal hakların gelişmişliği, Avrupa Birliği'nin oluşumu sayesinde edinilmiş haklar değildir. Bunlar, Avrupa, hatta dünya işçi hareketinin birçok bedel ödeyerek yıllardır siyasal ve sendikal alanda verdiği mücadelenin sonucu elde ettiği kazanımlardır.

Ülkemizde de bireysel hak ve özgürlüklerin kazanılması, sendikal hakların geliştirilmesi, müktesep hakların korunması ve toplumsal yaşantımızın tüm alanlarına yönelik olumlu düzenlemelerin yapılabilmesi için Hak-İş de gerektiğinde siyasetin yörüngesinden sapmaması anlamında siyasal tercihlerde, siyasal tavırlarda bulunmuştur. (Siyasal tercihlerde bulunmak) aynı zamanda temsil ettiği kitlenin vatandaşlık bilinci ile de ilgilidir.

-Klasik geleneği içinde Hak-İş'in İslamcı bir sendika olduğuna inanıyor musunuz? Cevabınız evet değilse klasik Hak-İş sizce hangi kavramlarla tanımlanabilir?(Milliyetçi muhafazakar, muhafazakar, milli görüşçü)

Toplumsal kurumlar, sivil toplum örgütleri, özellikle de sendikalar toplumun bütününe kucaklamak zorunda olan örgütlerdir. Bunları belirttiğiniz tarzda kategorik, şablonlara sıkışmış, ideolojik formatlar arasında kemikleşmiş bir yapı içerisine sokmak abesle iştigaldir. Kendi varlık sebebini ortadan kaldırmaktır. Bu bakımdan HAK-İŞ'in İslâmıcı bir sendika mı olduğu? sorunuzu, soruluş biçimi olarak yanlış buluyorum. Yani örneğin bir konut kooperatifi için "Bu kooperatif İslamcı mı veya Marksist mi?" sorusu nasıl anlamsız, yani bağlamından kopuk ise HAK-İŞ'in de içerisinde bulunduğu sendikal yapılar için bu tür soruların bağlamından kopuk olduğunu düşünüyorum. Şüphesiz HAK-İŞ; bu toplumun ihtiyaçlarının ürettiği bir kurumdur ve bu toplumun değerlerini, duyarlılıklarını taşıyan, yansıtan,

önemseyen bir kuruluştur. Önemli olan “değerleri temsil etmek”tir, değer sahibi, değer üreten bir kurum olmaktır.

Sorunuzun ikinci kısmına geleyim..

Hak-İş, bugün tarihin çöplüğüne atılmış olan, çağın gerisinde kalan bir takım sendikal örgütler gibi ithal girdilerden değil, kökleri tarihi arka planımızda bulunan yerli değerlerden kaynaklanan hassasiyetleri taşımış ve taşımaktadır. Sendikal kimliğimiz ve çizgimiz bunun göstergeleriyle doludur.

İşçi hareketi içinde değişik dünya görüşleri değişik sendika ve konfederasyonlarda kristalize olurken, bu dünya görüşlerinden kaynaklanan hassasiyetlerin öne çıkması doğaldır. Ancak HAK-İŞ'i illâ ki bir kavramla ifade edilmek gerekiyorsa o kavram, adımızda ifade edilmiştir. HAK.. Yani HAK-İŞ emek ve hak kavramları üzerine oturan bir konfederasyondur. “Ci, Cı, Cu” eklerini gereksiz ve karşılığı olmayan mensubiyet kavramları olarak, anlamları ve fonksiyonları iptal eden bir indirgeme olarak değerlendiriyorum.

-Küreselleşme çağı olarak ifade edilen yeni dönemde Türkiye’de ve dünyada sendikalar güç kaybetmektedirler. Hak-İş’in bu döneme ilişkin yaklaşımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce küreselleşmeye karşı sendikalar nasıl bir siyaset geliştirmelidirler?

Cevabı oldukça kapsamlı bir soru. Ancak bazı başlıklar ve ara başlıklar halinde cevap vereyim.

Kuşkusuz dünyanın 80’li yıllardan itibaren girmiş olduğu küreselleşme süreci yerleşik birçok kurum ve kurumu devre dışı bırakmış, ya da onların yeniden organize olmasını zaruri hale getirmiştir. Sendikacılık da bu bağlamda, yeni kalıplar, yeni roller üstlenmek gibi bir zorunlulukla karşı karşıya gelmiştir. Sanayi toplumu endüstri ilişkilerinden bilgi toplumu endüstri ilişkilerine doğru hızla ilerleyen bir küresel süreçte sendikalar da yeni yol

haritalarıyla bu sürece katılmalıdırlar. Önümüzdeki yıllarda yeni işçi tipine yani bilgi ve hizmet işçisine doğru giden bir süreci yaşayacağımızı düşünüyorum. Artık kas işçiliğinden bilgi işçiliğine dönüşen bir sanayi sonrası endüstriyel ilişkilerin farkında olmamız gerekiyor.

Ülkemizde sendikacılık uzun süredir kan kaybediyor. Bu kan kaybedişte Örgütlenmenin önündeki kronik engeller, 12 Eylül rejiminin getirdiği kısıtlamalar, yeni çalışma biçimleri, kayıtdışılık gibi temel sorunların yanında Küreselleşmenin kaçınılmaz etkilerini de görüyoruz. Bu sorunlar tek taraflı çabalarla aşılamayacak sorunlardır. Biz HAK-İŞ olarak yıllardır uğraşıyoruz, mücadele veriyoruz.

Evet, içinden geçtiğimiz süreçte sendikaların kan kaybettiği ve sendikal işçi sayısının önemli düşüşler yaşandığına tanık oluyoruz. Bu süreç sadece ülkemize özgü bir durum olarak değil, aşağı-yukarı tüm ülkelerde gözlenen bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle; güçlü sendikal yapı ve temsile en fazla gerek duyulan bu dönemde, uluslar arası sermayeye karşı işçi hareketinin uluslar arası birlikteliklerini geliştirmesi gerekiyor. Sendikal hareket; toplam küresel işgücünün, uluslar arası sermaye ile pazarlığa girecek bir düzeye gelebileceği örgütlülüğü yakalaması gerekiyor diye düşünüyorum.

Bu konuda ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) Sendikal Haklar Bölümü Başkanının şu değerlendirmelerini hatırlıyorum ve aynen katılıyorum. Diyor ki ilgili bölüm başkanı:

“Küreselleşme, sendikaları neredeyse sistemden silmeye çalışırken, her alanda sermayenin önünü açıyor ve işini kolaylaştırıyor. Buna karşı emeğin dayanışma içinde olması şart. Küreselleşmenin gerçek yaşamdaki anlamı emekçilerin kazancının sürekli olarak azalması demektir. Dünya genelindeki çokuluslu dev şirketler, ki bunların bazıları pek çok devletten daha zengin ve güçlüler, küreselleşme sayesinde uluslar arası alandaki

etkinliklerini, dolaşım özgürlüklerini daha da artırdılar... Küreselleşmenin ve çokuluslu şirketlerin emekçi haklarına yönelik saldırılarına karşı işçilerin de kendilerini savunmaları şarttır. Bunun öncelikli yolu da ulusal alanda olsun, uluslar arası alanda olsun daha çok birliktelik ve dayanışmadan geçiyor. Emekçilerin sendikalarını korumaları, savunmaları ve güçlendirmeleri gerekiyor. Sendikaların da dayanışma içinde olması şart. Çünkü şirketler bize karşı birlikte hareket ediyor, birlikte çalışıyorlar.”

Gözlemlediğimiz gibi; Küreselleşme süreci ile birlikte hız kazanan özelleştirme, taşeronlaştırma, uluslararası sermayenin yerel hükümetlere dayattığı yasalar, iş gücünün yapısında meydana gelen değişimler, hizmet sektörünün gelişmesi, yüksek işsizlik ve üretimi başka ülkelere kaydırma tehditleri Sendikal yapıları dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkiledi. Özellikle özelleştirme ve taşeronlaştırma ve sendikaların düşük yoğunluklu olduğu hizmet sektörünün gelişmesi, küçük ölçekli işletmelerin artması ve ucuz emek arzı, sendikal örgütlülüğü zayıflattı.

Biz HAK-İŞ olarak inanıyoruz ki; küresel dalgalarla çalışanların direncinin kırılarak sendikal örgütlülüğün eritilmesi çabaları bütünüyle sonuç vermeyecektir. Her ne kadar küresel çapta uluslararası sermayenin baskılarıyla sendikal örgütlülük azalsa da örgütsüz kesimlerde sendikal örgütlenme talepleri artmaya başladı. Bu süreçte uluslar arası birliktelikler ve politikalarla sendikal örgütlenme eğilimi çok daha yaygın ve güçlü hale gelebilir. HAK-İŞ adına ben diyorum ki: Sendikaların daha da önem kazanacağı yeni bir döneme giriyoruz.

-Hak-İş’in yaşadığı tecrübe ışığında demokrasi, sendikal demokrasi, bağımsız kitle sendikacılığı, sivil toplum gibi kavramlar bakımından yeterince olgunlaşabildiğini düşünüyor musunuz?

Bu son sorunuzun cevabı, önceki sorularınıza vermiş olduğum cevapların her birinin içerisine serpiştirilmiştir. Ancak gene de doğrudan şunları söyleyebilirim:

HAK-İŞ'in tarihi objektif bir bakışla incelendiğinde sorunuzdaki kavramları sadece teorik olarak söylem düzeyinde bırakmadığı, bilfiil pratik mücadeleye aktardığına da tanık olursunuz. Bildiğiniz gibi kurumlar da insanlar gibi doğarlar, büyürler, olgunlaşırlar. Ondan sonra da örnekleşirler. HAK-İŞ bugün bulunduğu noktada olgunlaşmanın da ötesinde Türk Sendikal Hareketi'ne örnek olacak bir çizgi izlemektedir. Bu çizgi aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin duruşlarını da sorgulayabilecek bir çizgidir.

Demokratikleşme ile işçi hareketi arasında doğrudan, kesintisiz bir ilişki vardır. İşçi hareketinin canlı bir organizma gibi varlığını sürdürebilmesinin temel koşulu demokratikleşmedir. Aynı şekilde demokratikleşmenin temel göstergelerinden birisi de işçi hareketinin düzeyidir.

Bu bağlamda Hak-İş, hem üst bir işçi örgütü, aynı zamanda da bir sivil toplum örgütü olarak, demokrasi mücadelesinde bedeller ödemiştir. Özellikle demokrasinin askıya alındığı, kesintiye uğratıldığı dönemlerde HAK-İŞ, duruşunu ve demokratik bilincini muhafaza etmiştir. Türk demokrasisinin önemli bir kırılma noktası olan 12 Eylül döneminde Konfederasyonumuzun kapısına kilit vurulmuş, takip eden yıllarda da faaliyetlerimiz kısıtlanmıştır. Ama birikimimiz, mücadele azmimiz ve sabrımız bu süreci zayıtsız atlatmamızı beraberinde getirmiştir.

Aynı zamanda Hak-İş; sendikal demokrasi ve endüstriyel demokrasinin de şekillendiği bir sivil toplum örgütü kimliğini her an yenileyerek sürdürmektedir.

Sivil Toplum Örgütleri; 'bireysel inisiyatif kullanabilen', totaliter kemikleşmelere direnebilen, temsil ettikleri tabanın talep ve beklentilerini 'okuyabilen' ve onlara yabancılaşmayan örgütler demektir. Yani; kendi kendisiyle varolabilen, hareket kabiliyeti başka güçlere bağlı olmayan, kamuyu denetleyebilen, alternatifler üretebilen yani 'yok sayılamayan'

toplumsal örgütlenmelerdir. Sivil toplum örgütleri hala 'icazetli sivilliği' aşabilmiş değiller. 'Örgütlü inisiyatif grubu' olabilme iktidarına sahip değiller. Bunu bir durum tesbiti olarak söylüyorum. Sivillik büyük ölçüde sadece 'isimleri'nden ibaret. HAK-İŞ bu anlamda da sivil duruşunu bozmamıştır.

Son olarak şunu söyleyebilirim: Her değişim, her doğuş sancılı olur. Önemli olan bünyeyi tahrip etmeden doğru bir çizgide değişebilmektir. HAK-İŞ bu çizgiyi yakalamıştır.

Ek 3. YUSUF ENGİN - (HAK-İŞ Genel Başkan Yardımcısı- Öz İplik-İş Sendikası Genel Başkanı)

Türk işçi hareketinin bugünkü durumunu yeni dönemin temel özellikleri çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türk işçi hareketi de dünyadaki ve ülkemizdeki diğer gelişmelerden bir şekilde payını almıştır. Küreselleşme, kuralsız rekabet ve sermayenin çok hızlı ve sınırsız bir hareket kolaylığı kazanmış olması emek aleyhine sonuçlar doğurmuştur.

Dünya ekonomisindeki değişimler ve ülkemize yansımaları sonucu sendikal hareketin uzun süreden beri bir durgunluk, hatta hızlı bir gerileme yaşadığı söylenebilir.

Türk işçi hareketinin önemli sorunları haline gelen iş güvencesi, özelleştirme, taşeronlaştırma konularında fikirleriniz nelerdir?

Gerçek bir iş güvencesinin temel insan haklarının başında geldiği tartışılmaz. Tek gelir kaynağı ücreti olan işçinin işini kaybedebileceği endişesini taşıması veya işini kaybetmesinin doğuracağı psikolojik, sosyal ve ekonomik yıkımlar iş güvencesinin çalışma barışı, hatta ülkemizin geleceği

bakımından vazgeçilemez olduğunu göstermektedir. Ancak , 2003'den beri - yetersiz de olsa- cari olan yasal iş güvencesine karşın ,uygulamada fazla bir şey değişmemiş olması ,ülkemizdeki problemin mevzuattan öte anlayışta,zihniyette aranması gerektiğine, bu yönde yapılacak işler,kat edilmesi gereken mesafeler olduğuna işaret etmektedir.

Öncelikle özelleştirmeden önce ve öte yapılması gerekenler olduğuna inanmaktayız.Kamu işletmelerinin verimliliklerini artırmak, işletmecilik gereklerine uygun hale getirmek mümkündür ve öncelikle başvurulması gereken yol budur. Özelleştirmeyi her derde deva bir yol ve yöntem olarak görmediğimiz gib, cepheden bir özelleştirme karşıtı da değiliz. Sektör ve işletme bazında her bir olayın ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçlarıyla ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmesini ve bir oldu bittiyle, peşkeşe imkan verilmemesini savunmaktayız.

Taşeron olayına bakışımızda özelleştirmeden farklı değildir. Teknolojik gereklere dayalı uygulamaları sözleşme teşebbüs özgürlüğü içinde değerlendirmekle birlikte, yasal hakları dolanmaya, işçi emeğini sömürmeye, sendikayı ve örgütlülüğü engellemeye veya ortadan kaldırmaya yönelik, kayıt dışı istihdamı besleyen bir taşeron uygulamasını kabul etmemiz hiçbir şekilde mümkün değildir.

Türkiye’de demokrasinin gerçek anlamda yapılanma sorunları ve sendika – siyaset ilişkileri konusunda neler düşünüyorsunuz ?

12 Eylül 1980 darbesi sonucu oluşturulan Anayasal sınırlar içinde bırakınız sendika–siyaset ilişkilerinin sağlıklı olmasını, demokratik ve çoğulcu siyaset yapılmasının dahi mümkün olamayacağı anlaşılmıştır.Siyasetin alanı daraltılmış, parlamento dahi etkisiz hale getirilmiştir.

Örgütlü toplumun devlete tehdit oluşturabileceği gibi bir ön kabulden yola çıkılmış, devlet yapılanması bu şekilde dizayn edilmiştir.

TBMM’de maalesef emek ve tezlerinin temsil edildiğini söyleyebilmeye imkan yoktur.

Sendikalarımızın da bir temsil krizi içinde olduğu dikkate alınacak olursa, sendika –siyaset ilişkilerinin sağlıklı bir işleyiş içinde olduğu söylenemez.

Ülke yönetiminde etkili olabilmek, siyasete ağırlık koyabilmek için öncelikle sendikalarımızın temsil ettikleri kitleyle mütenasip bir temsil gücüne kavuşmaları olmazsa olmaz şartlardandır.

Hak-İş in TC’ deki işçi sendikaları arasında özgün bir konumu var midir? varsa nedenlerini açıklarmısınız. Hak- İş’i türk-iş ve diskten ayıran temel özellik sizce nedir?

Şüphesiz, Hak-İş Konfederasyonu’nun; hayata, dünyaya, işçi-işveren ilişkilerine dair farklı ve özgün bakış açıları, varlık gerekçeleri bulunmaktadır.

Hak-İş, çatışma temelli sendikacılığı da teslimiyetçi sendikacılığı da reddetmekte, işbirliği, diyalog ve birlikte kazanmayı önermekte ve önemsemektedir. Daha çok üretim, daha kaliteli üretim, daha adil paylaşım. Hak-İş çalışanların işletme yönetimine daha çok katıldıkları ve sorumluluk aldıkları, iletişim kanallarının sonuna kadar açık olduğu bir modelden yanadır. Karşılıklı sorunların olabildiğince işbirliği ve uzlaşmayla çözülmesinden yanadır. Kalıcı bir çalışma barışı dayatmalarla değil ancak, gönüllülük temelinde sağlanabilir.

Hak-İş’in zaman içinde parti sendika ilişkilerine bakişında bir değişiklik yaşadığına inanıyor musunuz? İnanıyorsanız bu hangi tarihsel parametrelere göre ne yönde olmuştur?

Hak-İş, Dünyada ve ülkemizde olan bitene karşı açık ve duyarlı bir yapıyı temsil etmektedir. Bu haliyle tecrübelerden yararlanmakta,

yaşananlardan dersler çıkararak yoluna devam etmektedir. Bu haliyle parti-sendika ilişkileri bakımından önceliği, temsil edilen kitlenin talep ve menfaatlerine vermektedir. Hak-İş, sivil toplum örgütü olmanın zorunlu bir gereği olarak bir partinin veya devletin değil, üyelerinin çalışanların, geniş toplum kesimlerinin hak ve çıkarlarını gözetmektedir.

Klasik geleneği içinde Hak-İş'in İslamci bir sendika olduğuna inanıyorsunuz? Cevabiniz evet değilse klasik hak-iş sizce hangi kavramlarla tanımlanabilir ? Örneğin milliyetçi muhafazakar, muhafazakar ve milli görüşçü gibi.

Hak-İş, bir din veya mezhep mensuplarının oluşturduğu bir cemaat değildir. Bir uyum ve ahenk içinde farklılıkları bünyesinde barındırabilen çalışanların oluşturduğu bir sivil toplum örgütüdür.

Hak-İş'i ayrı bir örgüt olarak ortaya çıkaran ana etkenlerden birisi de evrensel değerleri inkar etmeksizin, yerli değerleri de önemsemesi,bunlara dayanmasıdır.

Hak-İş, bizi biz yapan toplumumuza ait bazı değerlerin korunması ve geliştirilmesi, evrensel değerlere kazandırılmasına inanmaktadır ki bu yönüyle, mutlaka bir adlandırma yapılacaksa muhafazakar demokratlığa daha yakın görülebilir.

Küreselleşme çağı olarak ifade edilen yeni dönemde TC' de ve dünyada sendikalar güç kaybetmektedirler. Hak-İş'in bu döneme ilişkin yaklaşımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce küreselleşmeye karşı sendikalar nasıl bir siyaset geliştirmelidirler ?

Küreselleşme ,sermayenin işini kolaylaştırmış,tabir caizse çok hızlı bir hareket kabiliyeti sağlamıştır.Çok uluslu şirketlerin de etkinlik kazanmasıyla daha çok kar amacıyla ,emeğin daha korumasız ve örgütsüz,

kölelik şartlarının cari olduğu coğrafyalara yönelmiş, emek-daha kötü durumdaki emekle tehdit ve terbiye edilmeye çalışılır hale gelmiştir.

Bütün bu gelişmeler, toplu iş sözleşmesi sendikacılığına hapsolunmuş örgütlenme modelini anlamsız kılmakta ve işlevsizleştirmiştir. Bu durumda Hak –İş değişen endüstri ilişkilerine ve işçi yapısına uygun, onların ihtiyaç ve taleplerini gözeten bir model oluşturmak, hizmetleri çeşitlendirmek amaç ve gayreti içindedir.

Kamu oyu oluşturmak ve kamu oyu desteğini kazanmak adına ,ülkede olan biten her şeyle ilgili olmak, bütün toplum kesimleriyle sağlıklı ilişkiler kurmak gerekli ve kaçınılmazdır.

Sermayenin yeni niteliği, emek örgütlenmesi açısından uluslararası ölçekte işbirliği ve dayanışmayı zorunlu kılmaktadır.

Hak-İş yaşadığı tecrübe ışığında demokrasi, sendikal demokrasi, bağımsız kitle sendikacılığı, sivil toplum gibi kavramlar bakımından yeterince olgunlaşabildiğini düşünüyor musunuz?

Hak-iş'in kurulmasının hemen akabinde yaşanan gelişmelere ve olumsuz şartlara karşın epeyce mesafe kat edilmekle birlikte, hedeflere ulaşılabildiğini söyleyebilmek, varılan noktayı yeterli görmek mümkün değildir. Bu toplumun içinden çıkan Hak–İş bu toplumda yaşanan olumlu-olumsuz gelişmelerden, zaaf ve eksikliklerden de etkilenmiştir. Geline nokta, yeterli olmamakla birlikte ümit vericidir.

Ek 4. Dr.OSMAN YILDIZ (Genel Başkan Danışmanı)

İşçi -Türk İşçi Hareketinin bugünkü durumunu yeni dönemin temel özellikleri çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sendikal hareketinin önce ne kadar bir sınıf bilinci oluşturduğuna bakmak lazım. Bize göre Türk İşçi Hareketi işçi hareketi olma bakımından önemli mesafeler kat ettiyse de daha çok güçlü bir sınıf, çok güçlü hareket olma noktasında kat edeceği mesafeler var. Yani bir bilinç oluşturma noktasında gideceği mesafeler var. Bunun oluşturulamamasının değişik nedenleri var. sendikal hareketin belki yeni olması, Türkiye’de sendikal kabulün yönünde çok ciddi sorunlar olması, ikincisi sosyal koruma gibi insanları sendikalaşma konusunda cesaretlendirecek şeylerin olmaması. Türk İşçi Hareketinin istenilen seviyede gelişemediğini söylemek mümkün ama bütün bunlara rağmen Türk İşçi Hareketi de bir birikime sahip olmuştur. Ama istenilen düzeyde değildir.

Türk İşçi Hareketinin önemli sorunları haline gelen iş güvencesi, özelleştirme, taşeronlaştırma konuların da fikirleriniz nedir?

Deminki soruyla da birleştirecek işçi hareketini bir anlamda işçi hareketi olarak almak lazım, bir anlamda da sendikal hareket olarak ele almak lazım. Bu bahsettiğiniz problemler bütün dünyada yaşanan problemler, bunlar bütün ülkeleri, bütün küreseli etkileyen sorunlar. Bunların temelinde de yeni bir ideolojinin yayılması yatmaktadır. 1980 sonrası dünyada neo-liberalizmin yayılmasıyla meydana gelen yan gelişmelerdir bunlar. Yeni ekonomik düzenin, yeni ekonomik anlayışın yansımaları şeklindedir. Bu durumda sendikal hareketin, Türk işçi hareketinin ya da Fordizme dayanan birikim yapısının bozulmasını ya da değişmesini öngören unsurlardır. Bunların tamamının aynı anda sendikal hareketin önüne gelmesi nedeniyle sendikal hareketi ciddi oranda etkilemiştir. Bu bahsedilen şeyler o kadar kuralsız ve o kadar kitlesel olarak gelmiştir ki hukuki alt yapıları yoktur

bunların. Sosyal ve siyasi alt yapıları da yoktur. Dolayısıyla bu bir dalga ve şok etkisi yaratmıştır ve bu sorunlar hala kendini çok belirgin olarak gösterse de milat olarak 1980'i alırsak hatta bir miktar 90'ları bu süre zarfında sendikal hareketin kendisini geliştirmeye bu hareketlere karşı kendi silahını geliştirmeye çalışıyor. En azından sendikal hareket bu dayatmalar karşısında yok olmadı. ILO bunlarla ilgili sözleşme hazırlamaya çalışıyor. Mesela part-time'la ilgili bir sözleşme hazırlıyor. Taşeronlaşma ile ilgili yurt içi ve dışı kanunlaştırma çabaları var. Mesela bizde son iş kanununda yer verildi. Hatta tekrar-i müzakere yöntemiyle sendikaların lehine olabilecek bir şekilde tam istenilen düzeyde olmasa da düzenlemeye gidildi. Belli oranlarda kurallar getirilmeye çalışıldı. Neo-Liberal ideolojinin dayattığı akşamdan sabaha çıkan özelleştirme furyaları hiç kimseye yarar sağlamadığı için artık kendi frenini kendisi oluşturmuştur, bu unsurlar. Sendikalar bir direnç ortaya koymuşlardır. Önümüzdeki yıllarda daha orta yolu işletecek bir sürece doğru gidildiğini söylemek mümkündür.

Türkiye'de demokrasinin gerçek anlamda yapılanma sorunları ve sendika-siyaset ilişkileri konusunda neler düşünüyorsunuz?

Öncelikle demokrasiyle ilgili birkaç tespitte bulunmak lazım. Demokrasi ideal bir sistem olarak kabul edilse de demokrasi kulağa çok hoş gelse de, demokrasinin nimetleri çok açık ve net olsa da, demokrasi kendiliğinden gelmiyor. Demokrasinin nimetlerinden yararlanmak için demokratik bir sistemi hakim kılmak için herkesin katkı yapması lazım. Yani iki yönlü bir şey demokrasi. Demokrasinin olması için bir demokratikleşme projesine ihtiyaç var. Hak-İş bunu söylüyor. Demokratikleşme projesinde bir tanımları oluşturacaksınız, iki tarafları oluşturacaksınız, üç kuralları oluşturacaksınız, bunları yaparken demokrasiyle beraber diğer unsurları ve kavramları da birlikte düşüneceksiniz. Demokratik olduğunu iddia eden ama olmayan ülkeler var. Bu ayrımı ortaya koyabilmek için liberal demokrasi diye

bir kavram geliştirilmiştir. İran kurum olarak bir çok ülkeden daha demokratiktir. Cumhurbaşkanı halk seçer, parlamentoyu seçer. Ülke işleyiş olarak demokratik midir? Hayır, otoriterdir. Çünkü demokratik kurumlar liberal bir anlayışla işlemiyor. Demokrasiyle beraber özgürlükçü olacaksınız, çoğulcu yapıya inanacaksınız, katılımcı yapıya izin vereceksiniz. Hem teoride hem de batıda mükemmele yakın işleyişinde parametreler bunlar. Bize bakarsak demokrasiyiz, mesafeler kat ettik ama kamburları var gölgeleri var. Bizdeki demokrasi çok çoğulcu yapıya dayanmaz. Kim hangi gücü ele geçirirse Türkiye’de alttakine engel koyuyor. Sistemimiz çok katılımcı değildir. Dolayısıyla şeffaflıkta gelmiyor. Türkiye’de çalışma hayatını ele alalım. Hak-İş’in direnciyle, Disk’in direnciyle zorla çoğulcu olduk, bu defacto böyledir, hukuki anlamda sorunlar vardır. Asgari ücret tespit komisyonunda tek konfederasyon vardır. SSK genel kurulunda 50 tane delege vardır. 30 yıl sonra Hak-İş ve Disk’e ancak birer tane delege verilmiştir. Biz geçende ilerleme raporu için AB’ye bir rapor yazdık. Sendikalar kanunu değişmiyor sebebi imtiyazlarını kaybetmek istememeleri demokrasi sadece nimetlerinden faydalananacak bir şey değildir ona katkıda yapmak lazımdır. Zor zamanda katkıda göstereceksiniz. 28 Şubatın gerekleri vardır, çoğu da doğrudur ama buna rağmen sistemin demokrasiden şaşmaması için sizinde katkı sağlamanız lazım. Bunu her süreçte göstermek zorundasınız. Zoru başarmanız gerekiyor. Demokrasiyi kim getirecek bu ülkeye? En son örneği AB süreci adında katılım ortaklığı belgeleri şeklinde ödevler koyarlar bunu hadi bakalım yapın derler. Hak-İş’i farklı kılan kendi düşüncesiyle hareket eden bir kurum olmasıdır. Kendi ihtiyaçları doğrultusunda hareket eden ki be ihtiyaçlar içerisinde hem Hak-İş’in ihtiyaçları hem Türk işçi hareketinin ihtiyaçları hem de Türkiye’nin ihtiyaçlarını dikkate almak vardır. En son örnek Lübnan’a asker gönderme konusunda hükümetten de öte öncü bir rol oynadık. Barış için bunun gerekli olduğunu düşündük ve bunu da açıkça ifade etmek gerekiyor. Varsa doğrusu ülke yararlanır bundan varsa negatif bir eleştirisi biz payımızı alırız. Demokrasi katkıyla olur, sadece sonucu itibariyle düşünemezsiniz. AB sürecide keza böyledir. AB sürecinin oluşturulmasında ödenen bedeller vardır. Aynı seviyeyi istiyorsanız siz Türkiye’de de bir

şeylerden vazgeçeceksiniz. Kendi rahatınızdan vazgeçeceksiniz. Çoğulcu bir yapıya, katılımcı bir yapıya sizde katkı yapacaksınız ki Türkiye tam demokratik olsun. Tam demokratik işleyişten sizde herkes de eşit taraflı yararlansın.

Hak-İş'in Türkiye'deki işçi sendikaları arasında özgün bir konumu var mıdır? Varsa nedenlerini açıklar mısınız? Hak-İş'i Türk-İş ve Disk'ten ayıran temel özellik sizce nedir?

Özgün olma iddiasıyla kurulmuştur. Şu anda Türkiye'de üç işçi konfederasyonu vardır. Kuruluş tarihi itibarıyla Hak-İş en genç olanıdır. 1952'den 1976'yı çıkarırsanız yaklaşık 25 yıl sonra kurulmuştur. Bu 25 yıla rağmen Hak-İş güçlü bir konumdaysa Hak-İş'e bir ihtiyaç vardır. Özgün olması için bizimde bir mücadelemiz vardır. Biz rekabeti Türk İşçi Hareketini geriye götürme manasında algılamıyoruz. Hak-İş işçi-işveren arasında menfaat paralelliğini öngören bir kuruluş olarak farklı doğmuştur. Kendi sendikal tanımını yapmıştır. Bu çalışma hayatına barışı getiren ilerlemeci bir anlayıştır. Ekonomik, siyasal ve sosyal anlamlarda da tanımlar vardır. Hak-İş ulusal değerlerle evrensel değerleri birlikte geliştirmek için hareket eden bir konfederasyondur. Hak-İş bütün politikalarına bunu yansıtır. Hak-İş bilimsel sendikacılığa çok önem verir. Bilimsel sendikacılık ne demek? Bilimsel araştırmalara önem vermek, bilimsel sonuçların çıkardığı olguları kabul etmektir. Biz bunu sendikal hareketin köşe başlarında yaşamışızdır. Hak-İş ilk zamanlarında 1 Mayıs Yahudi-Komunist bayramıdır, böyle ideolojik ezbere bir tanım. Hayır, sonra dedik ki biz madem bilimsel düşünüyoruz araştıralım. Araştırdık veriler bizi 1 Mayıs'ın çalışma hayatında çok önemli bir tarihe denk geldiğini, hak arama mücadelesi adına çok önemli bir veri olduğunu, 1 Mayıs'ı bırakın kabul etmeyi 1992'de Disk'in de açıldığı yılda 1 Mayıs'ı üçlü kutlamak için öncülük yapan bir konfederasyonuz. Bilimsel sendikacılık araştırmaya dayanan, pozitif unsurları barındıran ve onları da kabul eden bir

anlayış. Aynısı AB politikası içinde geçerli. 1995 kadar onlar ortak biz pazar gibi siyasi yansımalar dayalı bir politikamız vardı. Bunu da araştırdık. AB sürecinin pozitif katkılar getireceğini, bizimde o sürece katkılar sağlamamız gerektiğini, sadece kabul eden değil o süreçte etkin bir rol oynayan konuma gelmemiz gerektiğine karar verdik. Özelleştirmede de öyle. Bütün dünyada ezbere bir özelleştirme süreci vardır. Biz karşıyız demedik, özgün politikalar geliştirdik ve öncü roller oynadık. Büyük şirketleri aldık ve büyütürük işletiyoruz. Hem de sendikal hareketi bozmadan, ona gölge düşürmeden hatta onu güçlendiren, ülkeye ve istihdama katkı sağlayan bir tarzda. Özet olarak Hak-İş'i diğerlerinden ayıran kararlı, ilkeli ve bilimsel duruşumuzdur. Bizim demokrasiye yüklediğimiz mana daha özgün bir noktada duruyor. Biz bunun açılımını hem ülkede hem dışarıda alıyoruz.

-Hak-İş'in zaman içinde parti sendika ilişkilerine bakışında bir değişiklik yaşandığına inanıyor musunuz? İnanıyorsanız bu hangi tarihsel parametrelere göre ne yönde olmuştur?

Sendikal hareket için en zor sorulardan biri sendika siyaset ilişkisidir. Burada soru bunu nasıl ayarlayacaksınız? Bunun ayarlanması konusunda ciddi problemler var. Sendika siyasi parti ilişkisini kurduğunuz zaman, ya sendika siyasi partinin gölgesine giriyor, ya da daha düşük bir ihtimalle siyasi parti sendikanın gölgesine giriyor. Bunu ayarlaması çok kolay değil. Şartlar buna çok izin vermiyor. Avrupa'da sendikalarla siyasi partiler birlikte doğmuş. İngiltere de işçi partisinin üyesi sendikanın da üyesi olmuş. Bu İspanya'da, Fransa'da bütün Avrupa ülkelerinde yaşanmış. Fakat orada yaşanan deneyim sonucunda özellikle 1990'lardan sonra bu ilişkinin koptuğunu görüyoruz. Örneğin Blair iktidara öyle gelmiştir. Siyasi partiyle sendika arasındaki organik ilişkiyi kopartarak geldi. Avrupa'da ayrışma yönünde bir deneyim var. Sorun siyasi parti iktidara geldiği zaman sendikanın dediklerini yapmadığı gibi sendikayı da kötü durumda bırakıyor. Sonuçta siyasi partisiniz, iktidara geldiniz, herkesin partisi olmak durumundasınız. Sadece bir kesimin politikalarını dayatamıyorsunuz. Dolayısıyla Avrupa'nın yüzyıllık

deneyimi bunun ayrışmasını gösteriyor. Türkiye’de de Hak-İş’in kuruluşunda belli ideoloji belli siyasi partilerin yansıması olduğu için bizde zorlandık. Ama sonuç olarak şu noktaya geldik. Bir ideolojinin sendikası olarak ortaya çıkmış iken zaman içerisinde kendi ideolojisini kuran bir konfederasyon olmayı başardık. Kendi duruşunu kendisi oluşturan bir konuma geldik bunla da övünüyoruz. Hak-İş’i Hak-İş yapan temel özelliklerden biriside budur. Sendika-siyaset ilişkisinin mağduru olan bir konfederasyon olarak bu konuda çok kafa yoruyoruz. Sendikalar siyasi partilerle organik ilişki içerisinde olamazlar. Seçimlerde taraf belirlerken emekten yana politikalar güden partilere yöneldik. İkincisi Avrupa da ki deneyimlerin bir özümsemesi olarak lobiciliğin olabileceğini düşündük. Sendika, siyasi parti ilişkisi kaçınılmazdır. Sendikalar bu dengeyi korumak zorundalardır. Lobicilik bunun için önemli bir enstrümandır. 1995 yılından beri geliştirdiğimiz politikadır. Bununda arkasında duruyoruz. Hak-İş’i daha yakından ilgilendiren siyasi gelişmeler olmasına rağmen biz kendi politikamızı sendika, siyasi parti dengemizi kurduğumuzu düşünüyoruz. Yakıştırmaların çok kolay yapılabileceği siyasi gelişmeler olmuştur. Bizim 16 yıllık genel başkanımız çalışma bakanı olmuştur. Hak-İş’in yakın olduğu bir partiden çalışma bakanı olmuştur. Buna rağmen dengeyi, mesafeyi korumuştur. Daha sonra bir başka parti ezici bir çoğunlukla iktidara gelmiştir. Konfederasyondan iki yönetici partinin yönetici kadrosuna girmiştir. Buna rağmen bugünde çok rahat bir dengeyi kurmayı başardığını düşünüyorum. Hatta diğer konfederasyonlardan daha mesafeli, daha kararlı, daha olgun bir ilişkinin içerisinde. Hak-İş CHP’ye ne kadar yakınsa AKP’ye de o kadar yakın olma durumundadır. Ak Parti dün kurulan bir partidir. Biz ona yakınlaşacağımıza o bize yakınlaşsın. Ak parti Hak-İş’in felsefesi sayesinde bir açılım yapmıştır. Ben 30 yaşındayım, Ak parti 3 yaşında. Ben gidip bir partinin gölgesi olamam. Biz Lübnan’a asker gönderilmesini Türkiye’de ilk söyleyen kurumuz. Başbakan ve Ak Parti’den evvel açık ve net bir şekilde söyleyen kurumuz. Bu nedenle siyasi parti ilişkilerimizde, politika üretebilme kabiliyetimiz nedeniyle daha rahat hareket edebiliyoruz. Haberlerde hükümete Hak-İş’ten destek geldi, deniyor. Ben bir sivil toplum platformunda argümanlarımla, idealimle, hedefimle herkesin

önünde politikalarımı oluşturdum. Benim bu duruşum belki siyasi partiyi etkiledi, cesarete getirdi. Abdullah Gül, Başbakan, MGK kararını açıklayamamıştı. Ben bunu kendi politikamla çıkıp formüle ettim. Hak-İş böyle bir dinamizmi, böyle bir noktayı yakalamıştır ve bunun keyfine varmıştır. Düşüncede bağımsız olmayı yakalamıştır. Dünyayı da ele alırsak, hükümetle ilişki olamaz mı? Olması gerekiyor. İktidar kaynakları dağıtan bir yetkiye sahiptir. İmkanları hükümet dağıtıyorsa benim onla bir ilişki içinde olmam lazım. Bize göre siyasi partilerden bağımsız olmak, karşıtlık anlamına gelmiyor. biz hükümete karşı takındığımız politikaları kendimiz üretiyoruz. Sendika siyaset ilişkisinde tamamen çözmek mümkün değil. Ama bizim açımızdan bir rahatlama söz konusu, iktidar açısından da bir rahatlama söz konusu.

Klasik geleneği içinde Hak-İş'in İslamcı bir sendika olduğuna inanıyor musunuz? Cevabınız evet değilse sizce Hak-İş hangi kavramlarla tanımlanabilir? Örneğin Milliyetçi Muhafazakar, Muhafazakar, Milli Görüşçü gibi.

İslamcı demek mümkün değil. Bu çok doğru bir yaklaşım olmaz. Hak-İş'le ilgili neden İslamcılıkla alakalı sürekli tekrarlanan bir soru vardır. Böyle bir tartışmada vardır. Bu fiili bir durumdur. Birincisi kuruluş yıllarımızdaki bir ideolojinin yansımalarıdır. İkincisi sonuçta sağdaki bir konfederasyondur. Çok genel anlamda sağ spektrumda yer alan bir konfederasyondur. Bu çerçevede kişisel ilişkiler, yakınlıklar, dostluklar vardır. Bu vardır ve yarında olacaktır. Bu hayatın normal akışı içindedir. Bu akış içerisinde bu sürekli tanımlamayı biz geliştirdik. İslamcılık diye bir şey yoktur. Hak-İş genel anlamda sağdadır ama üyeleri itibariyle homojen bir yapısı söz konusu değildir. En solundan en milliyetçisine kadar bu kurumun içinde yer almıştır. Çünkü siz işçi profilini bir dernek gibi belirleyemezsiniz. Biz kendimizi demokratik kitle örgütü olarak tanımlıyoruz. İkincisi çok tercih etmemekle beraber 90'ların ortasına doğru muhafazakar kelimesini de kullanmaya başladık. Muhafazakarlığı kullanmamızın nedeni tam öyle olduğumuz için değil, insanların daha rahat

anlayabileceği bir alanı göstermek açısından. 1990'lı yıllar Avrupa'ya açıldığımız yıllar oradaki muhafazakarlığın kabul edilebilir bir şey olduğunu gördük, ama bizde değil. Ama tanım için soruyorsanız genel anlamda muhafazakarız. Ak parti muhafazakarlığı kullanmıştır. Muhafazakarlık İngiltere'nin övündüğü bir şeydir, Avrupa'nın övündüğü bir şeydir. Avrupa'da adı Hristiyan olan sendikal hareket var. Dünyada adı Hristiyan olan uluslar arası bir sendikal hareket söz konusu. Şu anda hala Avrupa'da, Belçika'da, Hollanda'da adı hristiyan olan konfederasyonlar vardır. Biz İslamcı bir sendika değiliz bu gerçeği yansıtan bir ifade değildir. Biz muhafazakarız ve bu ülkenin ortalama insanını yansıtan bir çizgiye sahibiz. Bu ideolojinin bir yansıması Ak parti de olmuştur. Hak-İş'in üye sayısı Türk-İş'e göre azdır. Hak-İş'in üyesiyle orantılı olmayan sempatizan kitlesi vardır. Biz bahsedilen manada İslamcı değil bu ülkeyi yansıtan konfederasyondur. Ortalama Türkiye'yi yansıtan, ilerlemeci bir yaklaşımdır. Ben daha ilerici, gelişmeci bir politikayı savunuyorum bunun içerisinde İslami değerler de olabilir. Bunlarda bizim ülkemizin ve konfederasyonumuzun birikimidir. İslamcı değerlerin de destekçisiyim ben, çünkü Müslümanım. Demokratik bir ülkede islami değerlerinde harmanlanması kadar doğal bir şey yoktur. Kimliğini reddeden değil geliştiren, toplumu reddeden değil transformasyona uğratan bir politikamız var. Biz ETUC'a ve ICFTU'ya üyelik başvurusunda bulunduk. Sendikal rekabetten dolayı Türk-İş bizim üyeliğimizi engelledi. Üyeliğimiz 1997 yılında oldu ki meşhur Lüksemburg zirvesinin birkaç ay öncesine denk gelir. Lüksemburg zirvesinde Türkiye'nin adaylığı reddedildi. Avrupa ile koptuk birkaç yıl. Bizim üyeliğimiz Türkiye konusunda olumlu karar alınma sürecini hızlandırdı. ETUC Avrupa Konseyi çalışması öncesinde bir bildiri yayınladı ve dedi ki biz Türkiye'den Hak-İş'i üye aldık. Biz Hak-İş'i üye olarak Türkiye'yi Avrupa'da görmek istediğimizi söyledik. Bu bizim için çok gurur verici bir şey. Biz bu kimliği küreselde bayrağı dik tutan bir anlayışla ayakta tutmak istiyoruz. Dünyaya açığız ama dini, milli, kültürel kimliğimizi de koruyoruz. Biz böyle tanımlıyoruz dışardan birisi başka bir şekilde tanımlayabilir onu bilemem.

Küreselleşme çağı olarak ifade edilen yeni dönemde Türkiye’de ve dünyada güç kaybetmektedirler. Hak-İş’in bu döneme ilişkin yaklaşımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Küreselleşmeye karşı sendikalar nasıl bir siyaset geliştirmelidirler?

Küreselleşme ekonomik, siyasi manada değişen oranlarda vardır. Bizde ekonomik boyutu daha öndedir. Küreselleşmeyi herkes tanımlamaya çalışıyor. Biz Hak-İş olarak küreselleşmeyle ilgili dünyanın neresinde bir toplantı olduysa orada bulunduk. Küreseli anlamaya ve yönlendirmeye yönelik bir politikamız vardır. Bizim dışımızda bir küreselleşme olamaz. Kim yapıyorsa küreselleşmeyi sonuçta beni etkileyecek. Sendikaların tanımı gereği dün ulusal çerçevede mücadele ediyorsa, bugün tarihi misyonu itibariyle sendikal hareketin küresel bir vizyonu vardır. 1995 yılında BM dünya sosyal kalkınma zirvesi yapıldı, ordaydık. Pakistan’da, Brüksel’deydik. Tüm dünyayı topladık Ankara’da küreselleşmeyi tartıştık. Güney Afrika da küreselleşmeyi tartıştık. Japonya ya gittik küreselleşmeyi tartıştık ve gördük ki küresel biziz. Öyleyse mücadele edelim. Bu süreçte sosyal forumlar gelişmiştir. Bu sosyal forumları sendikal hareket güçlendiriyor. Eskisi kadar rahat konuşulamıyor ekonomik küreselleşme, sosyal bir küreselleşme var karşısında eskisi gibi liderler sınırsız, sorumsuz karar alamıyorlar. En son Avrupa sosyal forumu için kalktık Yunanistan’a gittik. Geçen ay kalktık Suriye’ye gittik buda küresel bir girişimdi. Bayrağımla 50 kişi Golan tepelerine kadar gidilmiştir. Sendikal hareketin üzerine böyle bir sorumluluk düşüyor. Sendikal hareket mücadele için vardır. Küresel girişim bir anda tepeden inşaat de zaman içinde toplarsın. Dün ILO’nun toplantısında ‘Küreselleşmenin ışığı altında güneydoğu Avrupa’da istihdam’ konusu tartışıldı. ILO’nun 183 tane çalışma hayatının standartını belirleyen sözleşmesi var. Bu standartlar beraber oluşturuluyor.

Hak-İş'in yaşadığı tecrübe ışığında demokrasi, sendikal demokrasi, bağımsız kitle sendikacılığı, sivil toplum gibi kavramlar bakımından yeterince olgunlaşabildiğini düşünüyor musunuz?

Bu ucu açık bir süreç, bunlar yükselen değerler, bunlar toplumun önünü açacak olan kavramlar, dünyada yıldızı yükselen kavramlar bunlar. Ayrıca Avrupa'nın keyfine vardığı kavramlar. Toplumsal huzur ve dengenin oluşturulması için kullanılan kavramlar. Biz bunların keyfine vardık. Toplumun önüne çıkıp, toplumsal kabul görmenin keyfine vardık.

Ek 5. MÜLAKATLARLA ALAKALI YORUMLAR

Yeni dönemde sendikalar dönüşüme katkıda bulunacaklar yada istemezükücü yaklaşımlarla ilerleyemeyeceklerdir. Sendikaların taraf olarak emek ve sermaye arasındaki küresel etkiyi yoğun bir şekilde yaşamakla birlikte, kendi meşruiyet zeminlerini sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışacaklardır. Resmi istatistikler ne olursa olsun ülkemizde sözleşmeden yararlanılan işçi sayısının 800 bini geçmemesi Türk işçi hareketinin bir anlamda mevcut profilini ortaya koymaktadır. Kapitalizm sendikacılığı eski kalıplarına mahkum etmek istemektedir. Bu süreçte sendikaların iki tane rehberi vardır. Bir tanesi AB normları, diğeri de bilgiye ulaşmak ve kullanmaktır.

Türkiye ILO normlarına uyacaksa bu modele uygun olarak iş güvencesini gerçekleştirmelidir. 1980 sonrasında dünyada neo-liberalizmin yayılmasıyla gelişen yan gelişmeler özelleştirme, iş güvencesi ve taşeronlaştırma olarak sayılabilir. Fordizme dayanan birikim yapısının bozulması ya da değişmesini öngören unsurlardır. Özelleştirilen işletmelerde çalışanlar ya işten çıkarılmışlar ya da asgari ücretle çalışmaya mecbur

edilmişlerdir. Özelleştirme ve taşeronlaştırmanın bir performans artışına yol açtığına dair kanıtlar da yoktur. Bu uygulamalar sendikal bakış açısıyla sonuçta sendikasıztırmayı hedef almaktadır. Özelleştirme konusunda stratejik ve sosyal amaçlı olanlar diye bir tasnif yapmadan, üretimin artması, verimlilik, sermaye birikimi, istihdamın artması gibi sonuçları projelendirmeden özelleştirmeye girişmek doğru değildir. Taşeronlaştırma ucuz işçiliği sürdürmenin iyi hazırlanmış bir kılıfıdır.

Katılımcılık, çoğulculuk daha fazla insanın aklının, birikiminin, emeklerinin kullanılması anlamına gelir. Ekonomik, sosyal, siyasal alandaki bütün kurumlara bugün demokratik işlerlik ve içerik kazandırmak şarttır. Organik ilişki içinde bulunduğunuz siyasal parti iktidara geldiğinde sizin görüşleriniz ve pozisyonunuz iktidarla kafa kafaya gelmenizi gerektirebilir. Bu durumda sendikalar ya temsil ettiği kesimin çıkarlarını ikinci plana iterler ya da o ülkenin siyasal tercihleriyle karşı karşıya gelirler. Demokratik olduğunu iddia eden ama olmayan ülkeler vardır. Bu ayrımı ortaya koyabilmek için liberal demokrasi denilen bir kavram geliştirilmiştir. İran kurum olarak birçok ülkeden daha demokratiktir. Ülke işleyiş olarak demokratik değil otoriterdir. Hak-İş'in ve Disk'in direnciyle zorla çoğulcu olunmuştur. Zorla çoğulculuk olma çabaları aşılmadığı sürece, sağlıklı sivil toplum refleksleri vermekde mümkün değildir.

Hak-İş hiçbir şekilde bir askeri darbenin arkasında olmamıştır. Fakat Türk-İş ve Disk destek vermişlerdir. Hak-İş sivilleşmeyi savunmaktadır. Hak-İş bilimsel sendikacılığı savunmaktadır. İlk zamanlarında 1 Mayıs Yahudi-Komunist bayramıdır derken, 1992 1 Mayıs'ında üçlü kutlama için öncülük yapan bir konfederasyondur. Hak-İş büyük şirketleri almıştır ve büyüterek işletmektedir.

Hak-İş 12 Eylül darbesi sonrası sendika-siyaset ilişkisinin ne olması gerektiğini konusunu yoğun bir biçimde tartışmış ve daha sonra bunu genel kurul kararı haline getirmiştir. Tony Blair iktidara sendikayla siyasal parti arasındaki ilişkiyi kopararak gelmiştir. Hak-İş seçimlerde emekten yana tavır alan partilerin yanında olmuştur. Lobicilik faaliyetlerine önem vermiştir.

Demokrat ve özgürlükçü olmak Hak-İş'e yetmektedir. Hak-İş emek ve hak kavramları üzerine oturmuştur. Bu ülkenin ortalama insanını yansıtan bir çizgiye sahiptir.

Sendikal haklarında küresel boyutta olmasını talep etme hakkı olmalıdır. Sendikaların dayanışma içinde olması şarttır. Çünkü şirketler sendikalara karşı birlikte hareket etmektedirler. Sendikacılığın daha da önem kazanacağı yeni bir döneme girileceği söylenebilir.

Sivil toplum örgütleri 'yok sayılamayan' toplumsal örgütlenmelerdir. İcazetli sivillik sivillik demek değildir. Sivil toplumun etkileyciliği ve belirleyiciliği konusunda Türkiye olması gereken yerin çok uzağındadır. Bu noktada Hak-İş'de Türkiye'de olması gereken yerin çok uzağındadır. Bu yönüyle Hak-İş bu kavramların sağladığı fırsatların uzağındadır.

**Ek. 6 İşkollarındaki işçi sayıları ve sendikaların üye sayılarına ilişkin
2006 Temmuz ayı istatistikleri**

8 Temmuz 2006 SALI

Resmî Gazete

Sayı : 26232

TEBLİĞ

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından:

**2821 SAYILI SENDİKALAR KANUNU GEREĞİNCE; İŞKOLLARINDAKİ İŞÇİ
SAYILARI VE SENDİKALARIN ÜYE SAYILARINA İLİŞKİN 2006 TEMMUZ AYI
İSTATİSTİKLERİ HAKKINDA TEBLİĞ**

İŞKOLU		TOPLAM İŞÇİ	SENDİKANIN ADI	DSY NO	ÜYE	
NO	ADI				SAYISI	%
01	TARIM ve ORMANCILIK, AVCILIK ve BALIKÇILIK	92.327	ORMAN-İŞ (Türkiye Orman İşçileri Sendikası)	009	58.177	
			TARIM-İŞ (Türkiye Orman, Topraksu ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası)	017	42.952	
			ÖZ TARIM-İŞ (Türkiye Öz Tarım, Topraksu ve Orman Sanayii İşçileri Sendikası)	029	655	
			EMEK TARIM-İŞ (T. Orman, Topraksu ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası)	137	3.141	
			TARIM ORMAN-İŞ (Tarım, Orman, Avcılık , Balıkçılık İşçileri Sendikası)	315	18.646	
02	MADENCİLİK	129.174	TÜRK MADEN-İŞ (Türkiye Maden İşçileri Sendikası)	004	53.814	41,66
			GENEL MADEN-İŞ (Türkiye Genel Maden İşçileri Sendikası)	014	30.512	23,62
			DEV. MADEN-SEN (Türkiye Devrimci Maden Arama ve İşletme İşçileri Sendikası)	251	1.455	1,12
03	PETROL, KİMYA ve LASTİK	236.766	PETROL-İŞ (Türkiye Petrol , Kimya ve Lastik İşçileri Sendikası)	040	81.171	34,28
			LASTİK-İŞ (Petrol Kimya ve Lastik Sanayii İşçileri Sendikası)	043	41.266	17,42
			İLKİM-İŞ (İlaç, Kimya, Petrol ve Lastik Sanayii	094	133	0,05

			İşçileri Sendikası)			
			ÖZ PETROL-İŞ (Petrol, Kimya, Lastik, Plastik İşçileri Sendikası)	317	699	0,29
04	GIDA SANAYİİ	352.832	ÖZ GIDA-İŞ (Öz Tütün, Müskirat, Gıda sanayii ve Yardımcı İşçileri Sendikası)	039	64.716	18,34
			TEK GIDA-İŞ (Türkiye Tütün,Müskirat,Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası)	097	182.985	51,86
			GIDA-İŞ (T.Gıda Sanayii İşçileri Sendikası)	234	26.508	7,51
			GIDA-İŞ (Gıda Sanayii İşçileri Sendikası)	297	154	0,04
			FINDIK-İŞ (Türkiye Fındık,Çikolata Gıda Sanayii İşçileri Sendikası)	298	1.243	0,35
05	ŞEKER	26.403	ŞEKER-İŞ (Türkiye Şeker Sanayii İşçileri Sendikası)	001	26.132	98,97
06	DOKUMA	588.903	ÖZ İPLİK-İŞ (Tüm Dokuma,İplik,Trikotaj ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)	010	83.587	14,19
			TEKSİF (Türkiye Tekstil,Örme ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)	015	327.094	55,54
			GIYİM-İŞ (T.Dokuma,Giyecek Konfeksiyon,İplik,Ütü, Boyama Sanayii İşçileri Sendikası)	125	479	0,08
			DOKU ÖR-İŞ (Dokuma ve Örme İşçileri Sendikası)	173	1.092	0,18
			TÖBGİS (Trikotaj, Örme, Boyama Giyecek ve İplik Sanayii İşçileri Sendikası)	205	598	0,10
			TEKSTİL (Tekstil İşçileri Sendikası)	242	75.641	12,84
			BATİS (Bağımsız Tekstil İşçileri Sendikası)	302	4.070	0,69

			DOKUMA-İŞ (Dokuma,Örme,Boyama,Trikotaj ve Giyim İşçileri Sendikası)	307	571	0,09
			TEKSTİL-SEN (Tekstil, Dokuma, Örme, Trikotaj, Boyama işçileri sendikası)	314	311	0,05
07	DERİ	86.511	DERİ-İŞ (T. Kundura Sanayii.,Deri ve Deriden Yapılan Her türlü Eşya, Saraciye Yapımı ve Debeat İşleri Kürçülük, Tutkal Sanayii ve ve Bağırsak İşleme İşçileri Sendikası)	172	17.029	19,68
08	AĞAÇ	84.266	AĞAÇ-İŞ (Türkiye Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası)	019	13.127	15,57
			ÖZ AĞAÇ-İŞ (Ağaç, Sunta, Mobilya ve Mantar Sanayii İşçileri Sendikası)	084	11.682	13,86
			YAPSAN-İŞ (T.Yapım, Ağaç, Prefabrik Sanayii İşçileri Sendikası)	127	325	0,38
			ASİS (Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası)	260	463	0,54
09	KAĞIT	32.937	SELÜLOZ-İŞ (Türkiye Selüloz,Kağıt ve Mamülleri İşçileri Sendikası)	022	16.620	50,45
			TÜMKA-İŞ (T.Tüm Kağıt ve Selüloz İşçileri Sendikası)	235	3.467	10,52
			ÖZ KAĞIT-İŞ (Kağıt Ambalaj ve Selüloz İşçileri Sendikası)	318	867	2,63
10	BASIN ve YAYIN	43.379	BASIN-İŞ (Türkiye Basın, Yayın, Grafik ve Ambalaj İşçileri Sendikası)	023	5.010	11,54
			BASIN-İŞ (T. Basın Sanayii İşçileri Sendikası)	265	3.981	9,17
11	BANKA ve SİGORTA	150.110	BASS (Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası)	031	16.431	10,94
			BANKSİS (T.Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası)	035	26.525	17,67

			BASİSEN (Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası)	044	66.380	44,22
			BANK-Sİ-SEN (T.Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası)	095	12.074	8,04
			BANK-SEN (T.Devrimci Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası)	244	13.961	9,30
12	ÇİMENTO, TOPRAK ve CAM	162.111	TÜRKİYE ÇİMSE-İŞ (Türkiye Çimento, Seramik, Toprak ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası)	007	65.566	40,44
			KRİSTAL-İŞ (Türkiye Cam, Çimento ve Toprak Sanayii İşçileri Sendikası)	076	19.520	12,04
			CAM KERAMİK-İŞ (T.Porselen, Çimento, Cam, Tuğla ve Toprak Sanayii İşçileri Sendikası)	258	14	0,01
13	METAL	644.462	TÜRK METAL (Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası)	011	289.787	44,96
			ÇELİK-İŞ (Demir, Çelik, Metal Mamülleri İşçileri Sendikası)	038	93.314	14,47
			BİRLEŞİK METAL-İŞ (Birleşik Metal İşçileri Sendikası)	081	69.789	10,82
			METSAN-İŞ (Türkiye Metal Sanayii İşçileri Sendikası)	087	504	0,07
			KALIP-İŞ (Makina ve Kalıp Yapımı İşçileri Sendikası)	098	301	0,04
			ÇESAN (Türkiye Çelik Yapı İşçileri Sendikası)	124	166	0,02
			TEK METAL-İŞ (Demir, Çelik, Metal ve Oto Sanayii İşçileri Sendikası)	291	1.605	0,24
14	GEMİ	12.773	DOK GEMİ-İŞ (Türkiye Liman, Dok ve Gemi Sanayii İşçileri Sendikası)	026	4.623	36,19
			LİMTER-İŞ	259	1.191	9,32

			(Liman, Tersane, Gemi Yapımı ve Onarımı İşçileri Sendikası)			
15	İNŞAAT	741.621	YOL-İŞ (Türkiye Yol, Yapı, İnşaat İşçileri Sendikası) EVİRİM-İŞ (T.Emekçi İnşaat, Ünite, Yol, Baraj, G.Yap.Montaj San.İşçileri Sendikası) İNSAN-İŞ (Türkiye İnşaat Sanayii İşçileri Sendikası) DEVİRİMCİ YAPI-İŞ (Devrimci Yapı İşçileri Sendikası)	006 100 129 261	161.602 605 21.241 17	21,79 0,08 2,86 0,01
16	ENERJİ	145.127	TES-İŞ (Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası) YENİ BES-İŞ (Baraj, Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası) ENSAN-İŞ (Enerji Sanayii İşçileri Sendikası)	020 166 243	115.515 3.231 3.714	79,59 2,22 2,55
17	TİCARET,BÜRO, EĞİTİM ve GÜZEL SANATLAR	436.794	KOOP-İŞ (Türkiye Kooperatif ve Büro İşçileri Sendikası) TEZ-KOOP-İŞ (Türkiye Ticaret ve Kooperatif, Eğitim, Büro ve Güzel Sanatlar İşçileri Sendikası) BİL-İŞ (Bilgi İşlem İşçileri Sendikası) SİNE-SEN (T.Sinema Emekçileri Sendikası) SOSYAL-İŞ (T.Sosyal Sigortalar, Eğitim, Büro, Ticaret, Kooperatif ve Güzel Sanatlar İşçileri Sendikası)	024 036 113 236 238	46.157 62.377 459 31 43.914	10,56 14,28 0,10 0,01 10,05
18	KARA TAŞIMACILIĞI	129.120	TÜMTİS (Türkiye Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası) NAKLİYAT-İŞ (Türkiye Devrimci Deniz ve Kara Nakliyat İşçileri Sendikası)	123 249	14.124 15.536	10,93 12,03

			KARSAN-İŞ (Taşımacılık ve Kargo Sanayii İşçileri Sendikası)	316	2.587	2,00
19	DEMİRYOLU TAŞIMACILIĞI	26.319	DEMİRYOL-İŞ (Türkiye Demiryolu İşçileri Sendikası)	012	22.018	83,65
20	DENİZ TAŞIMACILIĞI	44.644	TÜRK DENİZ-İŞ (Türkiye Denizciler Sendikası)	052	13.638	30,54
21	HAVA TAŞIMACILIĞI	26.311	HAVA-İŞ (Türkiye Sivil Havacılık Sendikası)	037	15.032	57,13
			ULU EMEK-İŞ (Ulusal Hava Taşıma İşçileri Sendikası)	292	15	0,05
22	ARDIYE ve ANTREPOCULUK	25.756	LİMAN-İŞ (Türkiye Liman ve Kara Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası)	008	7.250	28,14
			DENİZ-İŞ (Seyyar, Tahmil ve Tahliye İşçileri Sendikası)	058	132	0,51
23	HABERLEŞME	51.154	TÜRKİYE HABER-İŞ (Türkiye Posta, Telgraf, Telefon, Radyo ve Televizyon, İşçileri ve Hizmetlileri Sendikası)	021	29.329	57,33
24	SAĞLIK	79.764	SAĞLIK-İŞ (Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası)	018	16.387	20,54
			DEV SAĞLIK-İŞ (Devrimci Sağlık İşçileri Sendikası)	240	2.059	2,58
			SIHHAT-İŞ (Tüm Sağlık Hizmetleri İşçileri Sendikası)	268	1.655	2,07
25	KONAKLAMA ve EĞLENCE YERLERİ	315.091	TOLEYİS (Türkiye Otel, Lokanta ve Dinlenme yerleri İşçileri Sendikası)	089	43.799	13,90
			MÜZİK-SEN (Müzik ve Sahne Sanatçıları Sendikası)	224	1.511	0,47
			OLEYİS (Türkiye Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası)	246	32.649	10,36
			TURKON-İŞ (Turizm, Konaklama ve Eğlence Sanayi İşçileri Sendikası)	266	22.896	7,26
26	MİLLİ SAVUNMA	30.751	TÜRK HARB-İŞ	013	30.235	98,32

			(Türkiye Harb Sanayi ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası)			
27	GAZETECİLİK	14.494	T.G.S. (Türkiye Gazeteciler Sendikası)	073	3.955	27,28
			MEDYA-SEN (Medya,Radyo,Televizyon,Gazete işçileri Sendikası)	296	369	2,54
28	GENEL İŞLER	445.048	BELEDİYE-İŞ (Türkiye Belediyeler ve Genel Hizmetler İşçileri Sendikası)	030	193.019	43,37
			HİZMET-İŞ (Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası)	041	113.544	25,51
			GENEL-İŞ (Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası)	252	76.672	17,22
			KAPI-SEN (Tüm Belediye, Kapıcılar ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası)	271	79	0,01
			KONUT-İŞ (Tüm Belediye ve Konut İşçileri Sendikası)	276	725	0,16
			TEK GENEL-SEN (Belediye, Temizlik ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası)	289	748	0,16
			YENİ EMEK-İŞ (Tüm Belediye ve Konut İşçileri Sendikası)	299	52	0,01
			TEM-İŞ SEN (Temizlik İşçileri Sendikası)	312	25	0,01
TOPLAM İŞÇİ		5.154.948	TOPLAM SENDİKALI İŞÇİ		3.001.027	58,21

SONUÇ

Türk sendikacılık hareketinde bir sendikal olgu olarak HAK-İŞ adını taşıyan bu tez, Hak-İş'in Türk Sendikal Hareket içerisindeki yeri ve rolünü incelemektedir. Tez bu çerçevede dört ana bölüm altında oluşturulmuştur. Bu bölümler; "Sendikacılık hareketinin doğuşu ve gelişimi" , "Sendikal bir hareket", "Bir baskı grubu ve sivil toplum örgütü olarak Hak-İş" ve "Mülakatlar" bölümüdür.

Bu bölümlerde kendi içlerinde alt bölümlere ayrılmıştır.

Birinci Bölüm "Sendikacılık hareketinin doğuşu ve gelişimi" şu alt bölümleri kapsar: I.Sendika kavramı, II. Sendikacılığın doğuşu ve gelişimi, III. Sanayi ihtilali ve sendikacılığın doğuşu, IV. Türkiye'de işçi hareketleri ve sendikacılık.

İkinci Bölüm "Sendikal bir hareket" şu alt bölümleri kapsar: I. Hak-İş'in kuruluş ve tarihçesi, II. Hak-İş'in yapısı, III. Hak-İş'in mesleki etkinlikleri, IV. Hak-İş'in sosyo-kültürel etkinlikleri, V. Hak-İş'in gerçekleştirdiği eylemler, VI. Hak-İş'in temsil faaliyetleri, VII. Hak-İş'in sendikal mücadele anlayışı.

Üçüncü Bölüm "Bir baskı grubu ve sivil toplum örgütü olarak Hak-İş" şu alt bölümleri kapsar: I. Hak-İş'in baskı grubu özelliği ve etkisi, II. Bir sivil toplum örgütü olarak hak-iş, III.Hak-İş'in sivil toplum refleksleri, IV.Hak-İş ve mesleki eğitim, V. Hak-İş ve Avrupa Birliği üyeliği.

Dördüncü Bölüm "Mülakatlar" şu alt bölümleri kapsar: I.Salim Uslu(Hak-İş Genel Başkanı), II.Mahmut Arslan(Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı-Hizmet-İş Sendikası Genel Başkanı), III.Yusuf Engin(Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı-Öz-İplik-İş Sendikası Genel Başkanı), IV.Osman Yıldız (Genel Başkan Danışmanı), V. Mülakatlarla alakalı yorumlar.

Türk sendikal hareketinin yarım asırı aşan bir geçmişi bulunmaktadır. Hak-İş'in geçmişi ise bunun yarısı kadardır. 1976 yılında kurulan Hak-İş, bugün itibariyle 290 bin civarında üyesi, 8 sendikası, politika ve faaliyetleri ile Türk Sendikal hareketinde önemli bir olgu olduğu açıkça görülmektedir. Hak-İş gerek Türk Sendikal hareketinde gerek Uluslararası Sendikal hareketinde yerini almış görünüyor. Hak-İş ile ilgili bir dizi temel soru bulunmaktadır. Bu soruları şu şekilde sıralayabiliriz;

1) Türk işçi hareketinin bugünkü durumunu yeni dönemin temel özellikleri çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

2) Türk işçi hareketinin önemli sorunları haline gelen iş güvencesi, özelleştirme, taşeronlaştırma konularında fikirleriniz nelerdir?

3) Türkiye'de demokrasinin gerçek anlamda yapılanma sorunları ve sendika-siyaset ilişkileri konusunda neler düşünüyorsunuz?

4) Hak-İş'in Türkiye'deki işçi sendikaları arasında özgün bir konumu var mıdır? Varsa nedenlerini açıklar mısınız? Hak-İş'i Türk-İş ve Disk'ten ayıran temel özellikler sizce nelerdir?

5) Hak-İş'in zaman içinde parti sendika ilişkilerine bakışında bir değişiklik yaşandığına inanıyor musunuz? İnanıyorsanız bu hangi tarihsel parametrelere göre ne yönde olmuştur?

6) Klasik geleneği içinde Hak-İş'in İslamcı bir sendika olduğuna inanıyor musunuz? Cevabınız evet değilse klasik Hak-İş sizce hangi kavramlarla tanımlanabilir? Örneğin Milliyetçi muhafazakar, muhafazakar, milli görüşçü gibi.

7) Küreselleşme çağı olarak ifade edilen yeni dönemde Türkiye'de ve dünyada sendikalar güç kaybetmektedirler. Hak-İş'in bu döneme ilişkin

yaklaşımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce küreselleşmeye karşı sendikalar nasıl bir siyaset geliştirmelidirler?

8) Hak-İş'in yaşadığı tecrübe ışığında demokrasi, sendikal demokrasi, bağımsız kitle sendikacılığı, sivil toplum gibi kavramlar bakımından yeterince olgunlaşabildiğini düşünüyor musunuz?

Sonuç olarak sivil toplum örgütü olabilme vasfı bir kültürün ürünüdür. Maalesef ki Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin büyük bir çoğunluğu bağımsız bir kimlik ve projelere dayalı sendikal tavır almaktan çok uzaktadırlar. Bunun en somut örneklerini yaşayan darbelere ve "balans ayarları"na karşı sivil toplum örgütlerinin takındıkları tavırlarda izlemek mümkündür. Avrupa Birliği'ne karşı izlenen politikalarda da benzeri konjektürel tavırlara rastlanmaktadır.

Hak-İş Konfederasyonu is Türk-İş ve Disk'le karşılaştırıldığında sivil toplum örgütü olma vasfını bünyesinde daha çok barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

AĞRALI, Sedat, *Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı*, İstanbul, 1967.

AVCIOĞLU, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990.

BEŞELİ, Mehmet, "1960-1980 Dönemde Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi" *Türkiye'de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi*, Derleyen: Alpaslan IŞIKLI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973.

BOBBİO, Norberto, "Gramsci ve Sivil Toplum Kavramı" *Gramsci ve Sivil Toplum*, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

BORATAV, Korkut, *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*, Gerçek Yayınevi, Yeni Dizi: 7, İstanbul, 1991

ÇAHA, Ömer, "Sivil Toplumun Dünü ve Bugününde Kadın", *Türkiye Günlüğü dergisi*, Sayı: 26, Ocak-Şubat 1994

ÇAHA, Ömer, "Sivil Toplum ve Liberalizm", *Diyalog-Siyaset Teorisi Dergisi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.

ÇEÇEN, Anıl, *Türkiye'de Sendikacılık, Özgür İnsan y.*, 1973

ÇUBUK, Ali, *Sosyal Politika*, AİTİA Yayınları, Ankara, 1979.

DERELİ, Toker, *Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi*, İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

- ENGELS, Frederick, *İngiliz İşçi Hareketleri* (Çev: Şemsa İlkin) Yücel y, 1976
- ERKOVAN, Mustafa Kemal, *Siyasi, İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Sendikacılık Tarihi ve Milliyetçi-Toplumcu Sendikacılık*, Ankara, 1974.
- ESİN, Pars, *Türkiye’de İşveren Sendikacılığı*, SBF Yayınları, Ankara, 1974.
- EREN, İbrahim, “Tartışmalar”, *Sendikalar Arayışlar Konferansı; Tebliğler-Tartışmalar*, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını, İstanbul, 13-15 Temmuz 1993
- ESER, Uğur, *Türkiye’de Sanayileşme*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.
- FERİD, Mehmet, *Çatışma mı Uzlaşmamı?*, Öz Gıda-İş Yayınları, Ankara, 1992
- GENİŞ, Arif, “12 Eylül 1980 Sonrasında Demokrasi ve Sendikal Hareket, ”*Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi*, Derleyen: Alpaslan IŞIKLI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- GEVGİLİ, Ali, *Türkiye’de Kapitalizmin Gelişmesi ve Sosyal Sınıflar*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- GÖLE, Nilüfer, “80 Sonrası Politik Kültür” *Türkiye Günlüğü dergisi*, 21/Kış 1992.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, *Ekonomi Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 1993
- HEPER, Metin, *Bürokratik Yönetim Geleneği*, ODTÜ Yayını, Ankara, 1974.
- IŞIKLI, Alpaslan, *Sendikacılık ve Siyaset*, Odak Yayınları, Ankara, 1972.
- KEANE, John, “Despotizm ve Demokrasi”, *Sivil Toplum ve Devlet*, Çeviren: Levent Köker, Derleyen: John Keane, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993.
- KETENCİ, Şükran, “Kilitlenen Grevler”, *CUMHURİYET gazetesi*, 13 Haziran 1980

KEPENEK, Yakup, *Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi*, Teori Yayınları, Ankara, 1987. KOÇ, Yıldırım, *Sendikacılık Tarihi*, Türk-İş Yayınları, 1998

KOÇ, Yıldırım, *Teslimiyetten Mücadeleye Doğru Türk-İş, 1980-1989*, Amaç Yayınları, İstanbul, 1989.

KOÇ, Yıldırım, *Türkiye’de Sendikacılık Tarihi*, Tez Koop-İş Sendikası Yayınları, Ankara, 1992.

KONGAR, Emre, *İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, CemYayınevi, İstanbul, 1978.

KUTAL, Gülten, *Türkiye’de İşçi Sendikacılığı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977

KÜÇÜKÖMER, İdris, *Cuntacılıktan Sivil Topluma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994

MUMCUOĞLU, Maksut, *Sendikacılık-Siyasal İktidar İlişkileri*, Doruk Yayınları, Ankara, 1979.

MARDİN, Şerif, “Sivil Toplum, Siyasal Kültür ve Sosyal Yapı”, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset: Makaleler 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

ÖKÇÜN, A. Gündüz, *Osmanlı Sanayi 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistikleri*, Ankara, 1970.

PALA, Hüseyin, *Türk Sendikacılık Hareketi İçinde TÜMTİS’in 20 Yılı*, TÜMTİSYayınları, Ankara, 1970.

PAMUK, Şevket, “24 Ocak Sonrasında İktisat Politikaları, Sınıflar ve Gelir Dağılımı”, *Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye’nin Alternatif Sorunu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1987.

PATEMAN, Carole, “Kardeşler Arası Toplumsal Sözleşme”, *Sivil Toplum ve Devlet*, Çeviren: Aksu Bora, Derleyen: John Keane, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993.

SARIBAY, Ali Yaşar, *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

SARICA, Murat, *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1993.

SEZAL, İhsan, *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991.

SENCER, Oya, *Türkiye’de İşçi Sınıfı*, Habora Yayınları, İstanbul, 1969.

SÜLKER, Kemal, *Sendikacılar ve Politika*, May Yayınları, İstanbul, 1975.

SÜLKER, Kemal, *Türkiye Sendikacılık Tarihi 1*, y. y, İstanbul, 1977.

TALAS, Cahit, *İçtimai iktisat*, SBF Yayınları, 1960

TALAS, Cahit, *Sosyal Ekonomi-İkinci Kitap*, SBF Yayınları, Ankara, 1972.

TALAS, Cahit-DİLİK, Sait-IŞIKLI, Alpaslan, *Türkiye’de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözleşme*, SBF-Maliye Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1965

TALAS, Cahit, *Toplumsal Politikaya Giriş*, S Yayınları, Ankara, 1981.

TURAN, Kamil, *Milletlerarası Sendikal Hareketler*, AİTİA Yayınları,
Ankara, 1979.

TUNA, Orhan, *Memleketimizde Sendikacılık Hareketlerinin Gelişimi ve İşçilerimizin Sendikalaşması Meselesi, Sosyal Siyaset Konferansları*,
İstanbul, 1954.

TUNÇ, Halil, “İşçi Hareketi ve Siyasal Partiler”, *MİLLİYET gazetesi*, 3. 4. 1967.

USLU, Salim, “Türk Sendikalarına ne mi oldu?”Hak-İş dergisi No: 27/94

ÜLGENER, Sabri F., *İktisadi Çözölmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*,
İstanbul, Dery., 1981

YAZICI, Erdiñç, *Osmanlı’dan Günümüze İşçi Hareketi*, Ankara, 1996

YAZICI, Erdiñç, *Sendikal Hareket ve Yeni Misyon Arayışları*, Şeker-İş y.
Ankara, 1999

YÜCEL, Asım, *Emek Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler*, y. y, Ankara, 1980.

Türk-İş 6. Genel Kurulu, İcra ve Yönetim Kurulları ÇalışRaporları, Türk-İş Yayınları, Ankara, 1966.

Türk-İş 8. Genel Kurulu Çalışma Raporu Türk-İş Yayınları, Erzurum, 1970.

Hak-İş 10. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu 1-2, Hak-İş Yayınları,
Ankara, 2003

Hak-İş 9. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu 1-2, Hak-İş Yayınları,

Ankara, 1999

Hak-İş 8. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, Hak-İş Yayınları, Ankara, 1995.

Hak-İş 7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, Hak-İş Yayınları, Ankara, 1992.

Hak-İş Dergisi, Sayı: 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 42, 43, 44, 45, 46, 53, 59

Türkiye’de Sendikal Hareket, Avrupa Sendikalar Enstitüsü Yayınları, Brüksel, 1989.

Habitat II Konferansı İçin Şehir ve Konut Üzerinde Düşünceler, Hak-İş Araştırma Dizisi Yayını, Ankara, 1995

Toplumsal Uzlaşma Seminerleri Dizisi, Özçelik-İş Sendikası Yayınları,

Ankara, 1995.

CUMHURİYET gazetesi, 23 OCAK 1992. *91 Yılı Eğitim Seminerlerimiz*, Öz İplik-İş Sendikası Yayınları, Ankara, 1992. *Neden Sendika, Neden Genel-İş?* Genel-İş Sendikası Yayınları, Ankara, 1993.

DİSK 9. Genel Kurul Kararları, DİSK Yayınları, Ankara, 1994.

MİLLÎ GAZETE, 14. 3. 1996. *Toplumsal ve Sendikal Mücadelede Çatışma mı, Uzlaşma mı?*, Öz Gıda-İş Sendikası Yayınları, Ankara, 1992.

ZAMAN gazetesi, 6. 3. 1996. *Çalışma Hayatı İstatistikleri*, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992.

Belediye-İş Dergisi: Sayı: 64 Taşeronlaşma, Genel-İş Sendikası Yayını, Ankara, 1993.

Özelleştirme Üzerine, Petrol-İş Sendikası Yayını, İstanbul, 1989.

Petrol-İş 92, Petrol-İş Sendikası Yayını, İstanbul, 1993.

Sendikalar, Yapıları, Çalışmaları, Petrol-İş Sendikası Yayınları, İstanbul, 1993.

TİSK 13. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, TİSK Yayınları, Ankara, 1980.

Çalışma Hayatı 92, TİSK Yayını, Ankara, 1992.

“Demokrasi Platformu”, *Yol-İş Dergisi*, Yol-İş Sendikası Yayını, Sayı: 37, Ocak 1994.

İstatistik Göstergeler 1923-1991, Yayın No: 1472, Devletİstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1993.

Özelleştirmeye Hayır, DİSK Yayını, İstanbul, 1993.

Türk-İş Çıkmazı, DİSK Yayını, İstanbul, 1967.

Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-1992), DPT Yayını, Ankara, Mayıs 1993.

İSLAMİ DÜŞÜNCE dergisi, Sayı: 1, Temmuz 1992 *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Numune Matbaası, İstanbul, 1999

www.hakis.org.tr

www.celik-is.org.tr

www.hizmet-is.org.tr

ÖZET

18. yüzyıldan beri özellikle sanayileşmiş toplumların sosyo-politik yapısını etkileyen önemli gelişmelerden birisi işçi sendikacılığı hareketleri olmuştur. Değişik ülkelerin koşullarına göre farklılıklar arz eden sendikacılık hareketi kimi ülkelerde doğrudan, kiminde ise dolaylı olarak siyasal yaşamla iç içedir. Bununla birlikte, sendikacılık hareketleri ile siyasal ve sosyal yapı arasındaki etkileşimler karşılıklıdır.

Buharlı makinanın icadı ile ilk önce İngiltere'de görülen Sanayi Devrimi, sendikacılığın da önce bu ülkede doğması sonucunu getirmiştir. İngiliz sendikacılığı, işçi haklarını elde edebilmek için uzun yıllar süren çetin mücadeleler vermiştir. Bu durum İngiltere'de sendikal mücadelenin politik mücadele ile birlikte gelişmesine yol açmıştır.

ABD'de yeraltı ve yerüstü kaynaklarının bolluğu, toprakların genişliği gibi nedenlerle yüksek olan refah seviyesi, Amerikan sendikacılığının çatışmacı olmayan ve politik yaşamdan görece uzak bir tarzda şekillenmesi sonucunu doğurmuştur.

Sosyal, ekonomik, siyasal ve tarihsel yapısı ve gelişiminde Batı ülkelerinden büyük farklılıklar arz etmesine bağlı olarak sanayileşmesi de oldukça yeni olan Türkiye'de sendikacılık ve işçi hareketleri de çok geç başlamıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru sendikal nitelikli olmayan birliklerini kurmaya başlayan işçiler özellikle 1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte seslerini yükseltme imkanı elde etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı döneminde ve 1925 tarihli Takrir-i Sükun Yasası'na kadar çeşitli biçimlerde sesini duyurmaya çalışan Türk işçi hareketi bu yasanın getirdiği baskı ortamından itibaren 1950'li yıllara kadar ciddi bir etkinlik gösterememiştir. 1950'li yıllarla birlikte hızlanan sanayileşme hamleleri işçi kitlesinin büyümesiyle birlikte sendikacılık hareketlerinin de gelişmesine yol açmış, 1952'de Amerikan sendikacılığının etki

www.oziplikis.org.tr

<http://members.tripod.com/-metalworkers/yayin/esnek5.html>

Mülakatlar (Eylül 2006, Ankara)

-Salim USLU, Hak-İş Genel Başkanı

-Mahmut ARSLAN, Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı

-Yusuf ENGİN, Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı

-Dr. Osman YILDIZ, Hak-İş Genel Başkan Danışmanı

alanın da kurulan Türk-İş, ilk işçi konfederasyonu olmuştur. Türk-İş, Amerikan geleneğine uygun olarak sendikacılığı bir ücret ve sözleşme sendikacılığı olarak algılamış, siyasi olarak da partiler üstü ve pragmatik bir tutum takına gelmiştir.

1961 Anayasası ile başlayan dönemde sosyal devlet ilkesinin benimsenmesi, sosyal politikalarla temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi işçi hareketini de etkilemiş, sanayileşme ve kentleşmenin de hızlanmasıyla işçi hareketinde sol bir söylem güçlenmeye başlamıştır. 1961'de TİP'in, 1967'de DİSK'in kurulması ile birlikte işçi sendikacılığı ve işçi mücadelesi, siyasal mücadele ile içice yürütülmeye çalışılmıştır. DİSK, Türk-İş'ten farklı olarak sınıf sendikacılığı anlayışını benimsemiş, mücadelesinde de sol partilerle işbirliği ve dayanışma yolunu tercih etmiştir.

1970li yılların ortalarında Türkiye'de yaşanmaya başlanan iç kargaşa ortamında sendikal alanda da önemli bir bölünmüşlük yaşanmış, bu arada 1976 yılında Hak-İş kurulmuştur. Türk-İş ve DİSK ile diğer küçük konfederasyonlardan ayrılan yanlarını koruyarak örgütlenmesini 1980'li yıllara kadar sürdüren Hak-İş bu devreden sonra sesini yükseltmeye başlamıştır. İlk yıllarında İslami sendikacılık modeli geliştireceği beklentisine yol açan Hak-İş, özellikle 1990'lı yıllarla birlikte sivil toplum, katılımcı ve çoğulcu demokrasi, devletin yeniden yapılanması gibi konu ve kavramlar çerçevesinde fikir üretmeye ve kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Türk-İş'in, yalnızca üyesi olan işçilerin ücret ve sözleşmesi için mücadele etme anlayışını ve ABD etkisi taşımasını eleştirirken DİSK'in de sınıf çatışmasına dayalı sınıf sendikacılığı ilkesini reddeden Hak-İş, yerli - milli değerlerden beslenen ve çatışma yerine temelde uzlaşma ve hoşgörüyü tercih eden bir mücadele tarzını seçmiştir. Hak-İş'e özgünlüğünü veren bir özelliği de sendikacılığı sivil toplum alanına ait bir olgu olarak ele alması, bu bağlamda siyasal, toplumsal, ekonomik ve eğitsel birçok alanda fikir üretme, proje geliştirme çabası olmuştur.

ABSTRACT

Trade unionism has been one of the factors that affected socio-political structure of the society since the eighteenth century. Trade union movements may change from society to society and they interact with political life either directly or indirectly. The relationship between social and political structures is also mutual.

Trade union first appeared in England after invention of the "Steam Engine" that led to industrial revolution. Union movements show differences in accordance with social, economic, historical and political development of the countries. To illustrate, trade unions in England and USA have different structures. Unlike United States where trade unions stayed away from political struggle and conflict, unions in the United Kingdom developed with political struggle.

Unions in Turkey have a different character from those of these two countries because of the late industrialization. Turkish workers established some union-like organizations towards the end of the nineteenth century but these organizations were not completely unions.

After the declaration of the Second Constitutional Period, these organizations gained some union characteristics and began to raise their voices. Unions were closed down or suppressed with Takrir-i Sükun (Marshall Law) of 1925 and didn't develop until the 1950s. After the 1950s, development policies caused increase in the number of workers; thus, the development of the unions. Türk-İş was the first established union confederation and it was affected tremendously by the American unions. In parallel with American approach, Türk-İş has chosen labor and contract unionship. It perceived itself above the political parties. Therefore, Türk-İş has followed a pragmatic path.

The adaptation of the social state principles, the improvement of social and political life, together with fundamental rights in 1961, Turkish constitution affected union movements that adopted a leftist discourse. The increasing trend in industrialization and urbanization after that time also contributed to this process. After the establishment of the Turkish Labor Party (TİP) in 1961 and the Revolutionary Labor Unions Confederation (DİSK) in 1967, union movements became a political movement. Different from Türk-İş, DİSK preferred a "social class unionism" and cooperated with leftist parties.

The domestic crisis that occurred in mid 1970s caused a serious problems and a separation in the politics of the unions. Hak-İş was established in that period (1976). Hak-İş "protected its unique aspect and organized until 1980s. It was expected that Hak-İş would develop an Islamic model of unionization. Together with this fact, it began to contribute to civil society, participatory and pluralist democracy by producing ideas and creating public agenda. Hak-İş adopted a union model based on national and moral values, consensus and cooperation by refusing the Türk-İş model that based on wage and contract and economic, social class model of the DİSK. Another aspect that contributes to the uniqueness of the Hak-İş is that it accepts unionism as a part of civil society and it also tries to produce social, political, economic and educational projects and ideas.